SLOVENSKA BČELA.

Podúčen in kratkočasen list.

Na svitlo izdajana

S pomčjo več rodoljubov.

Pervi tečaj. ~~Pervi zvezek.~~

Cena 1 gld. sr.

V Celovcu, 1850.

Natisnil Ferd. žl. Kleinmajr.

Na prodaj imá jo v Celovcu Sigmund, Leon in tiskar, v Ljubljani Lerher in I. žl. Kleinmajr, v Celju Jeretin, v Marburgu Leirer, v Gradcu Mayer, v Gorici Paternolli, v Terstu Živic in v Belaku Poznik.

Imenik

častitih g. naročnikov slov. bčele i verlih podpornikov slavenskega slovstva.

G. Ahačič Dragotin, sedmošolec v Ljubljani.
» Ajchelburg Dragotin baron, c. k. okrajni sodnik v Teržiču.
» Ajchelburg Franc, c. k. uradnik v Celovcu.
» Aleš Lovre, bogosl. 3. leta v Celovcu.
» Aleš Miklavž, župnik v Plajberze.
» Anderiaš Jožef, exposit. v Maria Hülf.
» Antolič Ivan, kaplan pri Svetinjah.
» Arzenšek Juri, kaplan u Pišaju.
» Ažman Janez, adjunkt pri okr. sodnii v Novem mestu.
» Balon Anton, bogosl. 3. leta v Celovcu
» Berlič Franc, kaplan v Moos-kirchen.
» Bonner Jož., kaplan v Šent-Mihelu.
» Bornšek Maks, petošolec v Celovcu.
» Božič Balant, kaplan v Blatogradu.
» Brence Bartol, duhovski učitelj v Boljuncu.
» Brence Janez, kaplan v Planini.
» Cafov Orosl, kaplan v Frauheimu.
» Cajnker Franc, kaplan v Lembachu.
» Cajnker Lovre, kaplan pri Kapeli.
» Cegnar Franc, v Ljubljani.
» Cenc Gašpar, kaplan v Pragvaldu.
» Centrih Anton, župnik u Reichenburgu.
G. Cerer Ferd, c. k. okrajni sodnik Dinjanu.
» Cerin I., c. k. sodni prisednik v Celovcu.
Preblagorodni gospod grof Gustav Chorinsky, c. k deželni poglavar na Krajnskem.
G. Cigale Matevž, c. k. ministerski koncipist na Dunaju.
» Ciringer Jernej, kaplan v Jarenini 5 iztisov.
» Cizej Peter, kaplan v Čadrami.
» Cvetko Franc, kaplan pri sv. Tomažu na Štajerskem.
» Čare I., kapl. pri sv Jakopu v Rožju
» Čelešnik Jožef, c. k. okr. sodnik v Kostanjevici.
» Čepe Franc, dekan v Jarenini.
» Černe Martin, župnik v Sromlah.
» Černic Janez, kaplan v Tinjah.
» Čolnik Matia, pri sv. Benediktu blizo Radgone.
» Debevc P. Timotej, frančiškan v Brežcah.
» Demetrović Nestor, tergovec v Velikem Bečkereku v Vojvodini.
» Dimec Avgust v Ljubljani.
» Dobajnikar Šime, duhovnik v Celovcu.
» Dolenc J. pravdosrednik na Dunaju.
» Dolinar Matjaš, kaplan v Ljutomeru.
» Domicel Franc, sedmošolec v Ljubljani.

G. Drobnić Jožef, učitelj 3. lat. šole v Celju.
Slavno Družtvo bravno v Ločah blizo Verbe.
» Družtvo slovensko v Gradcu.
» Družtvo slovensko v Ljubljani.
» Družtvo slovensko v Terstu.
G. Einspiler Andrej, mestni kaplan v Celovcu.
» Endlicher Rud., kancelist v Ložah.
» Ferčnik Lambert, bogosl. in mešnik v Celovcu.
» Ferk Matjaš, kaplan v Ljutomeru.
» Ferme Ant., kaplan per sv. Petri.
» Fohn Fr., kaplan v Sevnici.
» Francl Jernej učitelj latinskih šol v Celju.
» Fresl Franc, bogosl. 4. leta v Celovcu.
» Furlani Jož., duhoven v Karmini.
Slav. Gerlovičeva kavarna na Dunaju.
G. Gestrin Leop., duhoven v starem Tergu.
» Golob Miha, bogoslovec v Gradcu.
» Gregl I. bogosl. 1. leta v Celovcu.
Gospodična Gresl Josipa v Trebnjem.
G. Grivec Prostoslav bogosl. 4. leta v Ljubljani.
» Gruden Jakop, kaplan v Mirni.
» Guzaj Jernej, bogosl. 3. leta v Celovcu.
» Hajšek I. bogosl. 1. leta v Celovcu.
» Herker Rok, v Borovljah.
» Hauser Ferd., lekarnik v Celovcu.
Gospa Hermansthal Amal. na Dunaju.
G. Hermeter Blaž, bogosl. 2. leta v Celovcu.
» Hladnik Janez, Dr. namestnik derž. pravd. v Belkovcu.
» Hladnik Matevž, učitelj 4. šole v Gorici.
» Hobel Franc, sedmošolec v Celovcu 3 iztise.
» Hojker Karl, oskerbnik v Schneebergu.
» Holc Jakob, kaplan pri sv. Jakobu v slov. goricah.
» Holibar Miha, kurat v Wajdeku.
» Huber Ivan, teržni pomočnik v Ljutomeru.
G Incinger Jož., petošolec v Celovcu.
» Incko I., fajmošter v Grafendorfu.
» Jakopič Janez, kaplan v Štabne.
» Janežič Bal., petošolec v Celovcu.
» Janežič Franc, bogosl. 2. leta v Celovcu.
» Janežič Gregor, godec v Lišah.
» Janežič Marija, kinetica v Lišah.
» Javornik Placid, župnik v Šent-Jurju.
» Jenoh Martin, kaplan v Šent-Vidu.
» Jeraj Jožef, bogosl. v Celovcu
» Jeriša Franjo, pravnik na Dunaju.
» Jeriša Luka, kaplan v Škofičah.
» Kandolini Adalbert, sodn. pridružnik v Idrii.
» Kanduč Jož.; župnik na Berde.
» Kaplenk Bogomil, bogosl. 4. leta v Ljubljani.
» Kasl I., adjunkt v Šent-Pavlu.
» Kasl Jož., kaplan v Šent-Marjeti.
» Karner I., privat v Celovcu.
» Katnik Al., kaplan v Šent-Marjeti.
» Kazda Vik., kaplan v Sirnici.
» Keith Jožef, pravnik na Dunaju.
» Keržič Greg., pravnik na Dunaju.
» Kiršner Avg., župn. v Šent-Janžu.
» Klančnik Juri, bogosl. 3. leta v Celovcu.
» Kocijančič c. k. učitelj sv. pisma v Gorici.
» Kočevar Štef., c. k. zdravnik v Podčetertku.
» Kokic Jož., kaplan v Leiflingu.
» Koler Janez, kaplan v Žabnicah.
» Kometer Janez, spovednik pri nonah v Celovcu.
» Košan Franc, bogosl. 3. leta v Celovcu.
» Kovačič Jožef, bogosl. 4. leta v Gradcu.
» Kragl Martin, bogosl. 2. leta v Celovcu.
» Krajnc T., kaplan v Leskovici.
» Krajnc dr. J., docent v Gradcu.
» Kramberger Felix, korar v Voravi.
» Kramberger Lovre, kaplan pri sv. Križu.
» Kraškovic Jan., kaplan v Krajnski gori.

G. Krašovic Jož., župnik v Cirklah.
» Krener Janez, bogosl. 2. leta v Celovcu.
» Krišnik Štef., posestnik v Motniku.
» Kroflč Miha, bogosl. 3. leta v Celovcu.
» Kronik Jan., župnik na Bistrici.
» Kronik Franc, kaplan na Tholci.
» Kumer Jan., župnik v Komendi.
» Kumer Jan., šestošolec v Celovcu.
» Kurelac Franc, prof. ilirskega jezika v Reki.
» Kušar Gregor, kaplan v Portoli.
» Kvas Koloman, c. k. učitelj slovenščine v Gradcu.
» Lacković Juri, župnik u Petrijanchu kod Varaždina.
» Lečnik Leopold v Gutenšteinu.
» Leiterjeva knjigarnica v Mariboru 4. iztise.
» Leka Gabriel, bogosl. 2. leta v Celovcu.
» Lesjak Balant, župnik v Dvoru.
» Lesjak Bal., šestošolec v Celovcu.
» Lesjak Frc., osmošolec v Ljubljani.
» Lesjak Gašpar, kaplan pri sv. Emi.
» Levstek I., šestošolec v Ljubljani.
» Likar Jakoslav, bogosl. 4. leta v Ljubljani.
» Link Balant, župnf namestnik v Ukovah.
» Lukanc Jak., župnik v Ločah.
» Lukanc Jožef, sedmošolec v Ljubljani.
» Lunder Jožef, v Tersu.
» Maček Šimon, učenik v Krapi.
» Magdič dr., v Ormužu.
» Majtiger Janez, sedmošolec v Celovcu.
» Majer Matia, duhovnik v Weisah.
» Majrič I., kaplan v Borovljah.
» Mak Franjo, kaplan v Skalah.
» Marešič Jožef, kaplan v Šent-Mihelu.
» Markovič Matevž, kaplan v Tinjah.
» Matek Juri, kaplan pri Šent-Jerneju.
» Matiašič Juri, c. k. učitelj v Mariboru 4. iztise.

G. Mihelak Pavl, vojaški asistent v Mariboru.
» Mlar And., župnik pod Ljubelam.
» Muden Šimon, bogosl. 3. leta v Celovcu.
» Müller J., učenik v Šent-Lenartu.
» Muršec Jož., c. k. učitelj v Gradcu.
» Musi Pet., izgledni učenik v Šonsteinu.
» Namre Anton, župnik v Getenici.
» Navratil Anton, osmošolec v Ljubljani.
» Novak Jož., kaplan v Šent-Janžu.
» Novak Tom., kaplan v Sovodnjah.
Gospodična Oblak Alojzija v Ljubljani.
G. Oliban Anton, bogosl. 4. leta v Šent-Andrašu.
» Orožen Ignac, vikar v Celji.
» Otoničar Matevž, štertošolec v Ljubljani.
» Ožgan Franc, kaplan v Žabnicah.
» Petan Franc, bogosl. 1. leta v Celovcu.
» Pfeifer Janez, kaplan pri Šent-Jerneju.
» Prešern J. v Borovljah.
» Pichler Adam, vodja semenišlva v Celovcu.
» Pikl Mihael, dekan v Brežcah.
» Planinšek Janez, rudarski praktikant v Idrii.
» Plemelj Pr., učenec zdravilstva na Dunaju.
» Pleško Dragotin, sedmošolec v Ljubljani.
» Pleško Franc, sedmošolec v Ljubljani
» Polak Edvard, župnik v Šent-Marjeti blizo Novomesta.
» Popelar Franc, v Ptujem.
» Potočnik Lovre, bogosl. 2. leta v Celovcu.
» Požar Mihael, kaplan v spodni Pulzgavi.
» Praprotnik Andrej, učenik v Kamnigorici.
» Pugelj Martin, učitelj v Mirni.
» Pucher Lavoslav, učenec zdravilstva na Dunaju.
» Pušl Anton, kaplan v Šent-Jurju.

G. Rabič Šimen, duhovnik v Krajnskej gori.
» Radičnik Boštjan, kaplan v Šent-Štefanu.
» Rajner Pavl, kaplan v Rožeku.
» Rattič Franc., v Vidmu.
» Razlag Radoslav, pravn. v Gradcu.
» Rebernik J., tehant v Rožeku.
» Rečicky Vek., podvodja v duhošnici Celovškej.
» Reinhart Mirosl., gornijski uradnik v Celovcu.
» Rejic Anton, dekan v Vidmu.
» Reš Jožef, kaplan v Pliburku.
» Robida Drag., učitelj naravoslovja v Celovcu.
» RojicTom.,Dr. avskultant v Terstu.
» Reme Bogomil, bogosl. v Ljubljani.
» Rosbacher I., v Celovcu.
» Rosman Jožef, korar v Šent-Andražu.
z Rosman Jožef, dekan v Trebnjim.
» Roter Lukež, c. k. komisar finan. straže v Kamneku.
», Rozman Lovre, sedmošolec v Ljubljani.
» Rudež Dragotin, sedmošolec v Ljubljani.
» Rudmaš Šimen, vodja nemških šol v Terstu.
» Saverl Jan., vikar v Novem mestu.
» Sebaher Jakob, bogosl. 2. leta v Celovcu.
» Selič Balant, bogosl. 4. leta v Šent - Andražu.
Slav. Semeniška knjižnica v Celovcu.
» Semeniška knjižnica v Ljubljani.
» Semeniška knjižnice v Šent-Andražu.
G. Sepič Jož., cerkovnik v Šent-Janžu.
» Sevnik Vincenc, doverš. pravnik v Ljubljani.
» Simandl Drag., kapl. na Vranskem.
» Simandl A., učenec v Celju.
» Simić Vatroslav v Oseku.
» Simunić Franc, kaplan v Levčah.
» Simunić Ivan, kaplan v Mariboru.
» Sivic Jakob, župnik v Lipe.
» Skaza Jožef, župnik pri sv. Jarneju 2. izt.

G. Skerbina Jožef, kaplan v Žabnicah.
» Skupic M., sedmošolec v Ljubljani.
» Smole Janez, učit. namestnik v Sevnici.
» Sobovič Miha, učitelj pri sv. Barbari v Halozah.
» Somer Gregor, učitelj v Borovljah 4. iztise.
» Sorčič Franc, špiritual v Celovcu.
» Stepančič Bartol, pravn. v Gradcu.
» Stipper Janez, bogosl. 1. leta v Gradcu.
» Stojan Miha, dekan v Brazlovčih.
» Stritar Janez., kaplan v Vipavi.
» Sumper Janez., bogosl. 4. leta v Celovcu.
» Svetec Luka, pravnik na Dunaju
» Svetlin Andr., dekan v Haselbahu
» Šabot Franc, bogosl. v Gradcu
» Šajnik Anton, v Borovljah.
» Šašl Davorin, bogosl. v Celovcu.
Slav. Šent-Andraški farovž v slov. goricah.
G. Škerjanc Anton, kaplan v Skalah.
» Šlik Jož., bogosl. v Gradcu.
Gospa Šmit Jožefina v Ljubljani.
G. Špendir Jož., župnik v Porečah.
» Šranc Stanislav, kapl. v Poštejnu.
» Šribar Janez, bogosl. v Šent-Andražu.
» Štangl Lovre, kaplan v Svečah.
» Štefan Jož., petošolec v Celovcu.
» Štor Jož., bogosl. v Šent-Andražu.
» Šubic J. Dr., v Celju.
» Šuc Juri, kaplan pri sv. Duhu blizo Konjic.
» Šutaj Matia, kapl. v Haselbachu.
» Tavšič Jož., kapl. v Otmanjah.
» Terdina J., pravnik na Dunaju.
» Terstenjak Ivan, kapl. v Jarenini.
» Terstenjak Martin, učitelj v Mariboru.
» Toman Janez, fužinar v Kamnigorici.
» Toman Lovre, pravnik v Gradcu.
» Trafenik Janez, bogosl. v Šent-Andražu.
» Tutek Juri, župn. pomočnik pri sv. Magdaleni.

G. Udl Drag., učitelj v Jarenini.
» Ulaga Jož., bogosl. v Celovcu.
» Ulaga Jož., duhovnik v Žavcu.
» Urlavb Matia, kaplan v Sevnici.
» Valentinič Ant., kaplan v Belace.
» Valjavec Ivan, sedmošolec v Ljubljani.
» Vari Juri, župnik v Krašnji.
» Verbnjak Obilovit, kapl. v Sevnici.
» Vinkovič Ivan, pravnik v Gradcu.
» Vodušek Štef., kaplan v Sromlah.
» Vogrin Lovre Dr., župnik pri Mali Nedli.
» Vojska Andrej Dr., v Ljubljani.
» Vrečko Mat., bogosl. v Šent-Andražu.
Slav. Vredništvo Časnika v Ljubljani.
» » Denika Videnskega na Dunaju.
» » Mirozrenja na Dunaju.
» » Moravskih novin v Berni
Slav. Vredništvo Novin jugoslavenskih v Zagrebu.
» » Novic v Ljubljani.
» » Südslavische Zeitung v Zagrebu.
» » Vedeža v Ljubljani.
» » Večernega lista v Pragu.
G. Weixl Janez, žup. pri sv. Barbari.
» Wigele Šimen, učenik v Štabne.
» Wilenpart Jan., bogosl. v Celovcu.
» Wister J., župnik v Brezi.
» Wolf Ant., c. k. sodnik v Kapli.
» Wolf Anton, žup. pri sv. Petru.
» Wutt Franc, c. k. kontrolor v Schönsteinu.
» Žager Franc, bogosl. v Šent-Andražu.
» Žepič Boštj, osmošolec v Ljubljani.
» Žicker Ant., bogosl. v Celovcu.
» Žofran Jožef, expos. v Rablu.
» Žurger Jožef, v Ložah.

Opomba. Prihodnjič poprosimo, da bi nam g. naročniki razun nemških tudi slovenske imena krajev pristavljali.

Če ime kakega naročnika ni tukaj natisnjeno, naj se pri podpisanem oglasi.

Anton Janežič.

Kazalo.

SLOVENSKA BČELA.

Mesca julja 1850.

Darovanje.

Stoji oltar, u znožju Slava,
Pobožna služba se godí,
Tišina sveta vse obdava,
Prinesli sinki so dari.

Od severja, od južne strani,
Od vsakod sem prispeli so;
Stareji, mladi tu so zbrani,
Vse iste misli vžigajo.

Obhajajo oltar pobožno,
Veselo daja vsak svoj dar:
Kdo njive plod, kdo kito rožno,
Kdo rokotvor dé na oltar.

Z veselím okom gleda mati,
Smehljaje davcom hvali vsim;
Saj nima razun hvale dati,
I sej je smehljej dosti jim.

Se derznem-li, bučelka mala?
Al nesla mali darek bi?
Ob tihej Dravi sim ga brala,
Po gorski, dolski cvetici.

Bojim se blizo; bogateje
Darove drugi jej dajó
Pa kak se Draga milo smeje!
I kak prijazno zrè okó!

Blagoto sija in ljubezen —
    Hitím, hitím pred nje obraz!
Pred matico! Na stran bojezen!
    Podam darove tudi jaz.

O vzemi, matica dobrotna!
    Svoj pervi trud tu položím!
Sim mlada še, mi moč slabotna,
    Al tebi celo posvetím!

Prejeti so! I zahvalila
    Tud meni je z nasmehljejem!
Ne tirjam več; dovelj plačila!
    Po lepši dar na cvetje spem.

Podgorski.

Verbsko jezero pri Celovcu.*)

(Ljudska pripovest.)

Pred davnim, silo davnim časam še ni bilo jezera pri Celovcu. Lepe vasi z nar goršimi in visokimi hišami so ondi stale, in okoli se je naj rodovitniši polje s prijetnimi vertiči prostiralo. Prebivavci tega kraja so per bližnjih in daljnih sosedih za nar premožniši in nar srečniši veljali. Bili so v resnici silo bogati, in dokler so po veri in pameti živeli, tudi prav srečni.

Tode obilnost in sreča tako lahko človeka zapelje in spači, de na Boga in dolžnost pozabi, in se v strasti in slasti pogubi. Tako tudi prebivavci tega kraja. Sreča jih je omamila in ošabne storila, na Boga in zapovedi niso več porajtali, za cerkev in božje praznike se ne zmenili, svetim rečém so se posmehovali, ter so brez vesti in mere le slepimu poželjenju stregli.

*) Wörther-See.

Přibližal se je enkrat velike sabote večer, kteriga so bogoslužni kristjani tistih časov s premišljevanjem in tiho pobožnostjo praznovali, in visóki spomin prihodniga jutra, odrešenikovo od smerti vstajenje, v mislih imeli. Ti presrečni vasčani pa se tega večera niso spomnili, ampak so ravno takrat v veliki in krasni hiši v sredi vasi nar veseliši šunder in hrup vganjali; godce so imeli, so jedli in pili, plesali in vriskali, de se je delječ okrog razlegalo. Ni že bilo delječ od polnoči, in nobeden še na počitek in pokoj ne zmisli; še bolj so divjali in noreli. Čuj, na enkrat se vrata odprejo, in perkaže se majhin, star in suh možek s sivimi lasmi. Jezno se ozira in potem z ojstro besedo spregovori in reče: „Razujzdneži! necojšni večer tako praznujete? tako se perpravljate na sveti praznik prihodniga jutra? nimate božjiga strahú in vere nič več v sercu? Nehajte in spremislite si, predin ura božje milosti doteče!“ Tem besedam so se vsi srovo zasmejali, so s petami zaceptali, zavriskali in se vnovič po podu plesaje zaverteli, in še divjej noreli. Čas beži, bližej in bližej polnočna ura prihaja, — spet se vrata odprejo, in ravno tisti možek berzno v hišo stopi, ter zdej majhin sódec pod pazdho pernese, glas povzdigne in ginljivo reče: „Še enkrat vas opomnim; poslušajte svareče besede prijatla! Brezin vašiga pogubljenja se odpira, meč božjiga maševanja je vzdignjen in nastavljen. Še eni trenutji so vam dani za prevdarik, — urno si spremislite, nehajte in temu večeru storjeno nečast pokorite! Poglejte tale sodec, gorje vam, če me silite, pipo odpreti; — groza, strah in pogubljenje bo iz njega pervrelo in vas ukončalo. „Teh besedí še ni dogovoril, in vsi so kakor iz eniga gerla smeh in krohot zagnali rekoč: „Aj to mora kaj praviga biti! odpri vender pipo, le kar izderi jo in izpusti brez overanja svojo moč in strahobo, bomo saj vidili; — saj vemo, starec! de se šališ, in imaš le vino v sodcu, te groze se pač ne bojimo, taki strah naše gerla dobro poznajo; le urno ga izlij, in nikar nas dalj ne zaderžuj in ne moti; za pokoro, sivic! je pa necoj že prepozno, in bomo že brez tebe za-njo skerbeli, je še časa dovolj“ — Oči sivčika se zdej togotno zabliskajo, in kakor sodni glas se iz njegovih ust zasliši: „Zdej ste doveršili, gorje vam, zgubljeni ste, zgubljeni!“ To izreči se urno izmakne in zgine.

Ura polnoči bije, per dvanajstem vdarku tužno zabrenči, — in strašni vihar perhruši, luči pogasnejo, truma divjih plesačev trepetaje ostermi, černa noč jih obda, kervavo-rudeč blisk šviga in blede obraze razsvetljuje, in grom in ropot, kakor de bi se svet podiral, jim v ušesa hrumí. Huda ploha, kakor

bi se vsi oblaki pretergali, se zdej iz neba vlije, studenci in potoki zašumijo in se v enim hipu kakor hudourniki dereče razlijejo, iz vsih bregov in gričev se tokoma voda vdira, naraša, in skozi vrata in okna v hiše vre, podira, ter višej in višej dostaja. Druhal nesrečnih veseljakov se obupno in plašno na odre, strehe in višine ogiblje in beži, tode zastonj, — dereči valovi jih urno dohitijo in v mokri grob pogreznejo. Vsi so žalostno poginili. Drugo jutro grom in vihar potihne, pa voda še vedno doteka in naraša tako dolgo, de vse višine, tudi cerkev in visoki zvonik pokrije in zagerne.

In nič več se ni utekla, ampak kakor je narasla, je ostala do današnjiga dneva, — in to je Verbsko jezero pri Celovcu.

Tako ti bo prosti kmet ob jezeru to pripovest povedal, in zravin te bo še modro in resno zagotovil, de se včasih o mraku žalostno zvenčenje utopljeniga zvona spod vode čuje, — to je svarivin spomin, bo rekel.

O.

Bela kača.

(Koroška narodna pripovedka.)

Nekdaj so se kače okolj Osojan (Ossiach) tako silno pomnožile, da je jih sve gomezlalo. Hudo so kmete v tistej okolici nadlegovale. V jizbe, hrame, mlečne shrambe in postelje so jim lezle. Še pri mizi niso pokoja imeli, ker so jim gladne kače v skledo silile. Naj veči strah je jim pa grozno velika bela kača narejala, ki so jo večbart na Osoščici (Görlitz-Alpe) črede napadati videli. Kmeti niso si vedeli pomagati; procesije so napravili, in na božje pote hodili, da bi Bog to hudo kazen od njih odvernuti blagovolil. Pa tudi to ni hotlo pomagati.

Ko so vbogi ljudi v taki veliki stiski bili, in niso vedeli, kaj bi počeli, da bi se te nadloge znebili, pride neki den v tisti kraj neznan mož, ki jim vse kače do ene pokončati obljubi, če mu le za gotovo povedati morejo, da velike bele

kače vidili niso. — „Nismo je vidili nikolj,“ mu odgovorijo nekteri iz množice, ki je se krog tega čudnega moža zbrala.

Zdaj je dal okrog visoke smreke veliko germado napraviti, in ko je bil že na verh smreke zlezel, vkaže celo gromado od vsih krajov zasmoditi, in potem hitro v strano bežati.

Že je od vsih krajev plamen proti visoki smreki švigal, kar vzeme tisti neznani mož kosteno piščalko iz svojega aržeta. in začne tako močno piskati, da je vsim po ušesih cinglalo. Hitro primatlja in pridere od vsih strani strašna sila kač, gadov ino modrasov k gromadi, in od neke čudne moči gnani vsi v ogenj poskačejo in tam poginejo. Na enkrat se pa zasliši še močnejši pisk iz Osoščice, da je vse pričijoče strah in groza spreletela. Mož na smreki to slišati, groze obledí, „Joj meni, ni mi več pomagila,“ tako on zavpije: „belo kačo sem slišal zažvižgati, zakaj ste me tako zvodili? — Bodite pa saj tako vsmiljeni, in ne pozabite vsakega leta na te den za me siromakam vbogajme dajati.“ —

Komaj je vbožček te besede zrekel, se strašna kača z velikim hruščam kakor dereč potok čez stermo pečovje privali, in se v jezero prekucne, de pena kviško leti. Kmalo na uno stran jezera priplava, in vsa razljutena k goreči gromadi prilomasti, se kviško na smreko spne in revčeka v ogenj potisne. Strašno se kača v ognju premečuje in žvižga, pa silni ogenj jo kmalo premaga. Tako je srepa kača, ki je čredam toljko škode delala, s celim gadjim zarodam poginula. Spet so mogli kmeti brez straha svoje posle opravljati, in pastirji na Osoščici brez skerbi svoje črede pasti. Hvaležni svojemu dobrotniku še den donešnji ne pozabijo obljube svojih prededov, in vsako leto na tisti den vbogim obilne darove delijo.

S**.

Cerheniški brest.

(Po češkem Franciška Rubeša.)

Na veliko gospojnico leta 1824 je šla truma čverstih mladenčev in deklin iz Dobrihovske cerkve proti Cerhenicam.

„Povejte nam kaj, deklice, za kratek čas!" je djal fantov jeden, ko je truma blizo gaja prišla.

„Ti moraš kaj povedati," so odgovorile dobrovoljne deklice.

„Jaz bi imel kaj povedati? — Dajte mi pokoj; jaz nič ne vem."

„Me pa tudi nič ne vemo; — tedaj smo si jednaki."

„Madlenka bode pa vendar kaj vedela!"

„Madlenka tudi nič ne ve!" mu mala, černooka deklica besedo preseka; „in če bi tudi kaj vedela, vendar nič ne bode povedala."

„Zakaj pa ne, Madlenka!"

„Alj si že pozabil, kaj so gospod fajmošter pridigali? — Da imajo deklice malo govoriti in rajše več poslušati. Zatorej nič ne bom povedala, da bi preveč ne govorila, in rajši poslušala, alj boš kaj lepega povedal. — Vendar veš kaj, ker si me o poslednjem sejmu na ples peljal, ti hočem donešnjo pridigo od konca do kraja povedati."

„Kader bom pridigo slišati hotel, bom rajši sam v cerkev šel."

„Mar li hočeš, da bi ti pravlice pravila?"

„In zakaj ne? Le začni!"

„To si pa počakaj, da bom tako stara, kakor cerkovnikova babica; potem pridi, in jaz ti bom od jutra do večera povesti in pravlice pravila.

„Na té ne počakam, alj tam, glej! na cerkovnikovo babico bom počakal!" reče fantov jeden, obernivši se proti Dobrihovu. Vsi se ozrejo po njej. — „Glejmo, glejmo, stara cerkovnikinja! Počajmo jo," zavpijejo vsi kmalo, „oná bo nam gotovo kaj povedala." — Truma se je vstavila in ča-

kala na cerkovnikovo babico, ki je čez hribček za njimi prikorakala.

Bila je to mala, koštnata, pa vendar še precej gibljiva in čila starka v rudečotkanej suknji; na nogah je imela cokle, na glavi belo pečo, v levej roki dolgo kronico (patnošter) z medenim križcem in v desnej malo bergljico.

„Pozdravi vas Bog oče, babica!" — kličejo jeden čez druzega, ko se je starka bližala.

„Daj to Bog oče nebeški! Zahvalim vam z imenom gospodovim."

„Vi ja še letate kot sama prepelica!" se oglasi jeden zmed fantinov.

„Ah moj zlati!" odgovori starka, „mogla sim negdaj letati — mogla; za jeden den iz Cerhenic do Praga in spet nazaj — to mi je bilo igrača; še pred tridesetimi letami se marsikterej dvajsetletnici nisem dala prekositi; zdaj vendar že berglje potrebujem. O kje so ti zlati časi, ko sim še v gradu služila! Starega človeka vse zapusti; alj kdor je svojo mladost vžival, mora tudi svojo starost preterpeti."

„Koliko pa imate že let, babica?"

„O vsih svetih mi jih bode pet in devetdeset."

„Tako morate tudi že mnogih reči vedeti?"

„Ah dobri Bože! mnogo, silno mnogo reči sim že doživela. Ko so okol grada in šole murve sadili, sim še krasna deklica bila, in ko so topole okol ribnjaka zasajali, sim bila že dve leti vdana."

„Alj, povejte nam babica! — kdo pa je to brestovo drevo vsadil, ki tam pod borovjem stojí?" popraša deklic jedna.

„Mene vselej groza obide, kader moram po Omarii mimo njega iti."

„In moja žrebeta," je rekel jeden z fantov," bi ne vgriznule travice okol tega drevesa, če bi jim gobce k zemlji privezal."

„Groza je vas, deca mila, tega mesta," je rekla starka globoko vzdihnuvši, „in ne veste, kaj se je tu zgodilo? Tisučkrat je mende že vsaki zmed vas mimo tega bresta šel, in vi ne veste, v kakšen spomin da tam stojí."

„Ah, — povejte nam tedaj, babica, o tem brestovem drevesu!" zakličejo vsi in starko obstopijo. „Povejte nam, babica, — povejte!"

Globoko je vzdihnula starka, in po kratkem molčanju jela pripovedati:

„— Pred letami je bila Cerheniška vas še enkrat tako velika kakor je zdaj. Tam kjer zdaj stari grad stoji, je bil svoje dni pevni grad. Še za mojih mladih let je bil za okno višji; jaz se na to še dobro spomnim, ko so ga podirali. To je vam bilo pevno zidovje! Zidar je s svojim špičastim kladvom vselej kos kamena ložej odtrupil, kakor kos mavte. Nad gradom je bil visok stolp, in iz tega je bilo na Podiebrad kakor iz Beranka *) viditi.

U tem gradu je prebival v starih časih grozoviten in divok gospon, pred kterem se je cela okolica tresla. Njegovi lasjé so bili černi kakor gavran, pod ježatimi obervami so se mu bliskale oči kakor dve černi ternjolki, in ko je razkačen po gradu divjal, so se svetile kot žareče oglje. Gorje mu, kogar je tedaj bistro pogledal; gotovo je bilo po njem.

On je bil grozno bogat; podlage shramb so se pod penezi zlamale, in njegovi dvori so segli do Ratenic. On se ni bal ne Bogá ne ljudí; serce njegovo je bilo tverdo kot kamen, in njegove roke so bile merzle kot led. Kakor neznabog, kakor pagan, kteri ne vé, kdo ga je vstvaril, se je spakoval živemu Bogu; bez molitve je hodil ležat, bez molitve je vstajal; v cerkev nikdar ni hodil; na veliki petek je meso jedel, na božji god po zverinjaku lov lovil, vlastavice streljal, božje dari za družino metal in s černim psom z jedne mize jedel. To je bil okruten mož; vdove in sirote je stiskal, z železnim bičem svoje podložnike k delu gonil, in berači, od psov odgnani, so njegov prag vselej z jokom zapustiti morali.

On je bil vdovec in je imel jedino dete — in sicer sina, kteremu na krasosti ni bilo para na daleko in široko. Lov loviti je bilo jedino njegovo veselje; še prej da je Bog oče den dal, je že zapustil mladi gospod z orožjem na rami in veliko trumo psov za seboj očetov grad, in šele pozno v noč se je vračal spet na svoj dom.

Nekaj pod vasjo je stala na samem mala kočica (hišica). V tej kočici je živela vboga vdova s svojo šestnajstletno hčerko, kterej so že kot dete po celej okolici: „Krasna Maričica" rikali. Koscček polja, vertiček in jedina kravica je bilo nju celo imetje. Čeravno vboge, vendar stradanja in druzih rev niste poznale in se vselej čisto in snažno oblačile. Bile ste bogabojeće in delavne, in Bog oče je nju tudi požegnal. Deklica

*) Beranek je visoki verh blizo Cerhenic.

je jela doraščati, in od dne do dne je bila krasnejša. Mnogo verlih snubačev se je bilo oglasilo, alj deklica se je vsim že zdaleka izogibala. Njena mati oplakajoč smert svojega moža je od dne do dne bolj bolehala in hirala, in poslednič je jo bolezen v postelj vergla, z ktere nikdar ni več povstala.

Ni zapustila Maričica postelj svoje matere, in delala, kar je jej na očih vidila. Le ko je mati zadremala, je bežala Maričica po svojih hišnih poslih, in ko je mati zaspala, je letala od hiše do hiše, za svèt prašala, in delala, kar je kdo svetval; — in kako bi bila rada svoje življenje darovala, ako bi mogla s tim živobitje svoje mamke podaljšati. Njeno prizadevanje je vendar bilo zapstonj; proti materni bolezni ni raslo na svetu leka.

Jednega dne, ko je Marija dolgo v noč pri postelji svoje matere bdela, se je bolna predramila iz spanja, in z milim glasom zavprašala: „Marija, alj spiš?"

„Ne spim, draga mamka!" je odpovedala deklica „Kaj želite?"

„Tedaj ne spi, dete moje — ne spi! Pojdi, vsedi sè k meni na postelj; bodeve vkupej maličkaj pomolile."

„Ah! draga mamka, je vam že zopet hujše" zakliče deklica in se jame na glas jokati.

„Ne jokaj se, dete, ne jokaj!" je tolažila bolna plakajočo hčerko. „Berž mi bode bolje, vsedi se le k meni."

Deklica je poravnala svetilnico in se vsedla k materi na postelj.

„Ah, mila Marija!" jame bolna po kratkem prestanku, „v kratkem te bom morala že zapustiti. Ne plači, da se moja ura že bliža; naj se izide Božja volja, kar on stori, je vse dobro storjeno; izidi se njegova sveta volja! — Slišiš, Marija, ko sim s teboj pri blagoslovljenju bila, in te božjej Porodnici darovala, ste vgasnule obe sveči na altarju same od sebe, in vsi ljudi so mi prerokovali, da te bom zgubila, da te ne bom izredila; in glej! — ti si še tukaj, in jaz se že odtod spravljam. Nicoj, ko sim k Bogu Vsemogočnemu molila, je me premoglo spanje, in Bog oče je mi poslal čuden sanj. Zdelo se mi je, da sim s tvojim rajnim očetom po velikem vertu hodila; nikjer ni noben ptiček pel, nikjer nobena cvetica cvetela. Vsred vertiča je bil grobiček, in na njem veliki kol; nad vertom so bili razprosterti černi oblaki. Sklopljene roke smo vzdignuli k nebesam in molili za rajncega, ki je tu počival. Oblaki so se pretergali; jasno sonce je stalo nad vertom,

povsod je cvetelo dišeče cvetje, iz vsakega germiča je speval ptiček. — Prišle so bele device, tergale po vertu cvetje in ga sipale na grob; cvetlice so se vkoreninile in cvetele, kol je obzelenel in device so plakale: „Za nedolžno Marijo!” Groza me je obšla; hotla sim zaklicati, ino v tem sim se prebudila. — Moli, dete moje, moli; vidila sim tvojega očeta, vidila sim grob.”

Marija je hotla govoriti, glasni jok jo je vendar premagal.

„Ne plači, dete!” je bolna dalej govorila, „ne plači; jaz te le na kratek čas zapustim! S očetom tvojim bodeva na te čakala; tam u večnosti, — tam se vsi zopet vidimo. Jaz sim za tebe molila, in Bog oče ne zapusti nobenega, kdor njega ne zapusti. Boga očeta imej vselej pred očmí, vari se sveta; svet je hudoben, njegove steze so polzke in človek lahko pade.”

Deklica je padla pri postelji na kolena, in kušovajoč merzle roke umirajoče matere, je britko tugovala: „Mamka — mamka, ne zapuščaj svojega nesrečnega deteta!”

„Ne plači, Marija!” je rekla mati po kratkem molčanju, „in poslušaj poslednje besede umirajoče svoje matere. Dan na dan sim Boga prosila, da bi mi še to radost naklonil, tebe oskerbljeno viditi; in nebesa moje molitve niso preslišale. Obljubi mi tedaj, Marija, da tudi ti ne preslišiš prošnje umirajoče matere, ktera te miluje. — Ti veš, Marija, da je gojzdnarjev sin za tvojo roko poprosil; on je dober človek, on spoštuje svojo mater, in svojemu očetu je do smerti verno in zvesto služil. Obljubi mi, Marija, da mu podaš svojo roko, ako te za njo poprosi, in jaz bom mirno oči zatisnula, če me Bog oče k sebi pokliče.”

Deklica si je prikrila z rokami posolzeno lice, in glava se je jej klonila na materno vzglavje.

„Jeli, Marija, da moje poslednje prošnje ne preslišiš?”

„Ah, draga mamka!” je jihtela deklica; „tirjaj, kar hočeš, — tirjaj moje življenje, in jaz ti ga dam!”

„Ti si vselej dobro dete bila!” je mati govorila; „sedaj pa rada umerjem!”

„Mamka — ah, mamka moja!” je deklica globoko vzdihnula, „odpusti nesrečnemu detetu! — Roko mu dam, ali serce, mamka draga! serce moje je že zadano na veke!”

In mati se je zgrozila teh besed in s tresočim se glasom zaklicala: „Tvoje serce je zadano na veke? O jaz goljufana žena! Ti si vedela, da sim te vselej milovala, in ti si mogla pred menoj skrivnosti imeti?”

„Ah, odpusti mamka!” je prosila zjokana deklica; „hčer tvoja se je bolj grozila tvoje ljubezni, kakor tvoje jeze!”

„Govori, dete!» je djala mati gerljivo; „govori! komu si oddala svoje serce, da bi ti mogla še odpustiti, predenj bom stala pred sodnim stolom Vsegamogočnega.»

„Mamka, mamka! — ne preklinjaj kčere svoje, ki ti toliko jada zadaje! Miluje jo mladi Cerheniški gospod!»

„Za živega Boga — dete nesrečno!» je zakliknula mati, in zimniène gorkosti se je spremenilo njeno obličje. „Boj se Boga, dete zaslepljeno! — Ti ljubiš sina, na kterega očeta dan na dan tisučero solz k živemu Bogu za maševanje kliče, — ti ljubiš sina bezbožnika, kterega pregrehe in krivice bo spravedljivi Bog na njem in na njega potomstvu ojstro kaznoval.»

„Mamka, zlata mamka! — mene, mene preklinjaj — hčer nesrečno, njega vendar ne preklinjaj; njegovo serce je dobro, in njegove besede so bez goljufije.»

„Dete, ne zaupaj besedam, s strupenim medom slajšanim!» je vzdihovala mati. „Volk da bi ovco ložej vdavil, se obleče v ovčje runo; povodnji mož, hoče-li dete vtopiti, ga s vprižanimi verpci mami; ptičar, če hoče ptičko vloviti, poje njeno pesem. O dete! gorke boli si v smerti svojej materi zadalo. Odreci se, dete, ljubezni, ktere noben blagoslov ne posvetí. — On te bo zapustil, dete! — Pa bodeš iskala svojo mater, vendar bo že prepozno; zapuščena boš v svojej kambrici sedela, lasje si boš pipala, in nikdo ti ne bode pomilovanja skazal; s perstom bojo matere na te kazale in svoje hčere svarile, in zasmehoval te bode svet, kteremu si zaupala: „Glejte, glejte, tam je gosposka nevesta!» Zastonj boš za smert prosila; Bog te bo v tvojih britkostih zapustil, in tvoja poslednja molitva ne bode vslišana, ker nisi poslušala vmirajoče svoje matere, ki je te ljubila. Ne ljubi ga, dete — za živega Boga te prosim! Njegova ljubezen ti bo nesrečo naklonila — on je sin vmorivca tvojega očeta!»

Dolgo v noč je še tugovala razžaljena mati, in predenj je kokot drugikrat svojo juterno pesem zapel, je bila že na božjej pravici.

(Konec sledi.)

Kara Gjordja.

(Poleg verjetnih pisem.)

Kara Gjordja (pri Slovencih „černi Juri" imenovan) je bil rojen v selu Viševec v Kragujevskem okrogu leta 1768 in sicer od vbogih starišev. Njegov oče Petronja in mati Marica sta se poznej v Topolovo preselila, kjer je tudi Gjordja v svojej mladosti prebival. Nja spredniki so stanovali v Podgorici na černogorskej meji.

Petronja ni bil posebno přebrisana glava, za toliko več je pa njegova žena zbog svojih nenavadnih prirodnih darov krog in krog slovela. Prav marljiva in pridna je bila, pa tudi ojstroumna in po navadi junakov prederzna, zatorej je tudi imela perimek: „Marica huzar", ker je konje bolje kot marsikteri drugi možak jahati znala.

Uže v svojej mladosti je Gjordja Turke, tlačitelje svojega slavenskega naroda zelo sovražil. Še mladenač je nekega Turčina vbil, ki je svoje pse na njegove svinje huskal. Pozneje se je njegov serd in čert do Turkov še očitnej razodel.

Šele dvanajst let star se je soznanil z neko vbogo deklico po imenu Lena iz Masloševe, ktera je pri njegovi sestri v Jagnjili prebivala. Ker je pa zavolj sovražtva Jagnjilskih in Topolskih mladenčev ni mogel v lepem za ženo dobiti, je jo odpeljal. Potem se je dal ž njo poročiti in do smerti sta mirno vkup živela.

Tudi tri Albaneze je vmoril, ki so njegov dvor porepati se prederznuli. Ker se je pa turskega maševanja bal, sklene Tursko zapustiti, in s svojo rodbino v Avstrijansko zbežati. Že na pol poti se je vendar njegov oče skajal domovino zapustiti, in na vse sile je hotel spet nazaj. Njegova žena in sin sta si veliko prizadevala ga pregovoriti, alj vse je bilo zastonj.

Begunci so bili v veliki nevarnosti, da bi jih Turki ne zasledili in nazaj ne odpeljali. Sklenili so tedaj jednoglasno Petronja vstreliti dati, kar se je tudi v resnici zgodilo.

Potem je Gjordja zbežal v Sirmijo, kjer je v samostanu Krušedol gojzdnar bil leta 1787.

V februarju prihodnjega leta se je počela vojska med Avstrijanskim in Turskim.

Gjordja je jo tudi k vojšakom potegnul in kratkoma je postal stražmešter pod Mihalovičem, kjer se je nagloma orožje rabiti navadil. Po vgovorjenem miru (avgusta 1791 v Svisti) se je s svojo rodovino spet v Serbijo vernul in drugoč v Topolovem naselil.

Po Svistovskem miru so bili Janičari iz Serbije izključeni, kar je k novim nemirom priložnost dalo. Beogradski paša Mustafa ni mogel Janičarom vbraniti, da bi v Serbijo ne priderli, zatorej je Serbski narod na pomoč poklical. Tudi Gjordja je postal vodja jednega oddelka in se je prav junaško obnašal. Ino ravno zategadel so ga Janičari še bolj sovražili. Kader so pod velitelstvom Jočića, Aganlija, Kučuk Alija in Mola Jusufa ukljub vsemu prizadevanju Serbov in pašeta Mustafa Beograd predobili, Beogradskega vladika vmorili in celo Serbijo prevladali, so hotli tudi Gjordja vmoriti. V svoji divjosti in okrutnosti so velitelji vse serbske kneze in junake, ki bi se njihovemu razsajanju zoperstavljali, pokončati sklenili. Že veliko Serbov je bilo polovljenih in pomorjenih, kadar še jeden oddelk Janičarov v Topolovo po Gjordja pride. V veliki stiski in nevarnosti skupi zdaj Gjordja svojo družino, se poprime orodja, pobije množino Janičarov, ostale pa v beg zapodí.

V tem hipu je razvil bandero svobode in pravde, in trumama se je naglo serbski narod pod njo zbiral. Njegovo junaštvo je zbudilo serdite Serbe, kakor blisk je prešinul njegov glas: „k orožju, za svobodo!" vse serbske kraje. Od vsakod so verveli oboroženi junaki pod bandero svobode; kamorkoli je vitežki Gjordja dospel, se je vse treblo od sovražnikov, vse je bežalo, in na vrat na nos so jo turski kervoločniki iz Serbije potegnuli.

Ako ravno nič druzega ni imel kot dve pištoli za pasom, jedno puško na rami, ko je bandero svobode razvil, brez topov, brez smodnika, in akoravno je le mali del ljudstva bil oborožen, je vendar kratkoma do konca januarja 1804 s svojim malim kardelom iz vsih vasí, tergov in mest Turke izpodil.

Vse turske vodje je pokončal in cela Serbija se mu je podala. Terdnjave Karanovec, Užice, Šabac, Smederovo so prišle v njegovo oblast in Beograd je 5. marca 1807 z jurišem (v naskoku) predobil. Vsako njegovo podvzetje je bilo slavodobitno. Srečno je zmagal leta 1806 proti bosanskemu pašetu na mišarskem polju s 7000 proti 40000 možem; leta 1807 mesca junija je prevladal na bojišču pri Malojnici Vidinskega paša in leta 1808 Hafispašeta, ki je od Niša s 40000 možmi v Serbijo prihrul. Leta 1809 je se podal čez serbske granice proti Černigori vse pokončaje, kar se mu je zoperstavljalo.

Ko je pri Lenjici Albaneze in Bošnjake potolkel, je se nagloma proti novem Pazaru obernul. Tukaj se je hotel s Černogorci sjediniti in Bosno od Carigrada odsekati. Alj tu mu dojde žalostna vest, da sta se njegova vojvoda v domovini Petar Dobrnjac in Miloje Petrovič spraskala. Nagloma se verne v domovino, da bi jo še ob času tolike nesreče obvarval.

Njegova moč je rasla od dne do dne, in prav za prav je mogel že leta 1813 v svojem razglasu na ljudstvo reči: „V deržavni vojski imamo 130 topov (štukov), 7 terdnjav je v naših rokah, in 40 nasipov smo na granicah domovine z lastnimi rokami napravili.» Pri vsem tem bojevanju vendar ni pozabil na znotrajno življenje in deržavne poprave.

V začetku leta 1805 je sostavil starešinstvo (senat) od 12 članov, ki je v Beogradu stolovalo. Na koncu vsakega leta je sklical narodni sbor, kteremu je vse dohodke in potroške predložil, od vsega, kar je storil, odgovor dal in se tu čez prihodnje ravnanje in podvzetje posvetoval. Povsod v deželi je vpeljal sodnije in učivnice, v Beogradu pa je ustanovil vseučilišče in učene avstrijanske Serbe za učitelje postavil. Med ovimi je tudi bil slavni serbski modrozanec Dositej Obradović, zavolj svojega potovanja po Nemškem, Francoskem, Taljanskem, Engleskem, Gerčkem i. t. d. serbski Anacharsis imenovan.

Temu je Gjordja poveril izrejenje svojega sina Aleksia, v letu 1811 pa mu je podelil čest ministra prosvete.

V učenosti sta tudi slovela Boža Grujovič (Theodor Philipovič) dohtar pravic rojen v Sremu, poprej učitelj v Čarkovi in Jovan Savič (Jugovič) iz Banata, ktera sta pri popravi in ravnanju vlade veliko pripomogla.

Gjordja kot čudotvorec na svetu je bil zloj visoke, krepke postave, prebrisane glave, prederzen v nevarnostih in hraber v bojih. Pri delu nevtruden in čez vse zapopadke nevstrašen. Turki so se ga ravno tako bali, kakor ga Serbi visoko častili. Vedno je bil resen, pravičen in ojster, krivic in pregreh ni terpel. Njegova serčnost in hrabrost, po kterih mu je steklo, serbski narod na orožje zbrati in svojo domovino od sovražnikov iztrebiti, ste mu tudi v bližnjih deržavah spoštovanje pridobile.

Naj poprej Avstrijanska ž njim v zavez stopi, kak hitro na svoji meji mir zagleda. Ruska tudi v prepiru in boju s Turskoj ga je imenovala svojega zaveznika, in združi svojo vojsko ž njegovo proti občnemu neprijatelju. Ruska ga je vendar tudi drugači počastila podarivši mu red sv. Ane I. verste, z žlahtnim kamenjem okinčan meč z nadpisom: „Branitelju

prave vere in domovine» in še več drugih častí. Bodi Bogu potoženo, da je ravno ta zaveza njemu in domovini propast prinesla. Zakaj kader sta njegova zaveznika Avstrijan in Rus Turke ukrotila, so mu ponudili (Turki) prav hasnovite pogoje za mir, alj on je jih odvernil rekoč, da hoče le v taiste privoljiti, v katere bo Rusija dovoljila. Alj kader leta 1812 Napoljon nagloma Rusijo prisili s Turčini v Bukarestu mir storiti, je Serbija drugoč pod turski jarm zabredla; zakaj hitro je priderla silna turska vojska v vbogo Serbijo.

Vendar Gjordjevo junaštvo ni vklonilo; nagloma jim gre naspreti na tursko mejo, in Serbijo skoz celo leto do jeseni pred vpadom obvarje. Poslednjič, ko je že vse sile zastonj napel brez upanja premage, je tudi on pristopil k ugovoru, ki ste ga Rusija in Turska storile, zaupajoč na boljšo priložnost.

Vedel je dobro, kaj ima od turske velikodušnosti pričakovati, zatorej je naglo v Avstrijansko pobegnul. Skoz celo leto je potem Gjordja Turke zaderževal, da niso, kakor so mislili, v Avstrijansko planuli, in tako je tudi zaveznikom pomagal Napoljona premagati. Vendar Serbom vse to nič ni pomagalo; zakaj s peklensko divjostjo so prigermeli Turki v Serbijo in planuli čez narod, kateri je bil bez povelnika, bez poglavarja.

Iz Avstrije se je podal Gjordja na Rusovsko, kjer je od svojega starega zaveznika po dokončanem francoskem boju pomoči iskal. Alj med tem se je vse spremenilo.

Bečki shod leta 1815 je evropejsko politiko in primere narodov čisto preobrazil. Gjordja je tedaj vidil, da mu ni ostalo druzega kot vlastna moč, vlastno junaštvo in ljubezen svojega naroda. Sklenul je mende v porazumljenju z ruskim Carom se domu vernuti in še enkrat poskusiti vbogo domovino težkega jarma osvoboditi.

S jedinim družbnikom Naum-om je prišel v Semendrov krog kjer se je nekemu Vojču zaupal. Tukaj ga je pa tudi nemila smert zalezla.

V noči med 12. in 13. juljom leta 1817 so ga najemniki natihoma v spanju vmorili v neki bajtici na gori Krušica. Tako je moral vmreti osvoboditelj Serbije na veliko sramoto vsih, ki so se pri tem strašnem činu vdeležili.

Francl.

Ilirski evangelistar v Francoskej.

U vsih kerstjanskih deržavah je navada, da kralji pred kronanjem na evangelje prisežejo. Običajno je taj evangelistar v latinskem in le redko v narodnem jeziku pisan. V Francoskej je pa to vse drugači bilo. Tam so imeli za to slavnost knjigo evangelje, katera je bila v francoskej diplomatici poznata po imenu: Text du sacre (svete besede).

Te bukve so bile prav lepo zvezane in z dragimi kameni okinčane. Shranjevali so jih v derżavnej blagajnici stolne cerkve u Reimsu, kjer so se stari francoski kralji kronovali. Ta knjiga je bila po svedočbah učenih pisateljev v dveh kolumnah pisana in sicer vsaka z drugačimi pismeni; za tega voljo so mnogi Francozi mislili, da je v dveh različnih jezikih pisana.

Kader je leta 1717 Peter Veliki, ruski Car v Reims prišel in rečeno knjigo vidil, je rekel čuvarjem blagajnice, da je jedna strana s slavjanskimi (cirilskimi) pismeni pisana, alj druge pa tudi Car ni poznal. Čuvarja cerkvene blagajnice u Reimsu g. g. C. Poirier in C. Engrand sta mislila, da je druga stran v gerškem jeziku pisana; kar je vendar velika pomota.

Verojatnije je sodil učeni Englez Tomaz Ford Hill, kateri je rekel, da je v cesarskej bečkej knjižnici ilirske, glagolitske knjige vidil, in da je Reimski evangelistar ravno s tacimi glagolitskimi pismeni pisan. Od koder je ta knjiga v Francosko prinešena, in iz katerih vzrokov so jo v takej česti imeli, se še do dones ni zaznati moglo. F. C. Alter misli v svojej diplomatici, da je leta 1204 iz Carigrada tje prinešena bila. On je navedel dve kroniki, jedno gerčko od metropolita Doroteja in drugo slavjansko, katera je v rokopisu pri Benediktinih v šotskem samostanu na Dunaju. Obedve kroniki napominjate, da so Mletčani med drugim plenom iz cerkve carigradske sv. Sofije tudi jeden dragocen evangelistar odnesli. Dobrovski pa misli, da ga je Jelena, Serbska kraljica, okol leta 1250 — 1270 svojemu, kakor neki hočejo, očetu sv. Ljudevitu, francoskomu kralju, darovala. Dobrovski še dodá da se lahko razumiti more, zakaj je jedna strana s cirilskimi in druga z glagolitiškimi pismeni pisana: Kiriliee so se namreč poslužili doljni Iliri (Serbi), glagolitice pa gornji (Dalmatini in Horvati) posebno rimokatolički; in ker je Jelena k rimokatoličkej cerkvi spadala, je očitno, da je poslavenjeni text z glagolitiškimi pismeni napisati dala.

Izvir in aziatska starodavnost slavenskih ljudstev.

I.

Ako po verjetnosti Mozesovih bukev Noetovo rodovino za deblo spoznamo, iz kterega je po vesoljnem potopu celi človeški rod v treh pervinih vejah izhajal in se iz teh treh pervinih vej v šestnajstih odrastlinah po celem svetu razširil, tako moramo tudi Japetovo rodovino za tisto pervino vejo imeti, iz ktere so indoevropejski narodi svoj začetek vzeli. K indoevropejskim narodom štejejo zgodopisci v Azii: Inde, Armene, potem nekdajne Mede in Sarmate, v Evropi 1. Gerke ali Helene in Latince, 2. celtogermanske rodove ki so nekdaj po zapadnoj in severnoj Evropi v Galii, Hispanii, Britanii, v Škandinavii in Germanii razširjeni bili, 3. slavenske ljudstva, k kterim se računijo a) vsi trakoški narodi, ki so v starodavnosti po Evropi in Mali Azii razširjeni bili in se v Gotove ali Dake, Mözove ali Možove, Macedonce, Epirote, v Frigove ali Bregove, Lydove alj Ljude, Karove ali Kare (od kara, karati, ali pa od kara, carn, čera) i. t. d. razdelili, b) ainetski, henetski, venetski ali vindiški rodovi, ki so iztočno po sedajnih kavkazkih deželah stanovali in se od tod po južnem in severnem obalu černega morja na severno stran Male Azie in na Tavriški ali Kimerski polotok naselili. Aineti, stanajoči po Mali Azii so se prepeljali po trojanskej vojski čez jadransko morje in so se potem od obala tega morja do Dunave reke po južnoj Evropi razširili, ker jih rimski pisatelj Polibius (lib. II. c. 17) najde. Aineti ali Anti stanujoči na cimerskem polotoku na severnem obalu černega morja so se pak do tatranskih gor in do baltiškega morja po severnoj Evropi razkropili, in teh spomene Prokop z timi le besedami: „Ulteriora ad septemtrionem habent Antarum populi infiniti.“ K slovenskim ljudstvom tudi štejejo nekteri starodavne Sarmate in Scite ali Čude, ki so po sedajnem Ruskem stanovali, potem starodavne Asire in Mede, ki so mogočne kraljestva v Azii vstanovili.

Izmed indoevropejskih narodov bom od slavenskih ljudstev, posebno pa od henetskih rodov po verjetnih zgodopiscih skusil dokazati, iz kterih naslednikov Japetove, rodovine da izhajajo, in po kterih potih so se iz Armenie, iztočne dežele celega človeštva v sedajne kavkazke kraje

od tod nekteri v Malo Azio, nekteri pa v nekdajni kimerski polotok ali v sedajno Krimeo in od tod v sedajne slavenske dežele preselili. Ljudstev Semove in Hamove rodovine in njihovega razširjenja po izhodnej Azii, po celej Afriki in Ameriki ne opomnim, ker to zgodovino slavenskega naroda nič ne zadene. Izmed Japetove rodovine bom samo tiste naslednike omenil, ktere zgodopisci za prededе slavenskih ljudstev deržijo, kakor tudi krajine dokazal, v kterih so slavenski prededi prebivali, prej da so se v sedajnih slavenskih deželah razširili. Izid in razširjenje ostalih evropejskih ljudstev Japetovega pokolenja bom le tamkej opomnil, ker se ali v izhajanju ali naselovanju slavenskih ljudstev doteknejo.

„Sedem in dvajseti den sedmega mesca je obstala barka na gori Armenski,” tako se bere v latinskej prestavi pervih Mozesovih bukev pogl. 8. 4. Hebrejski izvirni tekst pa pove: „na gorah Ararat”. Ime Ararat iz hebrejske besede har (po slavenskem hara, hora, gora, po greškem horos) izvira, ktera dvakrat zapisana: harhar (Ararat) sploh gornat, bregovitеn kraj in več skupej sklenjenih gor pomeni. Cela armenska dežela je pa zlo bregovita in tudi Jezaja 37, 38, in Jeremia 51, 29 pričujeta, da je Noetova barka na armenskih gorah obstala. Po tem takem armensko deželo za zibel človeškega roda po potopu imeti smemo, kjer so Noetovi sini Sem, Ham in Japet*) izrastli. Mozes sedem Japetovih sinov imenuje. Njih imena so: „Gomer, Magog, Madaj, Javan, Tubal, Mosoh in Tiras. Kam da se je Gomer, nar starejši sin Japeta, in njegov zarod naselil, nam kaže prerok Ecehiel v pogl 38. 6, 27. 14, ker govori od dežele Gomerja, da je proti daljnemu severu blizo Togorma ležala in z Tirjo (Tirus) Feniškim mestom, kupčovala. Ime Gomer, ki se po spremembi glasnika O v Y, I Gimer in po spremembi tihnika G, v H, K, C**) tudi Himer, Kimer, Cimer glasi, se najde pri treh nar starejših evropejskih narodih. Na kimerskem polotoku (Cimeria Taurica), ki med černim in azovskim morjem leži in ruska gubernio Krimeo obseže, stanujejo še zdaj in so od nekdaj Slaveni stanovali. Kafski protiv, ki tamkaj azovsko z černim morjem

---

*) Ime „Japet” se v greškem „Japetos” in v iliroslavenski besedi „japa, japica,” ki očeka ali ateja pomeni, zasledi.

**) Posebno se u slavenskem, in u vsih izhodnih jezikih glasniki in srodni tihniki radi eden v drugega spremenijo.

in Krimeo od kavkazkih dežel loči, je bil od greških pisateljev Bosporos Kimerikos imenovan. Potem so tudi Slaveni v starodavnem času Kimeri imenovani bili. Kimeriae Tauricae spomene tudi Prokop in njegove bukve od gotiške vojske (str. 339) tudi naznamovajo, od kod da je Taurica svoje perve naselnike dobila. V teh bukvah namreč od kervave službe govori, s ktero so Skiti ali Čudi v Taurici boginjo Živo častili, in potem še pristavi: „Ta služba se pa tudi pri Armenih v Acilisenu najde, ker so se stanovniki, kakor pravijo, tudi nekdaj Skite imenovali." Acilisene je pa armenski okraj Ecele ali Ecelia u Visoki Armenii. Glavno mesto Acilisena je bilo Erisu, kjer se je po spričevanju Strabona XI. 532, in Plinia V. 24 zlati kip boginje Anaite ali Anaide častil, in od tega se je tudi okraj Ecele Anaitni okraj imenoval. V snežnej Armenii je tedaj kervava služba Anaide, ktera boginja se je pri Slovenih Živa imenovala, pervina bila in od tod se je z gomerskim ali cimerskim ljudstvom tudi v tauriško Kimerio vselila. U visokej Armenii so bili nekdaj stanovniki ravno tako, kakor v Tavrii Skiti imenovani, in tudi Xenofon je na svojem potu tamkej Skitinke najdel. Ti ustanovniki so bili Kimeri ali Gomeričani iz roda Gomer. Perva Kimeria je u visokej snežnatej Armenii bila in od tod je tavriška Kimeria, ki je še zdaj slavenska in je od nekdaj slavenska bila, svoje ime, stanovnike kakor tudi basnoverstvo, to je častenje malikov, dobila. Po tem najdemo ime Gomer ali Kimer med slavenskim ali nekdajnim scitskim ljudstvom in Slaveni se nekdaj Kimeri imenovani bili.

To ime se pa tudi najde pri germanskem narodu. Sedajna dežela Jütland se je v starodavnosti imenovala Kimerski polotok in ljudstvo, ki je tamkaj stanovalo, so stari zgodopisci Kimre ali Cimbre imenovali. Leti Cimbri so bili po spričevanju zgodopiscov nar starše ljudstvo germanskega roda, in so v letu 113 pred Kr. z Teutoni, drugim germanskim ljudstvom združeni, Rimljane pri Noreji premagali, al leta 101 pred K. so od Teutonov ločeni, v boju z rimskim vojskovodjam Mariam pri Veroni popolnama pobiti bili, in kar jih je še ostalo, so se po zgornjej Italii razkropili. Od letih germanskih Cimbrov se tudi Bohartu zdi, da so iz Gomerovega zaroda bili. Potem takem je morala germanska Kimeria ravno tako, kakor tauriška ali slavenska svoje perve stanovnike od perve ali armenske Kimerie dobiti, ker se je tamkaj Gomerov zarod

pervič naselil. Vendar se germanska izrastlina Gomeričanov ali Kimerov ni po ravno tistih potih v Evropo naselovala, po kterih je slavenska hodila, ino po njih ločenju od svojega debla, so se tudi njih jeziki ločili in po raznih okolšinah ino krajih spremenili.

Tretji starodavni evropejski narod, pri kterem se sled imena Gomer, Kimer najde, je galski ali celtiški narod. V popisovanju drugega popotvanja Argonautov se omene velika dežela galskih Kimrov; kjer voda Eridanus in Rhodanus (donešnja Rhone) v Rheno vtekate, tam se je začela in po rekah v okrog razširila. Tudi Jozefus Flavius Gomerja za očeta tistih Gomeričanov derži, ktere so Gerki Galačane klicali, in ki so v severnem kraju Frigie ali Bregie, dežele Male Azie, stanovali; bili so pa Galačani tudi Galjani, Gali imenovani. Tudi Bohart piše, da so Gali ali Celti iz Gomerovega zaroda bili; kako so se pak iz Male Azie v evropejsko Galio preselili, to dokazati ni nameh tega sostavka.

Po tem, kar sim dozdaj omenil, bi vsi tri starodavni evropejski narodi, kteri so pervič Evropo naselili, Gomerovo rodovino za iztočno vejo imeli, iz ktere so se v treh izrastlinah po Azii in Evropi razširili. In zares Mozes tri sine Gomerja imenuje: Rifat ali Ripat, Togorma in Askenac. Da so ainetoslavenske ljudstva Ripatovega, germanske Togormatovega in galske Askenacovega zaroda, po kterih potih da so iz pervine ali armenske Kimerie izhajale in v kterih deželah in krajih so se razširile, to jasno dokazuje Jozef od Görres v bukvah: Völkertafel des Pentateuch, I. Die Japhetiden und ihr Auszug aus Armenien. Po njegovem popisovanju je Ripatov zarod pot proti severu od armenske Kimerie do kavkazkih gor nastopil, kjer se je spet v tri izrastline razdelil, Ripat Venet, Ripat Ant in Ripat Slav, kterih je potem vsaka svoje posebne pote hodila, med tem ko se je Askanov zarod na zahodno stran od izvirne domovine obernil in se v Bitinii, Troadi, Mali Frigii in Galacii vdomovil, kar iz tega izvemo, ker je v tistih krajih jezero, ki se mu Askansko jezero pravi, in tudi reka s tim imenom, in ker je v starih časih tam mesto bilo, Askania imenovano. Tudi Aineas, trojanski knez, je svojega sina Askan klical. Togormatov zarod se je pa pri razširenja v sredo med Ripatovega in Askanovega uverstil. V prihodnem listu bom skusil razširjenje Ripatovega zaroda dokazati.

Staroslavjansko veroslovje.

Žalost vsacega Slavena obide, kedar naše sedajno stanje pregleda; alj groziti se mora, če se maličkaj v tužno minulost ozre. Da so celi slavenski narodi zaterti, da je jim narodnost vničena in pogažena, da so podjarmljeni, se samosilnemu in prevzetnemu sovražniku ne zdí zadosti; temoč nas Slavene še ob sladko tolažbo, ktero nam dogodivšina dodelí, opraviti hoče, in kar želí, tudi izpolni: veličanstveno slavensko minulost z gerdo temo zakriva.

Da je bilo Babilon slavno mesto, da ste Tirus in Zidon zavolj kupčije in blagostanja slovele, še vsakteri, z dogodivšino le poverhoma soznan, povedati ve, da je ravno že toliko sto in sto let od tihmal preteklo; če pa poprašaš za pretečenost slavenskega Severa, naša vednost komej dalej kot do 30 letne vojske seže. Ako pa koga clo za vero naših starih Slavenov popitaš, ti bode čisto obmolknul, desiravno bi od vere Rimljanov in Gerkov mnogo pripovedati znal. In vendar še ní 1000 let preteklo, od kar so mesta Vineta, Wolin, Arkona i. t. d. na starem Vindičkem morju (Ostsee) zavolj kupčije in izobraženosti tako slovele, da so se pervim mestom tedajšnega časa prištevale, in vera starih Slavenov je tako izverstna, da se veroslovju starih Rimljanov in Gerkov lahko uverstiti more.

Kakor vsi drugi narodi, ki so od Boga dobljeno razodenje zgubili, so tudi Slavjani mnogo Bogov molili; alj pri vsem tem ni se zmisel (idea) jedinega Boga pri Slavjanih nikoli popolnoma utemnila. Tako so oni božjemu razodenju bližej stali, kot drugi narodi. Več krajev je sicer zavolj svetosti slovele, alj med timi naj svetejša so bile mesta: Arkona, Rhetra, Štetin in Wolin.

Izmed mnogoverstnih bogov, ki so jih stari Slaveni molili, je bil Svantovit jeden naj imenitniših. Naj krasnejši tempelj Svantovita je bil v Arkoni, kjer je stala njegova štiriglavnata podoba z obritimi lasmi in bradó. Kaj ove štiri glave pomenijo, nihče ne more vganiti; obrita glava in brada pa pomenite, da te Bog, desiravno ni bil drugemu podveržen, vendar ni bil popolnoma svoboden in samosvoj. V desnej je deržal brončen rog, v levej pak v kvuk podperti lok. Rog pomeni, da je dobrotljiv darovavec, lok pa, da je ojstri kaznovavec vsega hudega. Suknja mu seže do stegen. Stal je na golej zemlji, zraven njega pa leže berzda, sedlo in meč z zlatim deržalom in z lepo okinčano nožnico.

Zmed praznikov, kateri so se vsako leto Svantovitu v čest obhajali, je žetveno praznovanje nar bolj znano. Praznik je bil prosiven in zahvaliven, in se je vsako leto hitro po žetvi ob lepem vremenu obhajal. Duhoven, ki je Bogu darove doprinašal, je poprej tempelj z metlo osnažil. Svetiše so tako čestili, da noben, tudi duhoven pri očiščenju tempeljna ni se smel odahnuti. Kedarkoli se je hotel odahnuti, je skočil k vratam, da bi tega svetega kraja s svojim dihanjem ne oskrunil. Trume ljudi so pri darovanju tempelj obdajale. Klavni darovi se vpričo ljudstva zakolejo. Med tem Svantovitu posvečeni duhoven: „Grive" imenovan iz presvetiša božji rog prinese, ga ljudstvu pokaže in pogleda, alj je lanski med že vsušen, kar je pičlo žetvo oznanovalo. Tedaj je duhoven ljudstvo opominjal, da naj bi si obilne pridelke skerbno pribranilo. Če se je pa rog še poln znajdel, je jim duhoven obilno žetvo prerokoval in ljudstvo se je veselilo obilnosti, katero jim dobrotljivi Bog za prihodnje leto obetuje. Potem izlije duhoven z medom napolnjen rog k nogam Svantovita, ga zopet napolni in sam izpije. Dobro je pa tukaj razločiti med starim, skoz celo leto v tempeljnu shranjenim, in od Boga, posvečenim medom, kateri minulost pomeni in se k Bogovim nogam izlije, in med novo napolnjenim, ki pomeni prihodnost in gorke želje ljudstva, da bi jih Bog obvarval silne nevarnosti, lakote in težav. Te med se je Bogu posvetil; zato ga je tudi le duhoven izpiti smel, da bi druge ustnice posvečeni rog ne oskrunile. Rog se potem zopet napolni in Bogu v naročje podá, da bi med za prihodnje leto ohranil. Potem silno velik jerbač (Honigkuchen) prinesejo, da bi se mož prav lahko za njim zakril. Duhoven za njega stopi in vpraša ljudstvo, alj kaj od njega vidi? Če se mu je vprašanje potverdilo, moli Boga, da bi se prihodnje leto ne vidil več izza jerbača, opomeni ljudstvo k pobožnosti in zbor razpusti. Jerbač je predstavljal vsakletašnjo žetvo. Če je bila obilna, je jej tudi velikost jerbača primerjena bila; če je pa pri pičlem ostala, je prosil duhoven, da bi se prihodnjega leta ne vidil več izza jerbača, to je, da bi dobrotljvi Bog večo obilnost dodelil, ter je mu tudi veči jerbač obljubil.

Ko je bila daritev dokončana, se je ljudstvo k jedi in pitju spravilo, in v greh se je vsakemu štelo, kateri bi bil pri takej priložnosti trezen ostal.

—č—

Omika in izobraženje Slovencev.

(Spisal Svečan.) Einspieler

I.

U naših slovenskih novinah, postavim u „Sloveniji”, u „Novicah”, „Vedežu”, „Ljubljanskem časniku” in t. d. se je že mnogo govorilo in pisalo, kako imenitno in potrebno je posebno u sedajnih časih, da se ljudi omikajo in izobražijo. Za res! prav lepe in važne sostavke smo že od te reči brali! O, da bi blo pač vse to zlato seme na dobro, rodovitno zemlo padlo! Pa vendar naši ljubi Slovenci še ne čislajo in cenijo omike in izobraženja svojega naroda tako, kakor se spodobi, ne hrepenijo še po lepih in koristnih navkih, kakor jelenček po hladnej vodi. Omike in izobraženja je pa našemu narodu živo in neogiblivo treba, ako noče osramoteti, propasti in zginuti, ako hoče živeti, cveteti in sloveti. Sv. Hieronimu je vedne po ušesih šumel čudni glas: „Ustanite mertvi, in pridite k sodbi”! Ravno tako naj po ušesih vsih Slovencev gromi sveti klic: „Ustanite Slovenci, in pridite k sreči in slavi” !

Naša mlada „Slovenska bčela” je oznanila, da bode podučen list, je obljubila Slovence buditi, podučovati, omikovati in obraževati; zato sem se namenil nekaj od omike in izobraženja Slovencev pregovoriti; najprej od potrebe in dolžnosti, se omikovati in izobraževati.

Vsaki Slovenec je dolžen in zavezan se omikovati, izobraževati in u vsih znanostih napredovati za to, ker je kristjan, ker je deržavlan, ker je Slavjan.

1. Dolžen in zavezan je vsaki Slovenec se izobraževati zato, kjer je kristjan.

Bog je človeka stvaril, po svojej podobi ga je stvaril, ga obdaril s raznimi močnostmi in ga postavil za gospodarja in kralja celega stvarstva. Miljon in miljon stvari vidimo in poznamo, in vse te stvari dosežejo svoj poklic, spolnujejo svoje nalogo. Tam gorej na visokem nebu se neznani svéti sučejo, zvezde prijazno po noči miglajo, in hodijo zvesto svoje od stvarnika ustanovlene pote; bleda luna ob stalnih časih milo iz zagor priplava, temno noč razsvetluje in žalostno serce čudno potolaži; rumeno sonce vsako jutro ustane, s svojimi žarki gore in planine posrebri, doline in loge, vesi in mesta oživi, in po dokončanem teku vsak večer k božjej gnadi gre. — Koliko miljonov stvari je tukaj med nami na zemli! Veselo ptice prepevlajo, de se vse po gojzdih in logih razlega, u morju, re-

kah in potocih ribe plavajo in na suhem se vsih sort živali rodijo, žita in zeliša rastejo, rože cvetijo, drevesa zorijo; — vse te stvari na zemli od orjaškega slona noter do nevidlivega červička, kteremu je kaplica vode veliko morje, od tanke jele, ki na visokej gori stoji, noter do male travice, — vse stvari doseżejo svoj poklic, spolnujejo svojo nalogo, in nam oznanjejo, da je vesvolen svet poln božje česti.

Človek pa — stvarjen po božjej podobi, — človek, krona vsih stvari — on, gospodar in kralj celega stvarstva bi pa ne spolnoval svoje naloge, on bi ne dosegel svojega poklica! Sedaj se pa vpraša, kteri poklic je človek od svojega stvarnika prejel, zakaj je Bog človeka stvaril? „Bodite popolni, kakor je vaš Oče nebeški popoln», to je po besedah Jezusa Kristusa naš poklic, naša naloga. Se kakega koristnega dela učiti, svoj um in svojo pamet brusiti in razjasniti, svoje serce požlahníti in oplemeniti, svojo prosto voljo k dobremu nagibati, in u dobrem uterditi, in se tako Bogu Vsemogočnemu, Vsevedejočemu, Najmodrejšemu in Najsvetejšemu približovati, s eno besedo: se omikovati in izobražovati, — to je cilj in konec vsacega človeka, to je poklic vsacega Slavenca. Vsako drevo pa, ki dobrega sada ne obrodi, bo izsekano in u ogenj verženo; vsaki človek, ki svoje talente zakople, s njimi ne barantа, in dobička ne stori, bo kakor nezvest hlapec veržen u vunajno temo; — vsaki bo moral odgovor dajati od svojega hišovanja. Kako pa hočemo enkrat obstati pred božjim sodnikom, ako smo zlati čas potratili, svete dari in močnosti, s kterimi je nas usmilen Bog obdaril, zanémarali in zakopali, ako u znanostih in vednostih nismo napredovali? Vsacega kristjana naj perva in naj veča dolžnost je dalej: „Ljubi Boga črez vse, in bližnjega, kakor sam sebe.»

Kdor pa Boga ljubiti hoče, mora nja prav poznati; čim bolj ko svet, božje stvari, njih lastnosti in moči poznamo, čim bolj ko se omikamo in izobražimo, tim bolj bomo obstati morali, da je Bog naj popolniše, vse ljubezni vredno bitje, katero smo mi črez vse ljubiti dolžni. Čim bolj mi človeško natoro, človeške lastnosti in sposobnosti poznamo, tim bolj bodemo tudi človeka štimali in čestili; čim več ko smo se naučili in znamo, tim več bomo tudi u stanu, nevedne podučevati, žalostne potolažiti, dvomečim dobro svetovati, bornim pomagati, grešnike svariti, s kratkim: s besedo in u djanju svojega bližnjega ljubiti.

Strašna in žalostna tema nevednosti, nevere in pregrehe je pokrivala vesvolen svet, ves človeški rod; — pride Jezus in reče: „Bodi svitloba! Ino svitloba je bila». Po celem

svetu sè je razlila prava luč keršanske vere, in s keršansko vero vred vse znanosti in vednosti: „svitloba je bila!“ Slovenci! Veržimo od sebe dela teme, in oblecimo orožje svitlobe! napredujmo u znanostih razvijajmo svoje moči, omikajmo se, izobražujmo se. Slovenci! mi smo učenci tistega, kì je prava luč sveta, ki razsveti vsacega človeka, kteri pride na te svet; sramota bi bila in greh, ki bi mi tavali po temi. —

2. Vsaki Slovenec je dolžen in zavezan, se omikati in izobraževati za to, ker je d e r ž a v l j a n.

Človek je tudi dolžen za svojo časno srečo skerbeti; čas pa hiti, svet hitro napreduje; kdor toraj svojo omiko zanemara, tisti zaostaja in pride u škodo in nesrečo. Poglejmo na kmetijstvo, rokodelstvo, tergovstvo, obertništvo! Koliko novih reči, od kterih naši predstariši še senjali niso; koliko čudnih naprav, ktere se marsikomu nemogočne zdejo!

Število ljudi na svetu silno hitro raste, zemla pa noče bolj velika in široka in bolj rodovitna postati. Ako toraj hoče kmet na malem, tesnem prostoru toliko žeti, kolikor za svoj živež, za davke in druge reči potrebuje, mora on u kmetijstvu uapredovati, mora gledati in skerbeti, da zemlo prisili, več in obilnejši sadja roditi. Ravno taka je tudi drugod. Rokodelci, kupčovavci, in obertniki se den na den množijo, tovarne (fabrike) se stavijo, stroji (mašine) se iznajdejo, da se mnogo lepe in čedne robe za dober kup nadela. Če hočejo toraj ljudi kej dela imeti, se od njega živiti, in svojim drugim potrebam postreči, je očevidno treba, da oni u tih znanostih napredujejo. Tako postavim je Bilčovs na Koroškem (Ludmannsdorf) svoj nekdajni prislužik sedaj skoraj čisto zgubila. U Bilčovsu (bilka Strohhalm, biliti) so namre slamnjake delali; iz Tirolskega, Krajnskega in še od dalnjih krajev so po nje hodili, in lepe denarje donesli, pravijo 3 — 4000 rajn. sr. vsako leto. Sedaj so se tovarne postavile, drugi kraji so Bilčovščane prekosili, in denarci kam drugod gredo, in le nektere stare babice nektere groše si sedaj s bilenjem in s slamnjaki prislužijo. Taka je povsod; kdor noče ubožati, mora knjige in časopise prebirati, da vidi, kako drugi ljudi polje obdelujejo, živino redijo, in sadje požlahtnujejo, kako si u rokodelstvu, kupčiji, in obertniji naprej pomagajo, in se živijo; to se pravi: Slovenec se mora učiti, omikati. —

Naša nova vlada (ustava, konstitucija) je vsim Avstrijancem mnogo novih in lepih pravic podelila; ustava je gospoda in kmeta, plemenitneža in prostaka, bogatega posestnika in bornega gostača (oferja) zastran deržavnih in srenjskih pravic enake storila: vsi deržavlani so pred postavo jednakopravni

(gleichberechtigt). Dakaj je ustava vsakemu deržavlanu dala pravice in svobodo, da sme u svojej srenji (soseščini), kakor tudi u deželnem in deržavnem sboru, če je u nja izvolen, brez straha odkritoserčno svoje misli rasodeti, in sa to alj uno reč pregovoriti. Prav imenitne pravice naša začasna srenjska postava (provisorisches Gemeinde-Gesetz) srenjam izroči; postavim gospodarstvo s srenjskim premoženjem, popravlenje srenjskih potov, skerb sa šolo i. t. d. tudi bojo srenje pomagale hudodelnike loviti, in jih višjim oblastnijam u pest izročevale, bojo pri popisovanju (konskribirengi), pri novačenju (rekrutirengi) cesarskim gosposkam na strani stale i. t. d. Kaj pa hoče sretle! pri tacih rečih govoriti, ako postav ne pozna, in ne ve, kaj sme biti, kaj ne sme biti, kaj bi blo koristno, kaj škodljivo?

Po novej ustavi ima vsaki, ki bo za to izvolen in poklican, pravico se udeležiti ne samo pri postavodajanju za srenje, temuč tudi pri postavodajanju za celo deželo, ja za celo deržavo. Na deželnem sboru se bo pogovarjalo in posvetovalo od reči, ki deželo (kronovino, Kronland) zadenejo, in se bojo za kronovino postave dajale: tako na deržavnem sboru za celo deržavo. Da Slovenec ne bo prisilen, poslance za deželni in deržavni sbor iz ptujega naroda voliti, in ptujce za svoje zastopovavce in zagovornike izbirati, da bo tudi on u stanu pametno, modro in resno govoriti in sklepati, o koristnih in potrebnih naredbah svetovati in razsoditi, in kot umen in pravičen poslanec u sborih sedeti in sloveti: — je treba da se vsaki Slovenec na vso moč trudi in prizadeva, se omikati, si potrebnih znanosti nabrati, se na višjo stopnjo izobraženosti vzdignuti.

Od Slovencev, in slovenskega naroda se je do Marca 1848 malokedaj, ja clo nič kej slišalo; po ustavi so vsi narodi jednakopravni. Ustava in ustavna jednokravnost bo pa Slovencem le tedaj u prid prišla, kedar bojo Slovenci sami na svojih nogah stali, jo popolnama upotrebovati in vživati znali. Dokler pa bojo Slovenci za drugimi narodi u omiki in izobraženosti zaostali, bojo ptuji bolj učeni narodi tudi za nje politiko delali, nad njimi gospodarili, — Slovenci pa bojo kakor doslej hlapci in sužni ostali. —

Vse naše nove še tako potrebne in koristne naprave in postave, cela naša ustava ne bo nič pomagala, ako vsi deržavlani Avstrijanske carevine, ako kmeti in gradjani, vsi nižji prosti ljudi ne bojo u znanostih napredovali: u s t a v n a d e r ž a v a p o t r e b u j e t u d i i z o b r a ž e n i h d e r ž a v l j a n o v. „Dajte cesarju, kar je cesarjovega!“ Vsaki je toraj dolžen, ustavnega cesarja in njegovo ustavno vlado podupirati, kar je

pa brez omike in izobraženja nemogoče; le omikan in izobražen človek je u stanu, biti ustaven srenjčan, ustaven deželan, ustaven deržavljan. Za to je vsaki Slovenec dolžen in zavezan se omikati in izobražovati, ker je d e r ž a v l a n. —

3. Vsaki Slovenec je dolžen in zavezan, se omikati, za to, ker je S l a v j a n.

Že u naj starejših časih je bil slavenski narod velik, izobražen in slaven. U dogodivšČini slavenskega jezika in slovstva pravi slavni Šafarik: „Vidili smo iz kratkega zgodopisa navad in šeg starih Slavenov, da so od nekadaj (že u nepomnjivih časih), že dolgo prej ko so se keršanske vere poprijeli, mile zveze gradjanstva, vojske, kmetijstvo, tergovstvo in obertništvo poznali, in imeli vasi in mesta, svoje bogove in božje veže, u kterih so se zavolj žertvovanja, zavolj sodeb, in zavolj občnega posvetovanja snidavali; da so sicer malikovavci bili, pa nikakor taki okrutniki alj divjaki, kteri bi nič ne bli vedeli od jednega naj vikšega Boga, nič od neumerjočnosti duše; da so vsi s pripomočjo svojega vsim kolenom znanega jezika u nerazstergljivo versto sedinjenih deržav sdruženi bli. Na tako viže so morali že tačas Slaveni svoje slovstvo in že zadosti izobražen, očiščen ino na stopnjo popolnosti uzdignjen jezik imeti.» Tako so naši predstariši, slavni Slavjani, še dolgo pred rojstvom našega zveličarja sloveli kot omikani in veliki narod. Od Tater do jadranskega, in od Tirolskih planin do černega morja so imeli svoje stanovitne sedeže, niso le samo od pastirstva, lovitve zverin in ribštva živeli, temuč so poznali umetnosti izobraženih narodov, obertnijo in kupčijo, so obdelovali polje in vinograde, in redili živino, niso tedaj na nizkej stopnji omike in izobraženosti stali. Clo visoko učeni Rimlani so Slavjane zlo štimali, so iz med njih si bili izbrati naj hrabrejše in krepkejše vojšake in bojare, tudi vladike in vojvode, in Slavjane najdemo tudi na cesarskem prestolu u Carigradu. —

Pa Rimlani so Slavjane podjarmili, njim svoj latinski jezik urinili, jih polatinčili. Rimsko cesarstvo so Nemci razderli, in tudi Slavjane pod svojo oblast spravili, ino jim svoj nemški jezik usilili, jih ponemčili. Od tih mal so slavjanske modrice utihnile in drugod pobegnile, Slavjani so zgubili svoj jezik in svoje slovstvo, in so u omiki in u znanostih za drugimi narodi zaostali, in le to je sila čuda božja, da slavenski narod u tih brezštevilnih stiskah in nadlogah, ki so ga sto in sto let žulile in tlačile, ni poginul, konca ni storil. Slavjanski narod po božjej milosti še živi, in šteje 80 miljonov duš, toliko, da jih nobeden drugi narod u Europi toliko ne šteje. Tudi mi Slovenci na Koroškem, Štajerskem, Kranjskem, Oger-

skem, Primorskem, in Benetskem, tudi mi Slovenci, ki je nas več kot $1\frac{1}{2}$ miljon, slišimo k temu slavenskemu narodu, tudi mi smo sini in unuki žlahtnih, izobraženih in slavnih Slavjanov. Vsaki dober sin blagò in premoženje svojih starišev ceni in varje, njih čest in slavo ohraniti in povišati želi; — nam Slovencem bi pa ne imelo mar biti za nekdajno čest in slavo našega naroda, mi Slovenci bi mogli biti tak nehvaležnega, černega serca? Pa le prosvitlen, omikan, in izobražen narod bode srečen in slaven; na omiko in izobraženost se upira vsacega naroda sreča in slava; le tako bojo tudi Slavjani svoje nekdajno slavno ime zad dobili. Za tega volje je vsaki Slovenec dolžen in zavezan, u znanostih napredovati in se omikati, ker je velike Slavije sin, ker je Slavjan. —

Nobeden umen človek ne dvomi, da je vsacega človeka največja potreba in sveta dolžnost, u vednostih rasti in se izobražovati; zato mislim, da sem dosti govoril in le samo to iz celega serca želim, da bi moj glas — na srečo in čest dragih Slovencev — ne ostal glas upijočega u puščavi! — Naša „slovenska bčela" se bo prizadevala in trudila, to žlahtno delo — omiko Slovencev — krepko podpirati; za to slovenski vlastenci pomagajte, Slovenci berite! —

Narodno pesništvo.

Ljubezen do petja je celemu slovanskemu narodu globoko vkoreninjena. V pesmih razodevá Slovan žalost, ki ga tare, in veselje ki mu serce širi, da bi tudi v drugih enake občutke obudil. V pesmih ohranuje žalostne, in vesele prigodbe svojega naroda, v pesmih slavi hrabrost svojih junakov, tako da se narodne pesmi posebno pri Jugoslovanih pesniška zgodovina naroda imenovati zamorejo.

Kako koristne, in clo neobhodno potrebno je za izobraženega Slovana, se spoznaniti z narodnimi pesmi, dokazuje visoko učeni Čeh Vaclav Hanka v 2. natisu „Slavina" ki pravi: Pesmi prostega ljudstva niso samo glede jezikoslovja, ampak tudi glede kraso- in narodoslovja imenitne in koristne. One so podobe, iz katerih se značaj vsakega naroda naj bolj spoznati zamore; one so zgodovina notrajnega sveta in življenja; one so tako rekoč ključi k svetišču narodnosti, Kdor narodne pesmi zamečuje, nikdar ne bode spoznal, kaj je človeštvo, ki se ravno tako v pastirskih pesmih kakor v egiptovskih piramidah razodeva. V rodbinah, rodovih, kolenih in

narečjih spoznamo, kaj je narod, v narodih pa, kaj je človeštvo. Take pesmi iskati in nabirati je po tem takem saj ravno tako zaslužno, kakor nabiranje starih ostankov, mumij, dnarjev, pisem, pepelnikov, pušic, mečev, sulic in drugih enacih spomenikov, kterih iskanje in nabiranje vsaka dobro uredjena deržava podpira. Tudi za izobraženega, ki se je iz svojega naroda na višji stopnjo razsvečenja in čutenja povzdignil, so narodne pesmi zlo zanimive, ker v njih kakor v ogledalu vidi, kaj bi sam bil, kako bi sam mislil in čutil, kako bi svojo žalost in veselje, tugo in ljubezen na znanje dajal, ako bi bil v nizkem stanu ostal, in če bi ga ne bila šola iz prostega naroda odločila. On tako rekoč po dolgem popotvanju spet k svojim pervim prijateljem pride, kterih glasovi ga opominjajo na presrečne dni njegovega minulega detinstva.»

Pa čim bolj se slovanski rodovi k takej ptuji izobraženosti približujejo, tim bolj petje mičnih narodnih pesem opešuje. Treba je zaterej pri takem hrepenenju po zapadno evropejski izobraženosti se živo poprijeti nabiranja narodnih slovenskih pesem po izgledu drugih slovanskih rodov in te lepe cvetlice, ki so iz prostega pa tudi manj pokvarjenega ljudstva scvetele, pozabljivosti oteti. Spoznati moramo sicer, da Slovenci nemamo toljko in tako izverstnih junaških pesem, ko jih p. Serbi imajo, pa velika škoda bi bila, ako bi se še te, ki jih imamo, pozabile. Tudi glede čistosti jezika ne moremo slovenskih pesem s serbskimi primeriti, ker so Slovenci že toliko stoletij v silno silno ozki zvezi z Nemci in drugimi narodi bili; in zares se moramo čuditi, da se je še toljko slovanskega duha v njih ohranilo.

Prav lepo zbirko narodnih slovenskih pesem nam je že naš rojak slavno znani Stanko Vraz oskerbel, ki je pri vsaki pesmi pripisal, kje jo je slišal, in jo je ravno tako zapisal, kakor jo prosto ljudstvo poje. Tudi v „Šafarikovem narodopisu» se nekoljko ravno tako zapisanih slovenskih pesem znajde. Le škoda, da tiste v 5 zvezkih izdane „Pesmi kranjskega naroda» niso ravno tako zapisane. Od našega slavnega gosp. M. Majerja imamo pa „Pesmarico cerkveno» lepo zbirko narodnih cerkvenih pesem, ki so pa zateraj v nekterih besedah in pismenkah popravljene, da bi jih Slovenci povsod v cerkvi rabiti mogli. K tej pesmarici so tudi narodni napevi pridjani, kar je vse hvale vredno, in kar bi se tudi pri nabiranju posvetnih pesem posnemati imelo.

Dragi rodoljubi skerbimo, da se bode „Bčela» tudi sladkega medu lepih na širokem polju narodnega pesništva cvete-

čih cvetlic naserkati in jih po tih listih svojim marljivim čitateljem ravno tako, kakor jih ljudstvo prepeva, bez vsakega dodatka podajati zamogla.

Sosebno pa pozivamo vas, slovenske učence, ki se bote v kratkem med svoje deželane podali, da nikar ne zazabite, tih starih ostankov in spomenikov, negdajne slave našega rodu kolikor je mogoče z napevami vred zbirati ter jih tako pozabljivosti oteti.

Podamo tu eno narodno pesmico za poskušnjo:

1.

Svatovna pesem.

(Zapisal J. S. u Ločah blizo Rožeka.)

Pošušej poštena nevesta
Vesevo te cavmaršči hvas!
Te cavmar*) se pele po ceste,
No ima do talle obvast.
Ti vzemi svovú od mene
In od očeta tvojhá,
Od bratrov, od sester, od mame
Noj od stanu ledečnaha.

Ti bodeš te krancel zhubiva
Stopiva v te zakonšči stan;
Te stan se ja kne zamečuje
Je velko od Bohá štimán.
Ti bodeš v tam stanu živeva
Noter do hroba tvojhá;
Boš bijeka bajeka peva,
Ki boš zibava sinka tvojhá.

Najprej sedej prosi starejše,
Potlé pa te druje ljudi,
Kar si je razžaliva poprej še,
Je prosi, da ti odpustó.
Vsi umšamo srečo nevesti,
Vse lete, vse ure srečné,
Te cavmar se pele po ceste
Ja z velčim veseljam po té.

Književni pregled.

U oglednem listu naše: „slovenske bčele" smo bili obljubili, da bomo vse važniše knjige Jugoslavenov, kolikor so nam znane, maličkaj pretresli in tako občinstvu naznaniti. S serčnim veseljem bomo zatorej vsaki

---

*) Cavmar-svatovski vodja, Brautführer

prikazek na polju jugoslavenskega slovstva in vsaki pomoček za povzdigo našega toliko stoletij zanemaranega in zatertega naroda in jezika pozdravili, zakaj omika našega milega jezika in izobraženje našega rodú bode prihodnjič naša jedina skerb, naša blisketeča danica. Začnemo z naslednjima:

Naravoslovje ali Fiziko, po domače zložil K. Robída, učitelj.

Proti koncu minulega leta je nam došla ta za vsacega Slovenca silno koristna in imenitna knjiga. Celo delo je prav izverstno, jezik dobro izurjen in lahko razumljiv.

Kar se izrazoslovja vtiče, je težko vsim vstreči; od našega učenega g. pisatelja vendar mislimo, da je sedajnim tirjavam gotovo zadostil; zakaj izrazi so dobri, zapopadljivi in kar je mogoče obče slavenski.

Vravnava te naravoslovne knjige je umno omišljena in tudi izverstno izpeljana. Razdelil je g. pisatelj celo delo u tri poglavja. U pervem govori od vagljivih, u drugem od nevagljivih tel, in u tretjem od postav vesoljnega sveta. Pervi del obseže 1. tela sploh, 2. ravnovago in gibanje sploh in stalnih tel posebno, 3. ravnovago in gibanje kapelin, 4. ravnovago in gibanje vdušnih tel, 5. zvuk. Drugi del zapopade 1. svitlobo, 2. gorkoto, 3. magnetičnost, 4. električnost. Tretji del govori 1. od ravnovage in gibanja vesolnega sveta in zemlje posebno, 2. od videza in velikosti zvezd, 3. od velikosti sveta.

Vsi ti deli so izverstno dognani, vsaki predmet z naj priličnišimi vsakdanjimi podučivnimi izgledi razjasnjen in prav zastopljivo dokazan. Nadjati se je, de bode ta zlata knjiga Slovencem veliko hasnila. Mi je pa po našej dolžnosti še jedenkrat vsakemu prijatelju slavenskega slovstva živo priporočimo, sosebno pa g. učitelje realnih in gimnazialnih učivnic opomnimo, da bi slovensko mladež kmalo s tim izverstnim delom u šolah seznaniti. Natis Jož. Blaznika u Ljubliani je silno, silno lep. Knjiga u osmerki 123 stran debela in z mnogimi obrazi ozaljšana, velja le 36 kr. sr. Založil jo je g. spisatelj sam. — b —

Obuka malenih ili katehetika. Spisal Dr. Stepan Ilijašević, profesor bogoslovja u Zagrebu.

Ni tomu davno, kar je ova u jugoslavenskem slovstvu tako važna i imenitna knjiga na svet izišla. Rad bi, ko bi mi mogoče bilo, spisatelja med naj svetlejše zvezde uverstil; — pomagajte mi, njemu spodobno slavo zapeti. Druzega ne morem, kakor ponižno reči: Verozakon, s katerim je dobro znan, mu je odperl oči uma in razuma, njegov sod zastran važnosti in vrednosti knjig je ojster, trud je njegovi oča, marljivost je njemu mati, svete resnice imajo sedež u njegovem sercu, utemelil je celo delo na lastnoj skušbi, bil je s otroci otrok; zato je s pomočjo svojega izverstnega jezikoznanstva zadačo svojo srečno rešil. Vsjal je čversto seme, obilna bo pa tudi njegova žetva. Slava naj mu je neumerljiva.

Bogoslovci, lepa cveteča nada slavenske majke in cele naše prihodnosti! za Vas, predragi bratri! je sosebno namenjena ta veleважna knjiga, ki je doslej mojega vedenja še nismo imeli. Ona bode gotovo prežlahten biser u kroni preljubljene matere Slave. Knjiga je natisnjena u tiskarnici Dr. Ljudevita Gaja u Zagrebu in velja 1 gld. 30 kr. sr.

Dvorčan.

Zmes.

Cvetlice ljubezni.

1. Uvod.

V strune lire hočem seči, kakor mi jih je Bog v serce vtisnil; vsaka misel naj bo cvetlica v dihu naše spomladi! — Vsaka tih se je v sercu scimila; slavjanska kri jih je rodila. — Vsaka njih je le ljubezen do tebe draga, mila zemlja moja!

'In vi, ki jih bote brali, ne mislite, da so le besede; — beseda gine, — ljubezen nam ostane.

In za to sim jim dal kal pognati in za to sim jih zapisal: da bi vam ogenj dajale, da bi vas vnele za čest domovine svoje, da bi hrabri bili, iskreno se ljubili, in če bo treba bojevali se z ojstrim mečem. —

2. Nad grobam Prešerina.

Stojim tu nad grobam našega Prešerina! nad grobam nevmerjočega pesnika, kateri je že da no pel: „da bodo vremena Krajncam se zjasnile, — jim milšę zvezde kakor enkrat sijale, nad grobam slavnega moža, ki je o pervi, še temni zori svoje mladosti v pesmih, katere so mu iz serca kali pognale, nebesa za milost prosil, da bi predramil naše slovenske sinove, da bi jim večni gospodar serca vnel za čast domovine, da bi vtolažil razpartije in zjedinil rod Sla enšine cele. Skelela ga je mena, da Slovenęce mile ne ljubi matere svoje va - nj upajoče, da sinove slavne zemlje vneti ni mogoče, je njegovemu sercu britke boli zavdalo. — Ino pel je in pisal, da bi zbudil Slovenšino celo, da bi vernili k nam se časi sreče, ino te in take misli so dale njegovim pesmam povod in moč! —

Ino dočakal in zaživel je Prešerin leto, v katerem so se zvezde slavne domovine za majhen čas zjasnile; z veselim sercam je zagledal in pozdravil drage barve domačega bandera, in upajoči je sklenil, da je izpolnjena njega vroča želja za samostalnost Slavije. — Alj komaj je njegovo truplo merzlo postalo, mu moramo že v černo jamo tožiti: „Blagor tebi, de si sklenil! blagor tebi, da si zaperl trupla okó! o blagor tebi, da ti ne bije več tvoje milo sercé! — ti „pevec" ne boš nikdar gledal mlačnost in sramoto svoje domovine! — Tebe, Prešerin! ki si v svojih pesmah nevmerjoč, je večni gospodar nebes in zemlje k sebi poklical, da bi tukaj ne gledal sužnih dni svojih mlačnih bratov! — Alj ti si nam zdaj svetnik postal, in v tebe, v kterem se zdaj ljubezen domovine zjedini, v tebe zaupajoči molimo: „moli in prosi pred nebeškim prestolam, da se ne zdrobi ljudstvo tvoje ljubezni, prosi Boga za zmago čez naše sovražnike, prosi za svobodo, ednakost in bratinstvo, sosebno pa za serčno jedinost slavjanskega naroda! — Litijan.

Opomba. Temu mesečnemu zvezku je pridjan zavitek za pervo četvertletje in pa tudi perva pola „spisovnika", kterega bomo svojim rodoljubnim čitateljem bez vsega plačila u roke podali.

Odgovorni izdatelj in tiskar: Ferd. žl. Kleinmajr.

SLOVENSKA BČELA.

Mesca avgusta 1850.

Bernard vojvod Gorotanski
in
Juta kraljevična Česka. *)

Od Gorotanskih je dolin
Potval Bernard vojvodov sin
U dalno Krokovo deželo,
Kjer zlata Veltava se vije,
Tam gledat dekle tako lepe,
Da lepše sonce ne obsije.

Ko na Hradčinu se ozré
Po vertu, kjer kraljična gré
Ob ranim jutru se sprehajat,
Zagleda jo, in čudna stréla
Iz bistrih nje očés poslana,
Je v rahlo serce ga zadela.

Da knezov stan se ne spozna,
Obleka bojna krije ga,
Za viteza se on oznani,
Domá od Drave bregovite,
Alj vendar čut u sercu skriti
Oči izdajo plamenite.

V dvorani družba zdaj sedí,
Prežlahtne tukaj so jedi,
In kader vodo po kosilu
Kraljična lepa ptujcu dade,
Jej perstan rahlo, kakor pero
Z' roké v vmivalnico odpade.

Alj cela družba ostermí
Ko perstan svetlo zabliší
Na ptujga gosta perstu.
In ojstra tožba gre pred kralja,
Da je Korošc prederzen, — vender
Mu dekle ljub je pogled dala.

Prederznost kaznovati, že
Vojakov truma bliža se,
Alj k' nogam denejo orodje,
Ker ptujc v postavi velikanski
Libuše sinom se prikaže, —
Da vojvod on je Gorotanski.

Vsa družba vstrašena beži,
Alj Otokar se veseli,
Poda desnico mu prijazno,
In tako k' njemu beseduje:
„Naj vojvod Gorotanski Juto
„Nevesto svojo imenuje.“

In tu, ker Glina se valj,
Usred slovenskih tu ljudi
Je krasna česka rožica
Še mnogo let potem cvetela,
Dokler Slovenci še živijo,
Se bode nje lepota pela.

K—č.

*) Bernard, kateremu je njegov stareji brat Urih v letu 1201 vojvodstvo Gorotansko prepustil, je bil sin Gorotanskega vojvoda Jermana iz Sponheimske rodovine.
Ta zgodba se je pripetila pod kraljem Premislom Otokarom I. in pod rimskim carom Miroslavom II.

Sveta gora na Českem.

Proti sredi trinajstega stołetja je živel na svojih grajšinah med Breznico in Přibramskimi gorami mogočen vitez iz slavne rodovine Maloveških gospodov, kterim je slišalo bližnje brezovo łesovje, od kterega je že Libuša rekła, da je połn srebra; in morde po tem brezovju so se poslej nekteri zmed Malovcev tudi Brežki imenovali.

Mnogo łet srečnega zakona viteza Zdenka Małovca je že bilo preteklo, bez da bi mu bila draga njegova sopruga po nja vroči želji kakega deteta porodila. Ali zdaj se je vendar bližal blagi čas, da bi imel oče imenovan biti; kar pride mu od kralja povelje, da se oboroži in s svojimi vojšaki bez odloga na pot podá, ker vladar njegove pomoči potrebuje.

Njegova žena Ana je bila že visoko na času, in ker po odhodu svojega sopruga ni hotla na samotnem gradu sama ostati, ga poprosi, da bi jo k njeni dobri prijatlici spremil; tam je namreč hotla svojega poroda dočakati. Iz serca rad je Zdenko v prošnjo svoje sopruge privolil, in ko se je moral potem vkratkem s svojim oddelkom h kraljevi armadi vzdignuti, je jej vkazal sesti v nosilnico, varno od dveh mezgov nošeno.

Vojšakom je vkazal vitez popred iti, in on s drago svojo ženo je jim počasi sledil, ker je hotel mezge sam voditi in ravnati.

Biło je že proti poldnu in oná v sredi globokega gojzda; kar je začutila Ana brítke bolečine, zakaj ura njenega poroda je že bila blizo. Silno se vitez prestraši in če ravno v divjem boju pogumen junak je zdaj trepetal kot slabo dete po celem životu. Med tem je pomagal soprugi iz nosilnice, in po njeni želji je jo peljal pod zravenšno drevo, kamor se je v mehki mah vsedla in svojo glavo na debło nagnila. Zvesta nje služabnica, ki je jo spremljala, ji ostane na strani in Zdenko se je skerbno oziral krog in krog, ali bi ne bilo kje kakega človeškega stanovanja najti.

In glej! tu stopi iz goščave borno obłečena žena, jerbasček połn nabranih gob v rokah, in pri ogledu mukopołne gospe začudjena postoji. Vitezu je biło, kakor se bi mu bil kak angelj iz nebes prikazal; zakaj sladka nada ga je obdajala, da bo svojo preljubljeno ženico s pomočjo te starke pod varno krovje k dobrim, gostoljubnim ljudem pripravil in jo tako še daljših nesreč otel, ki so jej v sredi globokega gojzda protile.

Starka je hitro spoznala, kaj se tu godi; zatorej se je obernila k vitezu, rekoč: „Če je tvoja volja, prežlahtni vitez! hitim na moj dom po dva moža, da bi milostljivo gospo v našo bajtico odnesla.“

„Kdo si pa, žena! in kje je tvoje domovanje?“ je povpraša vitez.

„Moj mož je voglar Boleslav; glej tam, kjer se dim proti nebu vali, tam dela on zdaj z dvema hlapcama. V četertinki ure smo vsi trije zopet nazaj.“

„Lepa ti hvala, draga ženka! vendar ljudi hočem sam poiskati. Ostani med tem pri moji gospi.“

In urno se zdaj požene vitez na svojega belca, ter je proti naznamnjenemu mestu zapektá.

Vendar še popred da se je vernul, je mu bila Ana s pripomočjo skerbne voglarice porodila in sicer dekličico. Ko je zdaj Zdenko pervič svojga novorojenega deteta vgledal, se mu je milo storilo okol njegovega serca in kolena so se mu vklonile na zemljo k vroči molitvi.

„Dete je slabo, silno slabo, žlahtni gospod,“ povzame zdaj voglarica „treba bi blo, da gá kerstimo.“

Brez da bi bil besedice zinil, je zajel u svojo kacigo (Helm) vode iz mimo romonečega potočića ino k ženi pristopil, ki je detice na svojih rokah deržala.

„Prosimo božjo porodnico, ki je kralja vsih kraljev te zemlje v borni štalici na svet rodila, za botro, jaz sim le njeno pokorno orodje,“ je govorila voglarica in Ana je dopadljivo njenim besedam prikimovala.

Potem je poškropil Zdenko glavico svojega nevbogljevnega deteta, rekóč: „Jaz te kerstim v imenu Bogá Očeta, Boga sinú in Boga svetega duha. Marija naj ti je ime, v čest božje porodnice. Naj te Oná vodi in varje na vsih tvojih potih. Amen.“

To vse je se tako hitro zgodilo, da je že vse opravljeno bilo, ko so voglarji z nosilnico prišli, v ktero so potem bilovja in drugega mahovja nastlali, porodnico rahlo v njo položili in proti voglarski bajtici odnesli. Skerbno je bil Zdenko vselej zraven nosilnice, in voglarica in služabnica dete varno v oblačilih zavito na rokah ste jim sledile.

V bajti voglarske družine so bile hitro, kolikor se je namreč dalo, vse potrebniše naprave storjene, ino vitez je zdaj nevtegama na svojem berzem konju jednega posla na svoj grad odposlal, da bi se njegova gospa hitro s vsim, kar je še potreba bilo, za čas njenega prebivanja v tem divjem gojzdu previdila. Gradski duhovnik, ki je po Zdenkovi želji

tudi prišel, je blagoslovil porodnico in novorojeno detice ki je obderžalo tisto ime, ki se mu je pri pervem kerščenju dalo.

Tudi Anina prijatlica je dohitela, kakor je hitro te dogodbe zaslišala, da bi jej tudi zvunaj svoje hiše postregla. Ko je zdaj vitez svojo predrago soprugo v tako dobrih in gostoljubnih rokah vedel, je jo priporočil z deticem vred varstvu Vsegamogočnega in se je hitro na pot odpravil, da bi poklicu svojega kraljevskega vladarja zadovolil.

Marte voglarice strah in bojazen za življenje slabega deteta se vendar v veselje vsih ni obistinil (vresničil), temuč deklićica je bila zdrava in je tudi od dne do dne močnejša prihajala. V kratkem je tudi Ana ozdravela, ter se po povabilu svoje prijatlice na njeno stanovanje podala, ko je še poprej svoje poštene postrežnike bogato obdarila.

Več mescev je že bilo preteklo in vitez se je zdrav zopet vernul iz vojske. Tu je najdel svojo Maričico zdravo, okroglih, belorudečih lic v naj bolji rasti in se ni mogel nagledati krasne podobe svojega deteta, ki je z njegovo brado in lasmi igralo. Veselje, ki je ga vitez zdaj v družbi svoje preljubljene ženice in svojega deteta zavžival je mu bilo čez vse druge radosti in veselice.

(Konec sledí.)

Cerheniški brest.

(Konec.)

Dolgo je zdaj objokovala zapuščena Marija svojo preljubljeno mater. Za mraka je potovala k pokopališču, s solzami kropila njen grob, in dan na dan nje križek na grobu z novim vencem ovila. Materne besede jej niso zginile'z misli; težki boj je vedla s svojim sercem, odrekla se je dragega — pa je ga vendar še ljubila. Sklenila je vsako naklonjenost k njemu v sercu vdušiti. Serčice je tuge strepetalo — ali za mladega gospoda biti neprestalo.

Dragi je prišel in si zopet osvojil serčice nedolžne device.

Grozila se je zdaj same sebe, grozila se groba matere svoje, jedino nje pribežališče je bila njena ljubezen. Cestička k grobu maternemu je zarasla, in na križku nje groba si je veter le s suhimi cvetličicami poigroval.

Vnel se je boj in mladi gospod je moral do vojske; vranec je zarehtal pred oknicem vboge Marije. Deva je zaplakala in dragi je moral z vojsko čez gore in doline.

Marija je osamotnela; iz cerkve je hodila sama in sama; sedavala pri oknu, in s solzo v očesu modrem je kukala v krajino, ktera je jej bila dragega zakrila. Minulo je leto, in dragi se še vendar ni vernul. Ali jednega dne je povstal krik, da se gospod z vojsko vrača; cela vés je letela jim nasproti. Vbogej Marii je tolklo serce; hitela je k oknu in vojska je ravno mimo stopala. V čelu vojske je jezdil na vranem konju mladi gospod, na hišico Marije pa nikar ne pogleda. Njemu po boku je jezdila na belcu krasna deva v dragem odevu.

Vboga Marija je omedlela, in ko se je spet predramila iz temnih mrakot, je mislila vboga, da je bil to le strašen senj; ali kader se je prepričala, da to ni bil noben senj, je čutila šele celo breme maternih besed. Podala se je k grobu razžaljene matere, klicala nje imé, zbuditi je vendar ni mogla; kakor bez sebe je letala vboga okol svoje hišice; pozabljena kravica v hlevu je mukala; pozabljene cvetlice na vertu so klonile žalostne svoje vele glavičice; devica ni čutila druzega kot svoje nesreče, ni vidila nič kakor samo grozeči bledi perst razžaljene matere svoje. Venela je vboga — venela; koralke njenih ust kakor tudi cveteče rožice njenega lica — so se premenile v blede limbarje.

In kakó je moralo vbogej biti, ko je naglašal zvuk trubelj in germotno zvonenje, da njen dragi svojo novo ljubimko že kot ženico od oltarja vede! — Kakó je jej moralo biti, ko se je cela ves drenjala k gradu, kjer se je svatba slavila.

Bila je to hrupna svatba; gosti so se sošli 'z bliže in dalje, slavno se je gostovalo, naj drajše vina so tekle scurkama 'z mize, v predpertih so odnašale žene poslušavcev naj drajše jedila domú. Gostili so se dolgo v noč, plesali čez polnoč — in drugi dan je bil petek!

Ko so se gosti naj bolj veselili, je jelo v gradu goreti; v divjem zmetku planijo gosti skoz vrata, in v nekoliko trenutjih je bil celi grad v jednem plamenu. K nesreči je veter na ves pripihal, ognjeni ogorki so padali na slamnate strehe naselnikov; povsod jame goreti in v malo urah je ležala cela cerheniška ves v pepelu. Samo cerkvica in hiška opuščene Marije ste še ostale.

Preiskovalo se je zdaj, kdo bi bil kriv te nesreče. Nekteri so v tem vidili kaznuvajoči perst nebeškega očeta, ki nepravednosti bezbožnega viteza ni več dalej prizanesti mogel

in pravili so, da je dal Bog oče padati ogenj 'z nebes na dom nepravednosti, v kterem se je do dne pokore gostovalo in veselilo. Drugi so mislili, da je po nemarnosti opite družine ogenj navstal in grad in ves požgal; spet drugi so pa dolžili vbogo Marijo, rekoč; „Mašovati se je hotla bezbožnica, hotla je prižgati bakljado, da bi nevernemu na cesto k svatebnej postelji svetiti imela, — in pripravila je tudi nas ob vse, kar smo posedli.»

Zatorej so iskali Marijo. Hišica je bila prazna. Vboga devica je klečala na grobu svoje matere, kjer je vsa zjokana bridko tugovala: „Odpusti, mamka, hčeri, ktera se je težko proti tebi pregrešila; moli za njo pred Vsegamogočnim; zakaj pred njim se je zagrešilo dete tvoje, in njegova roka težko na njem počiva.»

„Ha, ti nevesta peklenska!» je zagromelo po pokopališču. „Tako si nam vendar ti červenega kokota na svatbo poslala! Veseli se plačila!» in vratar z dvema beričama prilomasti do Marije. Devica se je zgrozila — hotla je bežati; vendar prestrašena ne more prestopiti. „Mamka, mamka! ohrani hčerko svojo!» je klicala, deržeč se njenega groba. Vendar beriči so zgrabili tugovajočo devico in so jo vlekli do grada, kjer je jo razkačeni gospón v naj globšo tamnico pahniti vkazal.

Drugega dne — zlato sončice je bilo že za gorami — sta kopala dva moža zraven Dobrihovske ceste pod borovjem jamo. Gorki pot se je lil jima 'z čela in korenjaške roke so jima vpadale pri delu. „In to bi rajše v sam ocel kopal, kot v to prekleto zemljo!» je rekel nju jeden, 'z čela si pot otiraje. „Dve polne uri že klepečeva tukaj, in jama je še komej do kolenca.»

„Samo sebój to ni,» je odpovedal drugi; „gotovo je nama kdo kej naredil. Zmiraj se mi zdí, da zemlja pod motiko raste.»

In zopet se lotita dela. Trikrat so se jima lopate polomile; trikrat se jima nasip zasul, predenj je bila jama skopana. — Bil je to grob za Marijo.

Ko je sonce že nad Berankom stalo, je zaklenkalo na cerheniškej cerkvici, in Marijo so pripeljali iz tamnice. V groznej stiski se je drenjalo ljudstvo, kjer koli so vbogo devico vodili; matere so povzdigovale svoje deca nad glave ter kazavše na Marijo klicale: „To je ta bezdušnica, ki je nas berače storila!» — Neki so jo preklinjali — malo kdo jo je omiloval.

Prišli so tje pod borovje, kjer je nesrečno devo grob očakoval, v ktarega bi imela živa zakopana biti. Ljudstvo je malićkaj v stran stopilo in izmed njegove srede je skočil ra-

belj, k Marii pristopil, ter jo za zamero prosil, in rekel: „Moli, Marija, tvoja ura se bliža."

Divka je padla na kolena, malko pomolila in obernivši modro oko proti nebesam je vzdihnula: „Jaz sim nedolžna!" Zdaj je odpél rabelj svoj plajš in stal je tu v rudečem telovniku. „Jaz sim nedolžna!" je zaklicala devica in na pol mertva se je srušila na zemljo. Rabelj si je zavihal široke, bele rokave svoje košulje, izderl Marii verpce iz vlas, ovil jih okol svoje pesti in tako zavlekel vbogo devico do jame. — Pokopači so jo zagrebli.

„Oná je bila nedolžna!" se je zaslišal silni glas med ljudstvom. Ljudstvo se ogleda zaznati, kdo bi bil to izgovoril, vendar nobenega ni zapazilo.

„Nedolžna?" je zagromel strašni glas Cerheniškega gospona, ki je 'z černega konja grozoviten čin občuval. „To hočemo viditi! Izderite tam iz plota suh kol, ter ga vsadite na nje grob. Če zazelení, hočemo k njenej nedolžnosti molit hoditi!" In se je zasmejal, kakor se zli duhovi smejo, podbodel vranega konja in jo zaderčal proti Cerhenicam.

Grob je bil zasút. Pokopači so izderli iz plota suh kol in vsadili ga na grob. Ljudstvo se je s težkim sercam razšlo.

V kratkem času na to se je dala mlada gospa Cerheniška, že skoz tri noči s težkimi sanji vznemirjena in strašena, od svojega moža razvesti, in je opustila s svojim očetom grad groze, na kterem je božji gnjev spočival.

Minulo je leto in dan. Vigred se je jela otvirati. Na grobu nesrečne Marije je scvetlo rajsko cvetje in brestovi kol je obzelenel. Ljudstvo se je zgrozilo in vidivši vladajoči perst Boga očeta, je ojstro pokoro delalo. Trumama so zdaj potovali k zelenijočemu brestu, oplakovaje po nedolžnem obsojeno Marijo. Ali gospon, uslišavši, da kol na grobu popike poganja, mesto da bi imel do sebe iti, mesto da bi se imel božjega gnjeva zgroziti, se je razgnjevil; molivce na grobu je dal razganjati, in ko to nič ni pomagalo, je zavkazal svojim hlapcem, da bi zelenijoči brest izsekali. Hlapci so šli, da bi voljo bezbožnega gospoda izpolnili; ko so pa do groba prišli in so hotli drevesce izsekati, ni mogel noben sekire povzdigniti. Obšla je jih groza — pustili so orodje ter jo proti gradu zavili, kakor bi jih zla vest podila. Pa vendar tudi to ni ganilo kamnenega, bogapraznega serca; z železnim bičem je dal hlapce kaštigati, ker njegove volje niso izpolnili.

Bog oče dolgo prizanaša, vendar terdovratnike tudi ojstro kaznuje. Dolgo je prizanašal, vendar svest hudobnega gospona

se ni hotla prebuditi, in če je ravno vedel, da ga Bog oče povsod najde, je ga vendar dan na dan znova razžaloval.

Sedaj Bog ni mogel dalej njegovih hudobij gledati; poslal je mu težko bolezen, v kterej je med strašnimi bolečinami poslednjič svojo pamet zgubil. Kakor divja zver je letal po gradu, praskal z nohtmi kamneno dlažbo, da se mu je 'z perstov kri na tla cedila, grizel je kremenasto kamnje, da so mu iz ust iskre letale in govoril je o rečéh, da so naj serčnišim okol njega vlasi pokonci vstajali. Le bolj in bolj je še zdivjal, da zadnjič noben človek ni poleg njega prebiti mogel. Še njegov vlastní sin se ga je izogibal. Jedini černi pes, ki je ž njim 'z jedne mize jedel, je ga spremljal na strašnem potu njegovega živobitja.

Jednega dne, zgodaj v jutro, je bilo slišati iz veže strašno vitje in tulenje psa. V strahu so se bližali hlapci k veži, odprejo železna vrata in najdejo svojega gospoda, ležečega na kamnenej podlagi pod železno mizo — bil ti je mertev. Zobe je imel kervave in oči s kervjo zatekle so mu bíle odperte; poleg njega je sedel černi pes.

Bez duhovnika je vmerl, bez vse priprave je stopil u večnost — nobén mu ni zatisnil njegovih oči.

Sin mu je dal zvoniti; zvon se je majal — klepec je vdarjal na zvon; — zvonovina vendar ni dala nobenega zvuka.

Ko je bil pogreb, nobeden razun sina v celej okolici ni mogel po njem plakati; štiri vrani konji so ga peljali k pokopališču, in za vozam je šel černi pes. Ko je bil na pokopališče pripeljan, je jel pes viti in tuliti, in letal je okol zidovja, kakor bi bil stekel — posvečene zemlje se vendar ni smel dotaknuti.

Nesrečnik je bil pokopan, in černi pes je zginul. Druzega dne, ko so hlapci spet na vežo šli, so zopet najdli svojega gospoda pod železno mizo, in černi pes je sedel zopet poleg njega. In drugikrat je bil pokopan, ali druzega dne so ga zopet na veži najdli, in ko ga tudi tretjikrat posvečena zemlja ni prejeti hotla, je mu rabelj glavo odsekal, ter ga u jamo vergel, ktero mu je rabeljnov hlapec za zverinjakom izkopal in ljudstvo je njegov grob s kamnjem posulo. Skoz tri dni so vidili pastirji černega psa okol njegovega groba begati, po treh dnih je vendar zginul, nobeden ni vedel kam, in le samo tedaj se je še prikazal, kader je imela cerheniško ves kaka nesreča zadeti.

Mladi gospod ni imel domá nobenega pokoja; izročil je grad staremu oskerbniku in je šel do dalekih krajin, se vojskovat za vero našega Odrešenika. Po treh letih se je zopet

vernul, je dal cerkvico na Beranku sozidati, storil je svojim podložnim veliko dobrega in cela okolica ga je imela rada. Na svetu ga nič ni več veselilo; kakor puščavnik je sedel po celi dan v svojej izbici, in ko se je večer približal, je potoval k grobu svoje Marije. V mladih letih je končal svoje življenje in cela okolica se je po njem jokala. Pred smertjo si je še izprosil, da bi ga mimo bresta k grobu peljali, kterega veje so grob njegove nedolžne Marije senčale.

Na brestu sta visila dva venca, ktera so deklice vsako nedeljo v spomin svojej nesrečnej drugarici darovale.

Ko so prišli z merličem do bresta, so konji postali, in živi se nikakor niso hotli 'z mesta ganuti. Ljud se je obernul k zelenemu brestu, je poklekhul in prosil za pomoč; in ko je ljudstvo molilo, se je spustil venec iz bresta na trato; in ljudstvo ga je vzdignulo, položilo na mertvaško skrinjo in hitro, bez da bi jih kdo pognal, so konji dalej peljali. Pokopan je bil nesrečni mladenec v Dobrihovu z vencem vred, kterega mu je njegova nedolžna ljubljenica na pomirjenje poslala. — Še za mojih mladih let se je bliskal na tem drevesu obraz Bogorodnice za rudečim steklom, in vsako nedelo, s čim se je vigred prikazala, so se sošle k brestu vse deklice iz Cerhenic in so podjale nov venec na obraz. Vender je to že davno pozabljeno, in povest o vbogej Marii ti zdaj le malo kdo zmed ljudstva povedati vé.»

Tako je končala starka svoje povedanje, in cela družina je šla zamišljena in tiho mimo borovja, pod kterem je stalo na zelenem gričku o samoti povestno brestovo drevo, svoja vklonjena ramena na vse strane razkladaje, kakor bí se htelo še mnogim vekom opirati.

Pri brestu je družina postala; starka se je pokrižala in molila. Med tem so tergale deve vijolice, ki so okol bresta cvetele in jih devale v svoje molitevne bukvice, ino mladenči so si lomili vejčice iz drevesa, ki je bil spomenik nedolžne njihove krajanke.

Starka je domolila, poljubila medén križec svoje kronice, se pokrižala, deklice in mladenči so jo obklopili in se podali dalej proti Cerhenicam, misliviši na nesrečno Marijo.

P.

Ogledalo imenitnih Slavenov.*)

Jernej Kopitar.

(Iz Védeža.)

Jernej Kopitar, jeden nar učenejših Slovanov, je bil rojen v Repnjah, vasi Vodiške fare na Gorenskim, 23. velkega serpana (avgusta) léta 1780. Bil je sin kmetiških starišev. Stariši viditi, da sinek ni slabe glavice, ga pošljejo v Ljubljanske šole. Tukaj je bil zmiraj jeden pervih. Tisto dobo je živel v Ljubljani za našo domovino in njene sinove, kteri so bile prebrisane glave, posebno vneti in učeni mož, žlahtni Žiga Cojz. Učenost mladega Kopitarja mu ni mogla neznana ostati. Vzame ga s pervega za domačega učenika svojih otrok, in mu da zato verh dobre hrane in prebivališča v svoji hiši še dobro plačo. Mladi Kopitar se pa dobremu gospodu in verlemu rodoljubu Cojzu s svojim modrim vedenjem in učenostjo kmalo tako prikupi, da ga Cojz svojega tajnika izvoli. Prav po volji se mu je godilo.

Po slavno zveršenih Ljubljanskih šolah se gre naš Kopitar na Dunaj pravdarskega učit. Še ne 30 let star je bil 2. varh cesarsko-kraljeve dvorne knjižnice. Ker je v njegovem sercu vedno plamen nepopisljive ljubezni do sladkega maternega jezika gorel, in ker je v dvorni knjižnici veliko, mu poprej neznanih pripomočkov našel; spiše zdaj tako slovnico slovenskega jezika, da je vse poprejšne prekosila. V predgovoru najdeš našo kratko zgodovino in vse naše pisavce, ki so pred Kopitarjem živeli. Natisnjena je bila v Ljubljani 1808. — Spiše tudi in da léta 1836 na Dunaju na svitlo imenitne bukve: „Glagolita Klocianus" imenovane. (V teh bukvah bereš tri nar stareje spise v staro-slovenskem jeziku. Eden izmed njih je, kakor učeni sodijo, pridiga tačasnega Frizinškega škofa Abrahama, ki jo je med letama 957 in 994 v Loki na Krajnskim imel. Tudi obsežejo te imenitne bukve kratko slovnico staro-slovanskega jezika. Nadalje ti kažejo (str. 48) pregled Cirilove azbuke in abecéd vsih Slovanov. Na koncu je Glagolitica ali Hieronimova abeceda, tudi cerkvena imenovana. — Modre glavi-

*) Pod tim naslovom bomo prihodnjič donašali življenjopise vsih imenitnih Slovanov, sosebno pa Jugoslavenov, in če bi njih življenje že drugot popisano bilo, bomo svojim čitateljenm ravno te življenjopise podali.

ce slovenskih učencov višjih šol! Živo naj vam bojo te neprecenljive bukve, sad učenosti vašega rojaka priporočene. V njih bodete najdli spet pozabljene korenine našega tako dolgo zatiranega milega jezika).

Visoko učen in marljiv začne Kopitar močno sloveti. Léta 1814 so ga samega v Pariz poslali, da je drage bukve, ktere so bili Francozi leta 1809 iz cesarske knjižnice odnesli, spet srečno nazaj pripravil.

Leta 1839 je spisal v latinskem govoru spet ene znamenitne bukve, ki jim pravijo „Hesychius.“ (Tako je bilo ime nekemu učenemu možu.) Veliko je tudi napisal iz slovanske zgodovine v raznih časopisih.

V znamnje spoznanja njegove visoke učenosti sta mu podelila Njega svetost, rimski papež Gregor XVI., red svetega Jurja in pruski kralj vitežki red zaslúg. Kopitar je bil ud Petrograškega družtva znanstev na Ruskim in več drugih učenih družtev. On si je pisma pisal z nar učenejšimi moži cele Evrope, in je bil jeden nar bolj znajdenih jezikoslovcov.

27. malega travna 1844 ga postavi svitli cesar Ferdinand I. za pervega varha c. k. dvorne knjižnice na Dunaju. Poslednjič ga povikša za cesarskega svetovavca. Tako je šlo od časti do časti. — Pa že 11. velikega travna 1844 mu pljučna sušica slavno življenje konča v 64. leta njegove starosti. Ravno se je na dolgo pot v Rim pripravljal, ondi po želji Očeta papeža, Gregorja XVI. stolico za slovanske učenosti osnovati.

Kopitarjevo truplo, truplo našega rojaka, ki so ga zavolj njegove visoke učenosti kralji in cesarji častili, počiva proti koncu Dunajskega pokopališa, kteremu pravijo „Marxer Friedhof (Marksarjevo pokopališe).“ Velika množica njegovih prijatlov, slovanskih učencov in drugih spoštovavcov ga je tje spremila. Več njegovih spoštovavcov in imenitnih rojakov iz Slovenskega pa mu je omislilo za složenih 850 goldinarjev srebra na grob lep kamen. V tega so vrezali naslednji pozlačeni napis v latinskem jeziku:

Jernej Kopitar, Goratanec, rojen v Repnjah, vasi blizo Ljubljane, 28. dan velikega serpana 1780, v povzdigovanji slovanskih učenost velikega Dobrovskega*) bistroumni naslednik, vmerl na Dunaji 11. velikega travna 1844.

Goratanec pomeni toliko, kot Slovenec. Kopitar je bil v ime Goratanec, nekdanje ime Slovencov, ves zaljubljen. Toraj so mu ga tudi na grob zapisali. — Vse

*) Dobrovski je bil tudi učen Slovan, rojen Slovak.

njegove dragocene bukve z unimi vred, ki jih je Kopitar sam spisal, je kupila po njegovi smerti Ljubljanska knjižnica za 1400 goldinarjev, kjer jih lahko vsaki brez plačila bere.

J. Navratil.

Ivan Gundulić.

Na koncu 15. stoletja je po dalmaških obalah zopet mila zarja novega dušnega življenja zasvitala. Od ljubezni do svoje ljube domovine in do materinskega jezika vneti pesniki so svoje strune vbrali dremajoči svoj narod zdramiti in ga k višjej izobraženosti pripeljati. Svobodni Dubrovnik je bilo serce, ki je celo Dalmacijo oživljalo. Posebno je tudi ondašnje slavjansko igrališče v Dubrovniku veliko pripomoglo k okrepčanju domoljubja in ljubezni do narodnega jezika. V krogu slovečih dubrovniških pesnikov si je pa Ivan Gundulič naj večo slavo pridobil. Njegovo naj imenitnejše pesniško delo je epička pesen „Osman" ki iz 20 pevanj obstoji.

On je bil rojen 8. januarja leta 1558 iz žlahtne dubrovniške rodbine. Njegovi pervi učitelji so bili Jezuiti, ki so ga v početnih naukih, in potem tudi v modroslovju podučili. Potem se je dvajsetletni mladeneč pravdoslovja s takim vspehom učil, da so mu, ko se je izučil; perve službe v svobodnem Dubrovniku podelili.

U svojem tridesetem letu se je oženil z Nikolico hčerjo Sorkočevičevo. Ona je mu rodila tri sinove: Franja, Jerolima in Šišmana. Perva dva sta v austrijanskej vojski do visoke vojniške česti prišla, tretji je pa vmerl leta 1682 kot knez dubrovniški.

Naj imenitniša njegova dela so:

Osman, pervikrat natisnjen v Dubrovniku leta 1626, drugikrat v Budimu in tretjikrat na stroške ilirske narodne matice v Zagrebu leta 1844 s podobo pesnika in s rečnikom. — Potem: Piesanca o veličanstvu božjem, suze sina razmetnoga, Ariadne, Proserpina ugrabljena, Dubravka, posvetilište ljuveno, Koralka, Jeruzalem oslobodjen iz italijanskega in še več družih ali izvirnih ali prestavljenih del, ktere je tudi narodna ilirska matica na svoje potroške na svet izdala.

Vmerl je te izverstni pesnik v Dubrovniku leta 1638, v svojem 50. letu.

Izvir in aziatska starodavnost slavenskih ljudstev.

II.

V besedi **Ripat**, ki se po spremembi tihnika p, u, f ali b, v prestavi Mozesovih bukev tudi Rifat, Ribat bere, je korenita slovka rip, rif ali rib, in ako k pismenki r še ojstri naduh*) (spiritum asperum) pridenemo, se ta slovka glasi hrib? Kakor v slavenskem hrib višavo ali breg, tako Riff v nemškem jeziku skalo ali pa zapreko pomeni. Rusi še danes gorovje, ki se daleč razteguje, imenujejo hrebet, kar je enako našej besedi herbet, in zna biti, da je odtod tudi herpatsko ali karpatsko gorovje svoje ime dobilo. Dalmatinci vetrovnemu navalu, ki se v gorah splete, pravijo narip. Po Kosmatu, nar starejšem českem zgodopiscu vémo, da se je vodja Cehov, ko so v zapuščene markomanske krajine došli, narprej na gori Rip med rekama Ogro in Veltavo naselil, in Dalemil poje: „Ker se od verha te gore daleč okrog vidi, so jo hořin Rip imenovali. Leta gora, na ktero še zdaj Čehi iz daljnih krajov na božjo pot hodijo in ker je, kakor stara pravlica po-vé, Čeh pokopan, se perva v zgodovini českih naselnikov imenuje ino je prej ko ne od perve izidne gore českega naroda, od izidne gore vsih slavenskih ljudstev **Ripatovega** zaroda svoje ime dobila. Nar starejši zemljopisci pišejo, da reka Tanais (Don) iz **Ripatskih** gor izvira, in da so Argonautski mornarji, proti vodi se peljaje, prej da so v baltiško morje došli, skoz Ripatske gore se predirati morali, kterih senca jih je na dolgem potu obdajala. Don pak v Valdajskih planinah (Waldayplateau) na Ruskem svoje vrelo ima; potem takem so se lete planine z svojimi razteglinami, Volhonskimi gorami že v starodavnosti **Ripatske** gore imenovale in še prej ko na Českem se je na Ruskem od **Ripatovega** zaroda goram ime **Ripat** dajalo.

Pervi **Ripat** ali Hrebet, od kterega se je v starodavnosti to ime na druge slavenske gore doneslo, to je izidna gora vsih slavenskih ljudstev Ripatovega zaroda, pa nikjer drugot ležati ne more, kakor v Kavkazkem pogorju. Leto gorovje se od svo-

*) Ojstri naduh ' ali našo pismenko h so starodavni Slaveni in Gerci v govorjenju radi opuščali, kakor še donešnji den Serbi govorijo, ker pravijo: oću namesto hoću, itar mesto hitar, lad mesto hlad, rom mesto hrom, i. t. d. Tudi Slovenci v nekterih krajih na Koroškem pravijo reber namesto hriber,

jega sredja v treh ramenih razteguje; eno proti izhodu, drugo proti severu, in tretje proti zapadu moli. Leto zapadno rameno kavkazkih gor, ktero se na izhodnej strani černega morja do ustja reke Kubana raztega, se je v starodavnosti Goraški ali Gorski hribi (montes coraxici) imenovalo in deželo Kolhido na severnej strani od Sarmacie delilo; v njem se gora Albrus, Elbors ali Bors povzdiga in verh svoj ravno tako visoko ko Hararat k nebu steguje. Leto goro spisatelj Plutarhu pripisane knjige od rek Ripantes imenuje; ona bi znala potem Hrib vsih hribov ali izidna gora vsih slavenskih ljudstev Ripatovega zaroda biti. Čujte, kaj spisatelj, ki sim ga ravno spomenil, od nje pravi. On je nam iz tretjih bukev Kleantove teomahie*) staro kolhiško pravlico spisal. Potem ko pripoveda, kako je reka dežele Kolhide od merzlega kraja poprej pod imenam Arkturos znana bila, potem pa od Sončnega sina Fazea, ki se je v njo stermoglavil, ime Fazis dobila, takole dalje piše: „Blizo te reke se vzdiguje Kavkaz in tega so ljudi v poprejšnih časih postelj Borea imenovali, zato ker je Boreas, taka je stara pravlica, iz ljubezni do Kloride, Arkturove hčeri gnan, svojo ljubico vgrabil, jo na en verh, Ripantes imenovan, odpeljal in z njo tam Hirpaga rodil, kteri je za Heniohom vlado prevzel. Zato je ta gora postelj Borea**) imenovana bila pozneje pa Kavkaz po imenu pastirja, kterega je po gorostasnej (gigantskej) vojski bežeči Saturn vmoril, da bi iz njegovih črev in osercja svojo prihodnost izvedil. Ko je pa Saturnov sin Cevs ali Jupiter zmagal in očeta v Tartar***) pogreznil, je goro po pastirju imenoval in Prometea, sina gorostasa Japeta na njo priklenil." To nam greško basnoslovje (mythologia) od izidne gore Ripatovega zaroda pové, in akoravno basni od starih paganskih bogov v tem obziru, kakor so se od prostega ljudstva pripovedovale, in kakor so jih stari zgodopisci zapisali, niso resnica, vender resnične zgodbe v sebi zapopadejo, ako si mesto bogov močne in modre ljudi pred oči stavimo, kteri so se v starodavnosti k časti bogov povzdignili,

*) Theomachia pomeni po našem jeziku boj med bogovi.

**) Po letem basnoslovnem (mitiškem) Boreu, od kterega je gora Kaukaz ime Boreove postelje dobila, so Gerci in Latinci Ripatske in Uralske gore, ki so unkraj Kavkaza ležale, montes Hyperboraeos, to je gore unkraj Borea ležeče, in ljudstva, ki so se unkraj teh gor naselile, Hyperboraeos, to je ljudstva unkraj Borea stanujoče, imenovali. Tudi vetru, ki je od tistih krajov pripihal, so stari Gerci in Slaveni ime boreas dali, ino odtod se še dones pri vsih Slavenih silnemu viharju, ki se od severa ali od ene velike gore privali, bora ali burja pravi.

***) Tartaros se je imenoval pekel pri Gerkih in Latinih.

in ako si mesto čudopolnih del s silno močjo in umne storjene človeške dela mislimo. Posebno pa imena krajev, rek ino gor, kjer so se po veroslovnih basnih take zgodbe pripetile, niso izmišljene ampak zgodovinske. Potem takem bi bil izidno goro Ripatovega zaroda najdel, in zdaj mi še ostane dokazati, v ktere ljudstva da se je te zarod krog goraških hribov stanujoči razdelil, in po kterih potih se je odtod dalje razširil.

Letih gor ino pervih ljudstev, ki so po njih in blizo njih naseljeni bili, omene Plinius. V IV. knj. 10. piše: „Cirus reka iz Henioških berd izvira, ktere nekteri Goraške (coraxici montes) imenujejo;" v knj. VI. 12. pa še pristavi: „Od Valov in Suranov ali Suanov, kteri na severnej strani kavkazkih vrat na zgornej Alunti ali na izidu ceraunskih gor stanujejo, do ponta euxina (černega morja) se razširijo neštevilni rodovi Heniohov in za timi Aheov." Celo gorovje do Elbora in odtod do Kazbeka se potem Henioško pogorje imenuje; stanovniki na njem so v mnoge rodove in imena razdeljeno ljudstvo, ktero je gorovju ime dalo, in ki celi prostor med ceravnskimi gorami in černim morjem posedaje. Korenita slovka besede Herioh, hen ali ain je pa ravno tista, ktera je v imenu Heneti*), in odtod smemo misliti, da so Ainiohi ali Heniohi naj starejše ljudstvo ainetoslavenskega pokolenja bili. Njih severni sosedi pri černem morju se od starodavnih zgodopiscov Cercete ali tudi Cingi imenujejo. Še bolj proti severu Ahai ali Akei stanovajo in Ptolomeus je te rodove ravno po tem redu ko Plinius imenoval. Ptolomeus pa še tudi tri za goraškimi berdami ob reki Kubanu stanujoče rodove imenuje. Reka Kuban, od starodavnih zemljopiscev Hipanis ali pa Vardanus imenovana, ima tri vrelce, kteri se v svojim teku skoz tri velike doline valijo. Na pervem vrelcu, ki iz Elbora teče stanujejo Agoriti, na drugem vrelcu, Urupu imenovanem, Metibi, na tretjem Konapseni in mesta Almia ali Holmia, Nasiunia in Abunis so njih glavni zagradi. Vsi tri rodovi se bojo tedaj po Pliniu k Heniohom šteli; od Agoritov pak, ktere Epagorite imenuje, pravi v knj. VI. 5.,

*) Da ime Aineti, Eneti, Heneti, Veneti, Vendi, Vindi, Windische v grškej besedi ainos - eos, enos-eos po našem slava korenino ima, in da znamenuje Slavene, glasovite, to priča Jernandes de reb. Get. gl. 29 in Paul. Diac. de gest. Long. lib. 2. c. 14. Ker so nas tedaj Gerci in Rimljani Ainetos, Venetos imenovali in ker ta beseda ravno to pomeni, kar beseda Slaven, ne smemo Nemcam očitati in se tudi ne sramovati, da nas Windische kličejo.

da so sarmatski rod, na kavkazkih gorah stanujoči in da blizo njih proti severu pri Valih ali Talih Savromati prebivajo. Heniohi ino vsi ti rodovi so tedaj sarmatska ali slavenska ljudstva. Ali leti starodavni Slaveni ne obsežejo samo šest ravno imenovanih rodov, ampak oni so se še dalej po kavkazkih gorah razširili.

Na severnej meji Kolhida blizo Elbora reka Ingor ali Gorak (Corax) izvira. Stanovniki gornatih dolin, po kterih leta reka teče, in ki na enej strani Možičke gore (montes Moschicos) za meje imajo, so od starodavnih zemljopiscov Suani, Soani ali Tuani, Sani ali Cani, od pozdnejših tudi Capnidi imenovani in so že v starodavnih časih po tih dolih domači bili. Appian piše, da so obilno zlata imeli in že nar starejšim Kolhiškim vladarjem rudo kopati pomagali. Leti gorjanci se v Peutingerjovem zemljovidu Suanosarmati imenujejo, in zraven njih globokeje v deželi Sasonosarmati stanujejo, pod kterimi na černem morju Ptolomeus Juanokolhe in Plinius Sanige na južni strani od Heniohov najde. Leti Suani, Sani ali Cani so se pa tudi po celem Možičkem pogorju in dalje po Skidissu v gorskih dolinah do Trapezunta naselili, in njihova cela krajina je ime regio Thyanica dobila, in še donešnji den se Dcanik imenuje. Bližej Kolhida so med Heniohe razdeljeni stanovali.

Pa tudi proti severu od Heniohov Akei niso poslednì rod, ampak za njimi Mejoti in za timi še druge ljudstva stanovajo. Ptolomeus Mejote v deželo med mejotskim jezerom (palus Maeotis), sedajnim azovskim morjem in Sirakami na reki Maniču ali Menotaru do reke Tanaja (Dona) postavi in jih med reke tistega kraja v mnoge rodove razdeli. K šestim jugokaukazkim rodovam Slavenov, kterih pervi tri so poleg černega morja in drugi tri v notrajnej deželi na reki Kubanu ali Vardanu prebivali, še tri druge na ustju Kubana ali Hipana stanujoče rodove imenuje. Pervi je rod Asturikanov, na ostrovu Kubana stanujočih; Strabo jih Aspurgitane imenuje in med Panagorio in Gorgipio najde. Blizo Goraških berd postavi Ptolomeus Arihe in dalje v notrajno polotoka Cinge ali Cihe, v kterih se slavenska korenina Čeh zasledi. Od letih Cihov so se Sigini odselili, ktere Herodot na srednem Istru (Ojstru) najde. Za timi rodovi se unkraj Hipana ali Kubana do Dona spet druga versta Mejotskih rodov razširja. Ptolomeus jih je po rekah, po velkem in malem Rombitu razdelil. Od Tanaja (Dona) do velkega Rombita stanujejo Psessi ali Pessi, za

njimi sledijo od velkega do malega Rombita pokraj reke Teofania Temejeti ino tim se pridružijo Tirambi na južnej strani proti Hipanu. Lete rodove so Gerci ino Latinci za Sarmate deržali, in da so slavenski rodovi bili, nam tudi beseda Pessi svedoči. Med timi Mejotskimi rodovi je stal grad Kimerion, od kterega Herodot pravi, da je v deželi Skitov; pri njih je bila kimerska ladjostaja, okraj Kimeria in kimerski proliv, in gorski stanovniki Kimerias Tauricae ali denešnje Krimee, ki so se Tauri imenovali, odkod se Krimea tudi Tauria imenuje, so bili z Mejotimi od enega zaroda. Od Mejotov dalje proti izhodu imenuje Ptolomeus Jaxamate poleg Tanaja stanujoče in še dalej proti izhodu na Serpi tretjo versto sauromatskih rodov. Tukaj je potem, kar on piše, na ustju te reke Mitridateva dežela, Mithridatis regio, bila, ktero so mu, kakor se zdi, njegovi kavkazki zavezniki pripustili, potem ko je, tako priča Appian str. 743, na čelu silne vojske Kalibov, Armenov, Skitov, Aheov, Heniohov, Levkosirov, stanovnikov na Termodonu, sarmatskih ljudstev za Basilidami in Jazigami stanujočih, potem Geralov in trakoških stanovnikov od Istra, Hema in Rodope stal. Od te krajine navzgor poleg Serpe proti ceraunskim goram imenuje po versti Melanhlene, Zapatrene potem Skimnite in nadnič na izviru Serpe in Maniča Amazone, kteri so po njegovih mislih vsi Savromati u Saurici stanujoči. Od Jaxamatov navzgor v krajino, kjer se Tanais k zapadu nagne, uversti Tanaite, za njimi Offlone in Amaxite ali Amaxobie, vse samo sarmatske ljudstva. Pokraj Dnéstra prebivajo po Ptolomeu Roxolani in Jazigi, ki so gotovo, ker so slavenski rod bili, svoje ime od besede jazik, jezik dobili. . .

Ako potem Mejotske rodove in tiste, kteri so se čez kimerski proliv in skoz tavriško Kimerio v Evropo preselili k ednej, rodove pak na izhodnej strani od Mejotov poleg Tanaja reke stanujoče k drugej izrastlini Ripatovega zaroda štejemo, tako najdemo iz treh izrastlin dvé od isidne gore Ripantes proti severu se obernivše. Rodovi perve izrastline se v pismih poznejših greških in rimskih zgodopiscov zlasti Sclavini, Slaveni, druge pa Anti imenujejo, in zato je tudi Görres lete tri izrastline Ripatovega zaroda „Slav, Ant in Venet" imenoval.

Rodovi severnih dveh izrastlin so se razširali poleg Dnepra in Dona in došli so do Ivanovega jezera (Ivan ozero), iz kterega Tanais izteka, in do Volhonske-

ga gorja, kjer reke Dnéper, Dvina, Volga in Volhov vrela imajo. Tu so Valdajskim planinam, iz kterih vode na vse strani iztekajo, v spomin svojega pred-očaka in izidne gore njegovega zaroda ime „Ripatske gore“ (montes riphatici) dali. To ime so tukaj že Argonautski mornarji najdli, ki so po reki Tanai se peljaje, prej da so v baltiško morje došli, skoz ripatske gore se predirati morali. Ptolomeus piše, da so po teh gorah v zapadnih delih Volge Basilidi Sarmati, v izhodnih pak Hippophagi*) Sarmati stanovali. Zavaldajske stanovnike, ki so po Kesinu ali Volhovi reki in na Ilmenskem jezeru prebivali, Pagirite imenuje. Leto ime je očitno slavensko, in v njem se beseda gora jasno zasliši, kakor u imenu Agoritov ali Epagoritov, ki so na Elboru prebivali. Glavno mesto Epagoritov je bilo Almia, Holmia, in tudi v Ilmenskem jezeru, na kterem so Pagiriti stanovali, se slovka ilm, holm zaglasi. Novgorod, mesto bliže Ilmenskega jezera, se je od Varegov Holmgrad imenovalo, in tudi u imenu tega mesta se beseda Holm, Almia Epagoritov najde. V Novgorodskem letopisu se bere, da je pred petim stoletjam eno versto**) daleč za Novgorodam mesto Slavansk stalo, od Slavenov obljudeno in dvakrat skoz kugo in vojsko pokončano, in da so še le v petem stoletju Slaveni, ko so od Dunave reke nazaj domu prišli, sedanje mesto Novgorod sozidali. Leto mesto Slavansk je tedaj severnosarmatska Almia in sveto mesto starodavnih slavenskih rodov bilo, in njega Jornandes spomene, ko leto slavenske krajine pregledavši, piše: „Sclavini a civitate nova et Sclavino Rumunense et lacu, qui appellatur Musianus, usque ad Danastrum et versus Boream Visila tenus commorantur.“ Mesto pa, ktero so Varegi Holmgrad imenovali, je tudi za Ripatskimi gorami unkraj Borea v deželi Hiperboreov ležalo, in Ilmensko jezero (lacus Musianus) se v Novgorodskem letopisu Moisk imenuje, in ono je bilo posvečeno jezero, h kteremu so labudi od Ripatskih gor priletavali.

Stanovnike Ripatskih gor Herodot Agrippai imenuje, — morebiti pokrajšano namesto Agorippai, od besede gora — in Plinius od njih piše lib. VI. 14.: „Kjer se Ripatske gore strmo povzdignejo, tam pravijo, da

*) Basilidi pomene kraljeve, Hippophagi Sarmati pa konje jedoče Sarmate.

**) Versta pomeni miljo; Nemci jej pravijo: Werste.

Arimphaei stanujejo, Hiperboreani zlo enako ljudstvo. Njih stanišča so gojzdi, njih hrana jagode; lase nositi moži in žene za pogerdo deržijo in razum tega imajo prav priljudne navade, tako da jih drugi rodovi zavoljo tega svete imenujejo, in še njih divji sosedi se ne upajo njih oskruniti, ne samo njih, ampak tudi ne tistih, kteri k njim pribežijo.» Dalje proti iztoku na Dvini, ki se v belo morje vlije, so po Ptolomeu Hyperborejski Sarmati prebivali, in ti so bili nar pervi in nar dalje proti izhodu stanujoči hyperborejski rod.

Toliko, kolikor sim zdaj dokazal, se iz starodavnih gerških in latinskih spisateljev zvediti zamore, po kterih potih da se je u prav slavenska in antoslavenska izrastlina Ripatovega zaroda proti severu razširila. Zarodniki letih dveh izrastlin, so vse antoslavenske ljudstva, nekdaj na severoiztočnej strani Europe stanujoče. Od njih se je mnogo rodov v ljudomornih vojskah že pokončalo, veliko se jih je pa poptujčilo, tako da se zdaj ne prištejejo več k slavenskim narodom. Ti rodovi pak, ki jezik starodavne matere še govorijo, so bili v dolgej dolgej noči zaspali, in zdaj, pred dvema letoma skoz nekako nevidno moč potreseni v spanju, že zehajo in dergajo malo oči. Bog daj, da bi kmalo zagledali den!

Omika in izobraženje Slovencev.

II.

Slovenci že od nekadej slové kot dobri kristjani, kot zvesti deržavljani, Slovenci so sini slavnega in velikega roda slavjanskega. Da svojega slovečega imena ne zgubé, da bojo vredni sini velike matere Slavije, je jim zlasti u sedajnih časih treba, u znanostih rastiti, se omikovati, se izobražovati. Kdor hoče sladkega sadja nabirati, mora žlahtna drevesa saditi; kdor hoče pšenico žeti, mora pšenico sjati, — kdor hoče kej znati, se izobražiti, mora se učiti; zakaj nobeden ne pade učen in omikan iz nebes. Učilnica (šola) je tisti imenitni kraj, u kterem si človek nabere lepe in potrebne znanosti na svojo lastno srečo in slavo, pa tudi na srečo in slavo celega naroda, iz kterega se je rodil: dobra učilnica je toraj največja sreča, naj pervi zaklad vsake srenje, in cele domovine. Zato dones nekaj od slovenskih učilnic. —

Še ni dolgo, kar so se začele učilnice po deželi množiti, in mi upamo, da ni več tako daleč tista srečna doba, ki bo vsaka fara tudi svojo farno šolo imela. U nekterih krajih so se neumni kmeti učilnic strašno branili, — alj gosposka — duhovska in deželska — ni henjala, je jim učilnico usilila, — sedaj se pa tisti kmeti svoje nekdajne neumnosti sramujejo, se svoje učilnice iz serca veseló, in Boga hvalijo, da jo imajo. Dro vemo, da se nekteri ljudi še sedaj napravi šol upirajo; — dro vemo, da še clo nekteri učeni gospodi — duhovni in svetni — govorijo: „Boljši je, da kmet brati ne zna, da se ne pokvari in ložej za nos voditi da“; — dro vemo, kaj taki mračnjaki mislijo: „U motnej vodi je lehko ribiti, in slepca je lehko berzdati“; — pa vender mislimo, da bojo se tudi ti moži zmodriti, da bojo novi časi in nove potrebe vsako krajino prignale in prisilile, si učilnico napraviti, in to bo prava sreča za človeštvo.

Da pa bojo učilnice tudi to, kar mi od njih želimo in tirjamo, da bojo one zares sreča in slava Slovencev, je treba, da bojo učilnice na Slovenskem n a r o d s k e in p r a k t i č n e, to se pravi: da bojo učilnice pri Slovencih slovenske, in da bojo učile naše Slovence za vsakdanjo življenje.

Treba je pervič:

1. Da so učilnice n a r o d s k e, to je pri slovenskem narodu s l o v e n s k e.

Pojte, ljubi Slovenci! po celem svetu, pojte k’ Nemcem, Talijanom, Vogrom, Rusom, Kinesarjem i. t. d. pojte kamorkolj hočete, povsod boste našli narodske učilnice, povsod se boste prepričali, da se u šolah uči u maternem jeziku; zakaj bi imelo pri nas Slovencih drugače biti, zakaj bi se imelo u naših šolah učiti u ptujem jeziku? Pa kaj bomo vam dokazovali, saj imate sami zdrave oči in bistre glavice, da vidite in spoznate, kam poptujčena, nemškutarska učilnica pelja. Koliko je jih, ki so po 6 — 7 let ali pa še dalej po šolah klope glodali, dolgo let nemške besede in izraze u glavo si zabijali, sedaj na sledaje ne znajo keršanski nauk, ne znajo brati, pisati, rajtati, ne nemško ne slovensko, nemške so doma med Slovenci hitro pozabili, slovensko se niso učili; tako je naša mila slovenska mladina za zlata leta mladosti ogolfana in okradena; to priča vsakdanja skušnja, to vidi in spozna vesvoljen svet le samo tisti — učeni neučeni gospodi ne, kterim je nemščina oči zamazala, in ušesa zarobila. Vselej nam serce od žalosti poka, kedar na to spomenemo; pa nevarno je od te reči govoriti ali pisati; da se kdo le kdičkej za slovenščino in njene pravice potegnje, hitro zaženo nek-

teri ljudi strašen hrup, in kričijo; da je to: „Wühlerei", „Unruhstiftung", „Panslavismus", „excentrische Sprudelköpfe" in sam večni Bog ve, kaj še. Mi takim sovražnikom in natolcevavcom iz serca odpustimo, in le to Boga prosimo; da bi naj tudi on jim odpustil, in jih razsvetil, da bi spoznali, kaj je pravica in resnica! Za to mi od te reči ne bomo več govorili in pisali, temuč bomo sem postavili, kar od te reči „Zgodnja danica", cerkveni časopis, in „Ljubljanski časnik", uradni časopis misli. U sostavku: „Sedem naglavnih grehov naših šol," stoji takole:

„Četerto greši pri naših šolah stara nemškutarija, ki stori, de ljudi več skerbi nemška beseda, kakor pa beseda božja, jih več veseli na pol nemško govoriti, kakor pa iz celiga serca Bogu služiti. Kdo poreče, de ni temu taka? Pred tridesetimi leti nisi najdel v naših šolah slovenkiga katehizma, k nar večimu je kaki medel mali katehizem na pol po nemško, na pol po slovenje otrokam v rokah bil; pa otroci so znali le nemško stran gladko čitati, slovenske strani pa malo, ali clo nič, zakaj abeceda je bila za mlade Slovence nemška. Molili smo pred šolo in po šoli, pa le po nemško. Clo sveti rožen-kranc smo v procesjah po nemško žebrali, in se bahali svoje merzle nemške molitve. Peli smo v cerkvi tudi po nemško, in tako službo božjo Slovencam nekako zmedli. Po ovakim najdemo male mestica (sloveno-gradece), terga in sela terdo slovenske, v kterih je po taki nemškutarii vsa služba božja izblojena. Nekoliko cerkve moli litanije po nemško rekoč; Bitt für uns! drugi pa po slovensko rekoč: Prosi Boga za nas! Eni: Sveto, drugi; Heilig pojó, ali pa nar rajši molčé. Božja beseda se na leci (kancelnu) po slovensko oznanuje, na godru pa po nemško poje. Ali ni taka zmešnjava po Babilonsko? In naj se duhovski pastir loti tako krivo razvado poravnati, nemškutarji se nad nja vsipljejo, kakor seršeni serditi. Takim je po slovenske peti, ali pa moliti preporedno, kakor bi ljubi Bog slovenskiga ne razumel. Še huje napak ravnajo, ki v šoli katehizem slovenski mladini po nemško učiti dajo. Šola, cerkev in pa očetova hiša se morajo za roke deržati. Kar se otrok od matere in očeta nauči, ima šola napredovati, in sveta cerkev veršiti. To se pa le v enim in tistim jeziku po pravi pameti v domačih šolah zgodi.

Kako verlo smo svoje dni katehizem po nemško iz glave znali, ki smo imeli dobro glavo; ali iz serca zlo slabo, saj še prav razumeli nismo, kar smo klepetali. Tako se keršanski nauk le slabo uči, in beseda božja za nemško besedo zamenja.

To žalostno istino nam tudi iz Moravskiga nekdo poterdi pisaje: Pri nas je en zarod, šola nemška, cerkev česko-slovenska. Duhovski učitelji so mogli za dobro vzeti, ako so jim učenci merzle besede po nemško povedali. Bila je šega nar pridniši šolce s pozlačeno svetinco na persih počastiti. Ošabno so taki osvetinčani nemškumi med drugimi ljudmi hodili, in nekako svoje vernike slabo obrajtali, ki so po domače molili, in keršanski nauk le po slovenje znali. —

Nar veči škodo je pa taka nemškutarija v domači hojitvi (reji) mladine naredila. Kdo ne ve, kako lepo in skerbno so svoje dni po slovenskim svoje otroke Bogu služiti, in se po keršansko nositi učili, vadili, in kako čedno podučen in keršansko privajen se je mladenč po svetu podal, je deklica kočo svojega očeta in matere zapustila! Dedek in babica, oče in mati, starji sestre in bratje, tudi hlapci in dekle, dro vsi so si z veseljem prizadjali, mladenče in deklice v keršanskim nauku podučiti, keršanskiga djanja privaditi. Detetu se je že v zibeli milo pelo, njemu pri pestvanju čedno pripovedovalo. Ko je dete izhodilo in gladko govoriti jelo, so ga zraven molitve tudi lepih pobožnih pesmic naučili, de sta jih zali dečko ali zala devojka za božično koledo kumeju, ali kumi (botru ali botri) zapela. Otroci pri petih ali šestih letih stari so že po dvajset in še več milih pesmic znali, in tako mično peli, de jih je bilo veselje čuti. Pesmice bile so čedno pobožne, ki so serce omehčile in pa za Boga in pa za čednost ogrele. Lehko je v šoli take otroke za vse dobro in pošteno obrediti, ako se modro poliva, kar se je vsejalo doma, in na serce nauki sadé, ktero je bilo v domači hiši iz mladiga skerbno orahlano. Beseda šolskiga nauka po tem dobro zemljo najde.

Ali v šoli niso vsiga tega clo nič obrajtali. Po kaj vse to, so djali nemško-šolski možje? Pri očitni skušnji imajo otroci le po nemško moliti, le po nemško peti; sama nemšina velja. — Kako otroci doma Bogu služijo, kako si doma kratek čas delajo, za vse tako se po nemških šolskih napravilih šolski učitelji zmeniti nimajo. Kar se v cerkvi, in doma godi, vse tako šolo ne skerbi. Le kar je noviga in pa po nemško, to je v šoli veljalo. — In poglej, kaj je iz tega prišlo! Domače svete pesmi so potihnile, molitve onemagale, šolcov je bilo sram po slovensko moliti, po domač[illegible] Lepe, [illegible] stare šege so po takih nemškutarijah [illegible]
Po tem najdemo pri teržanih, in pa selanih nar več ljudi brez vere, brez vse božje merzli ko led in pa terdi take lesene zmerzljak[illegible] kralj[illegible]

Taki divjaki rastejo tam, kjer domača reja otrek šole ne podpira in sveta cerkev ne blagoslovi. Kakova v Moravii, takova je tudi pri nas.»

Povejte mi, dragi nemškutarji! alj so ti gospodi, ki tako pišejo, tudi prekucneži, rovarji, panslavisti, puntarji itd.? —

Naš svitli cesar so zapoveli, da se morajo Slovencem vse postave, vsi ukazi, vsi razglasi u slovenskem jeziku dajati; Slovenci se bojo u srenjskih sborih pa slovensko pogovarjali in posvetovali; bojo si slovenske zapisnike (protokole), pečat s slovenskim napisom, s jedno besedo: vse po domače, po slovensko napravili; Slovenci bojo od svojih uradnikov svoje pisma, postavim: domovnice (Heimathscheine), dolžne in plačilne pisma, kerstne liste in druga pisma le samo u slovenskim jezika jemali, in vse uradnike, kteri bi jim še zanaprej pisma in liste u neznanem, ptujem jeziku pisane usilovati hotli, pri višjih oblastnijah pojiskati znali.

Pa kaj bi nam Slovencem vse te vesele reči in zlate pravice pomagale, ki bi Slovenci ne znali, ne slovenski brati ne pisati. Dolgo smo mi Slovenci nosili težek jarm neznanega jezika u uradih (kancelijah), smo zavolj tega veliko težav in škode preterpeli, — sedaj pa, bodi Bogu hvala! smemo po cesarskej obljubi in besedi svoj materni, mili slovenski jezik u uradih pričakovati in terjati. Živa potreba torej, da bojo naše učilnice narodske, slovenske. —

Drugič je treba,

2. da bojo naše učilnice **praktične**, to je: da bojo učile za vsakdanje živlenje potrebne reči.

„Non scholae, sed vitae discimus» pravijo Latinci, „ne za šolo, za živlenje se učimo.» To je pa ravno tisto, na kar so naše poprejšne učilnice čisto pozabile; keršanski nauk, brati, pisati in rajtati, to je vse, kar so se učenci učili. Pa ni zadosti, izurjati samo le razum, temuč tudi serce in roke, na vse človeške sile in moči se mora gledati, učilnice morajo osnovane biti na potrebe slovenskega naroda, na potrebe človeštva, na potrebe sedajnega veka. Zato se moramo ogledovati po svetu, kako so drugod učilnice uravnane, posebno moramo pa ogledovati se na svoje druge brate slavenske, in med timi na najbolj izobražene Čehe. „Narodni odbor» leta 1848 u zlatnom Pragu je bil zlo imeniten. On je začel napotovati k boljšemu življenju, in si je trudil, poravnati in popraviti vse, kar je za narod dobro in koristno. [illegible] g. Dr. Amerling je naredil načert (Entwurf) za narod[illegible]ilnice. Ti načert vse dosedajne šolske naprave skoz in

skoz podeto, in stavi celo šolsko uravnavo na čisto novoj podlagi. Tisti načert se glasi takole:

Verste narodskih učilnic.

(Za otroke od 2 do 14 let.)

I. Učilnice za male otročiče (Kleinkinderschulen).

One pri narodskih učilnicah ne smejo nikolj menjkati, in se takole delijo:

A. Materska (Mutterschule) za otročiče od 2 — 3 let. Dete se tu kratkočasno in igraje uči: Cediti se, pregovarjati, lepo se obnašati, pozdravlati, igrati, peti, se svojih telesnih udov poslužiti, dalej poznovati in imenovati take stvari, ki jih doma in u šoli vidi. U tej učilnici uči drugi učitel (pomoćnik); njemu pomaga neka ženska, nadglednica imenovana.

U krajih, kjer ljudi od rokodelstva alj obertnije živijo, in u mestih je materska (učilnica) potrebna, in ne sme menjkati; po vesih in krajih pa, kjer ljudi od poljodelstva žive, materska ne more se napraviti zato, ker otroci se le od 4. leta u šolo hodijo.

B. Čuvarna (Bewahranstalt) za otročiče 4 — 5 let stare; u tej uči pervi učitel, sčasoma tudi pomočnik in nadglednica.

Glavni nauki u čuvarni so:

1. Nazorno (pogledno) poznanje stvarih, ki jih otrok okolj sebe: na zemli, doma, u šoli itd. vidi. Tu se razložijo naj imenitnejše lastnosti teh reči, zraven se tudi pove, odkod so, kakšne so, zakaj so.

2. Lehko računanje (rajtanje) na pamet in po računiei, to je neka tablica, na kterej visijo nanizane bobice; te bobice dete prebira, in tako nazorno začne na pamet računati (rajtati).

3. Male otroške pravlice, pripovesti, poslovice, basni, pesmi . . .

4. Telovsko vežbanje (gimnastika), skakanje, igra po vojaško, kar otroke vesele, zdrave, in giblive naredi.

5. Poznanje raznih stvari, robe, mer, denarja, vag, orodja itd.

6. Pisanje in risanje na tablici, zaznamnovanje 12 nebeških znamenj, latinskih in arabskih števiłk, pismen, slovk, slov; slednič glaskovanje (Lautiren) na tablici.

Treba je u čuvarni se ravnati po letnem času, po godih, po dneh, po vremenu in drugih okoljščinah.

II. Pripravnice (Vorbereitungsschulen).

U teh se učenci pripravlajo po stopnjah na višje učilnice.

A. Nazorna (Anschauungsunterricht).

Ona uči otroke poznati vse sorte sirovnin (Rohstoffe).

1. Sem hodijo 6 let stari otroci.

2. Uči se pa tole: a) nazorno poznanje in imenovanje živelj (elementov) in sirovnin. b) jedno uro vsak den: prirodopis (Naturgeschichte), postavim: razločevati kamenje, rastline, živadi, človeka, dalej poznati golote (Krystall), dele rastlin in živine. Trikrat na teden: c) risovati po prirodi ali natori; d) računiti; e) pisati in brati; f) po glasu peti; g) kratke pripovesti, domače pravlice, narodne pesmi iz glave učiti; h) telovske ude rabiti in vežbati; i) keršanski nauk se prav lehko in lepo sdruži s nazornim učevanjem, s petjem in prirodopisom; tu se otroci iz stvarjenih reči Boga poznati, ljubiti in bogati učijo.

3. Vsakden se u nazorni uči po 4 ure in sicer vse po pol ure.

4. Ostale ure se otročiči, ako je lepo vreme, sprehajajo in vežbajo po vertu.

B. O b l i k o v n a (Bezeichnungsunterricht).

Tu se otroci učijo, vse, kar že znajo, imenovati in zaznamovati, naj bo s besedo, s branjem, pisanjem, risanjem.

1. Sem hodijo 7 let stari otroci.

2. Nauki so pa sledeči: a) poznati in imenovati vse sorte čert (Linien), ravnih in krivih, vse meriške obraze (Geometrische Figuren) in telesa, nižje rastline in živad; b) ravno te reči tudi narisati; c) pisati in brati; d) sirovnine, robe, tvarnine (Fabriksartikel) bolj na tanjko spoznovati; e) računiti; f) zemljopis in dogodivščina domovine; naj prej se začne pri rodovini, in se tako dalej postopa; g) telo vežbati; h) keršanski nauk (verozakon) se dalej in obširnejši uči ravno kakor poprej u nazorni.

3. Vsakden se uči po 4 ure vse po pol ure.

4. Drugi čas otroci s pomočnikom lepšajo in rezajo golote mineralne.

III. R e č n e u č i l n i c e (Realschulen).

A. P o j e m o v n a (Begriffslehre).

Tu se razredujejo stvari po očevidnih znamnjih na razrede, redove, podredove, rodove in verste.

1. Sem hodijo osemletni otroci.

2. Tu se uči: a) početki občne ločbe (kemije), postavim: kaj in kje je kislic, vodenec, vogelc; zraven se tudi kej skušati more s rastlinami in sirovninami; b) početki naravoslovja (fisike), postavim: poznati sile in moči, ki so za obertnijo in rokodelstvo imenitne; c) poznanje stvarjenja: kaj od kamenja, rastlin, živali itd.; d) prirodopis domovine: njene

planine, gore, kamenje, okamnine (Versteinerungen), rastline, kopanine (Mineralien) in živad; e) poznanje nebes; f) verozakon in nravoslovje (Moral); g) slovnica materskega jezika; pri tem se otroci pa tudi vadijo, vse sorte sostavkov složiti, jih razsodjevati in razglabljovati; h) obširnejši zemlopis in dogodivščina domovine; i) lepopis in lepobranje; k) računanje na pamet in s številkami; l) risanje po pregledicah; m) petje; n) vežbanje in mečovarija (Fechten).

3. Vsakden se uči 4 ure po celih urah.

4. Ostale ure so učenci po zimi u umovnici (Kunstkabinet) alj pa rezajo golote; po letu so pa na vertu, u sadišču, u zelinarnici (Kräutersammlung), na zvezdarnici (Sternwarte).

B. Potovna.

Tu se otroci uče, ptuje dežele in stvari poznovati in primerjovati jih s domačimi.

1. Sem hodijo 8 — 9 let stari otroci.

2. Tu se uči: a) ločba s ptujimi stvarmi; b) naravoslovje; c) stvaroznanstvo; d) prirodopis; e) poznanje nebes, občne pratike (kalendra), f) verozakon; vse te reči se učijo ne tako, kakor so doma, temuč kakor so drugod; g) občni zemlopis in občna dogodivščina; h) slovnica kakega ptujega jezika; i) lepopis, kteremu se pridruži tudi pisanje u ptujem jeziku (nemško-kurrent, kanclaj, fraktur); k) računanje; l) risovanje; m) petje; n) vežbanje.

3. Vsakden se uči 4 ure po celih urah.

4. Ostali čas so učenci u pomarančnici (Glashaus), kjer primerjajo ptuje rastline s domačimi.

C. Naukovna.

Tu se še le odprejo vrata u široki svet navkov.

1. Sem pridejo otroci 9 — 10 let stari.

2. Tu se uči: a) ločba iz vsih treh deržav, najvažnejše reči za gospodarstvo, zdravje, domače živlenje, rokodelstvo; b) naravoslovje, strojništvo (Mechanik) in znanje orodja za rokodelce; c) stvaroznanstvo s d) prirodopisom in e) zvezdoslovjem; f) dogodivščina in zemlopis s dodatkom znanstva u rokodelstvu in drugih naukih; g) slovnica ptujega jezika; h) lepopis; i) računanje in početki merijstva (Geometrie); k) risovanje; l) petje; m) vežbanje; n) verozakon.

3. Vsakden se uči 4 — 5 ur.

4. Ostale ure se otroci sprehajajo, ali pa si s ločbo, s strojništvom kratek čas delajo.

D. Obertna (Industrieschule).

Tu se učijo obertniške reči.

1. Sem hodijo otroci od 10 — 11 let.

2. Tu se uči: a) ločba tehnologiška; b) naravoslovje, strojništvo in tehnologia; c) zemlospit (Geologie), okamnitospit; d) poznanje razne robe in tovarnin; e) poznanje nebes s pratiko in nebeškimi znamnji; f) stvaroznanstvo tako, da se prestopi u deržavo razuma; g) celi prirodopis, sjedinjen; h) s zemljopisom, dogodivščino in obertništvom; i) navod, kako se ptuji jeziki lehko učijo; k) merištvo tel; l) zidarstvo; m) risovanje; n) računanje s pismeni; o) petje; p) vežbanje, tako da veči učenci menjše učijo in vadijo; q) verozakon.

E. Računovna (Handlungsschule).

Tu se zlasti uči, kar kupčijo in druge podvzetije zadene.

1. Sem pridejo 12 — 13 let stari otroci.

2. Tu se uči ravno to, kar prej u obertni; le samo tolé se prida: a) nauk, kako se imajo knjige voditi, računi in predračuni napraviti; b) praktično merjstvo; c) nauk, kako se ima roba nakladati, pošiljati in odpravljati, kako se je pri podvzetijah zaderžati, da srečno od rok gredo; d) nauk za obertnije, kupčijo, rokodelstvo predloge in načerte sostavljati; e) primerjanje in ocenjevanje ptuje robe s domačo.

3. Uči se vsakden 5 ur.

4. Ostale ure se učenci alj po vertu in po polju sprehajajo, alj pa so u šolskej računarnici, u mehaničkej ločbarnici (laboratorium), kjer že tudi kej pomagati morejo.

F. Vedovna.

Tu se učencu podeli poslednje duševno in pobožno pomazanje, nauk na srečen pot življenja.

1. Sem pridejo 13 — 14 let stari učenci, in morejo do 16. leta tukaj ostati.

2. Uči se tu vse, kar je že poprej znano; le samo drugači in obširnejši; a) osnova modroslovja; b) človekospit (Anthropologie); c) umoslovje (logika) in dušoveda (Psychologie); d) dogodivščina modroslovja; e) leposlovje glede posebno na slikanje (malanje), muziko, zidarstvo, iznajdbe u obertniji itd.; f) narodno pravo (Nationalrecht); g) cerkveno pravo; h) pragmatiška dogodivščina, i) blagorečje (Redekunst).

3. Tu se uči vsakden po 5 ur.

4. Kar učenci še časa imajo, prebirajo narodno slovstvo, izverstne knjige tujih narodov, knjige obertniške, kupčijske itd . . .

Gospod Dr. Amerling, slavni vodja Budeča u zlatnom Pragu, je te načert za narodske učilnice napravil, in šolski pripravniki u Budeču se tudi po tem načertu za česke učilnice pripravlajo. Očitno je, da bojo taki učiteli u kratkim mnogo koristili. Mi smo te načert poslovenili, da ga gg. duhovni,

učitelji, in drugi prijateli ljudske omike pretresejo in svoje misli na znanje dajo: „Više oči vidi više;" vsi ukup — „viribus unitis" se moramo truditi, da mi Slovenci dobimo učilnice slovenske in praktične. —

Književni pregled.

Slovnica za Slovence. Spisal in založil Matia Majar. Pod ovim naslovom smo dobili pred nekim od našega slavnega in učenega g. Majarja, ki si je že poprej po svojej, za vse Slavene sosebno pa za Jugoslavene prevažnej knjigi: „Pravila, kako izobraževati ilirsko narečje i u obče slavenski jezik" neumerlo slavo stekel, novo knjižico in sicer slovnico, ktera, kakor g. pisatelj v predgovoru sam pové, tako govoriti in pisati uči, da bi, kolikor mogoče, lehko razumili Slovenci, Horvati in Serblji — ona uči govoriti in pisati po čisto slovensko, po gospodsko, po književno, ali kakor nekteri to imenujejo: po ilirsko, po jugoslavensko. Vsi Jugoslaveni — Iliri — to je, Slovenci, Horvati in Serblji govorimo samo jedno jedino narečje, ako ravno u malečkostih nekaj različno; zato so tudi pravila, sklanjanja, sprezanja in pravopis u tej slovnici jednaka za vse Jugoslavene; niso ustanovljena svojevoljno, temoč po govoru naroda — pa po govoru celega jugoslavenskega — ilirskega — naroda. U slučajih, u kterih se govor slovenski od serbskega razlikuje, najdeš obadvoje u tej slovnici, da se nitko po pravici pritožiti ne more; — vendar je tisti izraz, kteri je u večjej strani naroda navaden, postavljen za pravilo, manje navaden pak u pazko kakor neka posebnost.

Po tih vodilih je slovnica osnovana in u tri razdelke razdeljena. Pervi razdel obseže navkoslovje, za učitelje posebno potrebno, ker dosedaj še nimamo navkoslovne knjižice, drugi zapopade slovnico in tretji pravopis. Vse je kratko in u lahko razumlji em slovenskem jeziku razloženo. Živo priporočimo to knjižico vsakemu Slovencu, sosebno pa tistim, ki slavjansko uzajemnost in jedinost Jugoslavenov u pisanju želijo in po moči podpirajo. Tu imajo vodila, po kterih naj ravnajo. Le škoda, da je g. pisatelj u tej slovnici cirilske pismena izpustil. Natisnil je jo Jožef Blaznik u Ljubljani, in imá 51 strani. Cena 10 kr. sr. je silno nizka.

Vedež. Časopis za šólsko mladost slovensko.

Dobro uravnane šolske knjige so sedaj naj veča potreba za nas Slovence, in jedino sredstvo za povzdigo naših učivnic in po tih našega slovenskega naroda; tacih knjig nam je pa do naj novejših časov še silo, šilo pomanjkalo. S toliko večjo radostjo moramo pozdraviti imenovani mični časopis za našo šolsko mladost, ki že skoz tri leta pod umnim vredništvom učenega gosp. Janeza Navratila u Ljublani izhaja in nam od dne do dne toliko lepega in koristnega prinaša, da po pravici reči zamoremo: Vedež je naj izverstniša knjiga za berilo u naših učivnicah; zakaj te časopis obseže vse, kar je človeku vedeti treba. Vsaka pesmica, vsaka basen in pripovedka i. t. d. je zlata resnica in pravilo našega življenja za poduk in za kratek čas. Zraven so izverstne popisevanja žival in rastljin, kterim so večkrat tudi obrazi pridjani in tudi

druga vodila in poduki sosebno za mláde ljudi. Tacih podučivnih, zraven pa tudi kratkočasnih bukev doslej še nismo imeli.

Vedež izhaja vsaki četertek v osminki, krasno natisnjen na lepem belem papirju. Po pošti veljá za polovico leta 1 gld. 5 kr. za četert leta. 33 kr. sr.

Mi pa ga živo priporočimo vsakemu Slovencu, sosebno pa gospodom učiteljem na deželi, da si ga za svoje učence oskerbijo. Vedež gotovo zasluži, da bi v nobenej slovenskej učivnici ne manjkal, da bi ga vsaki slovenski učenec ne samo prebral, temuč skerbno in pazljivo prebiral, ter si njegove nauke in poduke globoko v serçe vtisnul. Slava mu!

Z m e s.

Cesar Jožef in kmetica iz Šumave.

Ko je enkrat cesar Jožef na bavorskih granicah po Šumavi popotoval, pride tudi do vasi Luženic in se naravnost v pervo kmetijsko stanovanje podá. Kmetica je ravno pri peči sedela in kruh vsajala.

Ko ga kmetica med dvermi stati zagléda, ga po njegovej potniškej obleki pervič za popotnika derži in mu reče: „Ravno prav ste mi prišli; nimam nobenega človeka doma. Pojte, pojte in podajte mi te hlebe; saj nič ne zamudite. Potem hočem vam pa ťenico mleka in tudi kruha prinesti.“

Cesar si ne dá dvakrat reči, se hitro dela loti in kmetici hlebe podaja. Ko je bila kmetica že vsadila, je vstala in cesarju mleka in kruha prinesla, zraven pa še pristavila, da bi bila lepšega prinesla, ko bi ga bila imela.

„Alj povejte mi, mati!“ povzame cesar kos kruha odlomivši, „zakaj pa imate te božji dar tako zelo čern; ali se vam taka huda godí?“

„Oj huda, huda, mili prijatelj! Kar si le ima človek, mu vse gospôda požrè; ona poje belo moko, nam pa černa ostane, ona posneme smetano, mi moramo pa z golim vodenim mlekom zadovoljni biti.“

„Jaz bi se pa cesarju pritožil, da vas gospodi tako deró in objedajo! on bi gotovo ne pripustil, da bi se vam kaka krivica delala.“

„Cesarju? Bog pomaj! že vidim, da nič ne veste, kako se na svetu godí. Cesar je sam naj veči odertnik, te nam sam naj več pobere. Vsaki trenutek se spraska alj stepe s kôm zastran reči, ki niso černo za nohtom vredne, in mi mu moramo dajati svoje može in sinove, da jih pobijajo, moramo dajati peneze in ga tako v potu svojega obraza živiti. O te cesar! to je vam te pravi! ko bi le mogla do njega priti, jaz bi mu drugači povedala, kar mu gre!“

„No, mati! govori, jaz sam sim cesar Jožef,“ reče cesar prijazno in razkopča svojo zverhnjo suknjo. Kmetica zagledati svetle zvezde na njegovih persih pade vsa prestrašena pred njim na kolena, ter ga za odpušćenje prosí. Alj cesar jo vzdigne, jej k sebi sesti veli in zavkaže, mu vse težkoče in britkosti kmetiškega stanú povedati in razodeti.

Ko je potem odhajal, je kmetico, ki mu je marsiktero gorko potepla, še bogato obdaroval; košček černega kruha pa je seboj vzel in za terdno sklenil, da noče mirovati, dokler revni stan svojih podložnih ne zboljša.

Nekaj zastran krojenja novih besed.

Odkar je Ferdinand Mili predragej našej slovenšini in njenim sestram terde verige, s kterimi so bile tako dolgo okovane, z mogočno svojo besedo snel, — od tiste dobe nabirajo domorodci marljive kot bučelice sladki med po cvetlicah, po manj poptujčenih krajih čisto-domače, drugod že pozabljene besede, — kterih ne najdejo, jih pa izpeljujejo iz domače korenine, ter znašajo dragoceno blago v občni ulj — sebi in svojim vnukom v korist. Zares veliko se je v kratkem času za povzdigo in omiko premile naše materinščine storilo. Osódobi izhaja z nazočnim časopisom vred, kteremu iz serca dolgo življenje želim, v slovenskem jeziku šest časopisov mnogoverstnega obsežka, nadalje „deržavni zakonik in vladni list", „deželni zakoniki in vladni listi", poslovenjen je že tudi „deržavljanski in kriminalni zakonik," imamo že slovensko „kemijo" in „naravoslovje", slavni naš rastlinoznanec gosp. Andr. Fleischmann je poslednjič tudi za slovensko „rastlinstvo", ki ga živinozdravilskim učencem v Ljubljani drugi mesec izverstno razlaga, že veliko pripravil.

Ali ti ne poskakuje radosti serce v domoljubnih persih slišati, kako ročno in gladko se naša nadepolna mladina že od različnih vednosti v maternem jeziku pomenkuje? „Hej, Slovenci! naša reč slovenska živo klije", čeravno ne po vse tako, kot želimo.

Ali — da krenem na namenjeni pot — med dobrimi novoskovankami nahajaš tudi več takih, ki niso a) po pravilih slovenske slovnice, ali pa b) ne v duhu slovenščine skrojene.

K a. Niso slovnično izpeljane besede: pooblastnjenje, zapretje, odpertev, pošilitev, i. t. d. Namesto „pooblastnjenje" piši pooblaščenje; zakaj „pooblastiti" je glagol 4. reda, ki spreminjajo st v terpivnem priložaju ali deležju v šč; iz tega pa izhaja glagolno ime, ako mu pritakneš je; n. p. pooblaščen, pooblaščenje, kakor: kerstim, - iti, kerščen, kerščenje i. t. d. Vendar priderže nekteri st; n. p. uverstim, — iti, uversten, uverstenje. Naj bi že bilo tedaj „pooblastenje" („oprostenje" nam. opročenje), ali „pooblastnjenje" je po vsaki ceni napačno. Od kod tukaj nj? Ali si je mislil morebiti prestavljavec „pooblastnem"? Ta bi bila ravno tako nerodna kot: „osolnem", „zlomnem" i. t. d. namesto: osolim, zlomim i. t. d. (4. reda). Kakor se mi dozdéva, je mislil nekdo s to napako „Privilgium" (pooblastnjenje) in „Vollmacht" (pooblastenje, pooblaščenje) ločiti.*) — Namesto „zapretje" reči zapertje, zapor (Verschluß, Sperre,) zapertija (Haft); nam. „odpertev" — odpor; nam: „pošilitev" — poslatev, pošiljatev (poslati, gošiljati, ne pošiliti), ali morobiti še bolje: odpravek, odpravilo (Sendung, Absendung) iz „odpravim" (senden, absenden), kakor „opravek", „opravilo" iz „opravim".

K b. Ne stvarice slovenskega duha ni v novoskovankah: predlog (Vorschlag), predlog delati, storiti (den Vorschlag machen), predložiti (vorschlagen), prednašanje (Vortrag), prednašati, prednesti (vortragen). Namesto „predlog" naj bi se reklo svèt, nasvét, napótek; nam. „predlog delati, storiti" — svèt, nasvèt, napotek dajati, dati; nam. „predložiti" — svetovati, nasvetovati ali napótiti. „Jemanden vorschlagen", nasvetovati (ne

---

*) Neki domoljub terdi, da imenujejo Notrajnci (Krainci) „Privilegium" prevrad (pre in raditi, to je delati?). Pis.

predložiti!) koga; „etwas vorschlagen“, nasvetovati kaj. „Napótiti“ se tako rabi: Napotil, napotoval sim ga (ich habe ihm — ne ihn — vorgeschlagen, angerathen), da ..... Napotiti koga k čemu, zu etwas rathen, anweisen iz „na“ in „pot“ (Weg).

Pa bode kdo oporekel: Ali svèt, nasvèt, napótek, svetovati, nasvetovati, napòtiti se veli: Rath, rathen, anrathen. Vprašam: Kaj pa je „Vorschlag“, „vorschlagen“ kot z drugimi besedami, „Rath“, „rathen“, anrathen“? Kriva je misel, da moramo mi za jeden razumek ravno toliko različnih besed iméti, kot Némec. Včasi smo pa mi bogatejši; n. p. mi: las, dlaka; Nemec oboje: „Haar“. Še več takih izgledov bi lahko povedal. —

Krojé nove beséde se derži tedaj sledečih vodil: 1. Pazi, da ni novinka neslovnično izpeljana. V ti namén jo primerjaj skerbno besedam, ki jih narod od nekdaj govori, da se prepričaš, jeli so tem jednako izpeljane, jeli ne. — 2. Varuj se, novinke same po nemščini kovati; duh latinskega in gerškega jezika se z našim veliko bolj vjema. Latinec bi prestavil „vortragen“ v pomenu učiti „docere“, „explicare“ ne „preferre“. Recimo tedaj tudi mi namesto „prednašati“ — učiti, razlagati, v pomenu „legere“ — brati, „ein Lied vortragen“, pésem pèti, popévati i. t. d. To bi bila lépa reč, ko bi rekel: pésem prednašati (kakor derva). — Pred vsim pa se je treba s slovnico dobro soznaniti, posebno s pomembami končajev, da se v jednakih primerlejih, če je le mogoče, jednaki končaji rabijo.

J. Navratil.

Prijateljski dopis iz zlatne Prage.

Kar so gorotanski vojvodi prestali iz rok slovenskih kmetov vlado prejemati, je počel slovenski narod na Gorotanskem v resnici zloj gimati in v misli inostranih je že bil zginil.

Tako sem tele dni od nekoga slavnoga rodoljuba slišal, da je za njega šolanja pred 40 leti cela Gorotanska in tudi Štajerska za čisto nemško veljala. Ako je ravno resnica, da je v imenovanih krajih Slovenščini za kožo šlo, je še vonder saj životarila i za vgodnejšo letino se prihranila. Jednotljivi moži so se že potegovali za narod, kateremu so že ptujci popotnico odigrali.

Kdo neki ne spozna gorotanske zgodne danice slavn. Jarnika, kateromu nevsmilena smert ni pripustila doživeti, kar si je naj gorečije želel. Kdo ne pozna slav. Majarja, kteri se je že dolgo pred Slovenskim prerojenjem vitežko za majko Slavo potegoval in očitno dokazal, da še Slovenija ni zginala. Vonder tersenje imenovanih i več drugih slavnih možev je malo spozadelo za časov Slavjanom naj ne vgodnejših. Ali ogromni, silni duh veka zdrobi kakor strela iz jasnoga neba okove, ktere so Slovenski narod vezale; prerojenje Slovanov u obće, tudi Slovencom novo življenje, slavno prihodnost ponudi. Dolgo časa je bilo le malo izvoljenih; pojedini slavni moži so svoje dela v posebnih knjigah izdavali, drugi svoje sile z sosedi spojevali, kar je sicer slavno, pa za pravo delavne življenje gorotanskih Slovencov še premalo. Pa tudi po času se k cilju pride, in še gotovejše.

Gorotanski rodoljubi omislivši list, kateri je celemu narodu, vsem stanom namenjen, ste to načelo jasno dokazali. Več listov po mili Sloveniji je obnemagalo, kir niso bili potrebam vseh občanov primerjeni, to-

rej brez dovoljne podpore; slovenska bčela pa je slavno in modro sklenila, vsakteremu Slovencu, ki je potreben, sveje okrepljive sladčice podati. Največ pa hrepeni po prirojeni pijači slovenska učeča se mladež, katerej se je jezik čisto posušil od nepreslanega mahanja po neprirojeni Nemščini, stari Latinščini, po klasički pa vonder ptuji Gerščini. Poskerbi se tedaj mila Bčela najprej naj bolj za slovensko mladež, ktera je naše nadjanje, naša prihodnost. Ne pozabi njenih blagoslovljenih duhovnih sil za narodno slovanske stvar zbujovati ino modro voditi, ne pozabi pa tudi na njeno telo, katero je prebivališče duha.

Nemenj potreben je pa tudi naš ženski spol. Žalostna skušenost nas uči, da tudi v izobraženem svetu polovica človečenstva t. j. ženski spol nima občega pristopa k veči omikanosti. Na kmetih se misli, da je hčer že zadosti omikana, ako zna na molitevnik moliti, g. fajmoštru pred omoženjem katechismus odrekati i na tergu rajtati. U mestih je to res boljše, zakaj tam imajo tudi Strickstund, potem smo pa tudi hitro gotovi.

Bogati roditelji si res drugači (bolj nobel) počinajo. Nemški, francoski, engliški Sprachmeister, Hofmeister, Conversationsmeister, Fortepiano in Bog ve še kaki Meister ima kaj opraviti, kir drugači niso gebildet; — na prave potrebe krasnoga spola se je pa pri naučovanju čisto pozabilo. Da je potreba pridnih razumnih gospodinj, modrih zastopnih žen ino mater, katere bi umele napčnemu izrejenju otrok v okom priti, žali bože malokdo uvidi, alj naj za to možko se ne potegne. Odtod toliko nesrečnih roditeljev brez prave ljubezni i lepoga obnašanja otrok, torej tako malo slovenskih rodoljubov, kir je materno mleko saj pri jednem delu slovenskih občanov čista ptujšina, za slovensko pokolenje pogubljivi strup. Da krasotice nekaj čitati hočejo, vsakteri vidi, kdo vigred človeškoga življenja pozna, i kir jim saj v mestih nimamo ničesar zabavnoga (kratkočasnega) podati, se poprimejo pokažljivih nemških romanov, s katerimi je že skoro celo Slovanstvo poplaveno, p. Parižke tajnosti, večhi Žid in še več tacih. To kervavo rano zaceliti je preimenitna naloga slovenske Bčele, dokler duh veka tudi ženskomu spolu občne ustave za izobraženost ne poda. Tako je preslavni rodoljub Purkinja Dr. lekarstva sklenil v Pragi ako še ne tekočega saj prihodnoga leta za ženski spol več zloj znamenitih predmetov predajati, le počétka je potreba. S tem pa še ni sveršeno delo Bčele. Slovenski učitelj blodi kot zgubljena ovca pri najbolši volji, v politiko se mešati neče, česar bi mu tudi ne bilo svetovati, na gospodarstvo nima velikoga veselja, kir je brez polja ino verta, da bi se tega prepričal, kar mu prelepi članki Novic povejo. Saj včasi bi tudi narodni učitelj, ako smem koga tak imenovati, svoj kosek hleba z medom Slov. Bčele pomazal. Te tečne hrane bo gotovo tudi svojoj šolnoj mladeži podal, kar prizadevanju Slov. Bčele tisučero sadje prinese.

Prav rada se bota tudi že priletna oče ino mater po nedelah ino svetkih slovenske Bčele posvetovala, kako da je treba z nemoj decoj ravnati, da bi poslušnih otrok, pridnih občanov, gorečih rodoljubov, razumnih vernih deržavljanov i pobožnih sinov izredila. Konečne primi slovanski pozdrav od českih vlastencov, katerim že dolgo Česka Včela, tvoja posestrima, potrebno hrano podavlja.

Odgovorni izdatelj in tiskar: Ferd. žl. Kleinmajr.

SLOVENSKA BČELA.

Mesca septembra 1850.

Luna.

Sedeli smo v družbi veseli
Slovenskoga sini rodú,
Domače smo pesmice peli
Ganljivoga serca glasú.

Za pesmico pesem versti se,
Ko dihal skoz perje bi pih;
V razkrita sva serca vtopi se
Zbudivši občut in izdih.

V spominu se bridke rodijo,
Da k petji se solze vdero,
V oblačno podnebje kipijo,
K očetu molitve neso.

Od sužnosti časov, nesreče
Razgrinja toživen se pev,
Novivši nam rane skeleče
V opombi sadajnih še rev.

Kar luna skozi okno pogleda
Na družbo Slovencov glasnó,
Ozira se tužnosti bleda —
Da vtihne vse v izbi plašné.

Bledé se svim žarena lica,
Po sercih se trese nje vid,
Na sluhe zabije pesmica
Soglasen prežaljnosti snid:

Verni sini majke stare,
Čujte, čujte, kar povem;
Brate vaše sužnost tare
Žaljna zmir od hiš njih grem.

Kamor Sava se preteka
In posluša vbozih jok,
Narod silen — sužen veka
Overiženih še rok.

Tam kjer hribec, njiva
Joka voda solznata,
Kjer je tožba vedno živa
Mati roda — mačoha; —

Mačoha — joj! turska sila,
Mačoha mu vera je,
Ki preljube deca 'z krila
Majke prave zmir kradé.

Kjer je Slava pokopana,
Kjer propad je bil za dom,
Kjer je vsekana mu rana
Kjer je vere bil razlom.

Kjer slavjanska je lastina,
Up, obzir prihodnosti,
Kjer peklenska se sužnina
Dava roda še kervi.

Čujte, čujte, jok se sliši,
Čez nebo razlega se —
Nosijo ga zvezde, piši,
Žarki solnca — noči tme.

Kad od Juga zemlja trese
In razpenja se vihar,
Kad sorodnici proste se,
Kad bojišče bo oltar:

V roke sablje kervorujne
Puške smertne na ramé, —
Padle bodo trume tujne —
Če nebesa še budė!

Ni življenja dete vredno —
Če v verigah majka spi!
Uro sužnosti posledno
S Turči boj naj ji gromí!

Oblaki se hudoviharni
Objemajo v sredi neba,
Ko luni ponočnici žarni
Ostavi se pesem letá.

Kot grom se po sercih razlega
Besede budivne razum
Nje žar po očesih svim bega
V sercih vplamivši pogum.

In množica tiho vun plane,
Prisega zaveka tje v noč,
Da zlega v. nočivne se strane,
Da jeka nebeški obroč:

Majka je ena
Cenena žena
Slava v porodu — Slava je smert!
V slogi češena,
V slogi svečena,
Hram nje v razdvoju — čar je nje stert!
Zato kdar zove
Streti okove
Kar je nje sinov — gre naj v prepir;
Da na bojišču,
Slavnim svojišču
Mati bo zerla — sinov lep pir!..

In množica duše navdane
Zdaj tje razkropuje se v noč —
Prisega se zlega v vse strane
Glasi se v nebeški obroč.

Tulite jo nočni viharji!
Tulite jo groza in strah!
Tulite, da v srečni nam zarji —
Dom reši si složen svih mah! —

Lovre Toman.

Sveta gora na Českem.

(Konec.)

Hitro minejo srečna otročja leta, in mala Maričica je zala devica postala. Pogled lepo cveteče divice je očetovo serce s sladkim ponosom napolnil. „Le škoda," je djal k svojej soprugi, „da bodeva morebiti že v kratkem najno ljubo hčerko zgubiti morala, če se ljubezen v njenem mladem sercu vname. Tedaj pa mora si Marička verlega in berhkega viteza izvoliti; jedini biser moje hiše ne dam komur koli bodi."

Marička je pa tudi zaslužila te perimek; zakaj s vsimi čednosti okinčana, ki pridnej gospodinji pristojijo, in s njenim blagim sercam in živahnim duhom se je vsakemu prikupila.

Razun svojih starišev je vse domače enako ljubila, in s vsakim z enako nedolžno odkritoserčnostjo govorila.

Med hišnimi je bil tudi sin voglarja Boleslava s imenom Jindrih, ki ga je Zdenko med svoje oprednike uverstil. Ko je

Marička še majhna bila, je moral fantič pogosto pri njej se znajti in š njo igrati, in ko sta oba že bolj dorasla, je Marička še zmiram svojemu blagemu tovaršu, ki je zdaj berhek vojak postal, posebno nagnjena bila, kar je tudi njenim starejšem dopadlo, ki so odkritoserčnega in poštenega mladenča prav radi imeli.

Jindrih je bil že dvajseto leto dopolnil. Prav terdne postave je bil, in si je v vojaških vadbah toliko urnosti prilastil, da je skoraj vse druge tovarše prekosil. V dveh bitkah je svojemu gospodarju veliko k zmagi pripomogel.

Pri poslednji bitki je pa tako hudo ranjen bil, da so ga morali domu odnesti. Blagoserčni Zdenko, ki je mladenča kakor svojga sina ljubil, je ga posebno Maričkinej skerbi priporočil. „Le glej,“ je djal, „da tvojemu tovaršu ničesar ne pomanjka, zakaj on se je hrabro bojeval.“

Bolj ko zdravila je zala Marička s svojim milim pogledom in s sladkim govorom bolečine polajšati znala, tako da je Jindrih vkratkem spet ozdravel.

S telesnim zdravjem je pa ubogi mladeneč ljubi mir svojega serca zgubil. Zmiraj mu je Marička na mislih bila. Neka žalost se je njegovega serca polastila, ki mu je vsako veselje kalila. Predobro je vedel, da on ubogi vojak, iz najnižjega stana rojen, nikdar ne sme v sercu nježni plam ljubezni do svoje nekdajne tovaršice dalej gojiti ali ga njej clo razodeti.

Enaki nemir je tudi Maričkino serce obuzel. Zmiraj je jej nekaj menjkalo, odkar se je Jindrih ozdravil. En primerlej je jej uzrok njenega nemira razložil.

Jindrih nepokoja se znebiti sklene svoje občutke svojej materi razodeti, in se š njo posvetvati. Ravno tiste dni je njegova mati v grad prišla. Komaj je dočakal, da bi se s njo pogovoriti mogel. Zvesto začne svoj nemirni znotrajni stan popisovati, in jo prositi, da bi mu v tej stiski pomagala.

„Za božjo voljo,“ mu reče mati, „kako si še kaj takega misliti in svojega nižkega stana pozabiti mogel! Kako bi vitez tvojo prederznost kaznovati vtegnul, če bi tvoje misli zvedel! Zogni se rajši tega kraja, kjer nemoreš več mira vživljati.“ —

Prepričan da se njegove želje nikolj ne morejo spolniti, žalostno glavo pobesi in materi roko podá rekoč: „Prav imate, ljuba mamka! tukaj ne smem dalej ostati, jez moram odtod naprej. Moje komaj zaceljene rane in slabost bote me na nekaj časa vojaške službe rešile.“

Marička je pa za vertom vsa ginjena cel pogovor poslušala. Neizrekljiva žalost jo obide slišati, da Jindrih zavolj nje grad zapustiti hoče.

Jindrih svojo mater nekaj pota proti domu spremi. Že je jelo sonce zahajati, ko se nekemu logu blizo grada bliža, po kterem je se Marička rada sprehajala. Tudi dnes, pa vsa zamišljena se je v tem logu sprehajala, tako da Jindriha ni prej zagledala, da je jo pozdravil. Vstrašena obstoji in oba se zmetjeno pogledujeta.

„Si svojo mater spremljał, Jindrih?“ ga Marička s trepečim glasam nagovori.

„„Svojo mater sim spremljal, milostiva gospodična,““ odgovori Jindrih in svoje oči pobesi.

„Kaj pa je ti, da si nekaj časa tako žalosten in potvarjen?“

„„Moja bolezen, — še nekaj je zaostalo,““ nehotoma položi roko na svoje serce; „„bode pa že spet boljše,““ reče težko zdihovaje, „„le to, da tukaj ne morem dalej ostati.““

Marička, ki je zavolj Jindriha že terden sklep storila, mu je djala: Meni zaupaj, morebiti ti dober svet dati, in ti serčnost in zaupanje do sam sebe vdihnuti zamorem, če se mi razodeneš. — Ti molčiš? — No ker se bojiš tvoje serce meni odkriti, tako vedi, da mi je vse znano, kar tvoje serce teži.“

Pri teh besedah Jindrih njeno roko prime in jo na svoje ustnice pritisne, ter hitro v germovje pobegne.

Drugi den so Jindriha v gradu zgrešili pa mislili so, da je s materjo domu šeł. Pa ko ga tretji, četerti den, ja ko ga cele nedelje še ni bilo domu, je Zdenko posla k voglarju poslal poprašat, zakaj Jindrih nazaj ne pride. Pa tudi tukaj ga ni bilo, ker je še v tisti noči, ko je slednjokrat s Maričko govoril, k svojim starejšem prišel, in drugi den po nasvetvanju in s pomočjo taistih iz tiste krajine pobegnul.

Občno je se v gradu zavolj Jindriha pogovarjalo, in zlo je skerbela njegove znance nja neznana osoda.

Tudi Marička je bila zlo žalostna, in je po samotnih krajih zavolj njega jokala. Tako plakajočo je enkrat njena mati zapazila, ki je že dolgo uzrok njene žalosti zvedeti hotla.

„Jindrih me ljubi in je zatorej v ptuje kraje pobegnul,“ je rekla plakajoča, in je svojo mater objela. — Modra mati je zatorej ni grajala, ker je dobro vedela, da bi to vse zastonj bilo, in jo je le tolažila, da bode se sčasoma vse na boljše obernulo. Zraven si je pa mislila, da bode Jindriha sčasoma morebiti čisto pozabila. Tudi soprugu je pri lepi priložnosti Maričkino ljubezen do Jindriha razodela, ki je se zatorej zlo zavzel. „Čeravno“ je djal, „mi je zlo žal po mladenču, pa vender njegovo djanje le hvaliti moram, ker je skoz to pokazal, kako skerbi za čest naše rodbine. Koljko žalega bi on

nam mogel storiti, če bi ne bil tako pošten mladeneč. Rad bi enkrat spet od njega slišal, da bi se mu za njegovo lepo djanje hvaležen skazati mogel. Hvala Bogu, da je se to še tako obernulo, deklica je še mlada in bo ga v kratkem pozabila.»

Marička pa svojega tovarša ni mogla pozabiti. Da bi pa svoje starejše, ki so zavolj nje še zmiraj v skerbi bili, potolažila, je od dneva do dneva veselejši prihajati si prizadevala. Oče in mati so se zatorej zlo veselili, ter niso vedeli, da je le sladki up ljubega Jindriha v srečnejših okoljšinah zopet najti v njenim sercu veselje zbuditi zamogel.

Vsako leto je se Maričkin god svečano obhajal. Vsi sosedni vitezi s svojo družino so se povabili. Velika gostija, ples in igra je vse goste na dobro voljo pripravila. Tudi lov nikolj ni smel menjkati. Marička kraljica te svečanosti je se od drugih žlahtnih gospodičen odlikovala ko lesketeča denica od drugih zvezd. Marsikteri verli vitez je zalo devico snubit prišel, alj Zdenko se še ni hotel od svoje ljube hčerke ločiti, kar je tudi Marički zlo po volji bilo.

Ko je pa osemnajsto leto dopolnila, in ko je Bernard sin Zdenkotovega naj ljubšega prijatelja Maričko snubil, je oče mislil, da bi zdaj že čas bil jo vdati. Bernard Rišovski je bil sicer še mlad, pa verli in hraber vitez, da bi vsaka gospodična si v čest štela takemu plemenitniku roko podati. Tudi Marička je ga zlo spoštovala. Pa vender svojega dragega Jindriha ni mogla pozabiti, zmiram je še upala, da bo se gdekedaj sreča še tako obernula, da bo ga enkrat svojega imenovati mogla, ker pa starišev ni hotla razžaliti, je, čeravno s težkim sercem, v zaroko s Bernardom privoljila. Pri gostiji si je prizadevala dobre volje biti, zraven je pa gorko molila k materi božji, da bi jej iz te stiske pomagala.

Po gostiji se je cela vesela družba v veliki gojzd na lov podala. Zdenko je predeleč od svojih tovaršev berzega jelena lovivši zašel, da ni vedel, kje da je in kam da se ima obernuti. Upaje koga svojih ljudi priklicati nekterikrat v svoj lovski rog zatrobi, kar zasliši šum v germovju, ki se mu zmiraj bolj približuje. Zdenko konja spodbode in ravno šumu nasproti jezdi. Naglo ga neka misel spreleti. Spomnul se je namreč, da je pred nekimi nedeljami v tej krajini tolovajsko druhal razgnal, od kterih je nekoljko polovil, nekoljko mu jih je pa všlo.

Kaj hočem storiti čisto sam, je djal sam per sebi, ako me tolovaji napadejo? — Kar zagleda šest čverstih oboroženih možev iz germovja pridreti. V svojem obupanju še enkrat v

svoj rog zatrobi. Pa kmalo ga tolovaji obstopijo. Nehotoma mu na misel pride, kako je pred osemnajst leti svojo hčerko v tem gojzdu kerstil, in naglo raz konja skoči, poklekne, roke povzdigne rekoč: Sveta Marija, mati božja! bodi moja pomočnica in vari me proti sili sovražnika.

Osupnjeni tolovaji malo nazaj stopijo, kakor da bi iskrenega molivca ne smeli motiti. Komaj je svojo molitvo dokončal, prijezdi v skok mlad oborožan vitez s svojim oprodnikom nad prestrašene tolovaje, ter začne po njih mahati. Zdenko hipoma švigne na konja in svoj ojster meč potegne. Tri tolovaji so lehko ranjeni hitro pobegnuli, dva sta bila vjeta in zvezana, in jeden, ki je se preveč zoperstavljal, je bil v boju posekan.

Zdenko se zdaj vitezu zahvaliti hoče, ki ga je gotove smerti rešil, ko ga pa bolj pogleda, zavpije poln veselja: „Jindrih! Ti si bil moj varh, ki ga je meni blažena devica poslala? — Od kod pa prideš? Kako berhko si oblečen! — Vidim, da imaš vitežke znamnje."

„„Kralj me je za moje male zasluge med svoje viteze uverstil in mi lep gradič v vžitek dal.""

„O pojdi s menoj ljubi Jindrih! da poiščeva lovsko družbo; tam se hočeva dalej porazgovoriti. —

Kmalo so se vsi lovci na odločenem mestu sošli, in Zdenko, je jel pripovedati, kaj se bi mu bilo zgodilo, če bi ne bil Jindrih o pravem času prispel in tolovajsko četo razkropil. Jednoglasno „živio" je zadonelo iz vsih strani.

Maričica, ki se je v ženski družbi tudi tukaj snidla, je svojega ljubovnika na pervi pogled spoznala. Njeno lice se je jelo spremenjati; ni mogla besedice pregovoriti.

Kmalo sta se Jindrih in Maričica porazumila, ktera mu je bila med tem tudi namen svojih starišev razodela. Jindrih se je tega močno prestrašil, vendar upanja še ni clo zgubil. Odkril je njeni materi nepremenjena čuvstva svojega serca, ter o živo poprosil, da bi nju pri očetu zagovarjala, kar je res tudi storila.

Zdenko se je sicer nad tem začudil, vendar naslednje v te prošnje privolil rekoč: „Vlovili ste me; vjiti vam nikakor ne morem. Ti, Jindrih. si zdaj verli korenjak in junak, pošteno si svojo deklico zaslužil. Naj blagoslovi vaju oče nebeški!"

Da Bernardu Rišovskemu to vse ni po volji bilo, si vsaki sam lahko misli. Vendar kaj bi bil hotel početi? Še te večer si je izbral izmed krasnih devic, ki so se pri zaroki Jindriha z Maričico snidle, drugo ženico.

Na gori, kjer je bil Zdenko Maloveški na čudno vižo tolovajem otet, je dal cerkvico sozidati in jo Materi Božji posvetil. Veliko čudežev se je tukaj zgodilo. Zatorej se je te kraj: „sveta gora" imenoval in se še dan današnji tako imenuje, kamor vsako leto tisuč in tisuč romarjev shaja častit čudopolni obraz Marije device, Matere Božje.

Na stenah krog cerkve speljanega hodališča je še med veliko druzimi tudi viditi namalana podoba, kako vitez Zdenko Maloveški, odkoljen od tolovajev, na zemlji klečé za pomoč iz nebes prosi. M. Reinhart.

Vitežtvo ilirsko.

Veličastno in slavno je viditi dobitnika, kako se razširja s svojimi zmagonosnimi trumami od deržave do deržave; ali vendar še veliko veličastniše in slavniše pa je, ako se majhen narodič krepko orožja poprime in se s vitežkim sercem in še clo s naj boljšim uspehom za svojo svobodo in samostalnost poskusi. In to je, kar v sledečih verstah popisati hočem.

Azim, malo mestice stare Ilirije, je bilo greben, na kterem si je kervoloki hunski Atila svojo glavo razpraskal. Taj čas je careval nad rimskim cesarstvom Teodozio II., ker pa je bilo njegovo cesarstvo neizmerno veliko, se ni bal hunskega sovražnika. Al ko blisk se prikaže Atila na mejah in še prej ko glas všine s svojo neštevilno vojsko u cesarstvo. S strašno divjostjo je stopal bič božji od izhoda k zapadu.

Teodozio mu pošle svojo vojsko nasproti, ali junaška slava rimskih vitezov je v treh kervavih bojih otemnela. Cveteča ilirska polja so bila jednaka pustej puščavi, mesta so bila pogorela in kerv je rekama tekla. Vsi prebivavci so bili že prevladani in pomandrani, le serčni junaški Azimčani so zvesto svoje mesto in svobodo branili. Ves trud, vse prizadevanje sovražnika je bilo zastonj. —

Ves prestrašen vterdi ali bolje rečem, kupi Teodozio mir od Hunov. Osem jezer ok (pomeni po našem $2^1/_2$ funt.) zlata je moral na jedenkrat odrajtati, in množino vsakoletne vojsknine (plačila od vojske) obljubiti. Vboga carevina je ječala pod težkim hunskim jarmom. Samo Azimčani niso hotli tega sramotopolnega plačila odrajtovati, rekoči: da jih še ni nihče prevladal, da še niso vidili v svojem mestecu ptujega predobitnika. Hunski kervolok se je čudil hrabrosti Azimčanov, kateri so tolikrat hunsko vojsko razbili.

Atila se je rotil Teodoziu s novo vojsko, ako ne bo svojih podložnikov na obderžanje vgovorjenega mira prisilil. Od straha prisiljen je poslal Cesar Anatolija v Azim, naj terdoglave viteze na mir s Atilom nagovorí. Ali zastonj. S jednim glasom so zavpili: „Rajše vsi vmerjemo, kak da bi hunski sužni bili. Ako vi hočete kakor živina Atilu služiti, to znate storiti, mi pa bomo slavno na razvalinah mesta poginuli, vendar hunskemu jarmu se nikdar ne podali. Po našej smerti naj poberejo naše blago; ali dokler so nam še glave na ramah in sablje v rokah, si morajo vsako ped zemlje s kervjo drago kupiti.»

Vse prizadevanje in nagovarjanje Anatolija je bilo zastonj, Azimčani so ostali s Atilom v neprijatelstvu.

Atila pošle zdaj novo vojsko nad nje, katera je jih tako ojstro prijela, da že níso upanja imeli prevladati. Napeli so tedaj še jedenkrat vse svoje sile, in tudi ne bez uspeha. Na jezeri so podali Atilovi vojščaki od ojstrih mečev serditih Azimčanov. Ko Atila to vidi, je jim ponudil mir. Zdaj je svoje trume odpeljal, govoreči: da bi scer Azimčane pokončati mogel, vendar jih nigdar ne prevladati. In tako se je vbranilo to malo mestice pred divjim hunskim kervolokom, pred kterim je cela Evropa trepetala. (Po ilirskem.)

Omika in izobraženje Slovencev.

III.

U poprejšnem zvezku „slovenske bčele» smo podali načert za narodske učilnice, kterega je gospod Dr. Amerling, slavni vodja Budeča u zlatnom Pragu, napravil, in po kterem se tudi šolski pripravniki u Budeču za česke učilnice pripravlajo. Marsikteri bravec je mislil: „Prav in dobro bi ja bló, če bi se Slovenci toliko lepih in zlatih navkov učili; pa to je preveč, to je nemogoče, tisti načert je zgola sladka sanjarija.» Marsikej smo že doživeli, od česar naši predstarši še sanjali niso; ravno taka bo tudi s našimi učilnicami, ktere so dolgo let čisto zanemarane bilè, in daleč zadí ostale. Dajte nam dobre knjige in prave učenikè, zares! čudne reči bómo tudi pri učilnicah doživeli. Kar naši slavenski bratri Čehi znajo in zamorejo, tudi nam Slovencem ni nemogoče. Amerlingov načert mora biti tudi za nas Slovence zvezda prehodnica, on

mora biti tudi za slovenske šole tako imenovan „ideal", kterega doseči mora biti naš trud in naše veselje. Alj za sedaj nam menkajo knjige, nam menkajo učeniki; pa vender dobili jih bomo, ako Bog da in sreča junaška. Že skoraj tri leta čakamo, — naše slovenske učilnice so pa le pri starem ostale; kar je semtertje kaki vlastenec s velikem trudom in znojem poravnal, to imamo, drugega nič. Čas hiti; — že je spet novo šolsko leto pred durmi; alj se mar tudi to leto ne bo nič popravilo in zbolšalo? Slovenski vlastenci! neizrečena škoda bi bla, spet zlat čas jednega celega leta zgubiti; zato oglasimo se!

Kako bi se zamogle slovenske učilnice že prihodnje leto prav lehko poravnati?

Kakor se zdi, bi za prihodnjo leto najboljši blo, ako bi u učilnicah zunaj žalostnega stanja učenikov vse pri starem ostalo; le samo to naj visoko ministerstvo uka zapove:

1. da se ima prav ojstro na to gledati, da vsi otroci od 6 — 12 leta po šolskih postavah pridno u šolo hodijo;

2. da se prihodnje leto, ako še ni nič novega pripravlenega, povsod po celej Sloveniji upelejo Teržaške bukve, ki so prav koristne, lične, dober kup in u novem pravopisu natisnjene. Odkritoserčna vošila „Novic" zastran šolskih bukev se gotovo u sercu vsih Slovencev odmevajo.

3. da se že k letu tako imenovane „pripravnice" (Vorbereitungsschulen) napravijo, u ktere bi hodili 6 let stari otroci, in ako stariši hočejo, tudi mlajši; tu bi vsi ostali do sedmega leta.

Od tih pripravnic, katere so po naših krajih še malo znane, prinese „Jadranski Slavjan", izverstne in visoko učene roke neki izverstni sostavek, kteri bo gotovo vsim šolskim prijatelem prav po godu; za to ga tukaj le malo okrajšanega ponatisnemo, in radi obstojimo, da bi mi od tih pripravnic kej boljšega spisati in učenikom u roke podati ne mogli. —

„Jadranski Slavjan", ki ga slavjansko družtvo u Terstu na svitlo daje*), in kterega vsim Slovencem živo priporočimo, piše na strani 30 takole:

Osnova pripravivnice narodnih učilnic.

UVOD.

Namen perviga razdela v pervim redu je otroke tako brati, pisati, šteti in govoriti učiti, de se takih reči v naslednih redih še obširniši učiti zamorejo.

*) Žalibog bo te izverstni list s Avgustam za čas prenehal.

Učiti brati je bila dozdaj poglavitna skerb učenika; in ko še dobro govoriti otrok ni umel, je že moral naprej čerke poznati, zatim jih zlagati in poslednje tje naprej brati se učiti. Otroci, ki so dobro glavo, in več razuma imeli, so še take nerazumne reči zapopadli, in poznavši bolj ali menj imena čerk jih eno za drugo imenovati, zlagati in brati začeli; neki drugi so nekoljko časa s njimi deržali, alj ker niso mogli težav več zmagati, zadej ostali; nar več pa se jih še čerk naučilo ni, ker je učenik s boljšimi napredoval in mu časa, s slabšimi v škodo boljših se muditi, ni ostalo.

Za tega voljo je malo po malim nastajalo po razločni zmožnosti otročičev veliko razdelkov, ki so učenje zlo težko delali, je le malo prav pripravljenih naprej šlo, veči del pa jih dve, tri leta v enaki učivnici ostajalo, in še nekoliko zgubivši vse veselje, clo šolo zapustilo.

Če se to razgleda, se najde, de vsega tega je krivo bilo, ker pamet otročičev še zadosti razvita in razjasnena ni bila. Čerke poznati otročičam ni tako lahka. Morajo si toliko majhnih čert, narejenih znamenj glasov, ki si jih še svesti niso, tako vtisniti, de jih ne le po njih razločkah eno od druziga razločijo, ampak tudi, kakor hitro jih zagledajo, brez pristanka naravnost in čisto imenujejo; morajo namreč imeti pravi ogled vsake čerke, kakor znamnja, in znati s njim spodoben glas ali vsaj ime združiti.

Takšne težave in njih zvir poznaje, se lahko vé, de to bo otročičam le takrat lahko, kada reči, ki se jim pred oči stavile bodo, ogledaje paziti, jih priličovati in razločivati se navadili, in zatorej v stanu bodo, prav najti tudi razločnosti malih reči, namreč podob, kar so čerke.

Tako bi se ne le njih oko izbristnilo, njih pamet prebudila, ampak zadobili bi tudi malo po malim lahkost v govorjenju. Kader bi otroci se ogledovati privadili, in njih govorni udi se omikali, bi k branju pripravljeni bili; in učivnica, ki bi se v nji pripravljali, bi se pripravivnica imenovati mogla.

V pripravivnici bi se sledeče reči učiti morale:

I. Ogledovati.

Ogledovati če reči, lastne reči ali njih podobe otrokam pred oči staviti in jih voditi, de si od njih primerne prilike, ki se jim ogledki pravi, naredijo.

Začne se te uk s vidlivimi rečmi, ki se okolj učencov, namreč v učivnici znajdejo; se gre k domačim, ki jih že sploh poznajo, se jim reče, de naj jih imenujejo, in če jih prav ne

imenujejo, učenik krivo ime popravi, imenovaje vsako reč po svojim pravim imenu in veli, de naj jo spet sami tako imenujejo.

Ima se to učiti po iskavnim načinu, to če reči, učenik ima otroke voditi prašaje, de imena reči najdejo. Na priliko: Kako se kliče, na čim doma sediš? Stol, naslonišče. — Kako se kliče, kjer mati kuhajo? Kuhinja, ognjišče. — Kako se pravi kraju, kjer se vino hrani? Klet, hram.

Ko je učenik otročiče lastne reči imenovati nekoljko dni učil, jim že tudi podobe bolj znanih reči, ki se v sobi znajdejo, lahko pred oči postavi, pa le po listu, in vsak list ima le eno reč nazočiti.

Ko sobništvo kos za kosam dobro poznajo, in prav imenujejo, bi se vtegnilo poseben velik list, ki bi vse skupaj prikazaval, pred oči postaviti, zato de bi, kar so se naučili, povzeli, in tudi posamezne podobe najti in razločivati se vadili.

Še koristniši bi otrokam vtegnil biti vsak nauk, ko bi se od vsakiga velikiga lista deset ali dvanajst takšnih malih odpisov naredilo, de bi se njih podobe nekih pet čevljev daleč lahko spoznale. Takšne odpise bi treba bilo poleg klopi tako na zid ovesiti, de bi se 7 ali 8 učencov okrog vsakiga vstopiti moglo in nar urniši izmed njih bi druge ravno tako spraševal, kakor je sam učenik učence iz velikiga lista spraševal. Tako postavim. Naj bi na velikim listu bile podobe sledečih reči: Mize, stola, skrinje, postelje, zercala, naslonišča, izobraza, peči, okna, vrat, dobnice (ure).

Učenik stegne palčico do podobe mize in vpraša: Kaj je to, ali kako se to kliče? To je miza. Učenik ima vselej odgovor otroka ponoviti, ter reče: To je miza. — Kazaje na stol, vpraša: Kaj je pa to: To je stol. Učenik ponovi: To je stol itd.

Ko vidi, de je eden ali drugi učencov dobro uren, mu reče, de naj ven pride, mu da palčico v roko in mu reče: Zdaj boš pa ti mene učil; stopi k deski (tabli), kaži na podobe in vprašaj ti mene, kakor sim jest tebe prej vprašal, ponovi tudi ti vsakrat moj odgovor, kakor sim jest tvojga ponovil. Učenc sperva stermo gleda, je plašen; druzi pa gledajo in pazijo, kaj bo iz tega. Ko učenik učenca oserči, vzame palčico v roko, stopi k deski, ter vpraša; pa se skoraj ne sliši. Učenik mu glasno odgovori, učenc vpraša že glasnejši; učenik odgovori in reče učencu, de naj odgovor ponovi; in malo po malim gre čuda dobro. Kmalo so pripravljeni še drugi, tako storiti. Učenik naj reče, de naj pristopijo in eden drugiga tako dolgo vprašajo, dokler vidi, de jim njegove pomoči več treba ni. Takšni učenci so zatim svaritelji in po

obodih vadijo svoje součence: Skoraj bi se ne verovalo, ali res je, de po tem se otroci eden pred drugim gnati začnejo in vidi se pri tem velika marnost in natajnčnost.

Tako se nar lepši pričše in nar gotovši vpelja vzajemni uk. Ko so se otroci po takim načinu nekoljko reči dobro naučili, se gre na prej in začne se imenovati živali in zeliša.

Koliko časa je učeniku na pervi stopnji se ustaviti treba, namreč pri imenovavnim uku, ali imenovanju reči, more sam po svoji znanosti razsoditi; al vender pripravivnica mora tudi nekoljko od druge in tretje stopnje učiti. Na drugi stopnji se imajo imenovati deli reči; se ima namreč poverniti k rečem, ki so jih že ogledovali in jih nje dele najti učiti. Na tretji stopnji se zvunajnost, zvunajne lastnosti reči in njih delov najti in razločevati vadijo. Tudi to učenje se mora kakor uno s perviga začeti in po stopinjah naprej voditi.

II. Govoriti.

Učiti govoriti se pravi:

1. Otroke učiti in vaditi, de marljivo poslušajo in se govoré ter govorjenje ponavljaje prav služijo govornih udov. Zatorej se morajo otroci učiti male izreke in posamesne besede čisto in razumno izgovarjati.

2. Otroke učiti s ušesmi razločiti vsak besedni glas, ter zapaziti, kako se usta odpirajo pri vsakimu izreku. Otroci se morajo učiti razstavljati besede v zloge in potegovati glasnike, ki se v njih slišijo.

Sledeča prilika bo to bolj na tanjko pokazala. Na listih so podobe: okna, dobnice (ure) igle itd. Učenik pokaže na podobo okna in vpraša: Kaj pomeni to? To pomeni: okno. Pazite (če ravno ne prav na glas, reče učenik počasi, zastopno in glasno) o - kno. Kaj sim storil s ustmi, ko sim rekel: okno. Ste jih gibali. — Prav, odgovori učenik in reče: Pri govorjenju usta gibati, se pravi usta odpirati. Kaj se pravi: Pri govorjenju usta gibati? Pri govorjenju usta gibati, se pravi, jih odpirati. Ko rečem: **O-KNO**, kolikokrat odprem usta? Dvakrat. Kaj rečem, ko pervikrat usta odprem? **O**. Kaj pa rečem, ko drugikrat usta odprem? **KNO**.

Tako se gre naprej s drugimi besedami in otroci se uče povedati, koljkokrat se usta odprejo pri vsaki besedi in kaj se vsakkrat izgovori.

Takšne vaje so otrokam prav prijetne, in če učenik nekoljko umolkne, sami išejo, kolikokrat se usta odprejo per ti ali uni besedi, posebno per imenih in primkih součencov.

3. Otroke učiti najti, kolikokrat se usta odprejo per vsaki besedi, ali število ustnih odpertov in poglavitni glas vsake ustne odpretve. To če reči. Otroci se morajo učiti najti zloge vsake besede in glasnik vsakiga zloga.

Postavim. Kako se kliče s čim mati kaj šivajo? Se kliče: Igla. S koliko ustnimi odpretvi se zgovori: **Igla?** Igla se zgovori s dvema ustnimi odpretvi. Kaj se zgovori s pervo odpretivjo? S pervo ustno odpretivjo se zgovori: **I**. Kaj se s drugo zgovori? S drugo se zgovori: **gla**.

Pazite. Pri vsaki ustni odpretvi se sliši poglaviten glas. Kaj se sliši pri vsaki ustni odpretvi? Poglaviten glas. Kteri glas se sliši per pervi ustni odpretvi? glas: **I**. Ktera je druga ustna odpertev? Je: **gla**. Učenik zgovori na dolgo ali potegne: **a**, reče učencam, de naj ga tudi oni na dolgo zgovorijo, ter jih vodi, glas **a** za-se zgovoriti; pri ti priči je treba, zato de glas: **a** bolj spoznajo, zlog: **gla** razstaviti, ter pokazati, de se zraven **a** glas 'l in g' sliši, ali posebno, poglavitno glas **a**, in se reče: glas, ki se pri ustni odpretvi nar bolj sliši, se imenuje poglavitni glas, in se razloči od druzih, ki se toljko ne slišijo. Kteri glas se pri ustni odpretvi: **gla**, nar bolj sliši? alj kteri glas je poglavitni glas? Glas, ki se nar bolj sliši, ali poglavitni glas je **a**. S čim slišimo? Slišimo s ušesmi. In to, (kazaje uho) kako se imenuje? Uho. Učenik reče: Pazite dobro, beseda u-ho — koljko lastnih odpretov ima? Dve. Ktera je perva? Perva je **u**. Ktera je druga? Druga je **ho**. V odpretvi **ho**, kteri glas se nar bolj sliši? Se sliši nar bolj **o**. Pred glasam o, kteri glas se sliši. Pred glasam **o** se sliši glas **h**. Pri ustni odpretvi **ho** se sliši **h** in **o**; kteri glas se pa bolj sliši. Bolj se sliši glas **o**. Kteri je tedaj poglavitni glas pri odpretvi **ho**? glas **o**. Kako se kličeš: Luka. Koljkokrat odpreš usta, ko rečeš **Luka**? Dvakrat. Koljko ustnih odpretov ima: **Luka?** Ima dve: Lu-ka. Ktera je perva? **Lu**. Ktera je druga? **ka**. Kteri glas je poglavitni per **Lu**? kteri per **ka**? Če učenik, kar sperviga storiti mora, samoglasnike na dolgo zgovarja ali poteza, zgovarjaje zloge, otroci malo po malem poglavitnem glase zlog in besed zapazijo in razločijo.

4. Se vadijo otroci zapaziti, de pri ustni odpretvi se s poglavitnim glasam še drugi glasi, s njim združeni, slišijo, in kako se poglavitnimu glasu pridruženi soglasi, namreč: predglasi ali zadglasi, nadglasi ali izglasi razločiti dajo. To če reči, de otroci se morajo učiti razločiti zloge v njih dele, samoglasnike in soglasnike ali tihnike.

Na primero. Učenik kaže na **oko**, ter vpraša? Kako se pravi temu? O-ko. S koliko odpretvi ust se zgovori:

oko? S dvema, namreč: o-ko. Kteri glas slišite pri pervi odpretvi? Glas **o**. Zapomnite, glas **o** je glas za-se alj enojn. Ktera je druga odpertev? Je **ko**. Zdaj bomo skušali, če je tudi **ko** za-se alj enojn glas. Kteri je poglavitni glas v **ko**? Poglavitni glas v **ko** je **o**. Učenik naj zgovori počasi zlog **ko** in predglas **k** nekoliko nižej in naj tako pokaže, de poglavitni glas **o** ima predglas **k**; in ker **ko** s dveh glasov obstoji, desiravno se s eno odpretvo ust zgovori, se složen glas imenuje.

Postavim. Kako se je klical pervi človek? Pervi človek se je klical: Adam. Kteri glas slišite per pervi ustni odpretvi? Enojn glas **a**. Kteri je poglavitni glas v **dam**? Poglavitni glas je **a**. Zdaj se pa reče: **am**. Kteri glas se sliši za **a**? Glas '**m**. Kteri glasi so zase alj enojni v **am**? So **a** in '**m**. Prav, zdaj pa izreče učenik cel glas **dam**, in vpraša? Kaj slišite pred **am**? Slišimo **d**'. Povejte mi enojne ali zase glase v dam? Glasi zase ali enojni so: **d**', **a**, '**m**. V imenu Adam, kteri glas se sliši per pervi odpretvi? in kteri per drugi odpretvi? **A** je glas zase alj enojn, **dam** je složen glas. Kteri so zase ali enojni glasi v **dam**? In tako z drugimi besedami, posebno imeni in primki učencov. Se razumi, de kader se kakšno zgodivšno ime imenuje, je treba zgodbo v kratkim povedati.

III. Šteti.

Otroke učiti tako šteti, de se k rajtanju pripravijo.

Ne more se ovreči, de neznanost prave razvitve številk od eden do deset, ali pa preskok takšne pripravljive razvitve dela, de rajtanje v pervih in poslednih šolskih redih ne prinese sadú, ki se pričakuje. Številk razviti ne razumijo ne starši ne gospodarji ohranivnic, razviti jih neki učeniki nič ne marajo, ter menijo, de šteti tje naprej, je že zadosti, otroke pripraviti k rajtanju; tako se že v početku nerazumne reči v glavo zabijajo; razumne pa odvračajo in zanemarjujejo. Res je, otroci se šteti naučijo, če se jim večkrat naprej šteje, in če se jim skupej šteti stori; alj se pa more reči, de nar urniši otroci, kakor hitro reči pogledajo, ki jih številke: 2, 3, 4, 5, 6 ali 7 obsežejo in zapopadejo, tudi spoznajo, in kar reči morejo, koliko jih je, brez de bi potrebo čutili, začeti jih šteti od perve in prešteti po versti? Zato tožijo večkrat starši, de so njih otroci, ki so se v številstvu k rajtanji pripravljivimu slabo alj clo slabo ponesli, leto zgubili! In koljkokrat se sliši: Moj otrok je že do 30, 40, 50 in clo do 100 šteti znal prej, ko

je v občinsko šolo šel, in zdaj de bi tega ne znal? Temu se v kratkim tako le odgovori. Otroci so le števivne besede po versti imenovati znali, pa niso nič razumeli, kaj če reči več alj menj, tudi ne, koliko vsaka številka obseže, tudi niso vedli, kakšna je ena številka proti drugi, ker niso imeli njih nazočnih ogledkov.

Ta reč se ima tedaj v pripravivnici tako le učiti.

a) Se imajo otrokam lastne reči ali pa narisane pred oči staviti in se prava obsega ali pravi zapopadek številk od eden do deset dokazati.

b) Ima učenik vsako številko pred očmí učencov napraviti s čertami na deski in jo s vidlivimi rečmi nazočiti in skerbeti, de otroci od nje pravi ogled zadobijo.

c) Nova številka se sme le za eno enoto zmnožiti, pa se ne sme prej učiti, ko so prednjo številko dobro razumeli in zapopadli.

d) Ko se nova številka uči in vadi, se imajo poprejšne ali že naučene številke vedno povjemati ali ponavljati.

Ponavljajo se pa številke nar ložej na listu, ki stavi pred oči toliko enakšnih, ter enako imenovanih reči, kolikor jih nova številka skup obseže; narisane reči dajo s svojo lego, svojo stajo in svojim djanjem veliko priložnost ponavljati poprejšne številke.

Prilika pokaže to bolj na tanko.

Podoba kaže tri golobe, dva, ki leteta, enga, ki sedi. Vsi skupej so trije; goloba, ki leteta, ponavljata številko **2**; golob, ki sedi, številko e d e n. Neka podoba kaže **9** ovac, kakor novo številko. Tri leže, štiri se pasejo, in **2** stoje, brez de bi se pasle. Tako se ponavljajo številke **2**, **3**, **4**.

Po takšnim uku bodo otroci prav razumeli perve števnice, in za tim se imajo učiti poredovnice po enakih stopinjah. Postavim. Podoba kaže **4** pse: pervi sedi, drugi leži, tretji stoji in četerti teče. Se vpraša: Koliki ali kteri pes sedi? koliki po versti leži? koliki po versti stoji? koliki v versti teče.

Podoba kaže lestve ali lojtre, ki imajo šest klinov. Kdor hoče po lestvih gor iti, na koliki klin mora nar prej stopiti? in zatim na kteri? itd. Pokaži mi pervi, drugi, četverti, šesti klin. Koliko klinov je med pervim in tretjim? koliko med drugim in petim? koliko med pervim in šestim?

Se smejo po tem tudi druge števnice učiti, ker ni teško jih razumeti, če so se otroci pervih in zaporedovnih po takšnim uku naučili.

IV. Risati.

Risanje pripravlja k slikovanju ali obrazovanju.

Ogledavno učenje, kakor je rečeno bilo, je prav koristno otroški duši, ker jo zmiraj bolj budi in razvija. In ko otroci ogledke reči, ki so se jim kazale, v spominu imajo, jih začnó mikati, risati po njih reči, ki so jih dobro ali nekoljko spoznali.

Mikanje, podobe narejati, ki ga čuti vsaki človek in posebno otroci, pri teh gotovo pokaže, de se je jih smislivost probudila, in je silno važno otrokoreditelju v dvojim obziru, ker je namreč naravnost k omikanju uma, in k povzdigi dušne izobraženosti potrebno.

Ker se dozdaj v naših narodnih učivnicah ne risati ne slikovati ali obrazovati ni učilo, tudi učivniški poglavarji velike koristi, ki je k izobraženju mladosti prinese, zadosti spoznali niso, ali pa premalo cenili, je potrebno, de se tako učenje bolj ogleda in pregleda, ker ogledavni uk, ki se ima po izgovorjenih naredbah vpeljati, je dvojen: namreč kazaven in storiven ali posnemaven, kar je ravno risati in slikovati. Prazna misel, de se risati učiti ne sme, dokler se učenci brati, pisati in rajtati niso naučili, in de bi brez rečeniga risanje clo škodljivo bilo, se ni še popolnama zgubila.

Ali če se premisli, od kod pride, kar se k risanju potrebniga ceni, se pač najde, de svoj začetik tak dobro ko svojo popolnamost ravno v risanju ima.

To dokazati bo dovolj, kar sledi. Pojmo na kmetijo in poglejmo, kako kmet, ki ne brati ne šteti nezna, kmetijsko orodje s ogljem orisa, ali orodju, ki ga je popraviti treba, novo podobo napravlja. Ozrimo se na pastirje, ki na paši zemljo s palčicami zarisujejo in podobe napravljajo, in osnovaje ter izpeljevaje jih, naravno razumnost kažejo. Obernimo poslednjič oči na otročiča, ki se igra s mervicami kruha, jih razstavlja in versti, dokler niso kakšni reči podobne: če pa najde belice (krede) alj svinčnik (plajbos), maže kamorkolj, in če ga vprašaš, kaj neki dela, ti ve na tanjko povedati, kar v mislih ima. In to očitno kaže, de se je njegova dušna delavnost, njegova razumnost zdramila.

Se pa lahko razume, de se umetniga, sveršeniga risanja ne misli, ko se od otroškiga risanja govori. Misli se le, otroke s poskusi vaditi okomire, in gibčnosti in hitrosti njih oker-no roko, de se oči in rok prav služiti navéijo.

Zatorej je treba s lahkim in prijetnim ukam otroke vaditi poznati in narejati vse ravne čerte, in prav soditi, kakšne so med seboj ena proti drugi; in poslednje jim kazati, kako se

čerte po legi in dolgosti razločne zediniti, in podobe znanih reči in stvari, ki so s ravnimi čertami omejene, narediti dajo.

V. Gibati se.

Lahkodušnost in telesna živost ste si sploh enaki per otrokah. Una ne da duši, de bi se s enako rečjo dolgo pečala in na njo pazila, ta ne da telesu, de bi dolgo časa per miru bilo in kar je delati začelo, napredovalo; tode duša in telo se morata med seboj podpirati in se navaditi, stanovitno in samostojno delati, brez de bi se preveč strudile.

Kar dušno delavnost prebuditi in vladati tiče, je že bilo rečeno, ko se je govorilo, kako se imajo učiti zgor imenovane reči, tukej se bo le govorilo, kako bi se otročiči gibati vtegnili v pripravivnici, de bi dolgo sedenje, ki jih clo vtrudi, njih dušnim razcvetju škodljivo ne bilo.

Životno gibanje v pripravivnici nima se misliti kaker gimnastična vmetnost, ampak kakor reč otrokam lastno potrebna, podeliti jim za vsakim tudi kratkim delam, ki se pa njim dolgo vidi, njih mehkosti primerno premembo; tedaj kakor narpripravniši reč, otročiče s premembo razveseliti, in olikati njih dušo in telo. Naj bi se za takšno gibanje priporočevali, kakoršni si bodo kraji, zdi se vender zanj narpripravniši učivniška soba, če je scer prostorna.

Vtegnilo bi se vaditi takole gibanje:

Ko so otročiči okol pol ure s duham delali in s životam mirni bili, se preneha s ukam, prej ko se njih život utrudi, in prej ko se uka naveličajo.

1. Učenik vadi otročiče, kakor reče ali pokaže, vstati in stopiti, poredoma eden za drugim iz klopi, nar prej iz perve, zatim iz drugi in postopati proti zadnim klopem in se okolj njih poverniti vsak na svoj kraj; to vse začne pervi učenc v pervi klopi.

2. Kakor so se prej posamesni sprehajali, jim drugikrat reče, de naj se sprehajata dva in dva, in če je prostor tudi po tri in štiri, per tem prime pervi učenc v pervi klopi druziga za roko itd.

3. Se ponovi ono pervo gibanje in scer tako, do otročiči s desno nogo prestopajo, in zravěn, kakor se jim veli, zdaj-desno levo-pravijo, zdaj-eden dva-štejejo. Tako se ponavlja tudi gibanje pod številko 2.

4. Se pridruži gibanju štenje enakih števil in reče, de naj se vstavljajo nar prej za eden dva, tri, štiri; zatim od eden do šest, od 1 — 8, od 1 — 10; čez deset pa se iti ne sme.

Veliko enakih koristnih gibanj znajti, ne bo težko nobenimu učeniku, n. pr. mahati s roko po redu, vzdigniti zdaj desno, zdaj levo roko v stolih in ne v stolih s enim ali drugim unih gibanj. Nobena takih vaj pa terpeti ne sme čez 20 minut.

VI. Keršanski nauk.

Temelj djanske reje je keršanski nauk, in vreden perviga mesta v vsaki učivnici. Se bo morebiti komu čudno zdelo, de se od njega še le tukej za drugimi rečmi govori, ali nate odgovor.

Otročičem, ki se jim je Stvarnika spoznavati učiti, je treba, de se svet sploh in nar imenitniši stvari posebno spoznavati prej učijo. Morajo se tudi učiti, de neke stvari človeka hranijo, iz nekih pa on si nareja, kar mu življenje lajša in zdravje, in še iz drugih si napravlja orodje itd. Ko se otročiči svet, in njegove stvari nekoljko poznati bodo naučili, jim ne bo težko, se povzdigniti k Bogu, nar popolnišimu bitju, stvarniku in gospodarju celiga sveta, in njih serce se bo s čudenjem in hvaležnostjo do vsigamogočniga Očeta napolnilo.

Takšne pobožne počutke prebudi v otroških sercih ogledavni uk, in kakor se vse, kar se uči, verteti ima okolj občne srede, od ktere svitlost prijemlje, in kteri spet nekoljko svetlosti od svoje strani vrača, tako bi v pripravivnici občna sreda, ki bi na pobožno polje pervo žarjo dajala, ktera bi se nazaj vračala, ogledavni uk bil. Bolj ko bi stvari otročiče k Stvarniku povzdigovale, in navdavale s čudenjem in spoznanjem nar višiga bitja, bolj bi čutili dolžnost Stvarnika ljubiti.

Pri takšnih priložnostih bi se otročičem bilo učiti sbranih pa kratkih molitvic. Te molitvice bi pa biti morale zapopadka primerjeniga otroški pameti in tako zložene, de bi jih lahko razumeli; de bi se pa njih serce bolj ganilo, bi se take molitvice naprej alj skupej mole učiti morale, ne pa tako, de bi se naprej molilo, in kakor bi se besede izreklo, jih ponavljati storilo. Tudi kratke serčne pesmice, pobožne pripovesti posebno iz svetiga pisma, enako zložene, bi prav koristne bile.

Konec.

Ta osnova uči, de dušo pripraviti k pervimu nauku, kakor je sostavljen za narodne učivnice, je treba jo razviti; kaže tudi, kako bi se uk v poslednih redih rázširiti dal in koristno izpeljati.

Uvod k splošnemu zemljopisu.

(Spisal Dragotin Robida.)

§. 1. Naša zemlja je okroglasta.

Naša zemlja je okroglast del sveta, ki se v 24 urah krog svoje osi verti, in v letu krog sonca suče, od kteriga ona dobiva svitlobo in gorkoto.

Terdim, de je zemlja okroglasta, kaki pomoranči alj kakimu jabelku nar polj podobna. Komej mi bote leto verjeli, kedar se vam ravna zdi, ino na nji nebo slonejoče. Ako bi zemlja resno ravna bila, kakor miza: bi vsim ljudem, ki na leti mizi prebivajo, v tistim hipu sonce zašlo; ino vsim ljudem, ki pod leto mizo prebivajo, v tistim hipu sonce izhajalo. De pa sonce ne izhaja, ne zahaja vsem prebivavcam na zemlji v tistim hipu se lehko prepričaš. Vzemi dobro uro, in pojdi kakih 30 ur na ravnost proti sončnim izhodu alj proti jutru, in najdel boš, de v slednjim kraju sonce za celo uro poprej izhaja, kakor v tvoji domovini. Ako bi ti 180 ur proti sončnim izhodu šel, bi tvoja ura šest kazala, kedar bi ti slišal poldne zvoniti. — De zemlja ni ravna, kakor miza, se prepričaš, kedar po dolgi ravnini proti kaki cerkvi greš. Nar pervič zagledaš verh visokiga zvonika, pa cerkve še ne vidiš; pozneje tudi sleme cerkve, ino potlej vso cerkev gledaš. — De je zemlja okroglasta, terdijo čolnarji, ki so proti sončnim zahodu odrinili, se zmirej naprej peljali, ino od sončniga izhoda domu perpeljali. Ako bi zemlja ne bila okroglasta, bi se bili morali verniti na robu, in domu plavati od sončniga zahoda. — De je zemlja okroglasta, tudi iz tega sodimo, ker vidimo zvezde na nebu, ki so enake tela sveta, kakor naša zemlja, okroglaste.

Kakor sonce merkne, kedar mesec med našo zemljo in njega pride: tako tudi merkne mesec, ako naša zemlja med njega in sonce stopi. Senca naše zemlje na mescu je pa vedno okroglasta, in kakoršna je senca, takšina je zemlje postava, od ktere senca pride. Ako mi tega ne verjameš, poglej senco okrožnika, ktera je podolgasta, ako deržiš okrožnikov rob proti luči.

§. 2. Zemlja se verti krog svoje osi.

Zdi se nam, de se sonce z vsimi zvezdami krog zemlje verti, in sicer od jutra proti večeru. Ako tako stojiš, de imaš sončni izhod na desni, zahod na levi; stoji opoldnevno sonce za tvojim herbtam, in 12 ur pozneje stoji opolnočno sonce pod

zemljo. Od tod izvirajo imena: Izhod, zahod, poldan, polnoč, z kter mi imeni zaznamnjujemo svetne strani. Pa se nam le zdi, de se sonce krog zemlje verti, kakor tisti, ki se v čolnu pelje, meni, de čoln mirno stoji in ljudje, hiše, drevesa na bregu mu nasproti hitijo.

Marsikdo me bo vprašal: Od kod pa veš, de se zemlja verti? Temu odgovorim, de se meni bolj pametno zdi, de snežna kepa po hribu, kakor de bi se hrib po snežni kepi valil; de je bolj pametno z vozam okolj hriba, kakor z hribam okolj voza dirjati; de je bolj pametno, de se mlinski kamen krog svoje osi, kakor de bi se mlin vertil, in kamen mirno ležal. — Taj vidiš, de je nebo z zvezdami veliko veči, kakor naša zemlja, in vunder misliš, de modri stvarnik nebo krog zemlje verti. Zvezdogledi imajo še druge dokaze, po kterih zagotovijo, de se zemlja krog svoje osi verti.

De me bote ložeje zapopadli, kako se zemlja krog svoje osi verti, kako dan ino noč postane, ogledujmo zemljo v majhini podobi kake pomerančе, alj kake pomeranči enake podobe iz ilovce. Skoz pomorančo vteknimo ravno iglo tako, de gre skoz njeni recelj in muho. Ako se nam ljubi, lehko vertimo pomorančo krog igle. Ako bi bila dolga igla od poldne proti polnoči skoz sredo zemlje vtaknjena, ktera se na konceh v nebo vpira: bi imeli poldansko in polnočno piko na nebu, in iglo alj os, ktera seže od poldanske do polnočne pike, in ktero zvezdogledi svetno os imenujejo. Kakor kolo na osi, tako se verti naša zemlja na leti vmišleni svetni osi.

Položimo krog pomorančе, ki nam našo zemljo pomeni, dva obroča. Perviga čez recelj, muho in tisto pomorančno piko, kjer bi opoldnevno sonce stalo; drugiga horicontalsko, kakor mirna voda stoji, čez tiste pike, ktere nam pomenijo kraj zemlje, kjer o Marie oznanenji alj Matevžu sonce izhaja in zahaja. Tretji obroč pa položimo navprek perviga, tako, de bo povsod enako daleč od receljna in muhe stal. Pervi obroč imenujemo poldanski obroč alj poldenik (meridjan); drugiga imenujemo polobnebje (horicont); tretjiga pa vravnovar (ekvator).

Zdaj poznamo tri imenitne obroče naše zemlje: poldenik, polobnebje in vravnovar. Poldenik gre naravnost od poldnevne pike do polnočne. V tem stoji sonce, opoldne zgorej; opolnoči spodej. Polobnebje deli zemljo v zgornjo in spodnjo polovico. Pervo vidimo, druge ne. Skoz polobnebje sonce izhaja in zahaja. Vravnovar deli zemljo v poldnevno in polnočno polovico. Mi živimo na polnočni polovici. Vsak imenovanih obročov se deli v 360 stopenj (gradov), stopnja v 60 minut, minuta v 60 sekund, Stopnja ima 15 milj alj 30 ur; torej ima vravnovar 5400 milj, ino kdor bi

po letem obroču krog in krog zemlje enako hitro šel, bi potreboval 10800 ur. Ako bi pa kdo skoz sredo zemlje od izhoda do zahoda iti mogel, bi imel blizo 1719 milj dolgo pot.

Obroč krog pomoranče, ki smo ga vravnovar imenovali, razdeli v 360 stopenj, alj saj v 36 enakih delov, ktere zaznamvaj z številkami 10, 20, 30, 40 in tako dalje do 360. Oberni pomorančno iglo, ktera je kakih 6 palcev dolga, z enim koncam proti poldnevu, z enim proti polnoči; postavi polnočni konc igle na podporo kake 4 palce visoko, in oberni pomorančo tako, de imaš število 360 na levi, kjer o Marie oznanenji, alj o sv. Matevžu sonce zahaja; število 90 na verhu, in število 180 na desni roki, kjer o Marie oznanenji alj o sv. Matevžu sonce izhaja. Zdaj pomoranča skorej tako leži, kakor jo vidiš v zemeljskih krožiceh. Ako hočeš, de bi sonce, ki tebi od jutra sveti, tudi tistim svetilo, ki prebivajo na levi strani sončniga zahoda, moraš pomorančo od leve proti desni, alj od zahoda proti izhodu verteti. Iz tega vidiš, de se zemlja od zahoda proti izhodu verti, ino de sonce čez blizo 24 ur v tisti poldanski obroč stopi. To nas uči, de se zemlja v 24 urah krog svoje osi verti, ino po vravnovarji 360 stopenj dokonča, zatorej se v vsaki uri 15 stopenj naprej zaverti.

Kar smo dozdej na pomoranči vidili, je tudi viditi v podobah, ki se jim zemeljski krožici pravi. Ti so večkrat v polkrožica razdeljeni, ktera si lahko zjedinjena misliš, ako ennake števila zvunajnih obročev skupej padejo.

Ako v krožicu kos poldanskiga obroča, ki zemljo poloviči, kteri kos med vravnovarjem in polnočno alj poldnevno piko leži, v devetdeset enakih delov alj stopenj razdeliš, ino saj desetice 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90 z svojmi številkami zaznamovaš; potlej skoz lete števila položiš obroče ravnotekoče vravnovarju, pa tudi skoz polnočno in poldnevno piko, skoz števila vravnovarja položiš obroče, kteri režejo poprejšne vravnovarji ravnotekoče, dobiš mrežo.

Morebiti me boš prašal, čemu je toliko obročov, ki človeka lehko motijo? Ti obroči nam služijo v znamnje, kje kako mesto, kaka gora, kako jezero i. t. d. leži. Ako mi vse obroče, ki skoz polnočno in poldnevno piko gredo, poldanske obroče imenujemo: ino vse, ki od vravnovarja povsod enako daleč stojijo, ravnotekoče obroče imenujemo: dobimo za vsako mesto, vsako goro, vsako jezero piko, kjer se dva obroča režeta. Tako leži Rim blizo tamkej, kjer se 30 poldanski, in 42 ravnotekoči obroč nad vravnovarjem režeta; torej pravimo: Rim leži 30 stopenj proti izhodu in 42 stopenj nad vravnovar-

jem. — Bvenos Ajrez v Ameriki leži blizo tamkej, kjer se 320 poldanski ino 45 ravnotekoči obroč režeta; torej pravimo: Bvenos Ajrez leži 320 stopenj proti izhodu in 45 stopenj pod vravnovarjem. — Opomniti moram, de zemljopisarji večidel položijo pervi poldanski obroč čez neki otok Fero, in polovico zemlje od tega obroča proti izhodu imenujejo izhodno zemljo, polovico zemlje proti zahodu pa zahodno zemljo.

(Dalje sledi.)

Bulgari.

Na iztočnem kraju Evrope živi doslej sužen, nesrečen, komaj po imenu poznat, pa vendar našega sočutja toliko vreden narod — narod bulgarski. Pod naj težjim jarmom je začuval svoje starinske običaje, svojo živo vero, svoj plemeniti značaj in ždi se nam, da mu je že po njegovem zemljopisnem položaju prisojeno, da zopet slavo in veliko važnost nekdajne svoje minulosti steče. Njegova domovina je veliko trikotje med Dunavo in Černim morjem, med Kladovom blizo erdeljske granice in Burgasom, bojno luko, ki Carigrad s Odeso veže. Ker zamore Evropa na Azijo le samo po potu Dunave in Černega in potem Sredozemnega morja uzdelovati, je jasno ko beli dan, da bi vlada, ktera bi si tih tergovaških cest prisvojila, s tim gospodarica od pol Evrope postala. Zato zaslužijo Bulgari veliko pozornost, zakaj oni so gospodarji tih cest in pokrivajo, ali bolje govoreč hermetički zapirajo Carigrad od suhe zemlje.

Te narod šteje sedaj okolj 4,500,000 duš. Prostor, kterega zauzima, je u prikladnem razmerju k primorju bulgarskemu; vendar se Bulgari še ves čas dalej razprostirajo, sosebno pa na prostranih, pa pustih poljanah Tracie in proti Gerškej posred helenskih pokrajin; zakaj ondašnji stanovniki, preselivši se k morju, so že davno ostavili svoje plodne doline tim selečim se gorjancem. Ovde padajo osobito v oči protivni značaji in pravci obeh plemen: Slavjani se pečajo s poljodelstvom, in Gerci iščejo svoj dobitek na morju, ter osnovujejo na vsih morskih bregovih naselbine in gradove.

Nemareč za to seljenje naznačujejo zemljopisci sedaj kakor prej za granice Bulgarske: Tracijo, Mačedonijo in Arbanijo, čeravno tudi u tih pokrajinah še dan današnji sila mnogo Bulgarov živi; sosebno so v Mačedonii Bulgari jezgra

stanovništva; v vsih jugozapadnih predelih imenito od gor Kalara, Šatice, Ostrova in Verije. clo tje do dolin Njajuste in Vodena se govori serbski in bulgarski; samo na jugu so še mačedonski poljodelci Gerci. V Solunu je toliko slavjanskih stanovnikov, da se reči zamore, to mesto je ravno toliko gerško kot slavjansko in Slavjani bi se gotovo ne dali iz gerškega polotoka bez kervavega boja izterati. U Tracii imajo Bulgari tudi več važnih mest, in oni so povsod jezgra stanovništva tje do blizo Carigrada. — Poglejmo iztočno Arbanijo in tudi tu je več celih okrajn, da se samo bulgarski govori. Najposlej se razprostirajo njihova stanovališča tje do Livadije, in Bulgare najdemo še clo v Peloponesu. Te naselbine so toljko važnejše, ker so to marljivi in zmerni ljudi; in ker oni rajši v selih prebivajo in mesta dragovoljno Gerkom prepušćajo, jih svet ne opazi, ali s vsim tim so oni naj večji narod evropejske Turske.

Če se ravno te narod silno rad preseluje in zato Bulgarov tudi v oddaljenih zemljah n. p. u Vlaškej, čisto od domovine odcepljenih najdemo, se vendar Bulgari ničesar bolj ne čuvajo, kakor da se jim pleme s nobenim drugim ptujim kolenom ne pomeša. Po dokončanej vojski leta 1829 so Rusi okol 30000 Bulgarov seboj vzeli, ter jih na plodovitih poljanah podneperskih naselili; vendar se ti Slavjani niso mogli privaditi ruskemu načinu življenja in naj poslej so se spet jeden za drugim vsi v Tursko nazaj povernuli.

Razločiti se morete dve Bulgarske: jedna na severju, in druga na jugu Balkana; ona se razprostira proti Dunavi, in ta proti sredozemnemu, Gerčkej obližnjemu morju, ktero Bulgari Belo-more-to imenujejo. Ona perva ima vse vlaške in ogerske, ta pa vse gerške proizvode. Tudi stanovniki teh dveh zemelj se med seboj razlikujejo: severni Bulgari govore narečje ruskemu sila jednako, tudi so zaderžali več tatarskih običajev; zató se je jih tudi več potarčilo kakor južnih, mal da ne zavsim heleniziranih Bulgarov. Pervi so sirovi in neotesani, manj gostoljubni, in svojemu gospodarju bolj pokorni; oni tako hitro govorijo, da jih človek težko razumi. Temu nasproti je jezik južnih Bulgarov bolj ilirskemu in gerškemu podoben, mil in blagoglasen. Ta razlika značaja se očituje tudi že pri njihovih otrocih; na jugu hitijo ti prijatelsko pred potnika, ali na severju bežijo pred njim in beseda: „strani čelovek" se ima pri njih za pogerdo.

Goljufajo se oni, ki mislijo, da je Bulgarska jedna jedina velika zemlja, zakaj že priroda je jo na 5 — 6 okrajev razdelila, od kterih ima sedaj vsako poglavitno mesto 30 — 50000 stanovnikov. Ti okraji so: Zagora ali prekobalkanska Bulgar-

aka, kjer je tudi precéj osmanskih stanovnikov in glavno mesto Filipopolje; — Dobruja, bulgarsko primorje Černega morja, kjer se še nogaitski Tatari, ki so iz Krima došli, s čergami skitajo s glavnim mestom Varna; — podunavska Bulgarska s glavnim mestom Vidin; — visoka Bulgarska, znotrajna zemlja, kjer vsred stermenitih berd staro sveto mesto Sofia (bulgarska Moskva) leži; — in naposled mačedonska Bulgarska s glavnim mestom Seres, ki do Carigrada in Athosa derži. — Tako imá Bulgarska dva morja: prek Varne dobiva asiatske in ruske, in odpravlja tje svoje proizvode, in prek Seresa in Soluna občuje s vsimi južnimi evropejskimi lukami. — Podelivši narav tej u zemljopisnem obziru tako pogodno ležečej zemlji isti jezik in običaje, čisto različne od sosednih zemelj, je jo očevidno odločila za jedno deržavno telo, in dosedaj je to združenje samo sirova sila vbranila.

Da se števila bulgarskih stanovnikov vsakega leta pomnožuje, Turkov pa zmanjšuje, je več okolnostim pripisati: Bulgari namreč svoja deca verlo ljubijo, ter jih vsake rano smert donoseče bolesti skerbno čuvajo. Morivni vojskni štropot hrumi mimo njih hez sledú, ker jih oholi Osmanlija iz vojske izključuje. Neprestano besneča kuga prizanaša kristjanom, ker se nje čuvajo in grabi večidel le same Osmanlije. Dokazano je, da vsaka kužna bolezen u Turskej skorej vsakokrat okol 1 miljon stanovnikov pomorí. Leta 1838 je podavila kuga samo u bulgarskej zemlji 86000 in to skorej samih Osmanlijov, u mestih Sofii in Filipopolju je jih poginulo 29000 in v mestu Selvi so vsi stanovniki pomerli.

Nobena turska pokrajina ni tako obilno obljudjena kakor Bulgarska. — Ovdašnje planine so bile že v starodavnosti pod imenom Rhodope poznane; imenitniši verhi od njih se stermejši proti nebu vzdigajo kakor naj višje alpinske planine: stari Gerci so jih deržali za naj višje verhance zemlje.

Negledeč na te gromade berd in snega, ki jih po zimi pokriva, je Bulgarska vendar jedna izmed naj rodovitniših zemelj Evrope. Tu se dobro, panašajo vsi proizvodi mirnejšega podnebja. Tu se najdejo livade in na njih tankoverhni, nebatični hrastovi, potem celi lesovi od črešenj, sliv, orehov in leskovine, debelih kot hrastovina. — Bogastvo v rudah pokazuje zlatni in sreberni pesek ovdašnjih rek; ali kar se tiče obertnosti Bulgarov je ta neznatna, ako izvzememo proizvedjenje grobe čohe in rožičnega volja.

(Konec sledi.)

Narodove pesni.

Narodove pesni imenujemo tiste nježne in priproste pesmice, ktere narod že od nekdaj, od neizvestnih časov sprepevlja, na pamet zna in od kterih se ne vé, kdo da jih je složil. U tih pesnih se odpre človeku, kakor bi rekel, nov svet slovstveni. Kar u predgovoru k „Pesmarici cerkovnej" od svetih pesen slovenskih stoji, tudi od svetovnih velja. Vidi se jim tako rekoč na čelu, da niso od učenih ljudi složene, temoč le izmed naroda sbrane. One niso zavite, zapletene, metafizične in meglene, temoč lehko razumljive, Slovencu kakor domače; ako nekdo pesmico dvakrat sliši, jo že blizo zna; so nježne, kakor lepo dišeče rožice, ki same od sebe na zelenej tratici izrastejo; so kratke, naj lepše in naj starejše imajo navadno samo po dve, tri naj več po četiri redke u jednej versti; só živahne in jederne, kakor Slovenci, u tih pesnih vse živi, vse se giblje, vse govori in odgovarja ne samo ljudi med seboj, temoč tudi vse druge stvari. Mladenec praša lipo: Kaj mi lipa procvetuješ, kdar mi sadja ne neseš? Lipa mu odgovarja. On se prepira s žerjavom, govori s kukovico; ravno tako tudi deklica se pogovarja u ogradi: Rasti, rasti rožmarin, druge rože tudi ž njim. V obče naše narodove pesni verlo rade začinjajo s besedami: Stoji, stoji ravno polje . . . Stoji, stoji lipica, . . . Stoji, stoji gartelč zagrajan . . . Leži, leži ravno polje . . . Besede, celi redki in verste se radi ponavljajo.

Mi imamo slovenskih narodovih pesem, ktere so stare po sto, po dve, tri sto let in še več. Starejša je neka pesem lepša je. Na to se moreš zanesti! Ako bi ne bila posebno lepa, bi jo ljudi u tolikih letih že davno bili opustili. Že zavoljo svoje starosti so važne in imenitne. Novih pesnik lehko složi po kopah — pa vsi pesniki ukup ne morejo ti narediti ne jedne pesmice, ktera bi bila dve, tri sto let stara. Za vlastenca in rodoljuba so te pesmice važne, kakor vsaka slavenska starina, važnejše so kakor mnogotere stare listine in napisi. Po teh pesmicah slišimo naše nekdajne Slovence in Slovenke sprepevljati, po tih napevih se razlega k nam petje slovensko iz starejših boljših časov; te pesmice so ogledalo, u kterem se vidi, kako so naši predstarejši mislili, kako se veselili, kako žalovali. Krasnoslovec iz njih spozna, kaj našemu narodu dopade; pesnik vidi, kako se morajo pesni skladati, da so prav slovenske; pevec in godec spoznata, kaki morajo napevi biti, da so našemu ljudstvu všeč in kakor do-

mači; jezikoslovec vidi, kako priprosto ljúdstvo u različnih krajih govori: govornik se iz njih nauči naj lepšega, naj jasnejšega sklada (Sintax) in sloga (Stil) slovenskega. — S nemškim laktom se vendar ne smejo te narodove pesmice meriti, imajo kar bodi posebnega. Naj lepše in naj starejše so brez soglasja (Reim) imajo ga samo tadaj, kadar se, kakor bi rekel, samo od sebe naleti. U tem so latinskim in gerškim podobne. Nekadaj se nameri, da so trohei in daktili pomešani, u času je od začetka pogosto jedna slovka (Silbe) preveč, nekadaj še po dve; nektere pesmice so take, kakor bi ne imele nobednega pravega merila (metrum), pri petju pa vendar lepo gladko tečejo.

Te pesmice so živeče in se glaseče starine slovenske; dobro bi bilo, da bi se skerbno sbirale, da se ne pozabijo in ne zgube, mi bi jih potle jiskali in bi jih lehko nikjer več ne najšli. Škoda bi bilo za nje!

Te pesmice imajo pri nas dvojne protivnike. Jedni, dobromisleči ljudi, jih zamečujejo zato ker jih ne poznajo. Oni krivo misle, da so naše narodove pesmice tako umazane, nehutne in gerde, kakor tiste nemške „liberne falerke" Gassenlieder imenovane; vendar so naše toliko lepše in nježnejše, kolikor je golob lepši in nježnejši od slepe miši (mračnjaka, Fledermaus) Samo jeden primer. Tista obče znana nemška: O du lieber Augustin s Geld is hin . . . še ni jedna izmed naj gerdših in vendar kako nepristojno je, da se imenuje sveti Avguštin, berzo zatim pa: s Mensch (!) beim Kragen in tako dalje. Kako nježno (zart) se to zapoje po slovensko!

„Poj, poj, poj tiček moj
Bolj boš pel, bolj boš mej!"

Mnogo, premnogo pesem sem slišal in prebiral u vših stranah Slovenije, pa nehutnih, gerdih nisem nikde najšel, zvunaj jedne jedine u Rožju, u kterej se gerd pijanec nehutno košati, rekoč: Žganje je merzlica naših mošnic, baba pa krega se . . . Slavenske narodove pesni hvaliti, ni potreba, njih lepota in nježnost je vsemu učenemu svetu dosti znana. Serbske narodove pesni sbrane pó Vuku Štefanoviću Karadžiću so u mnoge jezike prestavlene in Göthe, jeden od naj izverstnejših nemških pesnikov jih je marljivo prebiral in njihovej izverstnosti se čudil.

Drugi protivniki naših narodovih pesem so nemškutarski licumirci, svetohlinci. To so ti čudni ljudi! Kar je slavenskega, bi radi vse u greh obernili. Po slovensko mušice precejujo, po nemško bi pa velblude (kamele) požirali. Ako se nekdo hoče voziti celo poletje po toplicah in se motoviliti na Lustreise, malo kaj porečo: ako pak Slovenec ali Slovenka

samo na somenj ali žegnovanje gre, bi že radi upisali u velik greh, in ako se podá jedenkrat u letu nekam na božji pot, da se od vsakdanjega dela za nekteri den odterga, se malo oddehne, se malo ogleda, kak je svet na unej strani gore, še to bi radi očernili, ako ravno naši ljudi na božjem potu nič hudega ne delajo, temoč skoro ves pot pojo in molijo, se zadnič spovejo in obhajajo. — Po nemško se moreš oblačiti prešerno kakor pav, še merdnuli ne bodo, ako pa Slovenec ali Slovenka o nedelah in praznikih svoje jedino čedno oblačilce obleče Bogu k časti, že začnejo očitati o prevzetnosti, bi kumej bilo, da bi človek šel navlaš malo umazan in stergan u cerkev. — Ako ljudi hodijo u Theater, u Maskerade, u Bal, u Kasino, u Reunion, u Liedertafel, tu molčijo, kakor polh, nekdaj še samo grejo s tim posvetnim svetom — ako pa Slovenec ali Slovenka pri svojem težkem delu kako slovensko pesmico zapoje — ti šentana reč ti, kako je to neizrečeno krivo! Pač vse je greh nasmejati se, zapeti, imeti lehko serce, biti zadovoljnim s svojim stanom; bi kumej bilo, da bi se ves čas deržal klaverno, nevoljno in tumpasto. Pa pravijo: Mi bi se slovenskim narodovim pesmicam nič ne ustavljali, ako bi ne bile tako nemarne in posvetne. — Kako pa, kako pa! Ti sveta senca ti! Posvetne so, to je resnica, ker se po svetu pojo, ljudi naši jih ne morejo nikamor inde iti pet, kakor po svetu. U teh pesmicah se spomenja sadaj mož, sadaj žena; sadaj mladeneč, sadaj deklica; sadaj ženin sadaj nevesta, to je resnica, pa to tudi čisto nič ni krivega. Kdor hoče peti od ljudi, mora od možev, žen, mladenčev in od deklic peti, ali pa bi moral sprepevljati od ljube živine, in še tam bi bilo vse generis masculini et feminini. Kdor nič noče od ljudi slišati peti naj se poda med skalovje in u medgorje med divjo zverino, ali še modrejši, naj se živ pokople. Pri vsakej svatbi mora biti ženin in nevesta, sicer še poroke ni, in ni svetega zakona. Svatovne pesmice govore od ženina in neveste. Druge pesmice spet povejo, da je mladeneč moral pred poroko daleč črez morje se podati, od kodar ga ne bode nigdar več, in deklica mu pravi: Jaz se omožila bom, se vdala bom, tebe zapustila bom; ali pa mora mladeneč u vojsko in vse je žalostno. Ali u vojski umerje reče u pesni deklica: Sedem let sem čakala, sedem let bom žalvala; ali pa srečno nazaj pride, je pa vesela cela žlahta in u kratkim je poroka. Take so naše narodove pesmice. Samo umazanemu je vse umazano. Für den unreinen ist alles unrein.

Serblji imajo, to se ve, mnogo, mnogo več in lepših narodnih pesem, kakor mi Slovenci; pa tudi med našim ljudstvom

jih je še več, kakor se navadno misli. Kdor je prijatelj narodovega pesništva naj si vsakako omisli: Serbske pesni sbrane in izdane u Beču od Vuka Štefanovića, zraven pa naj tudi slovenske dragocenosti skuplja. —

Kdor hoče take slovenske starine zapisovati, mora rad s priprostim ljudstvom se obhoditi, tam še čisto slovenstvo dosti krepko živi: študirani ljudi smo se že bolj odtudjili, ker več let svojega življenja moramo po mestih in med ptujim narodom živeti. Pogovarjajoč se s ljudmi pazi na besede manje znane, na lepe izreke (Ausdrücke), poslovice; rad poprašuj različne stvari, kako se ta ali una trava ali rožica imenuje, k čemu je; kako se imenuje to ali uno drevo, te ali uni kamen; kako se imenuje rokodelsko orodje tega ali unega rokodelca; kako se imenujejo deli vozni, mlinski, deli od statev in tako dalje. Samo skusi tako popraševati, zavzel se bodeš spoznavši, koliko se imaš še učiti. To je tako kratkočasno in podučivno, da bi ne verjel. Pa imej vsigdar olovko (Bleistift) in papir pri sebi, da pri tej priči vsako reč zapišeš. O večerih, kadar je več ljudi zbranih pri nekakem delu, postavim, kadar luščijo, nat od repe porezujejo, ali kadar predejo, tadaj povej naj pred ti kako lepo, pošteno, narodovo pravlico, ali nekako narodovo pesmico. Kadar potle začnejo drugi tudi pripovedovati in peti, pa zapiši, kar je za te novega, kar še ne veš in zaznamovaj, kde si pesem peti slišal. Pa vse prijazno. Kadar pesme napisuješ, naj ti jih najpred narekujejo (andiktiren), potle glej da ti jo še zapojo in med tem pazi, da popraviš, kar si nekdaj morebiti krivo napisal. Narekovaje ljudi se slabo derže merila (metrum), dve, tri kope besedi več ali manje, to jim je blizo vse jedno, kadar pak pesem zapojo, tadaj se pak že zavoljo napeva merila derže. U gostivnicah nič ne bodeš veliko lepega zbaral, kaj bodeš s pijanci! Pri Zili znajo pri svatbah skoro vsakemu svetniku nekako pesmico na čast zapeti. Naj zanimivejše so se meni zdele pesme po Krasu med Gorico in Terstom. Da bi jih le nekdo marljivo zapisoval!

Napisati se morajo pesni ravno tako, kakor narod izgovarja, se ne sme celo nič poboljševati in spremenjevati, kakor se tudi rožice, ktere rastlinar sbira, ne smejo obškerclati, obrezati in malati, temoč se morajo u knjigo med liste položiti kakoršne so izrasle.

Zavolj pomanjkanja prostora podamo tu le samo jedno pesmico.

Kazenj.

(Krajnska iz Zabukovja blizo sv. Josta)

Leži, leži ravno polje
(Na polji stezica vhlajena.)

Po njej pubič perleti
(Sprelubi sveti Valentin.)

Tam stoji hiša zidana,
Na pragi mvada birtinja,
Germušek klučov v rokah ma.

Svet Valentin ji govori
(Al b me hotli jerpergat?)

Leta bo pod mojo streho spav,
(Kdor bo za sladko vince dav.)

Še ji drugič govori:
(Al b me hotli jerpergat?)

Leta bo pod mojo streho spav,
(Kdor bo za sladko vince dav.)

Še ji tretjič govori:
(Al b me hotli jerpergat?)

Leta bo pod mojo streho spav
(Kdor bo za sladko vince dav.)

Se pubič hitro zaverti,
(Pa ji s perstam poperti.)

Le merkej, merkej birtinja
(. . . . .)

Preden je ura devet bla,
(Birtinja je že bovna bla.)

Preden je ura deset bla
(So že poslali po mašnika.)

Preden je ura jednajst bla.
(Je že na parah mertva bla.)

Književni pregled.

Bogočastje sv. katolške cerkve. Spisal in založil Dr. Jož. Muršec, učitel verozakona v st. meštjanski učilnici u Gradcu.

Slovensko slovstvo se veselo množi: vsaki mesęc, vsaki teden prinese kake nove slovenske bukvice; in kar je največe hvale vredno: vse te nove bukvice so polne koristnih navkov, in primerjene sedajnim potrebam naših ljubih Slovencev. Taka je tudi s to knjižico: „Bogočastje sv. katolške cerkve»; ona je prava zakladnica lepih navkov. Uvod te knjižice razjasnuje sledeče reči: „Zvunajna služba božja je človeku prirojena potreba, ona je nam tudi zapovedana; korist zvunajne službe božje, dolžnost k zvunajnej službi božjej; sredstva (pripomočki) za zvunajno službo božjo; sv. običaji (šege in ceremonije) in njih dogodbina.»

Knjiga sama ima namen, u bogočastju ali u službi božjej sv. kat. cerkve podučiti; ona tedaj razlaga u 4 poglavjih:

1. Cerkvene čase. U tem poglavju se razlagajo prazniki, pesmi, šege in običaji adventne, velikonočne in binkoštne dobe.

2. Cerkvene kraje. Tu se govori od cerkev, kapelic, oltarjev, pokopališč in vseh reči, ki se tukaj vidijo.

3. Cerkveno spravo. Tu se govori od cerkvenih reči, ki spadajo k cerkvenoj spravi: 1. cerkvena obleka; 2. cerkvena posodba; 3. cerkvene knjige.

4. Cerkvena opravila. To poglavje je naj obširnejše. Tu se razlagajo prav lepo in pobožno vse tiste oprave, ktere je Jezus sam zapovedal ali njegova od sv. Duha razsvečena cerkva, ino po kterih se Bogu in njegovim svetnikom čast in hvala daja, vernim pa božja milost podeluje. Takše so: sv. meša, sv. svetstva (zakramenti), keršanski nauk, cerkveni posveti in blagoslovi (žegni), katolške molitve ino pobožnosti, cerkveni obhodi (procesije) ino božji poti; in zmes med timi rečmi je tudi mnogokrat govor od cerkvenih oseb (person). Vse je tukaj izverstno vredjeno in razloženo; posebno je nam pa dopadlo, kar je rečeno od cerkvenih posvetov in blagoslovov. Prav lepe in važne reči so tu

pravijo od posvečenja cerkev, oltarjev, kapel, križev, pokopališč, kerstne vode, ognja, olja, vode, vina, zvonov, cerk. posodb itd.; pri blagoslovih so omenjeni sledeči: blagoslov novo posvečenoga mešnika, mešnikov blagoslov pri sv. meši, blagoslov s sv. rešnim telesom, blagoslov vpelanke, in keršanski pokop.

Ta knjiga je, kakor se vidi, kratka liturgia (bogočastje) sv. katolške cerkve, kakoršne dosihmal mi Slovenci še nismo imeli.

Slava in hvala gosp. Dr. Muršec-u za to zalo in važno knjigo! Vi pa, dragi Slovenci! ki ljubite in spoštujete katolško cerkvo in njeno očitno službo božjo, pogostoma in radi berite in premišlujte svete in lepe reči, ki jih vam ta knjižica razlaga. Mi vsi moramo skoz ino skoz poterditi, kar slavni spisovatel pravi: „Nadam se, da tota sicer drobna pak sitno nadeta knižica veliki potreboči u okom pride, ino mnogim vstreže, ker reči razjasnuje, ktere prav razumeti je vsakemu vsikdar dobro ino koristno, v sedajnih časih pak silno potrebno.“

Tota knižica, ki šteje blizo 200 strani u osmini, velja lepo zvezana: u usnjenem robu s sreberním napisom 33 kr. sr. u platnenem robu 30 kr. sr.

Na prodajo ima: u Ljubljani knjigovezec L. Kremžer, u Celju J. Jeretin, u Mariboru A. Ferlinc, u Ptuju J. Špricaj, u Radgoni A. Wajcinger, u Celovcu J. Leon, u Gradcu J. Majer.

Posebno se priporoči za šolska darila.

Ravnokar je v Ljubljani pri J. Lerherju na svitlo prišla: „Jamska Ivanka.“ Izvirna domorodna igra v 3 djanjih s pesmami. Obá zvezka, u kterih jednem je besedje igre, u drugem pa pesme za petje in klavir, veljata 36. kr. sr. Čisti znesek prodanih knjig je namenjen za darila slovstvenim slovenskim delom. Slava nevtrudljivemu g. pisatelju, in sicer toliko več, ker je to pervi izvirni igrokaz v slovenskem jeziku.

Pred nekoliko dnevi je tudi prišel na svetlo tretji zvezek: „slovenske gerlice“, ktero slavno slov. družtvo v Ljubljani izdaja. V tem zvezku se najdejo sledeči četvirospevi: 1. Planinar, 2. Dolenska, 3. Zvonikarjeva, 4. Svarjenje, 5. Stari krajnc, 6. Vse mine, 7. Strunam, 8. Spomin Valentina Vodnika, 9. Sarafan, 10. Slavska reč. Velja 15 kr. sr. Ako pomislimo, koliko lepo petje k obudi in omiki narodnega duha pripomôre, moramo slavnemu družtvu iskreno hvalo izreči, da se je tako krepko izdavanja narodnih pesem poprijelo.

V tiskarnici Lj. Gaja u Zagrebu je izišel pred nekoliko tedni pervi svezek časopisa: „Prijatelj Bosanski.“ Mnogo imenitnih in važnih reči nam donaša. Vrednik je frančiškan Jukić Banjalučanin. Želeti je, da bi te list mnogo prijateljev in podpornikov našel, ker se le takó zamore ohraniti. Cena mu je 40 kr. sr.

V Lipsii se tiskajo ponemčene slovenske narodne pesmi. Prestavil jih je naš slavni nemški pesnik Anastazi Grün. — Tudi serbske narodne pesmi, od A. Frankla v nemški jezik prestavljene bojo v kratkem na svitlo prišle. — S prestavljanjem serbskih narodnih pesem, posebno taistih, ki se Marka kraljevića vtičejo, se peča nemški pes-

nik J. N. Vogel in Dr. Siegfried Kapper piše epičko pesem: „Car Lazar“ na podlogi serbskih narodnih pesem.

V Beogradu je jel dvakrat v tednu izhajati serbski časopis: „Šumadinka.“ Vreduje ga slavno znani g. Milorad Medaković. Peča se bolj s lepoznanskimi rečmi. Polletna predplatna cena mu je za avstrijansko carevino 2 gld. 20 kr. sr.

V zlatnem Pragu izhajata dva leposlovna česka časopisa, namreč: „Včela“ dvakrat v tednu pod vredništvom J. Kračmerja in veljá za pol leta s poštnino vred 1 gld. 30 kr. sr. — in od 1. avgusta tudi: „Květy“ trikrat v tednu pod vredništvom J. Maly-a. Za avgust in september veljajo po pošti 50 kr. sr.

Deželni odbor na Českem je zopet za izverstne izvirne igre darila razpisal, in sicer: 1. 250 gld. sr. za naj boljšo dramo iz česke dogodivščine; 2 200 gld. sr. za naj boljo ljudsko dramo iz sedajnih časov, namesti drame pa zna tudi vesela igra biti; 3. Zraven tega je dovolil tudi en accesit s 100 gld. dobrega denarja. Zgodovinske drame morajo do konca marca, druge igre pa do konca februarja prihodnjega leta deželnemu odboru poslane biti.

Zmes.

Narodni jezik.

Jezik narodni je naj dražje blago naroda, naj močnejše sredstvo narodno samostalnost ohraniti, naj čistejši izraz narodnega duha, živi spomenik narodnih djanj.

Narod, ki ne spoštuje svojega jezika, sramotí sámega sebe; narod, kateri vzeme jezik ptujega naroda, kuje si sam okove težkoga robstva; narod, ki pozabi svojega jezika, postane čopor (derhal) ljudí bez čuta in življenja —

Svoj nepopolni in neizobraženi jezik žertvovati ptujemu izobraženomu se pravi, izdati svetinjo česti svoje domovine; za koliko gerše pa je ptuji jezik bolj ceniti, kakor lastni, narodni, čistejši in krepkejši: pa še veča pregreha je, če se lastnomu jeziku predpostavlja jezik naroda neprijatelskega! —

Smešnice.

„Moji pacienti so vsi zadovolni z menoj!“ se je bahal v nekej družini zdravnik, „še nobéni se ni čez mé kaj potožil!“ — Imate prav,“ mu odgovorí neka gospodična, „zakaj mertvi ne govorijo.“

Jeden tat se splazi enkrat med drugimi ljudmi v štacuno in nabaše skrivoma mnogo sladkorja in kave, ter se odmakne. V dverih ga sreča gospodár štacune, ter se mu, mislivši, da je novega dobrega odjemnika dobil, globoko prikloni, rekoč: „Gospodine! le pogosto pridite!

Neki gospod je s svojim služabnikom u jednej spavnici spaval. Obá sta ga rada serkala. Jednega dné pride služabnik pozdnejše domú kakor gospod, kteri je že opit v postelji ležal in spal. Dolgo tava slu-

Služnik semtertje po sobi, na enkrat sponderkne in ravno na postelj pade, kjer je gospod ležal. Nevedoma se vleže, pa glavo k znožju položi.

V kratkem se gospod prebudi in zakrikne: „Luka! pri meni nekdo v postelji leži.“ „Pri meni tudi!“ jo Luka povzame, ker ni vedel, da v gospodovej postelji leži. — O, ti hudirja! verzi ga ven!“ Služabnik zdaj hitro zagrabi pri njemu ležečega gospoda in ga hoče iz postelji tresnuti. — Zdaj uvidi gospod da njegov služabnik tudi pijan pri njemu leži, in se prihodnjič skerbno pijače varje, ker se je svoje pijanosti sramoval.

P š i c e.

Jur begún. Jur vojšak je bežé pred sovražnikom sam sebe vmoril;
Prašam, alj ni to noróst, da bi umerl ne, umret?

Skopuhu. Moja leva, takó se bahàš, ne vé, kar da desna;
Res verjemem ti rad, ker clo nič desna ne dá.

(Po latinskem.)

POVABILO NA NAROČBO.

S prihodnjim mescem se začne novo četvertletje „slovenske bčele;“ zatorej povabimo in poprosimo vse častite rodoljube, ki so jo še dalej prejemati in podpirati volje, da naj nam naročnino za časa odrajtati blagovolijo in sicer za pol leta 1 gld. 12 kr. sr, — in s poštnino vred 1 gld. 30 kr. sr. Za četert leta se polovico manj plača. Za liste z naročivnim denarjem ni treba poštnine plačati, če se zvunaj na zavitku zapiše: „Naročnina za slovensko bčelo.“ — Izdaja se vselej 1. dne vsakega mesca. Kdor je redno ne dobiva, naj se hitro po pošti v odpertem pismu oglasi.

Zdaj štejemo nekaj manj kot 400 naročnikov. Iztisov slovenske bčele za pretekle tri mesce (juli, avgust in september) imamo še proti 200 pripravljenih. Vnovič pristopivši naročniki zamorejo tudi taiste dobiti.

Pri tej priložnosti častitim bravcem tudi povemo, da mislimo prihodnje leto slov. bčelo dvakrat v mescu izdajati, ako se le še nekaj več naročnikov oglasi.

Veliko slavnih slovenskih pisateljev je nas podpirati zagotovilo, in nam večidel tudi že mnogo prav izverstnih sostavkov za bčelo poslalo. Tih naj imenitniši so gospodi: Cafov, Cegnar, Ferčnik, Francl, Jeriša, Kelih, Lesjak, Levstek, Litijan, Majar, Navratil, Oliban, Podgorski, Razlag, Robida, Simandl, Stepančič, Sumper, Svečan (Einspieler), Škerjanc, Šribar, Terdina, Terstenjak, Toman, Varl i. t. d. S pomočjo tih in s časom še več drugih slavnih pisateljev bode „slovenska bčela“ gotovo v čedalje lepšej in prijetnišej obleki izhajati zamogla.

Zavitek, glavni list in pregled zaderžaja bomo bčeli le od polletja do polletja in imenik naročnikov na koncu vsakega leta pridajali, ker bi sicer posamezni zvezki premajhni bili, in se daljši sostavki večkrat tudi pretergati morali.

H koncu pa še enkrat poprosimo tiste gospode prejemnike slov. bčele, ki še za perve tri mesce naročnine odrajtali niso, da bi jo nam v kratkem poslati blagovolili. Vred. in Založn.

Pridjana je 3. pola Majarjevega spisovnika.

Odgovorni izdatelj in tiskar: Ferd. žl. Kleinmajr.

SLOVENSKA BČELA.

Mesca oktobra 1850.

Mlad nje rod nar dražji mi je.

Drago mi je jutro belo,
Mladi danek, ljubček zore;
Svet povzdravlja ga veselo,
Kadar vstaja iz za gore.

Drago mi je mlado leto,
Pomladansko nježno cvetje;
Glej prirodo krasno, sveto!
Čuj v zelenim ptičic petje!

Draga si mi ti, oj deva!
Svit očes in cvet tvoj ličen;
Rajsko v teb' se razodeva
Duh mladosti, duh deviçen.

Drago mi je vse, kar nada
Še navdaja, kar ovije
Si z dušečim vencem Lada,
Vse to, vse to drago mi je.

Al med cvetjem nar krasnej je
Pod nebesam je nar veči, —
Ker del slavnih seme seje —
Narod krepki, mlad, cveteči.

V kterem vre še kri mladosti,
Gnavši v slavno ga življenje
Ki še vkusil ni mlahkosti
Vkusil pa je navdušenje.

Časten stopi v sveta sredo:
Z „slavo" tu, tam z vražnim hrupam,
Pred Klijono tje z besedo:
„Zdaj na versto pridti upam."

„„Oj le upaj, krepki narod,
Niso prazne tvoje nade:
Saj sta raj in slava zarod
Duha in kreposti mlade.""

„„Kaj ne mogel bi doseči
Rod navdušen za pravico,
Za lepoto ves goreči,
Ves goreči za resnico!""

Že se vzdiga iz nižine,
Na višavo, na višavo,
Duh nebeški ga prešine,
Ga venčaje z večno slavo.

In jez tega sim naroda! —
Kaka radost me prebliska,
Kak ljubila me osoda,
Od veselja serce vriska!

Sin sim Slave veličanske,
Svit nje tudi meni sije,
Budi upe pomladanske —
Mlad nje rod nar dražji mi je!

Planjavski.

Arov in Zman.

(Narodna pripovedka.)

Spisal Janez Terdina.

Svet Jakob se še ni bližal, vender so bile že njive požete, stern že omlačena in v podzemeljske skednje pospravljena. Uzrok vsega tega je bil napad Turkov, ki niso nikdar nasiteni leto za letom našo ljubljeno domovino nadlegovali. Prišli so večidel ob novini, ko je bilo tudi pri revni bajtici kaj dobiti. Ljudje so tedej svoje žito popred požinjali, preden se je podkev maometanskih mul še zaslišala. Ravno to se je tudi leta 1528 godilo. Goreče gromade so namreč v kratkem po vsih slovenskih krajnah novico povedale, da se Mehemet Kabdal, eden naj silniših turških vodjev, približuje in da s 30000 divjaki dolensko stran požiga in ropa.

Ko se naval sovražnikov za gotovo pozvé, se vzdignejo po Notranjskem in Gorenskem trume brambovcov kakor vselej, kadar je nevarnost pertila.

Mestjani Ljubljane dajo pervi izgled serčnosti in domoljubja, tako da je vse vpiranje Turkov zastonj, se v frajmanovi al zdaj v lovševi jami vtaboriti. Gredo tedej dalej in do Save pridšim se nova druhal pridruži, ki je od Radeč gori privihrala. Ta skupna armada, ki okol 40000 nevernikov šteje, se zažene v bistriško dolino, da bi Kamnek posilila, kamor je navadno žlahtnija iz Krajnskega pobegnula in kjer so bili mašni plajši in druge drage cerkvene naprave skor iz vsega Gorenskega pospravljene. To dolino je truma brambovcov varovala, ki je bila med Černučami in Dolom razpostavljéna. Tedej se je moralo z orožjem in bojem predreti. Dva dni in dve noči je praska terpela. Koj pervi dan bi bili kmalo kristjani premagani, pa mlad slovensk junak Arov po imenu jih je s svojo serčnostjo rešil. Enako osodo so skor drugi dan Turki imeli, pa jih je mladi, poturčeni Bosnjak Zman zopet nadušil. Boj bi se bil tretji dan ponovil, če bi ne bili brambovci, kterih je bilo petkrat menj, odjenjali in se na višavo pomaknuli, kteri se zdaj, ko je ondi prijazna cerkevca zidana, Goričica al turška gorica pravi. Ker pa tudi to ne zavaruje, gredo še bolj proti goram v terden grad Homec, ki je bil kake pol ure od Kamneka in Mengša na stermem griču, okol kterega je krog in krog bistra in globoka voda tekla, postavljen. Vender zamore v tej terdnjavi le 4000 mož prostor dobiti. Ostali gredó tedaj naprej in se po hosti poleg Kam-

reka razidejo, kjer se jim dan na dan novi brambovci pridružujejo. Ti junaki so sklenuli Homcu, ko bi se jih le 10000 nabralo, na pomoč in v otetbo iti, ker se je že naprej vedilo, da bo Kabdal ta grad oblegel.

Med tem so Turki čez in čez po dolu palili, nektere vasi razsuli, nektere pa, ki so bile bolj vterjene, z davkom obložili. Le Mengeš so prazen najdli, ker so ljudje v rašiške gozde pobegnuli. Takó koračijo počasi naprej in se, kakor se je že popred uganulo, okoli Homca vstavijo. Le majhne trume so bile po bližnjih krajih razposlane, da bi se navada plenjenja tudi ob času obsede ne opustila. Poglavna armada pa pri Homcu ostane; naredi taber, nasipe in rove; nastavi topove in vse druge naprave doveršúje. Na večér pervegá dneva obsede pošlje Kabdal, poslanca v grad, da bi se posadka z lepo podala. Če bi to storila, bi si bila življenja popolnoma svesta in bi se samo na Tursko v jetništvo odgnala. Pri slovenskem vodju Ostervaru je bilo ravno veliko vojšakov, ko turški poročnik pride in tirjanje pašata napové. Grozoviten kohot po izbi zagromi, ko izgovorí. „Velikodušen zares je tvoj paša», reče Ostervar. Potem pa v kratkem pogoje zaverže in veli, da ni več nevernikom treba, poslancev pošiljati. Sirove prostake pa besede Turka tako razkačijo, da ga eden, ko se ravno čez dvor v taber podati misli, tako s kamnom na sence udari, da pri tej priči mertev obleži. Nek drugi mu glavo odseka, tretji jo pa med dve terti položi in tak močno raz zida zažene, da se v sovražno staniše pritakljá. Ta divjakost Ostervara, ki je bil velikodušniši in žlahtniši od bornih kmetov takó razserdi, da na mestu zavkaže tri tnala na dvoriše privaliti in tiste tri hudobneže pripeljati. Čez vsako tnalo je padla glava enega. Tudi to se verlemu vodju še zadosti ne zdí. Vse tri glave reče v pert zaviti in jih da že omenjenemu junaku Arovu, da bi jih Turkom v zadostenje nesel. To je bilo sicer kar zlo nevarno, ker so bili neverniki o smerti svojega poročnika po gadovo razkačeni. Vender príde Arov srečno brez nadlege do prednjih straž. Slaba bi se mu bila tú godila, ako bi ne bil glave pokazal in rekel, da jih v zadostenje pašatu nese. Ta pravičnost je bila Turkom zlo všeč. Povedó mu, da je paša tako razserden, da nihče pred-nj ne sme in mu rekó, da naj gre k poveljniku Alitu, ki je za en čas namestnik Kabdala. Turki so majhno moč „gjavrov» zaničevali, da še Arovu oči ne zavežejo. Prosto korači on skoz dolgo rajdo večidel židanih šotorov in kadar do posebno krasnega pride, mu tisti, ki ga je spremil, oznani, da sta pri Alitovem stanu in da zamore notri stopiti. On odgerne

prepogo in gre pogumno v šotor pašatovega namestnika. Zdelo se mu je, da je v krasno izbo, ne pa v vojaški šotor prišel. Vse se je zlata in biserjev lesketalo, vse je bilo za nar mehkužniše življenje pripravljeno. Stan je bil predelan, zakaj imel je dva prebivavca. V enem predelku je bil Ali, v drugem pa njegova hči Ilka, ki jo je (kar se pri Turkih dostikrat zgodí) neizrečeno ljubil in jo tudi na vojne sabo jemal. Bil je sicer lahkomiseln človek, ker je bil na Serbskem zrejen in v keršanski veri podučen in je že v letih na Maometa prisegel. Pa občutek očetovske ljubezni da tudi divjaku nekoliko žlahtnosti in je tudi Alita mehkodušnega in vedno dobrotljivega ohranil. Ko Arov notri stopi, sta bila oče in hči tako v pogovorih, da ga nista ne čula ne vidila. On tedej obstojí in molčé besede govornikov posluša.

Tedej reče Ali: „Kratko malo Zmanu odrečeš?"

„Ne morem drugači, odgovori hči, on je poln zvijač, divji, živinski."

„Ne takó, Ilka! pravi oče, pri vojšaku se zvijače umnost, divjakost pogum, živinsko zaderžanje vojaški duh imenujejo. Vidim, da sim te preveč na tanko izredil. Na tako vižo si vender nar bolje in nar popred preskerbljena. Glej! Zman je pervi junak armade in te snubi. Preserčno te ljubim in tega majhnega povračila moje ljubezni mi ne smeš odreči."

Ilka pri teh besedah oči v tla pobesi, molči in žalost se jej na obličju bere.

„Ne zamerite oče! reče svobodni, odkritoserčni Arov, ki kmalo zapopade, za koga se ravná, nikar tako! pustite jo, naj voli sama. Toliko ste jo že podučili, da ne bo tacega zbrala, ki bi vam po godu ne bil."

Oče in hči ga zdaj pogledata. Bi se bil Arov v reči druzega Turka in ne v zadevo ljubečega očeta vtaknul, bi bil zlo naletel. Pa Alitu so zadnje besede tako dopadle, da kristjanu zraven sebe sesti veli in ga prijazno poprara, kaj ga k Turkom pripelje, potem ko so vender obleženi turskega poročnika vsmertili? Namesto odgovora razveže Arov pert in mu pokaže glave morivcov rekoč: „To je zadostenje našega vodja, za kri je tekla trojna kri." Obraz Alita se zdaj še bolj razjasni. „To pač to! pravi čez en čas, čakajte tu nemalo, da zadostenje pašatu nesem. Ta dar mu bo bolj všeč kot 1000 cekinov. To mu bo jezo nad vmorom nekoliko pogasilo."

Kabdalov namestnik se vzdigne in gre, in Arov in Ilka ostaneta sama.

„Bog vam plati, reče čez nemalo deklica, da ste me zagovarjali." Pri teh besedah vstré svoje černe oči v Arova, nekoliko zarudi in zopet očesa k tlam pobesi.

„Ženski spol, pravi Arov, je pri vas res vsmiljenja vreden. Moškemu in ženski je um dan. Pa le moški ga sme rabiti. Ženski pa ni dopušćeno, svoje misli imeti. Pri nas je to vse drugači. Oba spola imata ene in tiste pravice. Bog je ženski stan posvetil, ko je svojemu sinu žensko za mater izvolil.»

Prijaznost najdé povsod dobro mesto. Človeka le družina popači, pa po naravi je blag, zaupljiv in odkritoserčen. Ilka je bila zgol naravna deklica, ki je kmalo proti Arovu tako odkrita in zgovorna, kakor da bi nje brat bil. Ona se z levo na svoj sedež nasloni, se proti Slovencu popolnoma oberne in nježno pravi: „Kaj ne, s to materjo Božjega sina Marijo menite. Tudi jest sim se od Jezusa in od matere Božje in od angeljčkov učila kako ljudi varovajo in pri njih postelji čujejo, ako spé. Ljúbezen, sim slišala, ima vodilo vsacega človeka biti. Kakó lepó bi bilo, da bi nas res ljubezen vezala, ljubezen pobratila. O škoda da sim mogla ta lep nauk pozabiti.»

„Ste tedaj Turkinja! reče Arov z zavzetjem?»

„Kaj ne, odgovori Ilka prilizljivo, da bi bil nauk od ljubézni boljši. Pa ne more drugači biti. Do sedmega leta so me oče od križanega učili. Potem so ga sami zatajili in jest sim le od Maometa zanaprej slišala. Nikar se ne zavzemite! Žlahtno, dobro, pošteno, blago serce imam in ga bom vedno ohranila. Verjemite mi to, prijatel. Saj ravno to tudi jest od vas verjamem.»

„Takó ljubezniva, si misli Arov in neverna! — Nar hujši sovražnik, reče na glas, vam ne more žlahtnega serca odreči.»

Ilka zarudi in mu reče rahlo: „Bi bili vsi kristjani, kakor vi, bi gotovo tudi Turki tako divji ne bili, vas nadlegovati.»

Pogovor terpí še nekoliko časa in ima tiste nasledke, ki jih je po naravi imeti moral. Ilka, ki je bila popred vedno le pri očetu in je le nekaj ostudnih, divjih Turkov vidila in poznala, je popred le na enega človeka na svetu navisnost imela, in ta je bil njen oče. Ali. Zdaj je pa mladega zalega občutljivega Arova spoznala. Njene misli, se ji zdí, so njegove misli, njene vošila njegove, njenó dobro serce tudi njegovo. Domišlija jo popolnoma prevzame in morebiti toljko bolj, ker je bil Arov sovražnik. Tudi tukaj velja tista postava, kakor pri nebeškem ognju, da se nar rajši nasprotne moči bližajo in vežejo. Serčni žar podpiše tudi okoljšina, da je bila ravno Ilka morana žena divjega Zmana biti. Ko zdaj tega Turka z Arovom primerjuje, se jej razloček med njima takó grozoviten zdi, kakor med peklom in nebesami. Arov, misli, je tista zvezda, ktero jej je osoda namenila, da se na viharni poti življenja na njo ozira.

Enaki občutek bi bil more biti tudi Arova prešinul, ako bi ga ne bila nevera deklice ostrašila. Iz serca pa jo omiluje, da je pri Turkih njeno prebivališe in da ta blaga duša v živinski tovaršii zamreti mora.

Ali pride nazaj in naznani Arovu, da je bilo ravnanje kristjanskega vodja pašatu zlo všeč, pa da se vender vsi daljni pogovori zastran predaje končani. Grad se bodo s silo podati moral.

Slovenec se potem poslovi, se silno nad vsem čudeč, kar je vidil in slišal. Še bolj bi se bil čudil, ko bi bil navade Turkov vedil, in jih tukaj tak malo našel. Ne duha ne sluha ni tu vzhodne posiljenosti in sužnosti, ki se tudi v hišnih napravah razodeva. Vse je bilo svobodno in prosto. Ilka ni bila s tančico po obrazu zagernjena. In kakor tega tako tudi drugih reči več ni keršanski odpadnik po Turkih posnemal.

Da z lepim ni nič opraviti, ste se zdaj obé armadi prepričale. Jako se tedaj ti in uni na boj pripravljajo. Tú in tam se rudeče bandero razpnè v znamenje, da bo zdaj le prelivanje kervi razsodilo in veljalo. 4000 Turkov stopa po griču k napadu terdnjave. Ker je bila višava na eni plati posebno sterma, ni tamkej nihče kviško plezati mogel. Na drugi strani je bil grič bolj planoten. Torej le tukaj Turki gori vihrajo. Velik pripomoček je bila tedaj obsednim lega gradú, ker na eni plati ni zamoglo več kot 4000 sovražnikov naskočiti. Kadar Turki blizo gradu pridejo, zagrome iz zidovja topovi in 1000 mož posadke skoz vrata na nevernike pade. Boj je silno serdit in dolgo terpí. Ko pa Arov sto novih vojšakov iz gradu pripelje in ž njimi strašno na Turke udari, se morajo vmakniti in nazaj iti. Zdaj prikorači tudi Zman z novimi vojaki in boj se ponovi. Celi dopoldne se nazadek in napredek od obeh strani verstita. Še le ko Arov turškega zastavnika od verha do tal preseka in mu bandero vzame, nehajo neverniki in v taber pobegnejo. Pa s tem dopoldnem tam ni še delo dokončano. Boj se dan za dan ponovljuje; kri teče v potocih; tem in unim se nezmerna škoda godí. Kjer je Zman zraven, večidel Turki, kjer pa Arov večidel Slovenci premagajo. Kader se pa Arov in Zman srečata in primeta, je praska boju dveh risov enaka, ki eden druzega razmesarjata. Nihče ne neha in ne odjenja, dokler ste obe trumi po grozovitni morii na polovico pomanjšane.

Med tem se bojevanje tudi po okolici začnè, ki so jo Turki ropali. Kjer jih je malo bilo, je dostikrat na nje nategama truma brambovcov, ki je bila v zatišju skrita, planila in jih pokončala. To se je zgodilo pri Grobljah, kjer je toliko

nevernikov posekanih bilo, da so z njimi kristjani vodotoč, kakor je bil dolg in širok, napolnili. Ta vodotoč je bil popred skopán, da se je na pešeno zemljo voda spušala. Ker je pa grob Turkov postal, se zdaj ti kraji Groblje imenujejo. Takó se tudi lepi cerkvici pravi, ki je na tistim polju sozidana. Enaka se je Turkom pri Terzinju in Mengšu pripetila. Kjer je zdaj Terzinj, je bila popred gošava in zamoka. V gošavo so bili kristjani nalaš sto sodov vina privalili, sami so se pa v bičja zamoke poskrili. Turki kmalo vince ovohajo in so se ga hotli do dobrega naserkati, ostalega pa mulam naložiti. Veržejo tedaj sablje stran in se po hosti k sodom razidejo. Pa na mah planejo Slovenci iz bičja nad raztresene in jih razun Hlabca nar manjšega Turka vse pobijejo. Hlabca so bili zató spustili, da je novico te morije svojim bratom prinesel. Po tej prigodbi se pravi ondotni vasi Terzinj al prav za prav Terzenj, ker so kristjani vina želeče Turke trezni pobili. Še hujše se je Turkom v Mengšu godilo. Tu je nek kmet, Ščit po imenu, maometanskega vodja z zvijačo v vodnjak vergel, ker mu je rekel, da mu bo zaklad pokazal. Ta vodja je bil takó oster, da se svoji trumi po noči ni spati pustil. Ko je torej zginul, se ona vsa strudena vleže in spi. Lahkoma jo zdaj Ščit z majhnim številom brambovcov prepade in posablja. Ker so bili na tako vižo Turki po vaseh klani, so jim nove druhali od Hoınca na pomoč iti in jih namestite morale. S tim se je pa poglavna armada kar zlo oslabila in zmanjšala, med tem ko streljanje iz grada noč in dan terpí in oblegavce pobija.

Obseda že zdaj več mescov terpi in Turki se prepričajo, da s silo ničesar ne opravijo, naj bi tudi leta nad višavo glave razbijali. Kabdal se je počasnosti grozno naveličal, pa sramotno se mu zdi, odjenjati, ko se je dela podstopil. Toraj je sklenul, svoj namen z umetnostjo doseči, ker se s kroglo in mečem ne da. Do zdaj so kristjani k vodi, ki je krog griča tekla, pit hodili in neverci so bili tako ošabni, da nikogar niso nadlegovali. Pa zdaj so bregove posedli in brambovce ki so po navadi brez suma napajat prišli, polovili ali posekali, če so se v bran postavili.

Ostervar potem grajske vodnjake strebiti veli, ki so kmalo z nar boljšo in merzlišo vodo posadko previdili. Da bi se tega tudi Turki prepričali, jim ona veliko barigel vodnjašnice po griču spusti. Berš sklenejo oni, se te lahkomiselnosti poslužiti. Šli so proti gradu in so skor tik zidovja priderli. Med tem, ko imajo kristjani oči in roke v bor obernjene, so oni brez overe brizgavnico nastavili, iz ktere je smerten strup na grajsko dvorišče letel, da bi se vodnjaki zavdali. Ker že dol-

go ni deževalo, so bile grajske pute zlo žejne, takó da zdaj željno kaplice strupá, ki na zemljo padajo, serkajo. Pri tej priči pa se stegnejo. To zapazite dve dekli, ki o tem naglo previdite, v kakšni nevarnosti so vodnjaki. Naglo prinesete deske, plahte in mervo in jih pokrijete. Ravno je bilo delo doveršeno, ko ju strup, ki so ga neverci če dalje silniši metali, doseže. Bil je tako hud, da obé dekli, ko jih je poškropil, padate in tako slavno smert za domovino storite. Potem, ko je Turkom spodletelo, brambovce izžejati, so bili namenili, gradovje požgati in posadko z ognjem pokončati. Tudi žar so kakor popred strup iz posebnih, kositarjastih strug na streho terdnjave metali. Godilo se je to na več krajih en pot, tako da je bilo zvečer viditi, kakor bi bila streha z gorečimi vervmi na struge pripeta. Od tod izvira tudi imé „turški ogenj" ki še zdaj v tistih krajih to pomeni, kar mi gotovo z menj slovensko besedo „raketi" zaznamovamo. Vender ni soražnik tudi z ognjem ničesar opravil. Žarjavca je vgasnula, ko je na rušne padla, s kterimi so kristjani streho svojega poslopja zavarovali.

Pa veliko veči sovražnik od Kabdala pripravi vender v kratkem naj hujše nadlege kristjanom. Zmanjkalo jim je namreč živeža in glad jih začne gruditi. Al božja previdnost jim vender tudi zdaj pripomoček na roke dá. Dva hlapca sta na dvorišu svoj zadnji del všena kuhala. Nad njima visi drog, kjer so repni olupki obešeni. Pripeti se, da en olupek doli ravno v lonec pade. Ko je jed skuhana, vidita hlapca, da tudi olupek ni tako slabega okusa. To povesta posadki, ki berš pripomoček porabi. Ker je bilo repnih olupkov zlo veliko v gradu, je bilo tedaj za dolgo posadki pomagano. Ravno s tem so se kmalo ljudje tudi po deželi živiti jeli, ker so drugo hrano večidel Turki pokončali. O veliki noči že niso ljudje nobenih jedil razun olupkov imeli. Rekli so jim tedaj aleluja, ki še zdaj pri vsakem kmečkem gospodarju vsaj na Krajnskem o veliki noči na mizo pridejo.

(Konec sledi.)

Ogledaló imenitnih Slavenov.

Šimon Milutinović.

Šimon Milutinović, imeniten serbski pesnik in eden pervakov slavjanskiga pismenstva, je bil 3 Kozoperska 1791 u Sarajevi

u Božnji rojen. Oče njegov je bil tergovec. Le z velikim trudam in med mnogoterimi nadlogami si je u Belimgradu, kamor so njegovi stariši zavolj kuge pobegnili, in pozneje na višji učivnici u Karlovcu nekoliko vednost in omike perdobil.

V letu 1806 je postal písár pri deržavni pisarnici u Belimgradu. Tukaj je do leta 1813 prebival. Ker je pa Serbska ustaja pričela, je vedidel u begu po svetu potoval. Zdaj je bil písár serbskigá škofa, zdaj med beguni, zdaj clo vertnar pri nekimu Turčinu u Vidinu. Nekoliko časa je bil pri bratu kneza Miloša, potlej se je u Besarabijo vernil, svoje stariše obiskat. Razpertije serbsko-romanske, ki so takrat začele, so ga zaderžale u Serbijó se verniti. Pa sreča mu je hotela, da gu je ruski car spoznal; ta mu je pomagal. Milost in blagodušnost moškovitarskiga samovladarja ste pesniku pomoček in čas podelile, pesništvu se s celim sercam udati. Tukrat je zložil Milutinović svoje imenitno delo „Serbianka", nabera lepih pesem, u kterih je ustaja Serbljianov z veliko gorečjostjo in zgodovinsko zvestobo popisana.

U letu 1825 se je M. u Lipnico na Saksonskim podal, kjer je ta pesmotvor (u 4 knjigah, 1826) in tudi dve drugi pesniški zbirki, pod naslovam: „Nekolike pjesnice stare" ino „Zorica" natisniti dal. Goreča ljubezin do domovine, toplina počutkov, izvirnost u podobah in izrazih vladujejo u tem krasnim pesmotvoru.

U Lipnici si je M. prizadeval, kar mu je u svojih vednostih pomanjkalo, še si pridobiti. Zavolj tega je pridno hodil u taimkajšno staroslavno vseučiliše učenike poslušat. U Lipnici je tudi nabero černogorskih narodnih pesem na svitlo dal.

Nar novejši delo Milutinovićevo je „Zgodovina serbskiga naroda v letih 1813 — 15", katere je tudi na Nemškim beli dan zagledala.

Pravijo, de se Milutinović ni več u Serbijo vernul, ampak u Černogoro podal, na skalovje svobode!

J. Š. Iz Jadr. Slav.

Miha Andreáš.

V resnici je to lepa stvar, ako je komu dano, vse kar je dobro, istinito in lepo hitro občutiti in zapopasti in zraven tudi prinnljene utiske zaderžati, pravi izraz za nje najti in u sercih svojih bližnih sočutje obuditi znati. Tisuč in tisuč ljudi se bori in pogania za to srečo, pa je ne môre steči, in mnogi jo imá, o kterem bi nikdo kaj tacega ne mislil. Tudi naš dobri Miha Andreáš jo je imel, kteri se je sam iz sebe bez ptuje pripomoči toliko izučil in toliko prav lepih pesem složil,

da ga po vsej pravici med naj boljše slovenske pesnike šteti zamoremo. Njegov spomin živi še dan današnji v vsih ondašnjih Slovencih, če ravno že gnjije trideseto leto na pokopališču pri Šent-Jakopu.

Miha Andreaš je bil rojen 28. septembra 1762 na Bistrici u zgornjem Rožju na Koroškem. U svojej mladosti ni imel priložnosti v šolo hoditi; zakaj v Šent-Jakopu je še niso imeli in v Rožek je bilo predaleč. Tako je ostal bez uka in je moral delati, kar so vsi drugi v vesi delali: namesto na šolsko klop je sedel za statve, da se tkanja nauči. Ko so mu leta učenja pretekle, se podá v Podgorjani k nekimu verpošarju, da bi bi se v tem rokodelstvu še bolj izuril in zatim na Nemce (na nemško stran). Tu se nauči nekaj brati in prostonemško govoriti, se spozna tudi s književnim jezikom, in se začne podasi tudi u slovenskem pisanju vaditi.

Temelj je bil položen. Pravo zvanje napreduje, če bi se mu ravno planine in pečine na pot stavljale. Tako je bilo tudi s našim prostodušnim tkavcem. Kakor drugi Tomaž Platter je delal in tkal celi teden marljivo, bez da bi se bil težkega dela naveličal. Vendar kader pride nedela ali drugi kaki praznik, ko so se drugi veselili, vesovali, se po kermah potikali, pijančevali in s kvartami dnarje zapravljali tedaj si je obrisal delavski prah svoje duše, vzel svoje bukvice v roke, bral, pel in pisal, kar se mu njegove misli in čuvstva nanesle. Tako je postal siromaški selski tkavec pesnik, bez da je sam vedel kako. Sedaj je vzel predmet iz vsakdanjega življenja izdelavši ga, kakor je naj bolj znal, prosto in serčno v narodnem duhu, sedaj je prepeval kake pobožno pesmico na slavo svojega stvarnika, kteri ga je s tolikim predstvom obdaroval, pred vsimi drugimi si je pa prizadeval, da bi predsodke, slabe šege in nepristojnosti svojega naroda odpravil.

Pa tudi njegovo uho je bilo ravno tako čutljivo kakor serce. Če se ravno nikdar ni muzike učil, je vendar k svojim pesmam sam napeve skladal in sostavljal. Bil je tudi izversten pevec. Rad je ob nedelah in praznikih prepeval na porčehnah k slavi božjej in tudi v drugih poštenih družbah z nekterimi njegovih prijateljev; ja še zdaj povedajo, da je povsod, kamor so taisti prepevat prišli, vse svoja dela in posle pustilo, tir jih poslušat hitelo. Sploh pa zgornji Rožani še zdaj kot dobri pevci slovijo, kakor poslovica pravi: Rožan je pevec rojen. —

Obžalovan od vsih, ki so ga poznali, je umerl Andreaš 27. maja 1821 na plučnej sušici. Noben spomenik, noben kri-

žec nam sicer ne kaže mesta, kamor so ga pokopali; vendar, njegov duh živi v njegovih pesnah u ustih naroda in še unuk, kov unuki jih bojo radi sprepevljali. Večidel se morejo brati u Ahacelnovej sbirki: Koroških in Štajerskih pesmi. Drugikrat natisnjene pri g. Janezu Leonu v Celovcu.

Bulgari.

(Konec.)

Bulgarski narod, o početku srednjega veka na glasu zavolj svojega junaštva, bogastva in tergovine, je bil sicer naj miroljubniši narod u celej Evropi, in vsi, ki taj narod poznajo, hvalijo jednoglasno njegove miroljubne kreposti, njegovo poslužnost, delavnost, veliko zmernost in opasnost; vendar kader se na kaj odloči, pokaže tu naj veče stavnost in hladnokervnost u naj večih nevarnostih. Če ga ravno med vsimi petimi narodi traškega polotoka naj bolj stiskajo in zatirajo, ga vendar še niso s robskim duhom napolniti in popačiti zamogli; kakor je bil poprej tako je tudi sedaj Bulgar ponositega pogleda, visocega in lepega vzrasta, neokaljene poštenosti. Človek mu môre bez svedokov naj večje zneske penezov poveriti, on jih bode zvesto na svoje mesto odpravil. Nekteri ga korijo, da pred Turčinom derhti in trepeče; Bulgar ne derhti in ne trepeče, temoč on ve, kakor vsaki razumni človek, da je tedaj naj pametnejše molčati in poslušati, kjer se človek zoperstaviti ne môre.

Vendar so tim krepostim tudi nektere mahne pridružene: Bulgara nič ne more navdušiti, zato se njegova tromost in phlegma osobito očituje zraven njegovega soseda, živahnega in smelega Slavjana. On orje in koplje, kjer le more. On oskerbljuje Carigrad s brano in on sam se peča v tej tergovaškej in pastirskej deržavi s poljodelstvom. Bulgara tako rekoč do živega derejo; kader več plačati ne more, mu otmejo njegovo posestje: s pobitim sercem se zdaj kam drugam preseli, nastanovi se tam in jame zemljo na novo kerčiti in obdelovati. Po nekem čudnem prirojenem nagonu Bulgar povsod zemljo obdeluje in Gerk jo s krasnimi poslopji in mesti okinčuje. Tako se je godilo do sedaj, kmalo se bode pokazalo, kakó se bode s tim narodom obernilo.

Bulgarske žene so tihe, milostive in marljive, visokega in vitkega vzrasta; po Gerkinjah je ta naj lepša pasmina žen v

evropejskej Turskej. Njihova materinska in sestrinska nježnost in ljubezen, ktero tudi popotnikom izkazujejo, mora vsakemu globoko v serci seči. Bulgar je mnogo tartarskih običajev prideržal. On si brije glavo kakor Tartar in pušča samo na temenu majheno kito, ktero u dva pranča prepleta; kakor oni, je tudi te vsigdar na konju. Vsaki in tudi naj siromašneji Bulgar ima konja, kterega vsigdar jezdi, če bi ravno le dve- tristo koračajev od kuče iti imel. Pred kučo natika okostnice (skelete) konjskih in bivolskih glav na visoke preklje; i to mu je znamuje mogočnosti.

Devojke hodijo razoglave, ter si rade vence u lasjé upletajo. Nevesta nosi belo kopreno ali kapo s širokim obšivom in zverh temena nevene (Ringelblumen) kot znak marljivosti, ali pa cveteče rožico. Tako se vidi na starih spomenikih plamen ali cvet lotos na kopreni boginje Veste. Stareje žene, želeče minulo lepoto s novim kinčem nadomestiti, se lepotičjo s gmizami in narokvicami, se prepašujejo s pozlačenim bakrenim pasom in nosijo običajno na glavi kapo kacigi jednako, obnizano s piastri, parami*) in starinskimi penezi, ktere večkrat na njivah izorjejo. Mlade devojke vendar zaměčujejo ova lepotičja in puščajo svoje krasne kodre, da jim niz ledja peršijo; ta ti lasje so tako dolgi in gosti, da človek čisto verovati ne more, da jih je toliko bez vsih umetnih lekarij naraslo. One bi se mogle u svoje lasje uprav kakor u kakvo haljino zagernuti. Kader človek pervikrat u ovej barbarskej zemlji tih lepotic ugleda, mnije da mu se je kaj prividilo; on se čudi njihovemu stasu, čudeč gleda devojko, ktera koperni po Balkanu kakor gazela po pustinji ali labud po gerškem jezeru. Dozdeva se potniku, da so one iz druzega veka in kader jih nagovori, meni, da bojo neme (mutaste) ostale; on se boji, da so zraven svoje veličanstvene lepote starinskih kipov tudi ravno tako hladne in bezčutne kakor oni. Vendar ko malo po malo zapazi, da v hladnem telesu ovih krasnih bitij živi duša, ktera zamore tudi nježno čutiti; tedaj ne more drugači, kakor o pervenstvu sumnjati, ktero si naše izobražene žene nad ovimi decami prirode prisvajajo.

Slikarji želeči gledati žive prilike Perugianovih slik, ali pa nježne kipotvore Fiesola in florentinske freske, naj se u Balkan podajo. Na žalost te lepi narod, kojemu se slavjansko pleme tako rekoč že na licu čitati more, nima toliko poezije v življenju kakor njegovi sosedi. Jedino čuvstvo, ktero Bulgara nzbuditi in ojunačiti zamore, je neprestano budna ljubomornost (Eifersucht), s ktero čest svoje žene občuva. V ne-

*) Para, jeden turški denar.

kterih severnih predelih si Bulgarkinje vselej z zastorom lica zagrinjajo, kader se imajo na polje podati.

Kakor Slavjani sploh, tako si tudi Bulgari svoje bedno živlenje s milim petjem slajšati poskušajo. Zjutrej, ko grejo na polje, in zvečer, ko se s serpom v pasu dvoje po dvoje kakor v procesii domu vračajo, pevajo žene in moževi, za njimi na konjih jezdeči in polsko orodje noseči, jim odpevajo.

Težko je verovati, kako je te narod trezen in zmeren, zraven tega pa krepek in živahen. Bulgar se zamore po tri tedne s kruhom in žganjem živiti, ktero je seboj vzel in ne potroši od penezov, kar je zaslužil, ne beliča. Siromak si to skuplja, da davek plača ali pa če je treba svoje mile otroke odkupi. Za daljši pot si vzeme včasi tudi kak kos mesa na soncu osušenega in tverdega kot kamen, vendar ktero pored tega ni zgubilo hranivost (hraneče moč); ali to je za Bulgara že slajščica. Tako posušeno meso se da gotovo po 25 let hraniti, bez da bi se pokvarilo. Domá se večidel s mlečnimi jedmi, s pasuljo (fižolom), grahom in maslinami hranijo; njegov kruh je iz turšične moke; njegova navadna pijača je voda, ktera mu mesto lekarije služi; vino si prihrani na praznike. Vsako premeno vremena on lahko prenese, in ni mu še na pamet prišlo, čuvati se pozimi od mraza in poleti od vročine. Na jesen, kader že leden vihar razsaja, spavajo oni jednako pred svojo kučo na ravno tistej prapogi, ktere so se mesca junija na cvetečej livadi poslužili.

Vsaki iztočni narod imá svojo sveto reko, pokraj ktere se razširja. Tako so se tudi Bulgari okol Marice naselili, ktera je naj važnejša reka evropejske Turske in za mačedonskim Vardarom tudi naj daljša; uteka u Egejsko morje in pokazuje narodu priklađen pot in način za občenje z inostranimi narodi.

Ako se iz Carigradu k tej Marici obernemo, dojdemo v šestih miljah hodá v mestice Kamburgos in šest milj za njim leži mesto Silivrija s 3 - 6000 stanovniki, med kterimi je tudi mnogo Bulgarov: tako nam že nekoljko milj od Carigrada udarja na uho blagi, krasni slavjanski jezik.

(Poleg ilirskega.)

Omika in izobraženje Slovencev.

IV.

Omike in izobraženja Slovencev ni mogoče brez dobro osnovanih učilnic, in brez dobro sostavlenih šolskih knjig. Naše učilni-

ce morajo bili: slovenske in narodske, to je: potrebam slovenskoga naroda in sedajnoga veka (časa) primerjene.

Od šolskih knjig po Slovenskem smo pa že u poprejšnem zvezku rekli, da bomo mi Slovenci vsi iz serca zadovolni, ako se do tistihmal, dokler boljših ne dobimo, Teržaške slovenske knjige u šole po celoj Sloveniji upelejo. Od naše visoke vlade pa vender pričakujemo, da bo ona za nas zveste in verne Slovence berž ko berž nove novemu času primerjene knjige priskerbela, od naših učenih in iskrenih spisatelev se pa terdno nadjamo, da se bojo toga važnoga opravila s veseljem poprijeli. Mislimo toraj vladi in spisatelem postreči, ako nekaj od učilišnih slovenskih knjig povemo.

Pred vsim naj tukaj stoji, kar naš slavni vlastenec in spisatel Matija Majar zastran učilišnih knjig slavenskih u 6. listu Slovenije od leta 1849 piše: vemo, da njegova beseda po celoj Sloveniji kej velja. „Za slovenska učilišča, piše gosp. Majar, je sadaj naj potrebnejši, da si sostavimo učilišne knjige u složnim, uzajemnim in vseslavjanskim duhu. Učilišne knjige se bodo naučno in znanstveno (gelehrt und wissenschaftlich) spisale, to se ve, saj imamo učenih mož u vsakim slavenskim plemenu in Čehoslaveni imajo že sadaj u svojem narečju knjig učeno in znanstveno spisanih blizo za vsaki nauk; to nas vse nič ne skerbi: in ako ravno bi izpervega bile nekake nesveršene, bi se lehko prav lehko pri drugim izdanju popravile — le to nas močno skerbi, da bi ne počelo vsako slavensko pleme po sebi, od drugih oddeljeno, si učilišne knjige jednostrano spisovati, centrifugalno od slavenstva se oddaljevati, ker bi si s tem utemeljili za vsigdar 14 do 16 slavenskih književnih jezikov i jezikičev in po tem 14 do 16 smešnih slavenskih literatur in literaturic, namesto jednega velikega in cvetečega slovstva.

Mnogo in iskreno se je pogovarjalo in pisalo od sloge, svornosti in slavenske uzajemnosti, sadaj pri spisovanju učilišnih knjig moramo u djanju složno in uzajemno misel skazati. Do sadaj so nam večidel naši neprijatelji in nesrečne okolnosti branile, da Slaveni nismo mogli približevati in se složiti — mogoče nam je vendar še ostalo složiti se; ako pa mi sadaj pri spisovanju učilišnih knjig po nesložnim in neuzajemnim potu se obernemo, tedaj mi sami svoje slovstvo in narod razdelimo in za vsigdar raztergamo; naša pogreška bi se težko kadaj alj nikadar več poravnati ne dala. — Francozi so v poslednih 50 letih ustav vladarja blizo dvajsetkrat spremenili — to je vsigdar nevarna in težka stvar, mnogo se kervi prelije, pa Francozi so pač tako storili. Učeni možje izmed njih so se

pa tudi trudili svoj herdjavi in neprilični pravopis poravnati, pa to niso mogli dognati. Težko se ves ustav vladanja spremeni, pa še mnogo težje se pogreška storjena pri upelanju učilišč in učilišnih knjig poravna:

Učeni možji iz vsih slavenskih plemen naj se med seboj posvetujejo, kako bi se učilišne knjige u složnim uzajemnim in vseslavenskim duhu sostavile.

Slavenske učilišne knjige ne smejo biti samo iz nemščine ali italianščine prestavljene — to bi bilo toliko, kakor da bi na vrata nekake pisarnice napisal: „slavenska pisarnica", in notri bi sedeli sami Nemci in nemškutarji, bi govorili in pisali samo po nemško — temoč mi si moramo složiti nove u slavenskim duhu, po željah in potrebah našega naroda.

Slavenske učilišne knjige morajo biti glede zaderžaja (Inhalt) popolnama jednake za celo avstrijansko Slavijo; slovnice pa 4: jugoslavenska, českoslavenska, poljska in rusinska.

Naučne izraze (technische Ausdrücke) u učilišnih knjigah morajo učeni moži iz vsih slavenskih plemen uzajemno ustanoviti. (Pogledaj moja: Pravila kako izobraževati ilirsko narečje i u obče slavenski jezik strano 49.)

Glede sloge in uzajemnosti so posebno važne knjižice za početna učilišča in med njimi naj važnejši: abecednik*), ali kakor Serblji govore: bukvar (Abecebüchlein) in slovnica (Sprachlehre).

Predpise**) za pisanje moramo upeljati latinske in cirilske. Cirilski Slaveni naj se uče popred cirilsko, latinski latinsko in potle cirilsko pisati.

---

*) Že imamo prav izverstne bukvarje: „Abecednica za slovenske učence na deželi", spisal Gregor Somer učitelj. Ta abecednica se sme meriti s vsako nemško, je mende perva slovenska, ki se more rabiti pri nazornem uku in glaskovanju, in podučuje mladino u prav lepih in koristnih rečih. Vse hvale je tudi vredna knjiga: „Mali Blaže u pervej šoli." Le to je samo škoda, da nobena tih abecednic kar trohice nema od cirilice, kar bi se prav lehko popravilo. Tudi naš M. Majar je složil abecednico in jo vis. ministeriju poslal, ona že nekaj od cirilice ima. Bog daj, da bi ona dopadla in poterjena bila! —

**) Predpisov za slovenske učilnice imamo že tudi dosti: Od gosp. Janeza Levc-a, kteri so od v. ministerstva priporočeni, od Greg. Somer-ja od M. Majerja itd. Majerjovi nam najbolj dopadejo, ker so prav dober kup, ker imajo cirilico in posebno učenikom potreben nauk, kako oni naj otroke spisovati učijo. Ti predpisi bi ne imeli pri nobenem učitelju menkati. —

Nemške, kanclaj in frakturske pisarije u slovenskih učiliščih ne potrebujemo.

Pismena morajo biti, kolikor mogoče, priprosta in jednostavna (einfach) bez praznih cifrarij (Schnörkeln).

Spisovanje*) (schriftliche Aufsätze) se mora v deželskih učiliččih podučevati več po primerih, kakor po pravilih; tudi ne preveč mehaniko, kakor u nemških učiliščih, postavim: ausbilden und erweitern der Sätze, kjer se uče kratko misel s prav mnogimi besedami izgovoriti itd.

Računar na pamet (Kopfrechenbüchlein) je tisti od Dr. F. Močnika spisan in u Primorju slovenskim u učilišča upeljan tako izversten, da ni nič potreba, kakor da se Slovenci glede tehničkih računarskih besed posvetujejo in sjedinijo.

Jugoslavenska slovnica**) mora biti kratka in obseči naj imenitnejša pravila podnarečja slovenskega, horvatskega in serbskega, da bode Slovencam, Horvatam in Serbljem, kolikor mogoče, zajedno všeč.

Čitanka***) bode nam potrěbna trojverstna, namreč: čitanka za početna učilišča (Lesebuch), za nižji i za višji gimnazium (Sammlung schriftlicher Aufsätze, Chrestomatia).

Čitanka za početna učilišča deželna i městna mora biti tako složena, da se iz nje mladina nauči vsako slovensko knjigo čitati (brati), naj je spisana s latinskimi ali s cirilskimi, s tiskavnimi ali pisavnimi pismeni, — i da se iz nje nauči nešto iz dogodovšćine i iz zemljopisa u obće i od Slavenov posebi, nešto od gospodarstva, poljodělstva, od živinoreje i od vertnarstva, bučelarstva, od naravoslovja (historia naturali), od sloge i uzajemnosti slavenske, od pravic i dolžnostih ustavnoga deržavljana i u obće od stvarih vsakomu deržavljanu po-

*) Ravno je u Celovcu na svitlo prišel: „Spisovnik za Slovence" spisal Matija Majar. Ta knjižica ne bo obsegla celih 5 pol, in vendar bo učila Slovence vse sostavke spisovati, kteri so jim u vsakdanjem življenju potrebni. Boljšega spisovnika še Nemci nemajo; le u šole š njim! —

**) Vse potrebne lastnosti slovnice jugoslavenske ima: „Slovnica za Slovence", spisal in založil Matija Majar. Knjiga kratka, lična, dober kup, lahko razumljiva, in pisana u duhu vzajemnom; kakšna sreča, ako se u šole upelje!

***) Prav serčno je nas razveselilo slišati, da je „čitanka" za nižji gimnazij že dokončana i Bog daj, da bi bla sostavljena u duhu uzajemnom, kakor s Majerjem vsi vlastenci želijo! Čitanka za ljudske šole nam žalibog še menka, ali prav izverstne imajo naši bratri Horvati, in naj hitrej bi jo tudi mi dobili, ako bi kaki slovenski vlastenec horvaško čitanko poslovenil, in s obzirom na nas Slovence le nektere reči prenaredil.

trěbnih. Věrozakonske stvari morajo u posebnoj knjižici biti, med posvětne rěči se ne imajo uměšati, to bi se rěklo: Sacra miscere profanis.

Čitanka za nižji gimnazium mora biti tako složena, da se mladina iz nje soznani s narečjem slovenskim, horvatskim i serbskim.

Čitanka za višji gimnazium mora biti tako složena, da se mladina iz nje soznani s ilirskim, ruskim, českim i poljskim jezikom.

Tu hoćem progovoriti samo, kako mora biti čitanka za nižji gimnazium spisana.

Čitanka za nižji gimnazium mora neobhodno sleděči dvě vlastnosti imeti:

1. mora biti tiskana s latinskimi i cirilskimi pismeni, s tiskavnimi (antiqua) i pisavnimi (kursiv);

2. mora obseči u pervoj polovini sostavke slovenske, u drugoj ilirske, to je, horvatske i serbske.

Te dvě vlastnosti ste čitanki neobhodno potrěbne, ste: conditio sine qua non! Čitanka za nižji gimnazium brez ovih dvěh vlastnostih bi bila podobna mlinu brez vode, ptici brez perut. Ovo je za čitanko glavna stvar, vse drugo je le malenkost.

Slavenska mladina se mora neobhodno navaditi abecede i azbuke tiskavne i pisavne, da more vsako slavensko knjigo čitati. Nam sadajnim Slovencem ne bode nijeden pameten človek zaměril, da smo cirilice malo navadjeni. Mi nismo imeli slovenskih učilišć, malo knjig; še slovenšćine smo se morali, kakor bi rěkel, le siloma učiti, ker so se nam od mnogih stran zapreke stavljale. Vse drugaće bode za napred. Že u početnih učilišćih se bodo učenci i učenke učili čitati u abecedi i cirilici. Kako gerdo bi moralo biti, ako bi dijak u gimnaziu moral sramotno obstati, da pri vsem študirovanju se še toliko naučil ni, da bi vsako slavensko knjigo saj čitati znal. Kako nićemerna i kukavna (miserabel) bi bila čitanka jednostrano samo u latini ali samo u cirilici tiskana! Slaveni, koji cirilico upotrěbujejo, u Galicii, Bukovini, u Ugarskoj, Hervatskoj i u Slavonii morajo že od někada po ukazu cesarskom tudi u početnih učilišćih se učiti čitati i pisati s cirilskimi pismeni i zraven tudi s latinskimi; zašto bi mi ne mogli se obadvojnih pismen navaditi? — Němci upotrěbujejo svoja němečka pismena, i brez vse potrěbe, kakor bi rěkel za kratek čas, tudi latinska, gotička, kanclaj, fraktur i tako dalje; zašto bi mi Slaveni ne mogli saj dva alfabeta zajedno upotrěbovati, namreć: latinski i cirilski? Nas k tomu sila sili, sila pak kola

lomi; slovstveno se Slaveni složiti i sjediniti moremo samo: ako se latinskih i cirilskih pismen dobro naučimo i navadimo.

Lehko se tudi cirilice navadimo. Kdor s latinskimi pismeni čitati zna, spozna lehko u jednoj uri cirilska i u dvěh urah lehko čita, kakor velja. Cirilski alfabet i čitanje s cirilskimi tiskavnimi i pisavnimi pismeni se najde tudi u mojej slovenskoj knjižici: Predpisi latinsko- i cirilsko-slavenski.

Čitanka mora obseči u pervoj polovini sostavke slovenske, u drugoj ilirske, to je, horvatske i serbske.

U čitanki našej morajo biti sostavki slovenski, ker je čitanka za dijake slovenske. To je naravno! Ovi slovenski sostavki morajo biti u pervoj polovini, po obće znanom pravilu naukoslovnom: Vsaki nauk se mora početi od znanoga in napredovati k neznanomu; mora početi od ložejega i potle pristopiti k težjemu. Slovenšćina je pak Slovencem vsakako znanejša i ložejša, nego (kakor) iliršćina.

U drugoj polovini mora čitanka obseči sostavke ilirske, to je, sostavke ilirskih (zagrebskih) spisovateljev s latinskimi pismeni, i sostavke serbske (iz knjig Vuka Štefanovića) s cirilskimi gradjanskimi pismeni. — U početnih učilišćih, potle u celom nižjem i višjem gimnaziu, to je, celih dvanajst lět samo priproste slovenšćine se učiti, to bi pa vendar bilo predolgo. Po slovensko zna vsaki slovenski pastir, pogosto pravilneje i gladkeje, nego študirani i na pol poněmčani Slovenci. Dvanajst lět poredoma samo domaćo slovenšćino mlatiti — prijatelji! to ne gre. Što bi svět od nas mislil? U gimnaziu moramo vsakako še zvunaj domaće slovenšćine se naučiti tudi některoga drugoga slavenskoga narečja. U čitanki za nižji gimnazium morajo biti sostavki slovenski i tudi ilirski. U učilišćih se po celom světu uče književnoga jezika, ne pak samo govora jedne deželice: za to se moramo tudi mi tako učiti, da bodemo znali s celim jugoslavenskim, ilirskim narodom govoriti, to je: mi moramo znati po slovensko, horvatsko i serbsko. Kadar se toga naučimo, bodemo že tudi imeli jeden književni ilirsko-slovenski jezik. — Poglejmo na druge narode: Tirolec se u učilišćih ne uči govoriti i pisati samo po tirolsko, Švab ne samo po švabsko, Prus ne samo po prusko, Hanoveranec ne samo po hanoveransko, nego vsi se uče jezika književnoga u vsih němečkih deželah razumljivoga. Ako bi mi hotěli u čitanko samo slovenske sostavke uzeti, to bi bilo toliko, kakor da bi Solnogradčani si izmislili Sammlung deutscher Beispiele samo u narečju Pinzgauskim; ali da bi na dunajskom vseučilišću začeli vse nauke razlagati u avstrijanskom govoru

Hans-Jörgelnovom. Mi se moramo po čitanki soznaniti s govorom vsih Ilirov, Jugoslavenov.

U čitanki imajo biti sostavki u razrěšenom slogu (Prosa) i tudi pěsme; u pervoj polovini knjige vsi sostavki slovenski; některi s latinskimi, některi s cirilskimi pismeni, někoji s tiskavnimi, někoji s pisavnimi.

Spisovatelj čitanke ne smě sostavke še le izumiti i spisovati, temoč jih le u slovenskih i ilirskih knjigah pojiskati i sbrati. Jezik mora ostati, kakor je u onih sostavkih, ker se ne smě kovati někak nov jezik.

Samo to bi jaz želil, da bi se u slovenskih sostavkih upotrěbovalo pisme ě i é, u cirilskih naměsto pismena iže pisme i s jednoj pikoj, i poslědnič, da bi se mali jer (ь) vsigdar po sebi, kako posebno pisme, upotrěboval.

U drugo polovino čitanke bi prišli sostavki iz spisov ilirskih (zagrebskih) spisovateljev s latinskimi tiskavnimi i pisavnimi pismeni i potle sostavki serbski iz knjig Vuka Štefanovića tudi s tiskavnimi i pisavnimi cirilskimi pismeni.

U uvodu bi prav bilo, da bi se povedalo něšto od sloga (Styl), vidi u knjigi: Pravila kako izobraževati ilirsko narečje §. 68 do konca knjige.

Slovenski sostavki bi se uzeli iz Vertovcove kemije i vinoreje, iz kmetijskih Novic, morebiti tudi iz Slovenije; tudi sostavek moj: Slovensko slovstvo, iz Drobtinc lěta 1849; (popred bi ga pa moral še malo poravnati i silo božjo tiskarskih pogrešek popraviti, ktere so se podkradle). Morebiti bi bilo tudi iz pervih 19 paragrafov iz knjige: Pravila něšto prikladno. Potle pesme Tomanove i morebiti někter iz kmetijskih Novic i iz Slovenije. Iz němškoga poslovenjene tu sem ne slišijo.

Ilirski sostavki s latinskimi pismeni bi se uzeli iz Danice ilirske, ktera je od lěta 1836 do lěta 1849 izhajala u Zagrebu; — iz knjige: Pogled u Bosno; u Zagrebu 1842; — iz šest knjig: Kolo u Zagrebu i tako dalje. Pěsme bi se uzele iz Preradovićeve knjige: Pervenci, u Zadru 1846; — iz Danice ilirske i tako dalje. Vsi serbski sostavki i pěsme s cirilskimi pismeni naj se uzamejo iz knjig Vuka Štefanovića.

U našo čitanko se ne smejo uzeti sostavci u staroslavenščini spisani, ne sostavci iz starih dubrovničkih, ne iz starih slovenskih spisovateljev, postavim: Trubarja, Dalmatina .... tudi ne iz naj starejšega slovenskoga spisa: Freisinger-Fragment.*) Za što ne? Zato ker so ove stvari le za jezikoslovce, kteri preiskujejo, kakov je bil někada jezik starih Slavenov. Naša mladina u nižjem

*) Po našem mnenju slišijo tudi ti sostavki u čitanko za gimnazije. Vred.

gimnaziu se mora pa učiti le sadajnoga čistoga slovenskoga, horvatskoga i serbskoga narečja, iz kojih nam bode procvétel književni ilirski jezik. Tudi Némci ne sostave svojo čitanko: Sammlung deutscher Beispiele, iz staroga nemečkoga sv. pisma od Ulfila pisanoga, ne iz pésem: Niebelungen-Lied. — Sostavci u československom, poljskom i ruskom narečju tudi ne sméjo se postaviti u ovo našo knjigo. Zadosti je, ako se mladina u nižjem gimnaziu le jugoslavenšćine dobro nauči. Ako bi hotéli na jeden mah vsa slavenska narečja razlagati učencem, bi se jim morale nehoteć u glavi vertéti. — Nékoji serbski spisovatelji pišejo neko směso, ker med lépo serbšćino smešajo mnogo cerkvenoslavenskih i ruskih slov — njihovih sostavkov se ne smě uzeti u čitanko.

Blizo tako, kakor je rečeno od naše čitanke, bi se imeli složiti tudi čitanki za Čehoslavene i za Poljake. Vsaka izmed njih mora biti spisana s latinoj i cirilicoj, i imeti dva razdéla. U českoslavenskoj čitanki naj je jedna polovina po česko, druga po ogerskoslovensko; sostavkov iz knjig Kolarovih ne smě manjkati; on piše uprav českoslavenski i zraven toga iliršćini verlo podobno. To je važno ne samo za Čehoslavene, nego i za nas Ilire. U poljskoj čitanki naj obseže jedna polovina polske sostavke, druga pak . . , rusinske? ali česke? — Kakor se bode Poljakom zdelo, prav — iz samih poljskih sostavkov vendar ne smě biti sostavlena njihova čitanka.

Poslédnić še jedenkrat ponovim:

Čitanka za Slovence u nižjem gimnaziu mora:

1. biti tiskana s latinskimi i cirilskimi tiskavnimi i pisavnimi pismeni;

2. mora obseči u pervoj polovini sostavke slovenske, u drugoj ilirske.

To je glavna stvar, vse drugo je le malenkost.

In zdaj na koncu vprašamo: alj nimamo slovenskih šolskih knjig? Hvala Bogu, da temu ni tako!

Izvir in aziatska starodavnost slavenskih ljudstev.

III.

Venetska izrastlina Ripatovega zaroda se je proti zapadu od izvirne gore obernila in poleg južnega obala Ponta Euxina razširila. Od Heniohov, na iztočnem robu černega morja po Henioških gorah stanujočih, so se nekteri

rodovi odselili do zapadne strane Izea reke, ker starodavni zemljopisci ravno tako kakor na kaukazkih gorah Heniohov ime najdejo, in Suani so se daleč proti zapadu do Trapezunta naselili, ker jih nekteri tudi Makrone ali Mokrone imenujejo. Dalej so naselniki šli po obalu do Termodona reke, in tam so se ženske letih rodov po Temisirskem polju in bližnjem pogorju nastanile. Tim ženskam so Amazone ali Omožene pravili, ker so na persih eden ali pa obadva sesca odrezana imele in kakor možki z sovražniki se vojskovale. Kamor se je slavenski narod vselil, povsod se v starodavnosti Amazone ali omožene ženske najdejo: v Vindelicii, na Českem, na Donu in Visli in nobeden drugi narod ne pripoveduje, da bi bile pri njemu ženske od možov se ločile in same gospodarstvo vodile, ko ravno slavenski.

Skoliast Apollonove argonautike piše II. 370, da so blizo Dojaških morebiti Doljaških ravnin, ki so na Termodonu reki ležale, tri mesta, ker so Amazone stanovale. Likastia na Likastu ali Liku (Lehu) je bilo pervo, Temisira na ustju Termodona drugo, Kalibia na Henetu reki tretje mesto; tam so Alibi bili, kterim zdaj Kalibi pravijo in ki namesto srebra veliko železa imajo. To mesto so pozneje tudi Alope, Alabe, Aloa imenovali, ali basnoslovni sreberni grad, ki je potem jekleni grad postal. Potem takem so tri Amazonski rodovi bili; nar bolj proti iztoku ležeči je za sosede imel Kaldejce v deželi, kterej se še zdaj Kuldir pravi, in Kaldejci so se vsako leto enkrat z amazonskimi ženami družili; sredni rod je stanoval na Termodonu reki in tretji na Liku ali Lehu in je Paflagonio imel za mejaško deželo.

V Paflagonii in okrog nje so pa v starodavnih časih tri rodovi prebivali. Pervi je rod Henetov ali Venetov, ktere je, kakor Homer v Iliadi poje, Pilemon ali Plemen k trojanski vojski peljal, iz dežele, kjer divji mezgi prebivajo. Veneti so bili paflagonski rod in so po Kalistenu na iztočnej strani reke Partenia stanovali. Mesto Kitorum (Kotor) je njim slišalo, Kromna (Gromne) je pa po Nepotu, pri Pliniu VI. 3 blizo njih ležala in Pineus je Sesamo v središču od Venetov sozidal. Veneti so se drugim rodovom Gomerovega pokolenja, ko so v Malo Azio potovali, pridružili in, kakor Livius Dec. 2. Lib. 1. c. 1, Homer Ilias, lib. 2. c. 5. in Herodot lib. 1. pag. 43 priča, v trojanski vojski proti Grekom se vojskovali. Ko so pa svojega vodja Plemena pri Troji zgubili, so se po razsutju Troje z vojskovodjam Antenorom čez jadransko morje peljali in se v Gornej

Italii že davno prej kakor Galli naselili; tam so mesta Venetio, Padovo, Verono ali Verno, Vicencio, Abesto, Aceto, Opitergo, Beluno in Raveno ali Ravno sozidali, kar se iz Virgilia, Livia, Plinia in Jornanda zvedeti zamore.

Leti Veneti ali Windi, kakor tudi drugi starodavni paflagonski rodovi so bili Gomeričani iz Ripatovega zaroda*) in so v Paflagonii na Lihu Amazone za sosede imeli; lete so se pa na Mokrone ali Sane mejile. Na zapadnej strani od Venetov so stanovali Mariandini (morebiti Morjandini, ker so na morskem obalu prebivali), po Ptolemeu Kimerovi sini in potem tudi iz Gomerovega debla. Še dalje proti zapadu v notrajnej deželi na reki Zangaru (Zagor, Suhor) najde Ptolemeus Zihiane, Cihe, kteri so s Cihami ali Čehi na iztočenem obalu černega morja v rodu bili.

Po tem takem so bili Eneti, Mariandini in Cigi vsi Ripatovega zaroda in so se blizo do Askanskega jezera razširili. Venetska izrastlina Ripatovega zaroda je tedaj od Pazea reke do Bitinske meje segla, in ko so Kimeri v Kimerii Taurici od Skitov ali Čudov iz svojih stanišč pregnani, poleg iztočnega obala černega morja potovali, so se svojim sorodnikom pridružili. Tudi Amazone ali Omožene so se jim pridružile in po sprednji Azii razširile, in imena mest, rek in vrelcov kažejo nam kraje, ker so se te možke žene nastanile. Tako najdemo Mazeum v Bitinii, Kime v Eolii (Okoli), se je tudi Amezonium imenovalo, potem Mirina (Mirna) v Eolii.

Od lete verste ljudstev Ripatovega zaroda so Veneti v Gornej Italii, Rekii, na Dunavi v Vindelicii, Noriki, Panonii svoj izid imeli, od kterih Polibius že 183 let pred Kristovim rojstvom piše: „Quod superest spatium deinde ad adriaticum sinum alius populus longe antiquissimus obtinebat. Venetos vocant, sermone diverso a Gallis utentes.“ Lib. II. c. 17. Od njih donešni den koj majheno

*) Konstant. Porphyrogeneta Them. I. 7 scer Paflagone med reko Halis in Bileam stanujoče, egiptovski narod imenuje od Pineua, kteri je pervič v Paflagonii stanoval in sina imel Paflagona, od kterega je krajina ime dobila. To pak od tod pride, ker je Pineus Feniškega ne pa Henetskega roda in po Hesiodu sin Kasiopeje in Fenixa bil, kteri se je iz Egipta v Azio preselil in se potem Hamovi ne pak Japetovi zarodbini prištel ima.

kardelo več hajdemo od jadranskega morja do Glinice reke, ktero se slovenski narod imenuje in kteremu nemški gospodi staredavno ime Windische dajo. Vindobona in Augusta Vindelicorum bi se glasno smejale, ako bi čule, da ste nekdaj slovenske bile.

In tako sim, kolikor je mogoče bilo, izvir in razširenje slavenskih ljudstev Gomerove korenine in Ripatovega zaroda dokazal.

Uvod k splošnemu zemljopisu.

(Dalje.)

---

§. 3. Zemlja se suče krog sonca.

Da se zemlja krog svoje osi verti, in kako da se verti, sim razložil. Postavite pomoranćo na sonce, in vidili bote, da skorej polovica pomoranče je obsijana od sonca, polovica je pa v senci. Iz tega zapopadeš, kako postaja noč in dan na zemlji. Alj vunder še ne veš, od kod pride daljši alj krajši dan? od kod spomlad, poletje, jesen, zima? Od kod mraz ino vročina? Preden leto razjasnim, moram še en obroč krog pomoranče položiti.

Napravimo si podolgasto okrogel obroč, ki ima dve igli ali osi, in je veči kakor pomoranča. Daljši igla naj je dva čevlja dolga, ki seže od konca do konca obroča; druga malo krajši seže skoz sredo obroča pervi navprek, in kaže, kako širok da je obroč. Perva se imenuje velka, druga pa mala os. Leta obroč imenujejo zvezdogledi sončno pot ali ekliptiko, in učijo, de je 131 miljonov milj dolga, in de se zemlja po nji vsako uro 15000 milj naprej dersa.

Položi konc tega obroča na ravno mizo, drugi konc pa podpri z terdno kakih 9 palcev visoko podporo, in imaš ekliptiko. Na daljši os nekoliko od srede postavi nizko luč; rahlo primi zgornjl alj polnočni konc pomorančne igle, de bo navpik visela. Stopi tako k obroči, de imaš konc obroča, ki na mizi leži, per sebi; konc, ki na podpori stoji, pred seboj. Zdej derži pomoranćo na ekliptiko tamkej, kjer jo manjši igla na desni strani zadene, in imaš zemljo, kakor o sv. Matevžu v ekliptiki stoji. Ako pomoranćo krog njene igle vertiš, vidiš, de je vedno nje polovica razsvetljena, nje polovica temna; alj noč in dan sta enako dolga na zemlji. — Dersaj pomoranćo proč od sebe proti nar višim

koncu ekliptike, in vidil boš, de zgornje alj polnočne polovice pomoranče je čez dalje menj, poldnevne pa čez dalje več razsvetljene. Kedar pomoranča nad podporo stoji, je velik kos krog njene polnočne pike vedno temen; in velik kos krog njene poldnevne pike vedno svetel, ako je ravno krog igle vertiš. To ti kaže, de ima polnočna polovica zemlje o božiču nar krajši dan., ino poldnevna polovica zemlje ima poletje. Dersaj pomoranče nazdolj proti levim koncu krajši igle, in boš vidil, kako dan na polnočni polovici pomoranče alj zemlje raste; na poldnevni polovici pa dolj jemlje Kedar pomoranča na desnim koncu male igle stoji, je Marie oznanenje blizo, in spomlad imamo na zemlji. Od sv. Matevža do Marie oznanenja je polnočna pika pomoranče v vedni temi; in toliko veči okolica krog pike je temna, kolikor bližej je božič. Tedaj je na polnočni polovici zemlje. od sv. Matevža do Marie oznanenja dan krajši kakor noč; in toliko krajši, kolikor bližej polnočne pike dežela leži. Polnočna pika ima polleta dolgo noč. — Ako pomoranče naprej proti koncu dolge igle dersaš, je v polnočni polovici zemlje dan daljši ko noč; v poldnevni polovici je noč daljši ko dan. In kedar pomoranča na koncu ekliptike na mizi stoji, imamo kres na zemlji; naš dan je nar daljši, noč nar krajši. V poldnevni polovici zemlje imajo zimo; njih dan je nar krajši, noč nar daljši. — Ako pomoranča od spodniga konca daljši igle proti desnim koncu krajši igle gre, se na polnočni polovici dan krajša, noč daljša; na poldnevni polovici se temu nasprotno godi. Tedaj je od Marie oznanenja do sv. Matevža polnočna pika zemlje vedno svetla; dežele krog nje imajo toliko daljši dan, kolikor bližej pike ležijo. Poldnevna pika zemlje je pa vedno temna, in njene bližnje dežele imajo toliko daljši noč, kolikor ji bližej ležijo.

Ne sonce, ampak zemlja se tedaj suče po ekliptiki, alj sončni poti, ktero popotvanje v pratiki najdeš in sicer: jesen skoz znamnje ovna ♈, junca ♉, dvojčikov ♊; pozimi skoz znamnje raka ♋, leva ♌, device ♍; spomlad skoz znamnje tehtavnice ♎, škorpjona ♏, strelca ♐; poleti skoz znamnje kozla ♑, vodnarja ♒, rib ♓. — Ako si hočeš zmešnjavo razjasniti, poglej obraz 94 mojiga naravoslovja, v kterim stoji sonce v sredi, zemlja pa v ovnu. Zdi se nam pa, de sonce v tehtavnici na nebu stoji, torej pravimo! kedar sonce v tehtavnici stoji, imamo jesen. Vendar bi morali reči: kedar zemlja v ovnu stoji, imamo jesen. Ravno tako vidimo sonce v kozlu, kedar zemlja v raku stoji, in pravimo: kedar sonce v kozlu stoji, imamo zimo, namesto, de bi djali: kedar zemlja v

raku stoji, imamo zimo. Na enako viže si razjasniš druge napčine govore.

Čudno je vender, zakaj de je na zemlji nar bolj vroče, kedar nar dalje od sonca stoji; ino nar bolj mraz, kedar je zemlja soncu nar bližej? Alj pomisliti je treba, de sončni žarki bolj grejejo, kedar bolj na ravnost na zemljo padajo, kar se o kresu godi. Pozimi pa sončni žarki grozno krivo pridejo na zemljo, in zatorej malo zdajo. Tudi je poleti daljši dan kakor pozimi, torej sonce naše dežele daljši obsija ino bolj ogreje.

Mislim, de ste me zastopili, kako se zemlja v 24 urah krog svoje osi verti, ino nam napravi dan ino noč; kako se zemlja v letu krog sonca suče, ino nam pernese dneve in noči razne dolgosti, nam napravi štiri letne čase.

(Dalje sledi.)

Narodove pesni.

Dežela Indija.

Je tičca perleteva
Iz dežele Indije,
Prav lepu je zapeva
(Od vinca svadkega.)

Le pijmo bratri vince,
Najmo da voda stoji.
Voda je trodovična
(Vince pa trod mori.)

Smo pili bratri vince,
Smo zraven pa zadremali
In terdno smo zaspali
(To uro dvanejsto.)

K' je Ježiš mjemo rajžov
S svojmi jogri dvanajsti,
Jim je talente talov
(Štiri tale ta svata.)

Tomaža je postavu
V gvoboko Indijo,
Čjer nikoli snjeg ne pade,
(Čjer nikoli dež ne gre.)

Čjer nikoli snjeg ne pade,
Čjer nikoli dež ne gre,
Je vendar vsako jutro
(Stopnja povhena rose.)

Toliko sem slišal od te pěsni peti u Rožji. Pri Zili je tudi znana in še dalje gre, pripověduje se namreč:

„Indija je verlo rodovitna in srečna dežela. Spečen in opražen vol tam po deželi hodi, u ledje je mu nož uboden, nad rogami nosi sodič sladkega vina, da more vsaki si pečenke odrezati in si vinca natočiti."

Srečna dežela Indija!

Pripovědke zilske.

Zakaj blišče? —

Hudič je někoga dnu k Bogu stopil rěkoč: Jaz čem vse ljudi na zemlji s gromom ubiti. — Le — je Bog djal, jaz bodem pa popred zablisnul, da se bodo pokrižali in ne bodeš imel oblasti do njih. —

Zakaj nose duhovniki černe nogavice (štunfe) in zakaj je cesarski orel čern?

Dokler je bila obljublena, sveta dežela in sveto město Jeruzalem u oblasti kristjanov, so nosili duhovniki rudeče nogavice in cesarski orel je bil zlat. Ko je pa sveta dežela in sveto město Jeruzalem prišlo Turkom u roke, so začeli od žalosti nositi duhovniki nogavice černe in cesarski orel je od toga vrěmena čern. Kadar bodo kristjani te svete kraje od Turkov spet pridobili, bodo od veselja duhovniki zopet rudeče nogavice nosili in cesarski orel bode zlat. —

Zakaj ptičice o veliki noči peti začno in po krěsu utihnejo?

Judi so hoteli vsmilenoga Jezusa ujeti in umoriti. On je pak šel in se je u votli čmerčič (Maurachen, eine Schwammgattung) skril. Kukovica je to vidila in kukovala: Kuku, kuku, Ježiš se je v čmerčič skru (skril); in je tako Jezusa izdala. Judi so zato prišli z ostrimi sulicami in so u čmerčič dregali. Od tega je čmerčič tako jamičast. Jezus je o veliki noči od smerti ustal in je pticam obljubil, da jih bode seboj u nebesa uzel, kadar u nebesa pojde. Vse ptičice so se tega radovale in veselo sprepěvlale. Ko je Jezus u nebesa šel, vse ptičice visoko, visoko za njim letó, naj dalje in naj višje je letel za njim žerjavec (ševa, škorjanec, golibar, die Lerche), tako da si je svoje perute osmodil pri soncu, kákor pri žerjavici, zato se imenuje žerjavec. Pa za Jezusom u nebesa niso mogle. Jezus jim je obljubil, da jih bode o binkoštih u nebesa uzel in one so čakale in še sprepevlale. O binkoštih jim je obljubil, da jih bode ali o krěsu u nebesa vzel, ali pa nikadar več. Ptičice so spet čakale in še sprepěvlale, pa tudi o krěsu jih ni u nebesa vzel. Sadaj so žalostne potihnule. — Zato vsakega lěta o velikonoči peti začno, ker se u nebesa veseló, po krěsu pa žalostne omolknejo. Kukovica o krěsu pri živom tělesu s červiči zvrě, ker je vsmilenoga Jezusa Judom izdala. —

Sveti Osvald.

U gornjem Rožju in pri Zili je od sv. Osvalda někde prav lěpa pěsem. Meni so od te pěsni slědeče pripovědovali u razrěšenom slogu (Prosa):

„Sveti Osvald je bil pušćavnik in je u gojzdu prebival tri in trideset lět; je mu brada zrasla, da bi se bil lehko odel š njo. Tičica je perletela, tičica lěp běl golobček in je Osvaldu govorila: Oj Osvald moj jidi na domov. Na tvojih domih gospoda ni, da se bodeš oženil. Kako se bodem jaz Osvald oženil, ki ne poznam prave nevěste? Jedna je sicer nevěsta za me, pa je daleč za silnim morjem, lěpa zamorkinja. — Lěp perstan mi daj, oj Osvald, in ga nesem črez morje nevěsti, lěpej zamorkinji. Sv. Osvald da golobčeku svoj perstan zlat, kteri se je světil, da bi luč pri njem peržgal. Běli golobček leti visoko črez silno morje in nese perstan zlat u svojem kljunču. Huda burja se na morju vzdvigne in

golobčeku iz kljunča perstan izpade, golobček se za perstenom zažene in ga vjame popred, ko perstan morje zadoseže. Běli golobček se tako prenebeško ustraši, da se pri tej prići črez in črez počerni. Zlati perstan srečno lěpej něvesti zamorkinji pernese in sé čern golobček k svetomu Osvaldu verne in od zamorkinje zakonski perstan prinese.»

Sv. Osvald se česti za mogočnoga priprošnika u morskih nevarnostih. Mala se kakor verli vitez nad oblaki klečeć, pod njem silno morje in barka u hudoj burji. Na roki mu sedi černi golobček deržeć u svojem kljunu perstan nevěste zamorkinje. Některi krivo misle, da je ta černa ptica vrank — je pa le běli golobček, kteri se je od straha počernil. —

Književni pregled.

Čitanka za pučke učionice Pod tim naslovom je izišlo na dan v Zagrebu 1850 pri tiskarju g. Fr. Županu ilirsko berilo za narodne učilnice, spisal Peter Zoričić, učitel in vlastnik narodne mestne priv. učilnice. Pod naslovom so pristavljene besede: „Od deržave nadarena knjiga.“

Obsežek naj poterdi, kako umetno je založena ta knjiga, ki šteje 288 strani, razdeljenih v sledečih 16 poglavij:

1. Nauka o čověku, 2. o licu zemlje, o suncu, měsecu itd. 3. prirodopis, 4. pripověd̄ke, basne i pěsme, 5. zemljopis, 6. kratka pověstnica cělog světa, 7. kratka dogodivština Slavjanah, 8. kratka dogodivština Hèrvatah, kratka pověstnica Serbaljah, nešto iz pověstnice ostalih ilirskih narodah, 9. o poljodělstvu i vertlarstvu, 10. o rukotvorstvu (Technologie), 11. pravila ćudorednog ponašanja, 12. kratak nauk o potrěbah svakdanjeg života, 13. o deržavi, o dužnostih i pravicah njezinih članovah, 14. o dužnosti i zadaći domorodnog vojnika, 15. o pravoj ljubavi kèrstjanskoj, 16. o cirilskoj azbuki (priměr sa cèrkvenimi pismeni i narodne poslovice poleg Vuka Štef. Karadžića).

Vsa hvala in čast gre gosp. Zoričiću, ki se je v tej knjigi izverstnega učitela in pisatela ilirskega obnesel. Pregledavši jo, sim le želel, da bi to izverstno, „od deržave nadareno“ knjigo kdo, ki je zmožen in vtegne, berž berž tudi poslovenil; zakaj take knjige nam je zdaj silno silno treba. Ker je ilirska „od deržave nadarena,“ bi ministerstvo uka gotovo tudi poslovenjeno za narodne učilnice poterdilo. Verli rojaki, ki ste zmožni in vtegnete, nemudoma pero v roke! knjiga bode v veliko korist zalegla premilej domovini, in delo se bode dobro splačalo. Da se pa dva tega dela ne lotita, naj bi pervi lotivec to po „Novicah“ in „Slovenskej Bčeli“ oznanil. — V Ljubljani ima jo na prodaj po 48 kr. srebra g. Juri Lercher.

— i —.

Jugoslavensko slovstvo. Ravnó kar ste v Celju na svitlo prišle dve vesele igri za slovensko gledišče: **Dvoboj** in **Raztresenca.** Prav izverstno ste prestavljene. Veljate 12 kr. sr. — Dobro znana velika **pratika** za novo leto 1851 je že na svitlo prišla. Prav lepih in koristnih podukov za kmetovavce nam prinese. Cena je jej 6 kr. sr. — Pri žl. Kleinmajerju u Ljubljani se ravno tiska slovenski **kolendar** za leto 1851. Spisal je ga znani slovenski pesnik Miroslav Vilhar. Razun navadnih reči nam posebno nježne pesmice dopadejo, ki imajo naslove vsih 12 mescev. — Pri Fr. Županu u Zagrebu se tiska nova knjiga pod naslovom: **Glavne črte književnosti srpske od dr. J. Subotića.** — Matica ilirska je sklenila na svoje stroške izdati: „**Uzdasi M. Mandalene** in **Psaltir slovinski** od Gjorgjića. — U Zemunu se ravno zdaj tiska: **Pověstnica Crnegore.** Pridjane so jej tudi postave Černogorcev, dane od slavnega vladika Petra I. leta 1796. Naročnina je 50 kr. sr. — Te dni je pri Fr. Županu u Zagrebu izišla knjiga: **Naputak za one, koji uče čitati.** Spisao Bogoslav Šulek. Ova knjiga obseže našemu jeziku naj prikladnišo methodo, kako je treba čitati učiti, da se decam šola omili in da učitelj svoj cilj doseže. Svezana stoji 24 kr. sr. Od te knjige se posebej dobiva: **Mala čitanka za početnike** za 10 kr. sr. — U Zagrebu je na svitlo prišlo: **Naravopisje** za porabu gimnazialnih učionicah u Hervatskoj in Slavonii. Cena svez. knj. 15 kr. sr. Berzotiskom Ljud Gaja. — Slavni Vuk Štefanović Karadžić je izdal: **Pripovijetke starog i novog zakona.** Cena je 30 kr. sr. — Pri Mehitaristah na Dunaju se tiska: **Srbska slovnica** od Daničića. — Ravno tam se pripravlja drugi natis: Srbsko-nemško-latinskega **rěčnika** od Vuk Štefanović Karadžića. — Ravno je prišel v Pragi na svitlo zvezek českih pesem, ki so tudi v ilirsko prestavljene pod naslovom: Šestero českyh pisni s ilirskym překladem. V muziko jih je djal umni in zlo izobraženi Horvat Vatroslav **Lisinski.** Dobe se te pesmi pri bukvoteržcu J. Pospišilu v Pragi. Zvezek zapopade sledeče pesmi: 1. **Vltava** (besede V. J. Piceka), 2. **Slaviček a starost**, 3. **Zavist**, 4. **Matce** (besede Pišeka), 5. **Má vlast** (besede Vlastimile Rožičkove), 6. **Poustevnik** (besede Chmelenskega). Te pesmi se smejo med tiste dela šteti, ki bodo enkrat, ko se pomnožijo, od slavenske umetnosti pričale. — V kratkem bode na svitlo prišlo prevažno delo Petra Petrovića Njeguša vladatelja Crnegore: **Lažni car ili Sćepan Mali,** historičesko zbitje izcrpljeno iz dokumentah arhive Mletačke.

Česko slovstvo. U Pragu je na svitlo prišla: **Valka z Tatary** basen epická v desíti zpěvieh od Ad. Vlčka. Dobí se za 1 gld. 12 kr. sr. — Česki pesnik Wacek Kamenicky bo prestavljene Petrarkove drame na svitlo dál. Prav izverstno se menda prestavljene. — U Beču je izišlo prevažno delo: **Pravnicko-politické názvosloví** slovanskych jaziků v Rakousku. Německo-české zvláštní vydání. Cena mu je 1 gld. 24 kr. sr. Bog daj, da bi tudi druge izdanja imenoslovja na svitlo prišle. — G. Klicpera je spisal novo zgodovinsko igro: **Loudon u Bělehradu.** — G. Venceslav Hanka je izdal: **Dalimilovo chroniko česko.** Veljá 24 kr. sr. — Gospod Hanka je dal v natis: Kralodvorski rokopis s prevodom poljskim, južnoruskim, velikoruskim, ilirskim, serbskim, slovenskim, gornjolužičkim,

nemškim in angleškim. Ruski zlo natanjčni prevod je nedavno že v Moskvi na svitlo prišel, od kodar je bil gosp. Hanka-u poslan. Serbski prevod pa je dogotovil Zlatojević Petrović, mladi serbski pesnik v Pragi. — Franc Pivoda, znani Čeh in slavni kompositeur je spet dva napeva zložil, v kterih živi narodni duh veje in sicer za „Pjsen na mou wlast“ od Gašperja Pivoda, in za „Slovan“ od Ferdinanda Kopp, perva je posvečena moravskemu ljudstvu, druga pa českemu rojaku Pišeku.

Polsko slovstvo. U Varšavi bo prišlo iz tiskarnice Orgelbranda važno delo Maciejowskega pod naslovom: Historia literatury polskiej. — Lucian Siemienski, znani prevoditelj Kraljodvorskega rokopisa in zdajni vrednik „Czasa“ pozove poljske pisatelje, da mu pošlejo svoje spise, v verzih ali v prozi, iz kterih bo on, razredivši jih, storil album pod naslovom: „Grosz Vdovy czyli pamiatka požaru Krakova.“ Čist dohodek tega se bo obernul za ponovljanje starodavnih cerkev in hiš. To delo bo zlo krasnó, imelo bo tudi slike nekterih spominkov in okolic Krakovskih. — U Vilni izdaja Maruszewski: Piesni ludu minskiego. Ta zbirka podava nam obraz prebivavcev tega kraja in njih šeg in običajev.

Rusinsko slovstvo. Prof. J. Holovacky pripravlja k tisku: historijo slovesnosti rusinske. — Gospodi Lavrovsky, Holovacki in Hušalević so se poprijeli izdelovanja nemško-rusinskega in rusinsko-nemškega slovarja — G. Horodecky bode izdal svoje rusinske pripovedke.

Zmes.

Vseučilišće jugoslavensko.

Majke Slave o narode slavni!
Jesi l' slavan, daj sada pokaži:
Hitrom nogom umětnost boginja
Vàs je sviet okružila veće,
A sad eto 'e na krajini slavskoj!

Vila ostrožinska.

Kto ne želi s cělom svojom dušom, da mu oko vidi barem utemeljenje vseučilišća domaćega? U čijem serdcu se ne odměva glas vapijućih u pustinji, koji se željno oziraju po obljubljenoj deželi? Silno dolgo već prosjaći děca slavjanska kod tudjih učilnah, silno dolgo se je zadovoljila s drobtinjicami, koje joj je tudja, maćohina ruka město čverstoga hlěbca milostivo děliti blagovolila, da mu um otrova, jerbo cvětja slavskoga u věncu neima. A kuda, kamo nas je dovela tudja brižljivost? Da nijesmo po pravoj cěsti koračili, nas je osvědočila vlastna, nas je prepričala i tudja nevolja. Mi smo zaostali na stazi napredka, a naši

vodje su zagazili u goleme zapletke. Trěba dakle, da se obazremo po bratji našoj, koja hrabro korači po cesti, koju bi si sama izabrala. Jedva mi okom vidimo berzo napredujuće bčele česke; sami pak tudjega spasitelja očekujemo. Počnimo jur staviti domovanje vsim znanostim, u kojem se mudrice, blage sestrice, ne budu stidile stanovati; a viditi ćemo, kako budu Vile uměnice iz vsěh strani prilětale, da se po njih sème posěje u ravne poljane na okolo stermnoga Velebita, Fruške gore i hladnoga Balkana. Radi budemo napredovati u vsem, čto je dobro, krasno, istinito, onda toperv možemo rećti, da nam mati Slava od radosti solze roni. Naša perva skerb neka bude, da nam se jezik izčisti u smislu vseslavjanskom t j da se tersimo tako pisati i govoriti, kako nas uči sloga slavjanska, da postanu naši umotvori obće dobro vsih Slavjanah. Unuci pozni hoćedu suditi naša děla i je odobravati, ako smo vsom silom tako radili, kako to zahtěva ogromna zadaća toliko ogromnoga naroda. Mi se imamo truditi, da se razna narěčja i razrěčja u jeden jedini književni jezik sliju, da prestanemo se kako narodičiće smatrati, no da smo Slavjani, jeden narod, jeden za vse, a vsi za jednoga. To pak ćemo toperv onda postići, kada se bolje soznanimo s narěčji sěvernoslavjanskimi, kada se i kod sěverne naše bratje jugoslavensko narěčje udomi. K tomu pak je vseučilišće, umětno ustrojeno, pervo srědstvo. Ovo će i naše tělesne sile čudnovito jačiti; s tělesnom silom pak je živo skopčana duševna moć, koja je kod nas hvala Bogu! jošće vsejednako mlada, krěpka, nepokvarjena. Ona nam pod uvětom uzajemnosti oběta čudapolne proizvode i slavu do sada nevidjenu, dok drugi narodi u čamilu čame i svoje, čestokrat bolestne, plodove uživaju i, budući da su svoje sile već razkomadali, miruju. Snaga naroda odvisi od sloge slovstvene. Blagor dakle vam, hrabri junaci na polju književnosti slavjanske, koji neprestano hitite za ovim ciljem! Na ovom polju ćemo čversto napredovati, kada imademo domaće vseučilišće, koje ustanoviti budi naša najglavnija briga, jer o mladini visi budućа srěća naša. Osobito je kod nas Jugoslavenah već najnuždnie, da se jednom probudimo, da već ozbiljno počnemo naslědovati bratre Čese, koji nas u vsakoj struci daleko nadkrilište, jer kod nas neima one gvoždene dělavnosti i nevěrojetne uzterpljivosti kako kod njih. —

O moj rode!

„Kopaj rude duboke znanosti,
Znanstva blago obće dobro budi.»

Radoslav Razlag.

Prijatelski dopis iz zlatne Prage.

Pretresaje razvitje narodov najdemo, da je Slovanski naj bolj prirodno postopal. Njegov sosed je še po lesih se skitayši i zverad lovivši si živeža iskal, kadar je že Slovan polje obdeloval, mirno v hramih prebival i pridelan hleb zavžival. Njegov sosed je še nevsmiljeno ine (druge) narode napadal, njih pridelke siloj otemal, nepoznavši nobene pravice ne zakona, kader je Slovan le svoje branil, se ptujega ne dotikal ter raji krivico terpel kot delal. Slovansko kmetijstvo, rokodelstvo i kupčija slové od nekdaj i najprej med evropejskimi narodi. Da je v poznejših časih prestal napredovati, kakor je počel, so krivi ini vladoželni narodi, ki so ga z polja na bojišče silili, za svobodo mu sužnost podali.

Kako je tedej celi narod prirodno napredoval i postopal k potrebnoj omikanosti, tako tudi naša mladina v učivnah prirodnó postopuj od ložejega k težjemu, od znanoga k neznanomu. Kdor se spomni knig, ki so bile v starih učivnah mladini omišljene, najde, da se je proti temu pravilu ravnalo. Nekaj čitati navučiti je bil jedini namen takovih slabikarjev, na serce i razum se ni gledalo. Najenkrat je moralo dete na nadzemeljski svet stopiti, o nadsmiselnih rečeh govoriti, poprej ko se je odčetovski dom poznavati naučilo. Ni ga skoka v prirodi, tedaj tudi ne v človeškem razvitju. Podam tukaj glavni načert za čitanke, ki bi se imeli mladini početnih šol omisliti, po svetu skušenih učiteljev:

Čitanka počni opisovati, kako starši za svoje otroke skerbé, potem dolžnosti, katere odtod za otroke izvirajo. Tukaj pa ne velja dolgo i široko modrovanje, veliko temnih besedi brez jedra. Čisto po domače spisane pripovedke naj kratke pravila i popise objasnijo. Mladini so starejši vse i največi dobrotniki, ljubezen do staršev jim je temelj ljubezni do Boga i bližnoga.

Zmerlivost se mora že mladini v serca vsaditi, zakaj ona je, katera osrečuje pojedine ljudi, rodovine, narode; k temu namenu pa je potreba mladini telesne potrebe človeka jasno pokazati. Čitanka tedaj opisuj dalej: telesne potrebe človeka, živež, stanovanje, obleko itd.

Kar se pervoga tiče, naj se jasno popiše, kar človek navadno povživa v jutru, u pol dne, na večer, v spomladnem času, po leti, u jesen, po zimi; nadalej posodbo, kjer se jedilo zgotovuje, prihranjuje itd. Pridaj tukaj popis o zmernosti, o nasledcih nezmernosti u kratkih povedkah.

Pravila, kako se je treba pri kosilih zaderžati; popis o zahvalnosti, o molitvi pred i po kosilu. Ne menj imenitna telesna potreba je stanovanje. Popiše se naj, kjer so nekdaj za predavnih časov ljudje stanovali, zakaj i kako so prišli do danajšnih hramov ali prebivavnic. Poimenuj glavne in potem jednotljive dele hišne, iz česa, k čemu i kaki so. Pravlic poučnih o čistoti, redu, gostoljubnosti pridaj. Da bi se ničesar le poverhno ne vzelo, se ima vse navesti, iz česa se hrami stave; vsi rokodelci, kateri stavivo zgotavljajo; orodje, kteroga je pri stavenju potreba. Pripovedke o delavnosti i lenosti. Dalej popiši spisatelj čitanke glino, pesek, apno, stavno kamenje, železo, olovo ali svinec, les vsake baže, steklo itd. Kje se vse to dobavlja, iz česa in kako se k stavivu pripravlja.

Pri obleki počni s najpotrebnejšoj, ktero mora v naših krajih vsakteri imeti; razdeli jo pa na zimno, letno; možko, žensko; pražno, vsakdajno. Dale n. p. kako se prideła len i konople, česa je potreba, da dobimo platno i poslednič oblačilo. Pride se tukaj na terice, predice, tkavca, beliča, krojača; na suknarja, črevljarja itd. na rokodelce, kteri oblačilo zgotovujejo.

Tako bi mladina kratkočasno alj po stopnjah spoznavala največe i najbližejše potrebe.

Na dvoru je mnogoverstno orodje, to se naj razloži, iz česa je i k čemu. Tudi so tam kureta, hlevi, v njih domača živina, to se naj vse dobro popiše, posebno kar se užitka ali koristi tiče. Na to povesti, kako naj mladina s živinoj ravna. Delj od doma je kozelc, kjer je pale veliko reči, s kterimi moramo mladino soznaniti: orodje gospodarsko, sternen, sočivje.

Vert se naj tako popiše, kakor so si ga skerbni zastopni gospodarji omislili. Tukaj se razklada, kaj je rastlina, drevo, tersje, zelenina, cvetlice itd. Ravno to so početki tega, kar učeni botaniko imenujejo i le tak zvanim modroslovcem potrebno najdejo. Da se pa o tem tudi u početnih učivnah z velikim užitkom učiti da, nam skušnje pričajo, le domače imena se morajo vzeti, ne tista latinsko-grajsko-arabsko-nemška. Na vertih so tudi ptice pevčice, koristne, škodlive, gomizi, plazivci, v ribnikih ribe, to vse naj je predmet naučovanja na početnih učiliščih.

O nebeških telesih, soncu, mescu, zvezdah; o rosi, mrazu, megli, oblakih, dežu, snegu itd. se naj tudi potrebno pove.

Popiše se naj človek i njega udi, smisli, kako za zdravo telo skerbeti in da smo to storiti dolžni. Nekaj o prednosti človeka pred zverinoj, o duši človeškoj. Narodni običaji, narodne igre in drugi sostavki iz dogodivščine bi tudi neškodili, ako bi se modro podučenju pridali.

Poslednič se še prida popis o rodbinah, nje pojedinih udih, dolžnostih, pravicah. Polje je to zloj široko, ravnati se pa moramo po tem, alj pišemo za pervi drugi, tretji, alj daljni razred.

Kdo tako čitanko spiše, se našoj mladini i celoj domovini zloj prikupi i bližna prihodnost pokaže preveliko korist. Delo je obležno pa preimenitno, zakaj s tem se temelj polaga, na katerega se ima cela daljna omikanost naslanjati, ter mladini o vseh napomenutih rečeh dobro ponetje (Begriff) dajati. Jernej Polčanski.

Pravi Slavjan.

Ne tisti, kteri je naj prednji med Slavjani, naj veči in naj močnejši, temoč tisti, kteri ja za sveto uzajemnost in za zjedinjenost s drugimi brati naj iskrenejše vnet, kteri življenje in samostalnost manjih in slabejih tudi ceni, samo te zasluži v naših časih slavo in sprelepo ime „Slavjana."

Smešnica. „Juri!" reče neki gospod k svojemu slugu — vzdigni se, ter nesi to pismo na pošto! — „Ah gospod, ne mòrem, ker sim preveč bolán." — „Ak ni drugači," odgovori gospodar, „pojdem pa sam, daj mi samo tvoje skornje!"

Varimo se lakomnosti, ker je izvir mnogih strasti!

Pogovori vredništva.

G. M. M. u W. Serčno se vam zahvalimo za poslane narodove pesme in pripovedke; prav radi jih bomo u bčelo jemali. — G. J. V. u K. Vaše dve pesmi smo prejeli. Ali bi se perva ne dala maličkaj okrajšati, ker predmet ni posebno zanimiv? Drugo bomo v kratkem bčeli uverstili. — G. L. S. n. D. Vašo izverstno izvirno povest iz jugoslavenske dogodivščine si bomo za novo leto pribranili, ker bi nam sicer prostora pomanjkovalo bilo. Pesem bode prihodnjič natisnjena. — G. J. F. u K. Take in enake drobtince so nam prav po volji. — G. R. R. u W. Poslani sostavki so nas prav razveselili. — G. J. u G. Vaša pesem se nam sicer prav dopade, vendar prosimo, da bi nektere verstice popraviti smeli. — G. P. u K. Misel vaše pesme je prav dobra, le samo poslednjo verstico bi želeli, da jo maličkaj predelate. Šmencaj debelo ste jo zarobili! —

K temu listu je pridjana 4. pola spisovnika.

Odgovorni izdatelj in tiskar: Ferd. Žl. Kleinmajr.

SLOVENSKA BČELA.

Mesca novembra 1850.

Tožeče drevó.

Na trati košato drevo stojí,
Med vejami veter silno šumí,
I terga za listom list romén,
Raznaša široko po zemlji plén.

Al drevo, vidivše zadnji kras
Šumeti po travi, zatèmni obraz,
Uzdihne, se milo mu storí,
I veter kara, tak govorí:

„O grozni! kakova te žene slja,
„Odejo mi silnoj tresti na tla?
„Se Bóga ne bojiš, ti pravo ni mar,
„Ki jemlješ pomladi mi zadnji dar?

„Glej! s tim sim hladilno senco dajal,
„Sim potnika krepil iz daljnih tal;
„Iz nežne cvetice sim sad rodil,
„I gladnu i žejnu*) obilno delil.

„Sedaj pa, oddavši ostalo vse,
„Sim listje prihranil si samo še;
„Al že tvoj sop po zemlji derví,
„Kar ude odeva, kar me redí.

„O če te more ganuti kaj,
„Če zgubo si čutil grenko kadaj:
„Ne delaj krivice, pusti mi,
„Kar serce tako gorko želi.

„Ne terjam veliko; listje za sad, —
„Poslednjo imetje, skop zaklad, —
„Da duša se teši, siti oko.
„O vse uterpevati je hudó!

„I ako ne gane pravica te več,
„Omečite starec milo proseč;
„Ki zadnjo lepoto, jedino slast
„Mu vzame divjih sap oblast.“

Al veter ne jenja, ne čuje besed,
Razsaja, verševa še huje, ko pred,
I listje se vsipa, piš ga dervi;
Iz šuma pa tale klic doní:

„Ne toži nevoljno, uteši sercé,
„Ne gledaj peres, ki z vetrom leté,
„Posojeno verneš, rok velí;
„Al blagor, ki dosluži ko tí!

„Čeravno odnaša listje ti piš,
„I glavo plešo v obnebje mołiš;
„Si spolnil nalogo, obrodil sad,
„I svetu koristil stoternokrat.

„Raduj se toraj! Pomine mraz;
„Vernul se bo zopet pomladni čas,
„Tadaj preobražen bodeš stal
„Bogatji, ter lepši list pognal!“

Podgorski.

*) Namesto: gladnemu i žejnemu.

Arov in Zman.

(Konec.)

Vernimo se k ljubeznjivi turški deklici. Kar je Arov šotor zapustil je imela Ilka pač žalostne dni. Gnalo jo je, pa ni vedila, kam; njeno serce je hrepenelo, al brez nade, da bi se kdaj hrepenjenje pogasilo. Kak čudna je vender razméra človeških občutkov! Čista, na poštenost in blagost ne pa na minljivo vunajnost vtemeljena ljubezen, je brez dvombe nar slajši nebeški dar, pa vselej je tej neskončni sladkosti tudi neskončna grenkost primešana. Slasti je moralo to pri občutljivi, žaromiselni Ilki toliko bolj biti, ker je Zman dan na dan bolj Alita nadlegoval, mu jo v zakon dati. Za odreči ni bilo; pa za dovoliti tudi ne, ker bi bil oče srečo lastnega otroka razderl, če ravno mu še ni znan ogenj njenega serca bil. Snubec se zadnjič, očeta prositi, naveliča in gre rajši k vojskovodju Kabdalu, da bi on s svojo besedo to reč dognal. Navada ni pri Turkih, da bi čez hčere kdo drugi kot oče al njegov namestnik oblast imel, pa v vojski se tudi navada opusti, če ima opušćenje hasen prinesti. Kabdal ne prisodi sicer Ilke Zmanu, pa tistemu jo prisodi, ki bi kako umetnost znajdil, da bi se Homec podal. Tudi to je snubcu všeč; ker bi se zamogle pri tem razun Ilke tudi velika čast in slava pridobiti. Vedil ja pa, da se nihče drugi za deklico ne poganja in da se torej nihče drugi u kako nevarnost ne bo podal. U kratkem je njegov naklep storjen. On pokliče trumo, ki jo je on veleval, skupej, jej da povelje in molk zapové zastran vsega, kar bi v obziru njegovega namena storila. Kmalo nastane veliko upitje po turškem stanišu. Vse vre skup, kaj da bi pomenilo in nihče se ne more dovelj čuditi, ko vidi. Po ulicah tabra je Zman dirjal, za njim je pa njegova truma z velikim hrupom derla. Tečenje in sledenje se tudi pri vodi ni vstavilo, marveč terpí tudi po višavi gori in pride do homškega grada. „Pobijte ga! pobijte izdajavca, vskoka!" je dramhal sledivcov gromela. Posadka je to celo prigodbo vidila in berš spozná, da je moral Zman v kakšin prepir s samim Kabdalom priti, da ga ta zato vloviti in umoriti hoče. Ta priložnost se Ostervaru zlo pripravna zdi, naj večega junaka Turkov na svojo stran spraviti in si ga poprijazniti. Hitro reče Zmanu vrata odpreti in ga notri peljati." Na preganjavce pa pošlje trumo vojšakov, ki Turke kmalo odtirajo in po griču doli zapodé.

Ko je preganjani u zavetju, ga obsujejo trume kristjanov, ki ga radovedno zastran te dogodbe poprašujejo. Proti Ostervaru obernjen začne on Kabdala tožiti in pripovedovati, da so Turki neizrečeno nevoljni, da tak dolgo že Homec obsedajo. To nevoljo kerviloku naznaniti, je armada njega zvolila. Ko Kabdala pové, da naj se volji vojšakov, tabor popustiti vda, ga reče on pri tej priči popasti. Pa naglo švigne iz šotora med rajdami turških stanov na ravnost proti Homcu, ker je vedil, da je zanaprej le tu njegovo savetje in stanovanje. O tem umenju se ni prekanul. Posadka ga je preganjavcov rešila. Nasproti bo pa tudi on vse skusil in storil, da jej pomaga in njene in njegove sovražnike v zgubo in škodo pripravi.

To pripovedovanje se zlo verjetno zdi, zakaj okoljšine so resnične; da so se Turki oblege naveličali, je bilo gotovo, ker je njih narava le za berzen napad, pa nikakor za počasne opravila vstvarjena. Z drugimi vred verjame tudi Ostervar in z velikim veseljem Zmana med svoje vojšake vzeme. Ker je bil njegov pogum vsim od pervega do zadnjega znan, je že koj njegova perva stopnja-stopnja častnika. Pa vskok poverne tudi čo počastenje z deli, nad kterimi se vrag in prijatel zavzameta. Zdelo se je, da je zdaj sreča Turke popolnoma zapustila. Kjer so se pokazali, so bili pobiti in če jih je bilo ravno dostikrat petkrat več, so vender pobegnuli, ko so majhno trumo bramboveov in na njenem čelu Zmana zagledali. Vsaki dan se kristjanom z zmago konča, pa z dobičkom zastav in sovražnih topov. Škoda, ki jo Kabdal terpi, je grozovitna in le čudno se posadki zdi, da vender ne odjenja, marveč z enako terdovratnostjo vojaške naprave doveršuje. Pa prepričana je, da bo u kratkem omagati moral, ako bo tudi za naprej vse tako po godu in sreči kakor do zdaj šlo. Da se bo pa to zgodilo, se je upati smelo. Arov in Zman sta če dalje hujše pritiskala. Da se bo njunemu ognju sčasoma ovira vklonuti morala, je bilo brez dvombe gotovo.

Nepričakovana nesreča pa nade posadke prežene in njeno krepost za nekoliko časa omami. Ta nesreča je bila nagla smert Ostervara. Te slovenski junak je bil že sicer star, pa duh njegov je bil še iskren, mlad in pogumen. Ostervar je vse okoljšine naglo prevdaril in se po njih ravnal. Da se je po primeri majhen grad Homec tak serčno in tak dolgo branil, je bilo delo njegove previdnosti in predene glave. Bil je sicer žlahtnega stanú, pa ljudomilo serce mu je tudi ljubezen kmetov pridobilo. Vse ga je kot očeta ljubilo; vse je tedaj o njegovem hitrem poginu prepadeno in ostrašeno. Še popolnoma zdrav se je z Zmanom k malici vsedel. Po jedi pa čne bolehati,

se vleže in preden še mrak dol in log počerni, je bil zadnji zdihlej izustil in svojo trumo zapustil.

Že ko se je zvedilo, da bi umreti utegnul, se je posadka okol njegove postlje zbrala in ga prosila, da naj jej vojskovovodja zbere, ki bi jih, ako bi on več ne ustal, vodil in vladal. On reče vojvodsko palico prinesti in jo da Zmanu. Potem svojo vojsko opominja, mu ravno tako zvesta biti, kakor je njemu bila. Ko se je proti Arovu obernul in mu posebej nekaj reči hotel, se mu je glas zaperl, in potem ni več besedice govoril. Koj po zagrebu Zman posadko skupej pokliče, da bi mu po stari šegi prisegla. On se ustopi na visoko stolico med njo; vojšaki mu na sveti križ prisežejo in ga trikrat visoko v zrak na stolu vzdigneje. Pri vsakem povzdigu zagromi „živio", da se deleč razlega. Novi vojskovodja si zvoli potem stotnike in podpoveljnike in napravi krasen obed. To bi bilo nemogoče, ako bi ne bila poprejni dan neka četa trumo Turkov prepadla in jej mnogo hrane vsake baže in verste pobrala.

Posadka je zdaj, kar brambo zadene, zopet brez skerbi; nektere clo misel obhaja, da bo pod mladim vodjem boljši šlo, kot pod starim in kakor se jim zdi, vse prepočasnim Ostervarom. Pa popolnoma nasprotnih misel je Arov. On je na vse na tanko pazil in po dolgem prevdarku ima za gotovo, strašno resnico, da je Zman to kar je bil — Turk na duhu, mnenju in namenu. Že način in izpeljava njegovega pribega k gradu ga s sumom in pomišljenjem navda. Čudno se mu zdi, da Turki takrat, ko so že vidili, da jim odide, niso pušk rabili in pobegnjenca vstrelili. Čudno se mu zdi, da so po tisti dogodbi sovražniki veliko pred, kakor poprej bežali in da so potem dostikrat cele trume herbet obernule, če se je le en mož iz posade pokazal. Nespametno bi bilo, to le strahu pred Zmanom pripisati. Da je pri tem kaka posebna skrivnost, ni mogoče dvomiti. Tudi, da je Zman berš po pogrebu prisego tirjal in da je bil memo druzih častnikov Arov le na nizko stopnjo djan, poterdi sam prebrisanega Slovenca. Bistro gleda on na vse, kar se godi, kuje in vari. Njegovi pazljivosti ne odide, da je eno noč nekdo skoz grajska vrata po griču u turško staniše korakal in se čez kake pol ure nazaj podal. Sklen njegovih oči razmotri dobro, da ima nazaj pridši, velike berke in malo las spredej, kterih znamenj ni med celo posadko drugi kot Zman imel. Drugo pot je zapazil, da sta dva moža po griču prišla, kterima so se vrata po kratkem šeptanju odperle. Po teh in druzih dogodkih se Arov prepriča, da je grad v nar hujši nevarnosti predanja in pogube in on

začne misliti, kako bi se pripomoč dobila, nevarnosti v okom priti in jo berš ko mogoče odvernuti. Pa tudi Zman je sčasoma spregledal, da za svoje naklepe ne vé več sam, temuč da ima stražnika in čuvaja pri svojem namenu. Arov je bil edini Slovenec, ki je naredbe vojskovodja zmesti in poventati zamogel. Zatorej se ga Zman po lahki poti znebiti misli. Pokliče ga namreč k sebi in mu da povelje, se skoz turške ležaje zmuzati in tisto slovensko vojsko na pomoč pripeljati, ki se je že davnej okoli Kamneka u otetbo Homca nabirala. Mislil si je, da bodo Arova al že Turki zasačili, al pa da bo on tako dolgo na poti, da že njegovega naklepa ne bode razdreti mogel. Tiste slovenske armade pri Kamneku pa se ni bilo clo nič bati. Bila je zlo pičla in je menila, da jej ni potreba Turke napasti, ker jim je že hrabro obnašanje posadke dosti opraviti dalo. Arov je sicer razumel, da mora doveršenje Zmanovih misel blizo biti, ker si ga zdaj s poveljem s poti spraviti želi, vender mu to luč prižgè, to reč na tanko pri Turkih samih pozvedeti in na to pozvedbo terdnjavi in posadki pomoč in rešenje izmisliti in pripraviti. Ponižno posluša tedaj zapoved svojega turškega vojskovodja in zapusti brez oporske slovenski grad.

Temna noč je že nastopila, ko skoz germovje po nar stermejših krajih v turški tabor dospé. Sklenul je ne dalje iti, predeu bi mu bili sovražni naklepi znani. Ker je turški jezik za silo govoriti umel, ga ni druzega skerbelo, ko njegova od maometanske čisto razločna obleka. Vender si vé modra glava kmalo pomagati. Blizo enega šotora se mu zdi, da nekdo smerči in ko potipa, vidi da je res Turk na tléh ležal in terdo spal. Berš potegne svoj hanžar in ga neverniku tak globoko v oserčje porine, da po kratkem ječanju pogine. Ko se oblačila ubitega polastí in ga ná se dene, se od tod naglo pobere in po rajdah nebrojnih stanov zgubí. Večkrat je sicer poslušal in tú in tam postal, pa vse je tiho, razun klicanja in rožljanja stražnikov. Čez nekoliko pride u ulice, ki se mu bolj kot druge znane zazdevajo in koj ga misel obide, da je že tu enkrat bil. On nekoliko postojí in vídi, da so na tistem kraju posebno veliki in krasni šotori. Še bolj pa se zavzame ko šeptanje začuje, ki iz bližnjega stana na njegova ušesa bije. On si dih in sapo zaderžuje počene tik stene šotora, pazi in sluša.

„Na jutri večer tedej, pravi en glas, bodite pripravljeni. Ob tem času mora biti zmaga naša in grad u turških rokah.

Kot merzlica pri teh besedah Arova spreleti.

„„Se je pa na Zmana res popolnoma zanesti?"" vpraša drugi glas.

„Kakor na sedem stolpov v Carigradu, pravi pervi, preden štir in dvajset ur mine, nam bo zvesto Homec izročil."

„„Ga bo pa posadka poslušala,"" bara drugi.

„Ne boj se! odgovori pervi, že sim ti povedal, kako se bo zgodilo; brambovci menijo za terdno, da bi mi pobegnuli, ako bi tako imenovana Kamneška vojska u nas udarila. Na to je naš naklep narejen. Posadka Zmanu popolnoma zaupa. On jej bo prigovarjal in jo jutri o mraku večidel iz terdnjave peljal. Da bo vun šla; jej bomo že toliko prostora dali."

„„Pa se jej ne bo sumno zdelo, grad popustiti?""

„Ne! marveč bo to rada storila, ker nas s tem odgnati meni. Drugi dan nas bo mislila od zad napasti, kaker da bi bila kamneška vojska. Ne bo tedaj dvomila, da bomo mi tà misleči od Homca naglo odrinudi. Toliko rajši, bo iz terdnjave šla, ker bo Zman u njej vender še dve sto mož za brambo pustil.

„„To nam zamore zares nevarno biti.""

„Nikakor! te stotini obstojete iz hromih, kruljevih in strahljivih ljudi, ki so brez poguma in moči. Zraven jim bo Zman še omotice u vino namešal, da našega prihoda ne čujejo. Sicer nam je že tudi ponarejene ključe od grajskih vrat poslal, s kterimi bi si jih odperli, če bi prav tisti stotini nas ovirati hotle."

Arov je dovelj zvedil, pa ne more si nar manjšega pomočka spomniti, da bi iz takšne nevarnosti svoje brate potegnul. Počasi se on vzdigne in krog šatora korake znoberna. Silno pa se prestraši, ko po uni plati iz line stana obraz stoneti vidi. Preden se še umakne, ga tudi oseba pri olnica vgleda, in prestrašena pri tej prički glasno „Ali!" zavpije. On skoči in beži in se ne spomni, da bi se mu ne bilo po turško oblečenemu bati potreba. Ker sliši blizo sebe stražo govoriti, se zopet oberne in še enkrat tik meme osebe pri lini gre. Ta se zopet nanj ozre pa ko mu u obraz, ki ga je iz oblakov pridša luna posijala, pogleda, hipoma ostermi in plašno „Arov!" izdihne. Pa on se ne zmeni za zdih Ilke, ki jo je zdaj spoznal, marveč ga glas Alita, ki je skrivni le unemu znani pogovor s Kabdalom končal in v hčerkino izbo stopil, tako ostraši, da brez prenehanja skoz tabor bega in poprej ne jenja, dokler gosto germovje ob bregu Bistrice doseže. Tu se skrije in skoz dan zastran rešitve gradú pomišljuje. Solnce zajde, mrak napoči, pa tudi naklep Arova je storjen.

Ko ura devet odbije, se začne po turškem ležišu marno gibanje. Vse prijema za orožje in proti višavi hiti. Vsak vé, kaj to pomeni, ker je Kabdal armadi namenil, in popred vsim nenavadnlji obnašanje Zmana razodel in jej povedal, da je že ob osmeh posadka Homec zapustila. Neizrečeno veselje tedaj vse navdaja, ker ima težavna oblega tak lohak in nagel konec doseči. Turkom se tudi Arov pridruži in z njimi vred čez vode po griču stopa. V gradu je vse tiho — nič tistega ne mega gibanja kot drugi dní. Vrata se s ponarejenimi ključi odpró, terdnjava se prepade, orožnica posede, hroma in omotičena truma brambovcov skor brez vpora poseka. Vse se tako naglo doverši, da je grad, predeh še ura deset zaklenka, pridobljen in v turških pesteh.

Po zmagi se veselje Turkov z neskončnim piskom in vriskanjem razodeva. Vojskovodja jim pa veliko obednico napravi. Kar je le dobrega in žlahtnega v taboru dobiti, pride na mizo; radostnega serca si prostaki in častniki eden drugemu napivajo; dobrovoljnosti ni konca ne kraja. Kmalo začnó razne pijače svojo moč kazati; vinjena polega ena truma nevercov za drugo. In ravno te reči je nar bolj željno Arov pričakoval. Popred se je z drugimi vred v spodnji izbi radoval; ko pa splošno omamljenje zarè, pivnico zapustí in gre po stopnicah v nadstropje, kjer se je Kabdal z mnogimi drugimi pri kupici *) razveseljeval. Tudi tam so že glave zmedene in noge slabe, tako da pinci večidel na tla pocepajo. Varno stopa v sebe Slovenec, pa ko Kabdala zagleda, se mu roka skor sama od sebe skerči in po handžaru seže. Še enkrat, dvakrat okolj sebe pogleda; potem stopi serčno bližej, pomeri, mahne in — njegovo orožje tiči v sercu turškega vojskovodja. Naglo hiti zdaj in izbe, plane po stopnjicah dolj — in žark keklé obсveti njegove s kervjo poškropljeno obleko. On se hoče vogniti in pri nasprotnih vratih grad zapustiti, da bi delo popolnoma doveršil. Zastonj! Ali, ki je edini svojo trumo zaderževal, da ni tak neomerno obedovala, je z njo grad pregledoval. Hlapec je naprej svetilnico nesel in ta zapazi Arova in še mokre kervave madeže na njem. To obudi sum. Slovenec, ki se stetonj izgovarja in možko derži, je prijet, od Alita spoznan in porezan. Kaj kervavi madeži pomenijo se v kratkem pokaže. Obup in smerten trepet prepade tužno trumo, svojega imenitnega vodja vsmertenega najditi; le ta misel jo nekoliko tolaži, da je morivec v pesteh. „Kri za kri!" vpijejo vsi. — Ali stori sodbo,

*) Dobro vem, da Turki vina ne pijejo, pa deržal sim se narodnega pripovedovanja. Pis.

da ima po pervem petju petelina glava kristjana pasti. Gotovo bi ga bil k bolj počasni in hujši kazni obsodil, ako bi mu ne bila s smertjo Kabdala ena tiha želja dopolnjena. Mislil je namreč ga namestiti in vojskovodja turške armade postati.

Arov je bil, ker se ni nikomur poljubilo, grajske ječe poiskati, v klet odpeljan, ki je bila pa brez vrat. Skoz okno je nekoliko luna sijala, toraj se ni Turkom, ki so ga stražili, posebna luč potreba zdéla. Stražnikov je bilo šest, ki so se pa čez pol ure z drugimi šestimi verstili. Ti čuvaji so pri durih kleti sem ter tje hodili in se le od strane na nesrečnega jetnika ozirali. Arov je vedil, kaj ga čaka in je bil na smert pripravljen. Stokrat ga je že v serditih bitvah srečala, toraj se mu ne zdi grozovitna. Ura udari polnoči, luna pojemlje, straže se verstit pridejo. Memo njih pa stopa v ječo ženska oseba — turška deklica Ilka. Ker se čuvaji še zanjo ne zmenijo, gre brez napotė k Arovu, se vkloni pred njim in pravi tiho, da jo le on čuje: „Meniva obleko, reši se! naglo, dokler se še straže pogovarjajo in čas ne preteče." — Velikodušnost deklice bi bila vsakega prevzeti morala, toliko bolj je tedaj Arova, ki je že nad življenjem obupal. „„Angelj iz nebes!"" pravi on, jo na svoje serce pritisnivši, „„naj se zgodi. V dveh urah pridem te rešit. Kraljevo plačilo in večna hvaležnost Slovencov ti potem ne odide."" Obleka je naglo premenjena. Arov da Ilki haljo, ona njemu žensko ogrinjalo in potem se ločita. Slovenec gre brez suma memo straž iz ječe, iz grada, po griču na prosto plan.

Komaj je na uni breg vode dospel, vidi človeka proti mostu hiteti, ki ga zdajci za izdajavnega Zmana spozna. „Stoj!" mu kriči nasproti, „brez gostinčarja si računil, tvoja zadnja ura je prišla". Pri tem pade serdito na Zmana, ga okleše in mu hanžar vzame. Pa zastonj si prizadeva, mu tudi sabljo izneti. Strašen boj se med junakoma prične. Ta skuša s hanžarom, uni s sabljo svojega nasprotnika povenčati. Obá sta enako urna, enako umetna; eden se drugemu umika, tako da že ura dve bije, brez izločenja zatega al onega. Pa klenk ure Arova na nevarnost opomni, v kteri je njegova turška rešenica. Nezaderžljivo buti zdaj v Zmana, mu izmakne sabljo in mu z njo na en mah glavo odbije. Ko jo za lase prime, dirja z njo brez preneha, dokler prekanjene posadke ne dobó. V kratkem jej predajo in nevarnost Zmana razloži, potem pa jo pelje jaderno proti Hemcu v popolno vničbo turških druhal. Že je voda za herbtom, grič nastopljen, vrata pred nosom — zdaj zapoje petelin, da se strašno razlega.

Smerten pot stopi Arovu po čelu, on osterni: — zdih in krik „Arov!“ se iz kleti, v kterej je bil on popred, žalostno oglasi. „Naprej,“ zagromi on svoji trumi, „morebiti, da jo rešimo.“ — Prepozno! Koj ko je petelin zapel, je bila Ilka v ječi vmorjena. Slovenci so jo le maševati mogli. Turška vojska je od pervega do zadnjega pobita. Le Alitu da Arov prostost, da bi očetu povernul, ker hčerki ne more in ga v domovino spusti. Pa on se brani iti, temuč ostane pri kristjanih, se zopet preoberne in je pobožen mnih postal. Homški grad se je pa sčasoma razsul in hud potres je clo višavo na dvoje razdelil. Na enem teh gričev stoji zdaj božja pot Marije, ki jo mnogo ljudi iz vseh slovenskih krajev obiskuje.

Pod cerkevjo, pravi pripovedka, je pa prostorna izba, v kteri zakleta Ilka sedí in odrešenja pričakuje.

Večernica.

Solnce na nebá višini,
Jemlje že slovó od dné,
Zadni žarki po dolini
In po gričih se cedé.
Mrak čez zemljo se steguje
Tihi mir povsod kraljuje,
Tud' je vtihnil mični kór
Drobnih prebivavcev gor
Dokler spet zasije zor.

Čuj kak' sladka melodija,
Zvona glas se sliši zdaj:
„Bod' češčena, o Marija,
Božja mati vekomaj!“ —
Spet je tiho po dobravi,
In nad nami na višavi,
Zvezd miljonov zabliši
V serca pokoj se cedí —
V božjem varstvu svet zaspí!

In takó tekó nam dnovi,
In večera nam bežé,
Dokler zadnikrat zvonovi
O Mariji zazvoné. —
Tekrat bomo počivali,
In v naročju zemlje spali; —
Bratje! dan je scer pekóč,
Vendar delajmo na moč,
Bo nam v grobu lahka noč! —

—n.

Sprava v Černigori.

S veseljem se oziramo Slovenci proti jugu dežel, od koder nam vsaki dan rumeno sončice prisije, dobro vedoč, da tudi tam po Serbii, Bosni, Bulgarskej, junaškej krajini i. t. d. Slaveni, po kervi i slavi naši brati prebivajo. I med temi najdemo narod, katerega do današnjega dné nobena sila ni popačiti, ni podjarmiti zamogla — narod te je slavni Černogorski. Dogodivščina tega naroda i slava ste si ednako velike. Ime stanovališča kaže, da morajo Černogorci s velicim trudom nerodovitno zemljišče, večidel po stermem pečovju nastlano, obdelovati, ako si hočejo potrebnega živeža pridobiti. Vendar zadovoljni Černogorec, verni sin svojih roditeljev, veselo gospodari po svojej dragej zemlji, katera mnogokrat od kervožejnih Turkov nadlegovana, še nobenega ptujega gospodarja poznala ni.

Vsred gostosenčnih logov i dobrav, ki še večidel zemljo pokrivajo, najdeš male sela i hišice semtertje raztrošene se ne vidijo daleč, ker jih homec zakriva; le dim, ki se proti nebu valí, je popotniku znamenje, da se kraju bliža, kjer človeške duše prebivajo. Na koncu tega sela je stala popova hiša, ki so ga Volk imenovali. Mali vertec okoli hiše in nekaj zemljišča v spodnjej ravnini, je bilo vse popovo pozemeljsko posestvo. Že skoz dvajset let je bil Volk dolžnosti dušnega pastirja na tanjko spolnoval. Zavolj njegove prijaznosti, skerbi i marljivosti so ga vsi sosedi sila spoštovali. Ni minulo skorej dneva, da bi ne bila ta ali una oseba modrega popa za svèt v dvomljivih rečih poprašat došla, i malo kdo izmed pridših je nezadovoljen njegove hiše zapustil.

Bil je Volk oče sirotam, tolažnik žalostnim, zdravnik bolnikom, varh i podpornik nedolžnih, sodnik pri tožbah i vodja vojščakov proti turškim roparjem. Žares težke so bile te dolžnoti za popa, ali imel je v lastnej hiši zaklad, kateri mu je vse muke skerbipolnega življenja obilno nadomestil, imel je namreč poštenja vredno ženo i ljubeznivo hčer, Jagodo po imenu. Materna čednost i očeta krasne lastnosti ste se k velicej radosti roditeljev v Jagodi lepo zjedinile. Pripustite mi na tanjko popisovati device lepoto: rudeča nje lica, ko juterna zora, oči nebeških zvezd plamena, ust ljubeznivost; — celo truplo, vitko ko tanka jela v visokej planini, je bilo vredno prebivališče nje lepe, neoskrunjene duše! — Skerbni oče je jo za nevesto odločil poštenemu mladenču, Ranko po imenu, jedinemu sinu kneza, ki je v sosednem selu stanoval, ter v mladih letih

Volka priserčni prijatelj bil. Ranko i Jagoda sta bila ljubezni do enakega odnako vžgana, i tako rekoč, jedna duša je oživljala dva telesa. Po nekih mesecih bi imela Jagoda dopolniti šestnajsto leto i po serčnej želji nje roditeljev svojo roko Rankotu podati.

Bilo je zimskega večera. Zamišljen sedí Volk za mizo, debelo knjigo v rokah derže; mati i hči pa na pečnej klopi predete ter si rahlo na uho pošeptavate, da ne bi otca motile. Zvunaj pa brije i zavija studeni sever čez hišni krov, kakor bi ma hotel vso slamo izruvati. Krog i krog je umolknilo vse v strašnej nočnej temoti, le tu in tam še psovi, zvesti čuvaji, s vetrom zatulijo. Kar na dvorišču domači pes zalaja i precej tudi na hišna vrata zabobni. Prestrašene planete mati i hči nakvišku, Volk si pa verno čelo prekriža, za luč prime, da bi pogledal, kaj če to biti.

„Za Boga, ne odpiraj vrat!“ zavpije mati, „pozno je že i noč prestrašna i viharna.“

„Tim veča je sila, i tim potrebnejša pomoč“ odgovori mirno Volk, ter se k vratam oberne.

„Tako vendar prej povprašaj, kdo je zvunaj i kaj da poželi. Znabiti so to turski roparji.“

„Ne smie se šele na dolgo popraševati“, reče Volk, „kader begun strehe al umirajoč moje tolažbe i pomoči potrebuje! — Bomli zavolj praznega strahu potrebnemu pomoči odrekel?“ — To rekoč, odpre vrata i v hišo plane — Ranko, ves bled, prestrašen, s raztrešenimi lasmi, plašno se ozira okrog, kolena mu se tresejo, strah ga premaga, on omedli in se bez sebe na tla zruši (zverne). Jagoda obupno z rokami zvija, mati hiti iskat domačih zdravil, Volk mu pa hitro toplo postelj pripravi ter njegove drevene ude ogrevati poskuša — i tako jim vendar po sreči izide, s skupno močjo omedlevšega zopet zdramiti. Al huda merzlica ga jame drobiti. Strašne podobe ga vznemirujejo i tako se celo noč v groznih mukah po postelji premetava. Sele v jutro, ko je zgodnja zarja svoje rumene žarke po sneženih gričih razlivati počela, Ranko sladko zadremlje. Visoko je že stjalo sonce na nebu; Volk je bil že svoje navadne juterne posle opravil, je Ranko še ves čas sladko počival i spal. Jagoda, objokane oči v Rankota uperte, mu mirno pri znožju sedí in skerbljivo paži na vsaki izdihlej, ki se njegovim persam izvije. — Zdaj se začne Ranko mezati i po malem oči odpirati; plašno se ogleduje po sebi, kakor da bi mu prebivališče neznano bilo, i zadnjič zagleda sorodišna Jagodo, kakor bi jo nekdj popraćati hotel. —

„Hvala Bogu, zopet živi!“ zakriči devojka ter se jokajoča čez njegovo postelj verže, — otec hvaležno proti nebu pogleda i roko na Rankotovo vroče čelo položi. Ranko ves ganjen stisne starčeku roko, ter globoko zdihnuvši jame k svojim obernjen: „O zakaj toliko miloserdja, moj oče! — zakaj ta čista ljubezen, nesrečna devojka! jes je ne zaslužim. — Potegnite nazaj svoje roke, odvernite svoje oči od mene, vaše ljubezni jes nisem vreden! Oj vi, goljfani! vi štimate, da Ranko pred vami stoji; Ranko s čistim, nedolžnim sercem? — Omadežovano je zdaj moje ime, — moja roka je s kervjo oskrunjena — jes sim vmorivec!“ — Kot od strele zadeta plane Jagoda kviško i tresoč se odtegne. Volk roko od nesrečnega — kot ojster meč so mu presunile Rankotove besede mehkočutno serce; zakaj ljubil je mladenča iz cele svoje duše, da bi lastnega deteta bolj ne bil mogel. Molče oči v tla pobesi — i njegove solze, ah kot vlomki sveta, se mu čez lice valijo — Jagoda sirota si hoče tugo v persih ohladiti, ter pod milo nebo zbeži.

„Ah, sadaj šele vidim, da sim nesrečen!“ jame zopet Ranko „ti dragi oče mi odtegneš svoje roke — i Jagoda me tudi beži! Ah, to vaše zaničovanje je mi britkejše, kot večna temota.“

„O! da bi saj tolažbe môgel najti za te!“ jame po dolgem molku zopet Volk, „Govori, povej, kako ti je bilo mogoče kaj tacega včiniti?“

„Znano ti je, da sta si moj otec i sosed Miloš že mnogo let v sovražtvu; dobro pa tudi veš, kako je me ova nesloga v serce bolela. Vse moje poskušanje, nju serdita serca zopet združiti, je bilo zastonj. Ali kar se pri očetih zgoditi ni moglo, to se je srečno pri sinih spolnilo; seznanil sim se namreč z njegovim sinom, Milenkotom, in vkratkem je iz tega znanstva lepo prijaznost i vzajemna ljubezen scvetela. Milenko je postal moj zvest tovarš na vsih mojih potih; čredo sva skupej na pašo gonila, v hrabrosti najne moči poskušala i skupej divjo zverjad od najnih čred odganjala. Ali sim šel na medvede ali volke lov lovit — Milenko se ni od mene ločil. Zastonj sim ga tolkokrat opominjal; nevarnosti so mladega lovca šele bolj dražile i spodbadale. — Enkrat zasledim volkulje. Lahko bi jo bil na njenih nabegih vjel, ali vedel sim, da ima mladiče v ležišču, ter sim želel celo pleme pokončati. Ovaj sklep razodenem svojemu predragemu Milenkotu — o da mi niso takrat usta na vekomaj otrpnele! — Dobro oboroženja se podava precej na pot i skorej dojdeva na tisti nesrečni kraj. Milenko se je poprej z menoj pogodil, da hoče sam nevarni lov

skriti: jaz pa bi imel od daleč pred berlogom čuvati. — In glej, jes nepremišljen človek, pozabivši nevarnosti, ki po tacih spokah žugajo, dovolim njegovemu silnemu poželenju! — Ko se že berlogu bližava, mi začne serce močno v persih nabijati i silna britkost me nahaja ne za me — temoč za Milenkota! — Vendar se na tihem radujem, ko zagledam nove sledke v snegu i ko krog i krog berlog obidem, i povsod očitne volčje slede zapazim, nisem dalje dvomil, da je volkulja pred kratkem šele ležišče zapustila i da mladi nečuvani v gnezdu ležijo. Hitro verže Milenko puške i torbico na stran, i zleze v berlog. Še se mi je njegova obleka iz tamnega berloga bliskotala, ko zaslišim na mah silen krič, ki me strašno v serce zbode! Trepetaje skočim bližej ino vidim — o groza! kako volkulja stekla, Milenkota nevsmiljeno objemši, ga v steno tišči. Groza me po celem životu spreleti, kri se mi vstavi, žile mi oterpnejo — komaj še zagrabim puško, namerim, vstrelim i zadenem — o mene nečimernega strelca! — zadenem serce mojega prijatelja. — Ne pusti me, otec, dalje povedat, ah spomin mojega peklenskega dela mi od velike žalosti možgane v glavi zmeša! — Kajan kakor veliki pregrešnik se proti domu obernem, — Milenkotov oče zavolj zgubljenega sina, ki mu je bil naj dražje blago tega sveta, obupno roke zvija i jadikuje. Serd i sovraž̌tvo do naše rodovine, ki je ga dozdaj v znotranjščini kril, zopet narase v živi plamen, i na grobu vmorjenega sina se zarotí, njegovo smert nevsmiljeno maščevati. I glej, kmalo je prisego izpolnil: že drugi den po našej hiši od vsih strani pogubljivi plami švigajo. Majka mi leži betežna pod lopno streho, otca mi preganja obup čez pečine i stermine i mene grize vest, da nigde pokoja najti ne morem; — o predragi oče! zamore li jeden človek pod milim soncem nesrečniši biti od mene?»

„Predragi moj sinko!» povzame po dolgem molčanju Volk, Rankota za roko prijemši, „popolnoma občutim s teboj nesrečno tvoje stanje; ali nikar ne obupaj, le pokrepčaj se; zakaj obup storjenega nikdar ne popravi, temuč mnogokrat še večo nesrečo nakloni. Spomni se solz tvoje siromaške matere, pomisli tvojega bežnega pomilovanja vrednega očeta, pomisli tvojega lastnega omadežovanega imena. Nikar ne prelivaj več solz, globoko si tugo vtisni v nedra globino, dokler se z razserdjenim sovražnikom ne spraviš i kervavi maščevavni meč od tvojih roditeljev ne odverneš — zato se podvizaj i skaži se v djanju nedolžnega; tvoja nedolžnost ti bo dala serčnost i krepost se s sovražnikom v lepem spraviti.»

„Sprava? Oj nigdar še mi ini te besede izustil, serce njegovo še njene slasti nikdar občutilo ni! Mojega serca kri mu zna jezo ohladiti, mojih starišev prah njegovej maščevavnej pohoti zadostiti, ali — odpustil mu nikdar ne bode!"

„Bode, moj sin! bode, samo poskusi. Glej, občutljivo serce se nikoli lagje omehčati ne da, kakor na grobu jedinega sina; i če se kaka ljubeznjiva i draga oseba na pokopališče spremi, o takrat, dragi moj! se lahko sovraštvo pozabi! Še enkrat te prosim i zarotim, okrepčaj se i idi z menoj v tvoje selo nazaj; jaz sam hočem poskusiti, vas v miru zopet spraviti."

Upanja radostni žarki so mu naglo obupa terde skorje raztopili. Vnovič se Ranko oživi i zavé, i se poslovi v Volkovej hiši; zadnjič še kušne trepečo Jagodo ter se bez skerbi s Volkom na pot podá. Ranketu ukaže Volk v nekem bližnem samostanu ostati, sam pa v selo hiti, izpolnit, kar se je vsim nemogoče zdelo.

(Konec sledi.)

Šole na deželi morajo slovenske biti.

Novo šolsko leto je nastopilo. Bog daj, da bi se vedno bolj sovražno opoverovanje Slovenščine zmanjševalo, in da bi ona, čversta hčerka naše vsolne matere Slave, povsod na deželi po Slovenskem v kmečkih šolah vladala edina sama!

Prava reč bo to, bode gotovo marsikteri imenitno in zaničljivo zaklical, in v svojej nejevolji se nosil in todil, da še vedno enostranski sovražni duh po deželi gospoduje, in nemški jezik, kateri je vender dozdaj povsod vpeljan bil, zametjé, in njega, ki je toliko potreben, iz šol zavračuje. Ali tiho, gospodi! ki tako mislite, ako hočete, da se ne bote prodali ko taki, ki nemajo ne zapopadka od šol na deželi, in ne slavjanskega serca v svojih persih. Ali pa je morde pametno, modro i pravično: Nemščino tudi zanaprej v šolah po deželi obderžati? — Je sad, ki je dozdaj v nemško-slovenskih šolah otrokam dozoril, v resnici tako dober in obiln, da se od Slovencov to terja, kar drugim ljudstvam naložiti nobenemu na misel ne pride, in da bi imeli slovenski otroci zavolj nemškega svoj materni jezik ponemariti? — In torej je koristno, je otrokam v prid, ako se po starej šegi nemško brati, pisati in ra-

čutiti uče, ako se jim polno nemških reči, ki jih ne razumejo, v glavo vbija, in se celo reč Nemščino zadevajočih pravil iz glave blebetati navajaje?

V pojasnjenje teh vprašanj hočem na vsako posebej odgovoriti, in s tem slednemu, ako ravno slep biti neče, razkazati, kako nespametno in krivično da je perzadevanje teh, kateri bi radi po vsej sili nemški jezik v šolah po deželi ohranili.

Je pametno, se toraj vpraša, je modro in pravično, Nemščino tudi zanaprej v šolah po deželi obderžati? — Nikakor ne.

Početba, da bo pametna, modra in pravična, mora pametan, moder in pravičen namen imeti; početba, de bo pametna, modra in pravična, mora pa tudi pametno in pravici ne naprotno izpeljana biti. Oboje pa manjka vpeljanju in ohranjenju nemškega jezika po šolah na deželi.

V ozira namena bi bla početev, ki je tukaj mislimo, pametna, modra in pravična, ko bi bla Nemščina kmečkemu Slovencu v resnici potrebna; potrebna bi pa bla, ko bi tudi zanaprej v pisarnicah v svojej poprejšnej samooblasti gospodovala; ko bi samo Nemci uradniki bli; ko bi se brez nje lohko kmečka služba nedobila; ko bi duhovščina besedo božjo le v nemškim jeziku oznanovala, in tako sila kmeta permorala, v svoj prid se Nemščine naučiti. Ali nič od tega se slovenskih kmetov zanaprej tirjalo ne bode.

Svoboda, svoboda ustavna, svoboda prava pametna bo bolj in bolj černe oblake nasprotvanja in krivic preganjala, in ob svojem času popolnama pregnala, sama pa ko prijazno sonce nam sijati in nas ogrevati jela. Da si imamo še veliko velike nasprotnikov v vsakem stanu; da si našemu upu še posmehujejo, da jih naše perzadevanje, naše trudenje za povzdigo Slovenščine in narodnosti kači in grize, nič ne de — vklado k pravej resničnej, pametnej svobodi je vstavljen, duh zbujen, mladost z ljubeznijo do domovine navdihnjena, verige sužnosti, če ne zrušene popolnama, vonder tako nazglojene, da se jih ni več bati. Že zdaj pisarnice in šole domačega jezika tako kakor poprej ne zaničujejo, in bolj ko bojo stari svojoglavni nemškutarji pešali in mlajšem v službah odjenjovali, manj bo opovere Slovenščina imela. Uradniki in učitelji bojo Slovenci, ali saj v domačem, slovenskem jeziku izurjeni ptujci; v slovenskem jeziku bojo manjše tožbe tekle, sodbe sklepane, in razne vednosti učene, in tedej v sladkem domačem jeziku vse to opravljeno, kar je dozdaj Nemščina krivično v svojej oblasti imela. Kamor se bo obernul v svojej domačiji Slovenec, povsod bo Slovenščina vesele kraljeni

vala, in govoril bo s svojimi otroci, s svojo družino, s svojimi prijatli in znanci; govoril bo s bogatinom in revežem, s imenitnim in nizkim, s učenim in neučenim, s kupcem in kmetom, s vojšakom, zdravnikom in duhovnom le v svojem maternem jeziku. V maternem ljubem slovenskem jeziku bode bral od zemlje in tega, kar je na njej in v njej; bo bral čudeža nad nami, in premišleval vsegamogočnost božje v nezmernem podnebju s njegovimi brezštevilnimi svetovi, in bo slišal nauk, resnice, katere ga podučé, in mu razjasnujejo namen, zavoljo kterega je na svetu, mu odkazujejo skoz smertne vrata temnega groba veselo večno življenje, in mu mir vesti, pokoj serca in dušno zadovoljnost ko hladivno vračilo vlivajo v rane tukajšnega s mnogo križi napelnjenega življenja.

Je pa temu tako, bo Slovenec, kamor koli se bo na svojej domačej zemlji vernul, vse bolj ko dozdaj, slovensko govoril, bo on s edino Slovenščino na zemlji slovenskej popolnama izhajal, po čemu, vprašam, bi se imela Nemščina v šolah po deželi učiti, po čemu se otroci s njo motiti?

Pa, je bil morde sad, ki je dozdaj v tako imenovanih nemško-slovenskih šolah otrokam dozorel, v resnici tako dober in obilen, da se od Slovencov to terja, kar drugem ljudstvam naložiti nobenemu na misel ne pride, in da bi imeli slovenski otroci zavolj nemškega svoj materni jezik ponemariti?

Na to vprašanje le opomnem, da je le tisti sad dober imenovati, kateri je človeku k njega življenju ali potreben, ali če ne ravno potreben, vonder za njega, ki mu diši, brez vse škode. Vzamemo zdaj sad, kteri bi bil imel v šolah na deželi dozdaj dosežen biti, ni bil drugi, ko: slabo izurjenje otrok v nemškem jeziku, s tem pa čudno perzadevanje Nemščino med Slovence zmeraj bolj razsejati, slovenski jezik ko nepotrebnega če dalje bolj v pozabljivost ali clo v zaničljivost perpraviti, s časam popolnama zatrèti in nas Slovènce v Nemce spreoberniti.

Taki sad pa ali je bil pač v resnici Slovèncem potreben? Ni bil; zakaj s Slovèncem se mora na slovènskej zemlji slovènsko govoriti v cèrkvi, v šoli in v pisarnici. To je pravica, svèta pravica vsakega ljudstva, in kdor njo kratiti se prederzne, ta se pregreši zoper pravice ljudstvam takò rekoč perrojene, in tèrjane od pameti zdrave. S tem, da se to zgodilo ni, da se Nemščino v šole, v pisarnice, in že tudi nekoliko v cerkev vpeljali, so še le tó, brez česar bi bli mi lahko obstali, nam v potrebo usilili. Potreba po temtakem: nemško znati, ni bila resnična ampak vsilena, krivično napravljena in škodljiva: torej sad, kateri bi bil imel Slovencom izzoreti, nepotreben, škodljiv in po krivici med nas zasajen.

Je bil pa morde ti sad obiln? Če nekoliko posameznih Slovencov izvzamemo, tak: vse drugo, le to ne. In kako bi bil tudi obiln biti zamogel, ako prevdarimo, da je na slovenskej, torej za njega ptujej zemlji poganjati, rasti, cveteti in zoriti imel? Z veliko skerbjo bi se blo moglo majhno drevesce ptujega jezika okopavati, podperati in obrezovati, da bi blo čversto rastló in sad v obilnosti rodilo. Starši, otroci, učitelji in duhovni bi se bili morali tega dela poprijeti, in scer z vso skerbjo in močjo poprijeti. To pa ali se le more takó lahko v djanju misliti?

Bili so scer nekteri med stariši, med duhovni in učitelji, ki so na Nemščino veliko deržali, ki so kake dobičke za se in za otroke v nji vidili; bli so, in scer žalosten sad dolge dolge sužnosti, clo taki, kteri so svoj materni jezik zaničevali, v tem zaničevanju pak si Nemščino želeli, in jo po zmožnosti podpirali. Ali število takih med kmečkimi Slovenci ni bilo ravno veliko. Večina, velika večina slovenskega ljudstva se s Nemščino ni pečala, in marsikteri učitelj, posebno pa duhovni so s vso ljubeznijo tudi ob času sužnosti se ljube Slovenščine oklenjene deržali. To pa je storilo, da je drevesce ptujega jezika na ptuji zemlji ponemarano blo, in da je Nemščina le slabi in redki sad obrodila na Slovenskem med kmeti, in v šolah na deželi.

V spričevanje tega pojmo in vprašajmo vse učitelje na deželi, koliko da so otroki se dozdaj nemško govoriti navadili, in oni nam bodo odgovorili, da so med sto in sto otroci komaj sem ter tje enega najdli, kateri je do govorjenja perpravil, in še te se je Nemščine bolj per svojih starših kakor pa v šoli naučil; oni nam bodo odgovorili, da so veliko veliko časa, in scer s velikim trudom s tem potratili, da so otrokam vse Nemščino zadevajoče pravila zapopadljivo razločiti si perzadevali, in da s tem druzega dosegli niso, kakor da so nekteri otroci s dobrim spominom si take nerazumne reči v glavo ubili in jih vprašani po tem iz glave blebetali, brez da bi bli vedili, kaj da govore; ali pa da so sem ter tjer kteri bli, ki so nekoliko pravila razumeli, brez da bi bli vonder le količkaj govoriti v stanu; oboji pa tako eni kakor drugi so se vsih teh za nje veči del nerazumnih reči učili in vadili, da so jih, ko hitro so iz šole stopili, pozabili. Vprašajmo učitelje na deželi, koliko, da so s Nemščino per otrocih opravili, in oni nam bodo odgovorili, da je niso per vsem trudu mogli v otrocih vkoreniniti; da so med tem, ko so se s Nemščino pečali, Slovenščino ponemarali, in da je sad, ki je otrokom v šoli izzorel, te bil, da niso, ki so čez 3 ali 4 leta iz šole stopili, ne

nemško in ne slovensko gladko brati znali; da je njih pisanje vse nepravo, spačeno in kurjemu čečkanju enako blo; in da so, kar so se rajtati tudi naučili, večidel pozabili, ker so zavoljo pomanjkanja časa, premalo uterjeni bli, ko da bi bla ta umetnost jim ostala.

Nova ustava poverne slovenščini stare, večne pravice.

Zemlja, na kterej naše šole stojijo, je zemlja slovenska; otroci, ki naše šole obiskujejo, so otroci slovenski; učitelji, ki v naših kmečkih šolah uče, so učeniki slovenski; duhovni, ki v naših šolah keršanski nauk uče, so duhovni slovenski; in stariši, ki otroke v naše šole pošilajo, so stariši slovenski. Ravno zato pa, ker je vse slovensko: zemlja, otroci, učeniki in stariši, bo tudi le slovensko govorjeno. Otroci marnjajo s svojimi stariši, brati, sestrami in žlahtniki, in ti spet s otroci v maternem slovenskem jeziku; duhovni govore slovensko s otroci v vsih duhovskih opravilih v cerkvi, šoli, kakor tudi poklicani v hiši; govore s njimi slovensko v navadnem prijaznem pomenkvanju, in sploh v vsih okolšinah, v ktere s njimi pridejo, in otrók govorica s duhovni je zopet slovenska. Slovenski so pogovori, ki jih otroci med sebo imajo, in slovensko morajo učitelji s njimi govoriti, ako hočejo zastopljeni biti. Povsod tedaj, kamor koli se oberneš, slišiš le slovensko. Je pa temu tako, kako se zamorejo otroci v njih pervih letih v šolah po deželi Nemškega izučiti, ker jih zjutraj, ko ustanejo, slovenski glas pozdravi, slovenski govor čez dan njih ušesa zadeva, in zadni glas, ki ga, preden zaspe, še slišijo, po slovensko doni?

Kaj pa da, Nemščina bi se tudi v šolah po deželi izučila, ali šole bi morale biti ko so ble dozdajne veči otroške šole po mestih. Nemško le bi morali učitelji v šolah z otroci govoriti, nemško bi morali marnjati s njimi tudi stariši, in otroci bi morali kakor po mestih le samo za šolo živeti, ne pa, kakor se po deželi godi, k raznim delam porabljeni biti, ali pa po šoli sami sebi prepuščeni po otročjih igrah gledati in hoditi. To pa na slovenskej zemlji med čistimi Slovenci vpeljati je nemogoče. In ko bi mogoče blo, bi blo tudi pametno in modro? Bi blo pametno terjati, da bi slovenski stariši nemško se učiti morali, zato da bi s otroci nemškovali? Bi blo modro in pametno, da bi učitelji le Nemščine se v šolah poslužili, da bi jo tako s vso silo nekoliko otrokom v glavo vsilili, zraven pa Slovenščino ponemarali, in scer tako ponemarali, da bi slovenski otroci zavoljo Nemščine svoj materni jezik gladko brati in prav pisati ne znali? Bi blo to pametno in modro v zdajnem času, ker bo prava osrečivna pametna svoboda per vsem

nasprotvanju in mešanju nje sovražnikov vonder le zmagala, in vsakemu ljudstvu, torej tudi Slovencem perrojene pravice dodelila, na katere operti bomo ko čversto in junaško ljudstvo v lepej ustavnej Avstrii cveteli, in v slovenskem jeziku se vsih potrebnih vednost učili, in tako v slovenskem duhu se izobraževali? Kaj bi pač naši sosedni Nemci rekli, ko bi mi terjali od njih, da bi svoje otroke v šolah po kmetih slovensko učiti morali, zato ker bi jim to danas ali jntro k pridu služiti vtegnilo? Bi se nam ne smejali v zobe zavoljo tolkega prederznega hotenja? In mi Slovenci bi takšno čudno terjanje ko pametno spoznati, in v škodo slovenskih otrok ptuji jezik po kmečkih šolah učiti mogli? Aj! aj! kdo bo spet kaj takega terditi se prederznil?

Ako se pa na slovenskej zemlji in med čistimi Slovenci terjati ne more, da bi vsi slovenski stariši nemško znati morali, zato da bi z otroci v tem jeziku govorili; ako je nespametno, de bi učitelji na Slovenskem in med čistimi Slovenci se v šolah le Nemščine poslužili, zato da bi otroke v škodo Slovenščine v ptujem jeziku urili in vadili; ako sledni lahko spozna, kteremu je življenje, kteremu so opravila na kmetih znane, da ni lahko misliti, da bi otroci po deželi, tako kakor po mestih, na domu zamogli k učenju naganjani in deržani biti; ako potemtakem sredki, pogoje mankajo, se Nemščine precej v otroških letih v šolah na deželi izučiti, je torej očitno in zadosti skazano, da se slovenski otroci na slovenskej zemlji v slovenskih kmečkih šolah nemškega jezika navaditi ne morejo. Se pa Nemščine ne izuče, je ne znajo, ne razumejo, bi blo potem pač koristno, in k pridu otrok, ako bi se po starej šegi v njih pervih šolskih letih na deželi nemško brati, pisati in računiti učili, ako bi se jim polno ptujih, nerazumljivih reći v glavo vbijalo, in se popigi enako to, kar nikakor ne zastopijo, iz glave blebetati vadili?

In mi vidimo, da nas nar bolj izobražena ljudstva same s svojimi izgledi uče, da ni ne dolžnost, in ne potreba, otrokom v njih pervih letih po deželi zraven domačega tudi ptuji jezik učiti — po čemu torej bi mi sami tako neumni bli, da bi nekaj otroke učili, kar nobeno drugo ljudstvo ne stori, in s čimur bi mi le sami sebi in svojej narodovnosti škodvali?

In na koncu še enkrat vprašam, čmu je nam nemščina v pervih šolah na deželi?

Začnimo s slovenščino in le tako bo nam mogoče se v zreliših letih tudi, če je treba, kaj nemščine navaditi.

Juri Varl.

Uvod k splošnemu zemljopisu.

(Dalje.)

§. 4. Mreža pozemlja.

Slišali smo, kako se zemlje mreža napravi; vemo tudi, da nam služi zaznamovati kraj kaciga mesta, jezera, hriba i. t. d. na zemlji. Da se pa v zaznamovanji kakiga kraja dobro zastopimo, moramo vsi na enako vižo nad ino pod vravnovarjem šteti; pa tudi pervi poldanski obroč skoz ravno tisto piko vravnovarja položiti. Leta obroč gre, kakor sim že povedal, čez neki otok Fero. Od zahodne pike 180 stopenj proti desni je izhodna pika, in obroč, ki gre skoz zahodno, polnočno in izhodno piko, razdeli zemljo v staro alj izhodno, in v novo alj zahodno. Stara alj izhodna zemlja obseže Evropo, Azijo in Afriko; nova alj zahodna zemlja obseže Ameriko in Avstraljo.

Tedaj poznamo 4 poglavitne pike zemlje, ktere se tudi svetne strani imenujejo, namreč: izhod alj jutro, od ktere strani pride izhodni veter alj juternik; zahod, zapad alj večer, od ktere strani pride zahodnik, večerni veter alj zgornik; polnoč, od ktere pride polnočnik alj sever; polden alj jug, od ktere pride spodni veter alj jug. Razun 4 poglavitnih strani sveta so še 4 druge, od imenovanih ednako daleč ležeče, namreč: severoizhod, severozahod, južnoizhod, južnozahod, od kterih strani vetrovi imena dobijo.

Vravnovar deli, kakor smo slišali, zemljo v polnočno in poldnevno polovico. Pa tudi obroča, ki ju vravnovarju enako tekoča, eniga 23 in pol stopnje nad vravnovarjem, eniga 23 in pol stopnje pod vravnovarjem položiš, odrežeta neki pas zemlje, kterimu se vnovič pas pravi. Ker te dva obroča gresta skoz konca ekliptike, kjer se zemlja nazaj oberne, to je: kjer poleti ne gre dalje od sonca, in pozimi ne bližej k soncu, se imenujeta obernivna obroča (Wendekreise), in sicer: pervi je polnočno-obernivni obroč, alj kozlobroč. Med rakovim in kozlovim obročam leži vroči pas zemlje, kjer je vedno poletje.

Nad vravnovarjem 66 in pol stopnje gre vravnovarji ravnotekoč obroč, ki ga imenujemo polovi obroč. Med polnočno-obernivnim in polnočnopolovim obročam; med poldnevno-obernivnim in poldnevnopolovim obročam sta hladna pasa, ktera imata četvero letnih časov. Mi živimo v polnočnim hladnim pasu. — Med polnočnopolovim obročam in polnočno piko leži polnočni merzel pas: med poldnevnopolovim obročam ino med

poldnevno piko leži poldnevni merzel pas. Tedaj imamo na zemlji petero pasov, namreč: dva hladna, dva merzla, ktera le zimo in poletje imata, in eniga vročiga.

§. 5. Zemljovidi.

Da bi tudi zemljo alj kose zemlje, kterih ne vidimo, nekoliko bolj spoznali, kakor je leto na pomoranči alj mreži zemlje mogoče: so si modrijani obraz zemlje domislili. Na popir, les, rudo, platno alj kako drugo reč si oni narisajo zemljo alj kosce zemlje, kakor da bi zemlja ravna bila. Koroška dežela postavim, ki je nekoliko okroglasta, ima dovolj hribov in dolin. Pa jo vidimo tako narisano na popirji, kakor da bi bila ravna miza. Ako hočete nekoliko vediti, kako se enak obraz napravi, me poslušajte. Obraznik alj risar si napravi na papirji mero kakih 100 čert dolgo, ino pusti sleherno čerto veljati zemljopisko miljo alj 4000 sežnjev. Ako ste dve vasi eno uro alj 2000 sežnjev sak sebe, ju na popirji pol čerte sak sebe postavi gledaje na svetne strani. Tudi si on deželo tako misli, kakor da bi jo od zgorej iz zraka alj neba gledal. Gotovo ste že skusili, da zginejo doline in hribci, ako jih iz visoke gore gledate. Torej risar hribe in doline le bolj temne ali svetle narisa, in tako zaznamva. Da pa ve, kako široko in dolgo je kako jezero alj kaka njiva, alj kak gojzd; kako visok je hrib, kako velika je dolina i. t. d., jih mora zmeriti, kakor ste sami pred nekimi leti vidili meriti travnike, njive, gojzde i. t. d.

Sleherni zemljovid ima zgorej polnočno stran, spodej poldnevno, na levi zahodno, na desni izhodno. Tudi je prepežen s kosci poldanskih in ravnotekočih obročov. Na neki strani ima obraz svojo mero, iz ktere blizo zveš, kako daleč je od Celovca do Belkovca, kedar s šestilam (cirkelnam) pike, ki kažejo Celovec in Belkovec zasačiš, in potlej šestilo na mero postaviš. Zemljovid ti kaže, kje Sava izvira; kako se vije po krajnski, horvaški in slavonski deželi, dokler ne vtane v Donavi per Belgradu. Ako se hočeš šestila poslužiti, boš blizo zvedel, kak dolga je Sava.

(Konec sledí.)

Kaj je, in alj je nam potreben tesnopis?

Kar le koli pisov je, in kakšne goder sorte, bodi si naj novejših časov, al starodavnih, vsaki je iz znamenk sostavljen. Tudi jedna posamezna znamka je že pis: pisati se velí tedaj toliko, ko zaznamovati. Umetnost pisanja je v naših časih le mehaniško navajeno zaporedistavljenje nekakih podob-čerk-znamk, po kterih se besede, ki na naše ušesa vdarjajo, u posamezne svoje glase ražvežejo, ino takó našim očesam očitne postanejo; pa le redko se kdo s svojim mišlenjem pri tej čudopolni stvari pisanja vstavi, — lehkomiselno poleti roka po papirju, brez da bi neizkončno dobroto pisanja spoznala.

Čisto drugači je to bilo v starodavnih časih, kader še nikdo papirja in rabljenja peresa in černila, pa naj manje naših čerk ni poznal. Obeliski, piramide ino sfinksi, to so bili pervi pisi Fenicijanov. S kako težavo je roka s dletom globala u mramor, da zapustí vnukovim vnukom vnukov spomin nekake pomenljive prigodbe. Zapovedi ino nauki so se tako potomcom zapuščavali, kterih um in pamet sta spojeno te zapustke ojstro pretresivati morala. Na jedno samo znamko se je jezer jezer mislí zvezalo — misel za misljijò, kakor val za valom, ino človek je bil na bregu prigodbne dobe.

Težavno je to bilo branje, zato pa je tudi nevtrudljivi človeški um si bolj gibljive, bolj pomnožene znamke-čerke škoval, pa še vselej in vedno je bil veliki zaderžek pri pisanju, — ni bilo papirja, ino glej! tudi papir se znajde, če ravno dragocen. Pa kaj več? potreboča sili nenasitljivega človeka, kteremu je še vse to premalo; on si hoče živo žareče besede od ust govoritelja popisati. Cicero, častigladen mož, svest si, kolika u njem vlada moč govorenja, in pravoljubitel osnoví svojemu osvobojencu Tironu tesnopis, kterega mali ostanki so se še do naših dni začuvali. S pomočjo tega pisa je Tiro Ciceronove govorenja spopisal, in sicer naj pervo: Quousque tandem Catilina etc. Bili bi li mi te duhapolne govorenja ikad brati mogli, da ni bilo tesnopisa? Kdo tedaj ne spozna neizkončno dobroto pisanja u obče, i posebno tesnopisanja.

Kaj pak je tesnopis? Tesnopis je umetnost s prostimi, sbežnimi ino zvezivnimi znamkami, izodločaje vse potrebno od manj potrebnega, besede govoritelja pisaje na tenko slediti, ino sicer tak čisto zaznamovati, da se zaznamvano bodi si včasi, ali pa še le po letih, lehko, ino zanesljivo prebrati more.

—

Vsaka posamezna čerka ali znamka mora že u sebi samej prosta in kratka biti, in sicer tak da je glasu, kterega namestaje, primerna, da se v taistem hipu čerka-znamka narediti zamore, ki je za izrečenje glasa potreben bil. Pa še to vselej ne zadosti. Postavim reč slast bi se s naj prostejšimi znamkami pisala, namreč tak, da bi se za vsako čerko jedna pika postavila. Pet pik bi tedaj potrebno bilo, da se napiše reč: slast, in sicer u tolikih hipih, koliko je pik, slast pa se vendar le v jednem hipu izreče. Da se temu odpomore, je zvun prostote znamk še potrebna jih zvezivnost, to je, takšna podoba čerk — znamk, da se jedna lehko v drugo zlije brez vsakega prenehanja, da se s jednim potezom u jednem hipu več znamk napisati more. Ravno zato pa znamke tudi morajo biti gibljive, šibke ino bežne. Kar je šibko je vse okroglo, bodi si zavito na jedno ali drugo stran. Potezi s ojstrimi koti so tedaj za tesnopis neveljavni. Znamke od leve na pravo nagnjene so pisajoči roki bolj primerne in priležne, so tedaj tudi bolj bežne. Mimo vsega tega je pa še jeden značaj k tesnopisu silno potreben, najmre: Premenljivost.

Mora se dati podoba znamke pri vsaj njenej prostoti tak premeniti, da na videz nastane čisto druga, brez da bi se bitje bilo premenilo. Vsi ti značaji so ne obhodno potrebni za vsaki tesnopis, kteri svojo zadačo sveršiti hoče. Že iz teh potrebnih lastnosti tesnopisa se lehko previdi, da se neprileže vsaki tesnopis vsakemu jeziku, kako i vsaki čevelj ne gre na vsako kopito. Imeli so Gerki, Rimljani, imajo Francozi, Anglianci, Nemci svoje tesnopise, pa Rimlani niso mogli gerčkega, nemorejo Francozi Anglianskega, ne Nemci Francozkega ne Anglianskega rabiti; dosta manj pa bomo mi Slaveni jednega zmed vsih rabiti mogli. Kar se tiče končnih slovk in korena Slavenskih imen, reči u obče, bi bil naš jezik tesnopisu priličnejši, nego vsaki drugi. Kar pa se tiče redosleda čerk u našem jeziku, nemorem previditi, kako bi se tesnopis slovenski osnovati mogel. Nič manje vendar nemorem dvomiti, da bomo tudi mi si tesnopis iznajšli.

Leži mi že dolgo kako za jesenskoj megloj smisel u glavi slavenskega tesnopisa, pa ni še mi bilo mogoče, jo prav jasno previditi, zatorej sem nakanil ti sostavek pisati, da zbudim druge, kteri imajo bolj bistre glave za iznajti kaj izvirnega. Kar se mene tiče, ne bom zaostal, se po svoji mogočnosti v tej reči truditi. Kaj pa še! bo mi mnogi rekel, k čemu nam je tesnopis! Polagano, polagano, sinko dragi! poslušaj, da naj starejših pisateljev kot Martiala in dru-

gih ne omenim, samo to, kar grof W. Sternau od tesnopisa pravi:

Die Geschwindschreibekunst ist an und für sich eine höchst interessante Erfindung, weil sie das fliegende Wort erreicht, festhält, wiedergibt und verbreitet. Sie ermittelt äusserst fruchtbar das Bedürfniss zu hören, mit der Pflicht zu sprechen; sie sichert der Rede, die vorübergeht, den Eindruck, der dauert; sie gestattet dem Redner die höchste selbstvergessende Begeisterung, weil sie ihm die Gewissheit gibt, dass alle Früchte dieser Begeisterung gesammelt werden. Auf solche Weise gewährt sie den Sprechern die edelste Fruchtbarkeit, wie den Zuhörern die vollständigste Auffassung des akademischen Vortrages, der Kanzelrede, der gerichtlichen Verhandlung, der ständischen Aeusserungen von der Bühne sowohl, als vom Platze aus. Wie wichtig wird sie daher für Schule, Kirche, Rechtspflege und Verfassungsmässigkeit, für den Staat und die Nation überhaupt und im Einzelnen i. t. d.

Ni potrebno več pisateljev navajati, kajti že iz tega lahko vsaki važnost te umetnosti previdi.

Ostaje mi tedaj še le suvišno, druge koristi tesnopisa u obče i gledé na nas Slovane sosebno pokazati.

1. Se pamet vedno bolj in bolj bistri, kajti tesnopisec prejšni stavek še piše, ino že tudi na sledečega paziti mora. Tesnopisec se tak daleč priuči, da mu pri prebiranju pisanega perve reči zadostijo spomeniti se na celi stavek.

2. Večkrat se primeri, da imamo ali premalo časa, ali pa premalo papirja si kaj zapisati. Tesnopis nam olajša jedno, no drugo.

3. Kak koristno je za vsakega človeka dnevnik pisati, kde nam zopet tesnopis k veliki pomoči stoji.

4. Kteri popotnik nije že svojemu peresu kreluto želel? Iz popotvanja še le takrat naj večo hasen vlečemo, kada si vse važnejše, kar smo vidili ali poskusili, spopišemo. Tudi tu nam tesnopis kakor dober prijatelj na strani stoji.

5. Posebno pesnikom in drugim pisateljem je tesnopis od koristi, in sicer da zamorejo živemu téku svojih misli slediti.

6. Govoritelju, kteri se na hitram k govorenju pripraviti mora, je tesnopis dobrodošel.

7. Tudi vojnik u taboru se tej umetnosti ne bó tak lehko odrekel.

8. Nečem govoriti od tergovcev, od deržavnikov, od urednikov in drugih oseb, kterim bi vsem tesnopis večkrat dišal ko med in sladkor, ampak šele samo omenim obče sbore, kteri brez tesnopisa biti nemorejo.

Resnično vam povem, serce mi naraša, kadar govorún, ko divja reka, živo naprej vdirja, jaz za njim, on mi ne vjide, predenj zadno stopnjo on stori, ga jaz imam; krivo in pravo, kar je govoril, je mojemu papirju priklenjeno. Res, da je težava, kadar tesnopisec besede iz ust govoritelja tergati mora, pa ga ravno zato tesnopisec zna spodbosti, da svoje misli dobro složi, predenj nastopi oder.

Hočemo li mi Slavenci zgodivšino naših govoriteljev imeti, kaj nam drugo zavstaje, kak se potegniti za dober tesnopis? S slobodno ustavo in javnostjo že je povsod uveden bil tesnopis, zato pa so tudi poznani njih govoritelji, kterih vsaka reč je ostala zapisana v knige narodne. Slavni Gabelsberger, nemški tesnopisec, se je vse svoje življenje trudil iznajti sredstvo duhovno reč s materijo zvezati, in glej! njemu je za rokom pošlo.

Kad ga že dolgo več ne bó, takrat še bo prav slověti začel, če prav ga je narod njegovega věka u siromaščini živeti pustil. Delajmo tedaj i mi Slavenci! kopajmo, rovajmo u dnu naših prirojenih duhovnih lastnosti, da iznajdemo tudi ti biser, kteri nam venec olepša. Jaz sem pripraven na te pretežne vprašanja vsakemu odgovarjati in s svojimi malimi pripomočki priskočiti.

Ivan Vinkovič.

Narodove pesni.

Smert.

(Koroška iz Rožja.)

Rasti, rasti rožmarin
(Druje rože tudej ž njim.)

Al neoženjan vmerjam
(Bom mov pušelc zalan.)

On bo pošlinja moja čest,
(Kder bom iz svjeta vzet.)

Kder z bjelam pertam bom pokrit,
(Jite vmiranje zvonit.)

Kakú zvoní lapú pojó,
(Me na britof vabijo.)

Saj ne bom ko sam trohnov,
Bom dro bratov več imov,
In bodam spet iz groba vstov.

Bomo vsi pohlicani
S vesevo štimo angelško
V dolino Jóžafatovo.

Sv. Jožef.

(Štajerska iz Sovčave)

Sveti Jožef stari možek
Lepo belo brada ma,
Z nogoj gible, dete zible,
Lepo dete Jezusa.

Žena porodnica.

(Goriška iz Kastanjivice blizo Devina.)

Marija po pulji rajža,
Ljepo moli roženkranc.

Sam Ježuš ji hre napruti
Oj prelubi sinak nje.

Gnada, gnada mati moja
Kaj ste takoj žalostna?

Ali ste teha žalostna,
Ki žitne polje ne rodjo. —

Jes nisem teha žalostna,
Ki žitne polje ne rodjo. —

Marija po pulji rajža,
Ljepo moli roženkranc.

Sam Ježuš ji hre napruti,
Oj prelubi sinak nje.

Gnada, gnada mati moja,
Kaj ste takoj žalostna?

Ali ste teha žalostna?
Ki vinske tèrte ne rodjo?

Jes nisem teha žalostna,
Ki vinske tèrte ne rodjo. —

Marija po pulji rajža,
Ljepo moli roženkranc.

Sam Ježuš ji hre napruti
Oj prelubi sinak nje.

Gnada, gnada mati moja
Kaj ste takoj žalostna?

Ali ste teha žalostna,
Ki duše v vicah vpijejo?

Ki duše v viceh vpijejo,
Vas na pomoč kličejo?

Jes nisem teha žalostna,
Ki duše v vicah vpijejo.

Jes nisem teha žalostna,
Ki vinske terte ne rodjo.

Jes nisem teha žalostna,
Ki žitne polje ne rodjo.

Jes sem le teha žalostna,
Ki se mi smili buha žjana;

Ki na purodi že stoji
Šestnajst dni, šejstnajst noči,

Šestnajst dni, šestnajst noči,
Pa se nećeš ćjez njo vsmilit.

Kakó se ćem ćjez njo vsmilit
Ki roženkranca ni molila,

Roženkranca ni molila,
Ni Bohu se perporočila.

Marija je hore vstala
Ano k buhej žjani šla.

Vstante hore vi žjanica,
Začnite molit svjet roženkranc.

Svjet roženkranc začela molit,
Začela molit svjet roženkranc.

Ha še dobro ni zmolila,
Je mlado dete že rodila.

Bohu se je perqoročila
Noj ljubej devici Mariji.

Lubej devici Mariji
An vsim lubim svetjenikam.

Poslušajte vsi dokliči
An vse žjane zakonske.

K svetam mašam hodite,
Ljepo molte svjeti roženkranc.

An Bohu se perporočite
An ljubej devici Mariji.

Lubej devici Mariji
An vsim lubim svetjenikam.
Amen!

Rajska ptičica.

(Štajerska iz dolenskega blizo Brežec, zapisal g. Ulaga. Čuduovato je to, da je pripovědka od rajske ptičke u Rusii tudi znana, poglej: Russisches Lesebuch vom Heym, Riga 1805 na strani 22.)

V kloštri mnihov sedemnajst,
Ta osemnajsti je gvardjan biv.

Pa ena tičca perleti,
Na niskim oknu posedí.

Začela je s kluncam pikati,
Od raja nebeškega pevati.

Na to počasi odleti,
Mladga meniha već v kloštri ní.

Oj odpri, odpri vratar mlad,
De trudne noge počinejo.

Pa kdo si ti, al kaj si ti,
De tak pozno še v klošter greš?

O vratar mlad jes sem menih tist,
K je včerej za tičcoj s kloštra šov.

Minihi se vkup zbirajo,
Stare bukve prebirajo.

Preteklo je že tristo let
Tristo let nu osemdeset,
De je en menih s kloštra šov.

Na to mi menih prebledí,
En bev golobček v nebo zletí.

Književni pregled.

Slovenski koledar za leto 1851. Na svitlo dan od Miroslava Vilharja. V Ljubljani natisnil Ignac. žl. Kleinmajer.

Serčna radost mora vsacega pravega rodoljuba obiti, ko pomisli kako veselo i spešno domače naše slovstvo napreduje i od dne do dne lepše i čverstejše rastlike poganja. Novi dokaz tega je nam ovi mični slovenskí koledar, slavno delo našega iskrenega za majko Slavo nevtrudljivega rodoljuba g. Vilharja, kteri se je tu zopet prav izverstnega pesnika skazal. Razun navadne pratike, nekterih semnjev i. t. d. obseže tudi v kratkem naj imenitniše prigodbe do sadajnega časa, in kar temu delu naj večo ceno dà, so njegove mične pesmíce i basni, med kterimi nam posebno taiste dopadejo, ki imajo naslove vsih 12 mescev. Podamo tu dve našim bravcem v poskušnjo i razsojo:

Marc.

Metuljček, metuljček,
Zakaj tak hitiš?
Prezgodaj, oh ljubček,
Okoli ferliš!

Saj ni še prijatlic
Rumenih nikir,
Pod soncam, pod luno
Kraljuje še mir!

Kaj hočeš buditi
Cvetlice lepe,
De zdvignejo stajat
Ledene glave?

Alj mene clo prašaš,
Če jaz še gorim?
Če sim kaj pridobil?
Če še kaj želim?

Metuljček, metuljček,
Ne prašaj zato!
Teb' svoboda cvete,
Men' nikdar ne bo!

November.

Lipa, tvoj kinč se otresa,
Strašen raztepa te piš!
Žalostinosne v nebesa
Nage mladike moliš!

Nježne peresca zelene
(Pomladi blaženi dar),
Krog po dolini razžene
Zime sin — divji vihar!

Znam, de žaluješ, oh mila!
Zima pa večna ne bo!
Pomlad ti spet povernila
Kinč bo z' darljivo roko!

Men' pa je pomlad pretekla
Zima že terka z močjo:
Ni ne železa ne jekla,
De bi branila pred njo!

Miroslav.

I na koncu ne moremo druzega kakor serčno vošilo izreči, da nam taj mični koledar še mnogo mnogo let izhaja! Znotrajna i zvunajna oblika se je nam prav prikupila. Obseže 72 strani. Dobi se za 20 kr. sr. tudi v Celovcu pri F. žl. Kleinmajerju.

Živinozdravilstvo za živinozdravnike, živinorejce, kmetovavce in posestnike živine sploh. Pod tim naslovom menita učena gospoda Dr. Bleiweis in Dr. Strupi te silno imenítne bukve po potu naročbe izdajati začeti, ako se 400 naročnikov oglasi. Oglasi za naročbo so zadnji čas do vsih Svetih odperti. Obsegle bojo:

1) nauk podkovanja zdravih in bolnih kopít in ozdravljanje vsih kopitnih bolezin,

2) poznanje vsih vunanjih in notranjih delov, iz kterih živinske trupla obstoje, in njih opravil v zdravim stanu,
3) obširni nauk živinoreje domače živine vsacega plemena, in njenega plemenjenja,
4) razlago bolezni sploh,
5) popis vsih zdravil sploh, in kako se rabijo,
6) nauk o spoznanju in ozdravljanju vsih vunanjih in notranjih bolezin konj, goveje živine, ovac, kóz, prešičev in psov,
7) obširni nauk pri porodih, lahkih in težkih, naše domače živine,
8) poduk v razsojevanju vunanjih oblik (vunanje podobe) živine,
9) poduk klavno živino in meso za vžitek ogledovati,
10) sodnijsko živinoznanstvo, to je, kako se pri kupovanju, pri pravdah zastran kupljene, ranjene ali scer poškodovane živine po postavah ravnati.

Vsak lahko iz tega pregleda zapopade obširnost teh bukev in njih koristnost, da bojo zares prave hišne bukve, v kterih se bo svèt in pomoč za vsako potrebo našla.

Cele bukve bojo obsegle 40 do 50 pol (Bogen). Vsak teden pride ena pola na svitlo, ki bo veljala 4 krajc. dobrega denarja.

Vsak, ki se na te bukve naroči, pošlje v zagotovilo naročbe 40 krajc., ki se bojo poraj̆tali za plačilo poslednih (zadnih) deset pol.

Serčno je želeti, da bi se prav prav veliko naročnikov nabralo!

Zmes.

Na uspoměnu Lavoslave Kersnikove.

Naša milena domorodkinja je umerla 17. maja 1850 u 17. godinici svoje starosti. Lavoslava je s svojimi nježnimi pěsnicami nadušěvala naše bratre, ona je valjda u mnogoterom serdcu probudila ćut domoroden i vsom pravom pěvala: Ja sim mlada Ilirka. Ovu cvětlicu ljubezni joj na preranu gomilu položim s tužnim serdcem, premda meni ne bi osobno poznata.

Nemila sudbina je tebe, krasna ružo! u naj lepšem cvětu pokosila. Tvoj glas, šumu vod podoben, je kako zeleno listje i krasno dišeće cvětje po širokom polju raztrosila; poslušatelji tvojih nježnih pěsmicah iz dna domorodnoga serdca za tobom uzdisaju i gorke solze rone. Otužnost nam serdca cěpi, kada se tebe, jasna zvězdo! sětjamo, koja si nam mračnu noć veselo razsvětljivala, svojom lirom sedmoglasnom unimaje persa hrabrih bratov in milih sestricah za matku veličastnu, za domovinu premilenu. Tvoja uspomena, sestrico! jošće vsejednako živi i živěla buda, dok pretěka kerv slavjanska naše žile, dok dam puca zdravo serdce za majku Slavu. Prestani dakle serdce moje! koriti ljuti uděs; prestani oko moje! solze točiti za nadušenu domorodkinju. Ona već miruje u naručaju matke slavne, neprestano gteda u majkino oko, koje joj kaže: Moje, kćerko! slědila si trage.

O milena krasne zadaće kćeri slavjanskih! Vi imate u mlade grudi děčice svoje nježnu ćut sladkoga rodoljubja usaditi; vi imate našu nadepolnu mladinu bistriti i hrabriti za buduće poslovanje na širokom, skoro povse pustom polju Slavjanstva, koje nove sile, novu snagu za nove

čase zahtěva, jerbo sreća ili nesreća domovine i vas najedno stiže. Jedini pogled iz očiuh domorodne děve, jedina rěč iz ustih slavjanske ženice zamore razplamtiti vsako mužke serdce k junaštvu, budué da su vse njihove ćuti i misli někakvim tajnim vozetom s našimi živo skopčane. One nas vode kako angjeli, one nas obsěvaju neizrekljivom čarom božanstvene miline i nam pružaju sladku nagradu vsih trudovah naših.

Gojite dakle mile sestrice! domorodnu ćut u svojih njedrih, sadite ju u mlada persa děce svoje, da nam uzplamti živim plamom domovina prostrana od morja sinjega vse do morja běloga, a životvorni žar hoće prosipati neizměrne plodove po ravnoj zemlji slavnih sinkov majke Slave.

Radoslav Razlag.

Pastirski list Diakovskega i Srěmskega biskupa.

Ove dni smo sprejeli pastirski list visokorodnega gospoda Jožefa Jurja Strossmajerja, novo posvečenega Diakovskega i Srěmskega biskupa i iskrenega rodoljuba slavenskega. Zlate resnice so tu zapopadene. Naj si jih vsaki globoko v serce vtisni! Zavolj pomanjkanja prostora povzememo iz njega samo tretji del, ki o narodnosti i domoljubju govori, kakor sledi:

„Tretja vejica sadašnjega duha je narodnost i domoljubje. Ljubi moji! Da smo se tu al ondi rodili, da smo udje tega al unega naroda, pride od Boga, brez čigar svete volje ni vrabec iz koče na kočo ne preleti, ni vlas niz glave naše ne pade. Ljubav domovine toliko je prirojena človeku, da vsaki, ki ima le kolčkaj nježno serce; z isto tajno naravjo domovine svoje v neko ožje občenje prijaznostii i ljubezni stopi. O kako radi ogledamo po dolgem bivanju v tuji zemlji sopet domače šege i navade! O kako milo oči obračamo na berda, koja so se nekdaj našemu detinskemu glasu odzivala! O kako radostno posetjamo dobrave, obhajamo polja, pozdravljamo reke i potoke, koji so bili nekdaj priče naših zabav! V tujej pak zemlji, koliko veselje občutimo, kadar bodi si poslednjega prostaka od roda i plemena svojega opazimo! Zakaj dozdeva se nam, da v njim samem celi narod svoj gledamo, pozdravljamo, ogerljujemo. Vse to belodano pokazuje, da nam je ljubezen do roda i domovine božja roka v serce vsadila. To nam naše znotrajno čutje kaže; vera pa nam dva veličanstvena izgleda domorodne ljubavi predočuje; jednega od samega odrešenika našega, koji se pogledav na Jeruzalem i pomisliv na zla i nesreče, ktere je to mesto zbog svoje terdovratnosti preterpeti imelo, vžalostil i plakati začel. Glejte, kako se je neka osobita ljubezen do domovine i naroda svoga našla v božanstvenem sercu onega, koji je ves svet z neizmerno ljubeznijo prigerlil, i z žertvovanjem samega sebe odkupil! Dobro opazuje verh tega učeni Bossuet (Politique sacre liv. I. art. VI. 2. propos.), da je Jezus kerv svojo s posebnim obzirom na svoj narod prolil, ter hotel, da se po žertvi, ktero je na lesu križa celemu svetu daroval, tudi ljubezen do domovine posveti. Drugi izgled ljubavi do naroda svoga nam podaje sv. Pavel Apostel, koji je, kakor se čita v posl. Rimlj. pogl. IX., predvidiv u duhu zla i negode svojega naroda vzkliknul: „Žalost velika i bol neprestano obhaja „serce moje; želil bi, da bi sam bil proklet od Jezusa za brate svoje, „ki so mi po polti rojaki", to je: rad bi sam vse zlo, ki na rod moj čaka, preterpel, ko bi ga le s tim rešiti zamogel. „Je tedaj znamenje

„spočenega i z golim koristoljubjem opojenega serca, nečutiti ljubezni do „domovine v persih svojih". Pravi kristjan po izgledu svoga odrešenika i Apostelna narodov iskreno ljubi dom i rod svoj; sile svoje napredovanju narodne sreče rad posvečuje; strele, naredu svojemu namenjene, posebno pa one, ktere bi mu dušo ali serce raniti zamogle, krepko odbija; poslednič, ako je potreba, celo življenje svoje na žertvenik domovine z veseljem položi. Sreče pak i blagostanja naroda svoga kristjan ne meri z merilom ovega sveta, ki večidel tmino za svetlobo, in svetlobo za tmine čisla, ki čisto slavo v gospodovanje in nepravdo, i narodno veličino v oholost i napetost stavi: timveč z merilom vere svoje, koja nas uči: da brez kreposti i čiste vesti ni sreče, ne napredka; koja ono ljubezen vabnja, ki če celi svet v jedno telo spojiti, ter ljubosuma, prezirania i sovraštva ne poznaje, o sreči drugih narodov iz serca se raduje; koja ono pravoljubje v serce naroda vcepljuje, ki se ostro evangeljskega izseka derži: Kar nimaš rad, da ti drugi storé, i ti drugim ne stori; kar želiš, da ti drugi store, i ti stori drugim.

Jezik narodni poslednič čisla kristjan ko naj večji dar božji; ko ogledalo, v kojem se duša i serce naroda svojega v svojej bitnosti pokazujeta; ko naj močnejšo podlago narodnega izobraženja; ko naj sposobneje sredstvo, s kojim se na naroden duh deluje, ko blagajno, v kojej se vse duševno blago naroda znajde; zato vse, kar more, stori, da se jezik narodni izobrazi, obogati, oplemeni, vse pak od njega odvrača, kar bi ga ponižati, pokvariti, ostrupiti moglo; toda nikakor ne prezira jezike inostranske, timveč rad se jih uči, ter blago iz njih zajeto v blagajno naroda svoga prenaša, po izgledu bučelice, koja po raznih vertovih svoj medni sok nabira, ter v svojo košnico nosi".

Gotovo mora sledni rodomili Slavjan, take besede čitavši, iz polnega serca vzklikniti: Bog živi še mnogo let, srečnej čredi takega pastirja, i milej materi Slavi toliko blagega sina! P.

Neoskrunjenje.

Rudeče lice venča
Dekleta in mladenča
Sercá prerahel mir,
Krepčá njun' zdravja vir
In dobrovoljnost obderži
Kdor njuni bistroum množi
Če prestrupeni slasti gad
Še piknil njuni ni zaklad.

Strast.

Začetno slasti djanje
Začara z rajam lók,
Pa nje napredovanje
Je tužnost, reva, jok
Mladosti žarne lice
Se mračno obledé
Nedolžnost, sram device
Se ljuto razcvetè.

Ternogorski.

Smešnice.

Služabnik je pravdosredniku (dohtarju) koš rakov s listom vred v mesto nesel. Med potom pa nekej obsedi, koš na stran položi i zadremlje. Med tem se mu pa vsi raki iz koša potepejo. — V velicem strahu donese on list brez rakov pravdosredniku. Taj ga prebere, ter se k služabniku oberne rekoč: „Moj dragi, v listu stojijo raki! — „Hvala Bogu“, pravi zdaj strahú ósvobodjen služabnik, „da ste jih u listu našli. Hudirji so mi vsi na potu iz koša pobegnuli.

Neki gospodič se je v družini hvalil in bahal, da ga je rajnki gospod Paripatič u celem svojem žívlenju samo jedenkrat vidil i mu vendar vse svoje premoženje zapustil. „To je vaša sreča,“ mu pravi jeden njegovih znancev, „zakaj če bi vas bil večbarti vidil i tako dobro poznal, kakor mi, bi vam gotovo še reparja ne bil zapustil.

Neki vmirajoč je dal takole svojo posledajo voljo zapisati: Ničesar nimam: dolžen sim mnogo, kar še črez ostane, siromakom zapustim.

Metlaji alj metulji so huda huda ovčja bolezen; ktera ovca jo dobi, večidel pogine. Serbiji pripovedujejo od te bolezni sledeče: Nemci so enkrat hudiča vjeli i so ga vprašali, kaj je dobro za metlaje? i on je jim odgovoril: Ako so vse metlajaste ovce že pokrepale do ene, se mora ta ena trikrat gnati okoli tamarja, i potem ne bode krepnila nobena več, kakor ta sama.

Neki tesar in zdravnik gresta po cesti, kar začne u bližnej vesi goreti. „Glej, glej!“ zaklíče veselo tesar „kako moja pšenica cveti!“ Komaj to izgovori, spoderkne, pade i si nogo zlomi. „Glej, ljubi prijatelj!“ pravi zdaj zdravnik, „tvoja pšenica šele cveti, moja je pa že zrela.“

Neka žena odkrije svojej prijatlici nekaj prav skrivnih reči, ter jo poprosi, da bi jih nikomur ne povedala. — „Ne skerbite se!“ pravi prijatlica,“ bom molčala, kakor vi.

Nekemu vojšaku je krogla obé nogi odtergala. „Na kaj sim le žinjal,“ zavpije ranjeni, „da sim se tako zanemaral? stokrat sim Bogu dušo i telo priporočil, i na te šantave noge sim čisto pozabil!“

Prošnja.

Ker je Jadranski Slavjan, ki je nam toliko krasnih sostavkov donašal, za čas prenehal, povabimo i poprosimo vse častite pisatelje i rodoljube, ki so doslej v njega dopisovali, da bi prihodnjič našo bčelico s svojimi izverstnimi sostavki počastiti blagovolili. Vred.

Pridjana je posledaja pol pola i zavitek za spisovnik.

Odgovorni izdatelj in tiskar: Ferd. žl. Kleinmajr.

SLOVENSKA BČELA.

Mesca decembra 1850.

Natora in človek.

(Fantazija.)

Kar zemlja blazega sadú rodi,
Kar žlahtnega v naročji svojim krije,
Kar milega izvira 'z nje moči, —
Vse človek sam, nje ljubček naj užije.

Človeku dozorelo je drevó,
In njemu vklanja polno se klasovje,
In pridne čbelice le za-nj beró,
Njegov je sad, je zernje in satovje.

Tud nizki mah le njemu zeleni,
V radost njegovo rožice cvetêjo,
In ak zakladov skritih poželi, —
V naročji maternim se mu odprêjo.

In človek, ko pozdrav' življenja luč,
In se ozre, vesel zaklicat' mora:
Jest sam zmed vsih stvari do tebe ključ
Zadobil sim, jest sam, tvoj sin natora!

In zdaj s hvaležnim sercem vžit hiti,
Kar se ponudi mu v narave hrami,
Drevo se blagodarno mu šibi,
In rožica ga čaka pred nogami.

In po dolinah, kar oči nesó,
Klas zerna se stoternega mu smeje,
In po goricah terte se vijó,
De sladko vince serček mu ogreje.

In če cvetlica vela se razspe,
In če mu setev skrijejo snegovi,
In če drevó goliti se začne, —
Ni žalosten, — sej vigred vse ponovi.

In ure mu tekó, — lej čas beži,
Pomlad je proč, minulo je polétje,
Jesén prot koncu, — zima dalječ ni,
Kdo vé, bo li še vidil mlado cvétje? —

Popotna palca pade mu 'z roké,
Se steka čas, — slovó bo treba vzeti,
Še enkrat sivček tje na polje gré,
Še enkrat če se po natori ozreti.

In se ozre, in se ozira spet,
Debela solza mu 'z očesu teče,
Mu žalost hoče skor serce podrét', —
Zamišljeno in ž milim glasom reče;

„O časa tek! kak urno se vališ!
Kako grenak je sad tvoj o minljivost!
O kaj so dnevi moji? — vetra piš!“
Žé čaka me nevsmiljena trohljivost!

„In kam, ó kam natora draga zdej,
Kam ponesejo tvoje me peruti?
Al brez sledú, jest tvoj otrok, povej,
Al brez sledú se mogel bom razsuti?“

„Cvétlice zvenejo in se razspó,
Pa drugo pomlad sopet jih vstajati,
In spet cvetéti vidil sim lepó, —
Al meni samemu je v nič zbežati?!“

Izreče, in omolkne, in stojí,
Natora se oglasi, in prerokuje:
„Ne boj se dragi sin, ostal boš ti,
Naj se 'kol tebe vse tud v nič razsuje!“

„Zemljó sim celo ti zročila v last,
In posihmal bi več ne bil ko cvétje? —
Tud v smerti ostaneš stvarstva kralj in čast;
V naročji mojim — najdel boš zavétje!“

„Strohneti moraš, ker si iz prahú,
Scer tudi ti, ko vse, kar se je sjalo,
Al kar je v téb' nebeškega sadú, —
Za lepši svêt bo 'z groba kal pognalo.“

Oliban.

Sprava v Černigori.

(Konec.)

Vse drugači je vendar bilo mehkočutnej Jagodi. Temni predčutki se ji silijo iz sercá globine i zagrinjajo, ah kot viharni oblaci, dalne prihodnosti sliko. Skerbelo jo je življenja dražega Rankota, dobro vedoč, kako strašno se razžaljeni Černogorec maščuje.

Černogorec svobodno živeč je strašen i grozovit, kadar podijo ga strasti. On ne pozna nobenega zakona, kakor tistega, ki mu je ga narava v serce zapisala. Kakor v ljubavi i prijatelstvu, ravno tako mu tudi ni znana meja v sovražtvu i neprijatelstvu. Še devojko ljubico si nevsmiljeno vmorí, če se je prederznila, ga v njegovem zaupanju preveriti. I to njegovo sovražtvo seže še unkraj groba; zakaj sin zamerlega prevzeme sovražtvo kot drago otčinstvo in te si zopet prizadeva, ga v mlado serce svojega sina zasaditi. Zatorej še čas ne more zadušiti razpartij, če se dve rodovine raztergate. Pri tih okolnostih vsak sam lahko spozna, kako težko da je, razžaljene rodovine spet v lepem spraviti. Ne samo posamezne rodovine, temuč cele občine morajo večkrat na pomoč priti. I ako je neprijatelj pripravljen, žalniku roko podati, tedaj postane praznovanje, pri kterem se ne samo rodovine, temuč cele občine, ves narod s radostjo vdeležuje. Dostikrat pa razžaljen ne sluša prošenj žalnika, ne posrednikov, i ako se to zgodí, si mora nesrečnik v nepristopnih puščavah i v ptujih deželah pomoči i zavetja iskati.

Vse to je bilo znano tudi Jagodi. Zato je trepetala za svojega Rankota, zato se je tresla pred negotovo prihodnostjo. Zaupala je scer veliko na moč očetovskih besed pri vsakem, ki jih je slišal; njih imenitnost je bila med ljudstvom že mnogo kervarstva izbrisala. Vendar so ji težave natihoma serce stiskale. Britke negotovosti mučena se ni vedla kam djati.

Med tem si je Volk na vso moč prizadeval, svoje delo pridno oskerbeti. Poklical je nekoliko poštenih možev iz sela mu pomagati. S timi se podá k Milošu, spravo poskusiti ino — njegov up ga ni vkanil. Smert preljubljenega sina je nesrečnega očeta čisto poterla; njegov ponos je bil potlačen, kot hrastov verh v viharju. Njegova usta niso besedice zinule, njegova ušesa niso slišale in njegove očí niso vidile; zakaj tuga i žalost zbog prevelike zgube je mu bila vse počutke zatopila. Brez obotave podá Volku roko v spravo — ali ravno

tako mirno bi si bil svoje smerti podpisal. Zadovoljen s pervo poskušnjo hiti Volk spravno svečanost pripraviti, da bi si sovražni stranki vpričo naroda roke podale. Še taisti den si izvoli vsaka 12 poročnikov za kervosodnike.

Pred sodbo se podajo sodniki v veličastnej procesii v bližno cerkev. Ljudstva gosta truma se za njimi vali. Poslušavši tu božjo besedo si obljubijo soditi po naj boljej vesti i vednosti. Po doveršenem opravilu se vernejo nazaj. V zaklenjenej sobi se jame važno delo. Volk kot predsednik obljubi razžaljenej stranki sedmerno kervno plačilo; hotel je spravo na vsako vižo dobiti. S to dobrovolno ponudbo ste bile obedve sodni strani zadovoljne, i bez odloga se pošle ta vesela vest po poročnikih obema strankama. Radovoljno ste obe privolile. Berž ko se vernejo, je bilo zbranim mesto i dan oznanjen, kadaj se ima sprava i občno odpuščenje slovesno poterditi. Začasno odloči nekaj poročnikov, od Vladika poterdbo izrečene razsodbe izprositi. Vsim prijatlom i znancem je bilo napovedano, se na odločen den v pražnih oblačilih spet sniti.

Vesel i nadepoln dan se že bliža. Poročniki donesejo poterdenje Vladika, i Ranko zapusti samotan, ter pobitega serca komaj občnega pomirenja čaka. — Naj prej se pošle zjutrej 12 belo oblečenih otrok k Milošu, še enkrat njegove pozvedeti misli. Rahlo pokucajo na vrata; šele po ponovljenej prošnji se jim otvori. Zamišljen sedi v svojej sobi Miloš, i skorom nedolžnih namestnikov ne zapazi. Otroci pokleknejo krog njega, povzdignejo svoje proseče ročice, i podajo mu prinešen dar; vsako dete je namreč imelo belo rutico.

Svitla sólza se Milošu v očesu zasveti, molčé prime ponujen dar in po tem pokaže, da mu je serce premagano. Veseli hitijo otroci nazaj i oznanijo svojim radostipolno vest.

Naglo je bilo zdaj vse pripravljeno k pomirenju razdruženih.

Jasno i lepo jutro oznani lep veseli dan. Veličastno se vzdiguje sonce za gorami, i razliva svoje mile žarke po prijaznej dolini. Zvonov jasno petje oznanuje važnega djanja početek. Trume ljudi se valijo proti cerkvi, kjer 24 sodnikov prednji zasedejo prostor. Po dokončanem opravilu se vstavijo sodniki pred cerkevjo, kjer je že neštevilna množina radovednih čakala. Blizo porotnikov je stal Miloš, i njegovi sorodniki i prijatelji krog njega. —

Zdaj pomigne Volk. Gledavcev množina se preterga, i v sredo skupšine stopi Ranko, spremljen od svojih. Dolg molk je ljudstvo prevzel. Počasi i trepetaje se bliža Ranko; oči od silnega joka rudeče, pogled bojazljiv i obraz iskrenega kesa pobleden. Puška, iz ktere je nesrečni strel izletel, mu visi

čez vrat, znamnje naj večega ponižanja. Komej se množini izvije, pade na kolena, i leze, glavo k tlam vperto, porotnikom bližej. Volk mu gre nasproti, ga vzdigne, mu puško odveže, zakadi jo na tlo i sune je z nogo od sebe. Blizo stoječi planejo čez zarotjeno puško, i razdrobijo jo na sto koscev. Ranko stopi zdaj pred sodnike, ter jim glasno i iskreno obljubi, se s vsakim razsodkom zadovoliti, naj ga stane, kar hoče. Poslej se oberne proti razžaljenemu s trepečim glasom rekoč: „Miloš! v imenu Bogá, stvarnika nebes i zemlje, i svetega Ivana, jeli ti mogoče meni skajaneniu grešniku odpustiti?» — Miloš ne zine, temne oči v zemljo pobesiv. Ranko vpraša i prosi drugoč: „Miloš! Bog odpusti vsakemu grešniku, če se svojih pregreh spokori, — hočeš li ti jezo i čort do mene i moje rodovine vekomaj v svojem sercu kuhati. Glej, bolj ko bolnik po zdravju, hrepenim po odpuščenju i spravi. Oj vsmili se mene revnega i nesrečnega, ki sim si sam svojega naj drajšega prijatelja vmoril. Ah, senca njegova me povsodi preganja, o ne preganjaj me še ti s svojim sovražtvom. Moja lastna vest me peče v strašnih prepadih i veselih dolinah, v samotnih krajih i v sredi mojih pajdašev, pod milim nebom i v cerkvi pred altarjem — nikjer mi ni pokoja ni mira. Zato Miloš! v imenu sina tvojega vmorjenega odpusti, prizanesi, da bode tudi tebi Bog milostljiv v dnevih sile i trepeta!»

Dolgo molčanje terpí; vsako oko je pitajoče na Miloša obernjeno. Prijatli i vsi njegovi odstopijo, ter mu dajo čas za prevdariti; le Ranko je ostal pred njim ponjižno kleče. Miloš še ves čas molči. Oči se mu žarijo, lica so bleda ko smert, i ustnice mu trepečejo — Ni bilo v celej skupšini ne duha ne sluha; groza i strah se natihoma vsacega polasti. — Še bi bil znal Miloš dane besede preklicati, spravo odreči, i tedaj bi bil Ranko zgubljen.

Zdaj stopi Volk k Milošu, ga prime za roko, ter mu neke besedice v uho pošeptá. Rankotova žlahta jame prositi i prijatli Milošovi združijo ž njo svoje prošnje. Sedaj začne hrumeti po celej skupšini, če dalje glasnej se vzdigne prepira hrum i na mah zadoní iz tisuč i tisuč gerl: „**Odpuščenje, sprava!**» Temu napadu se Miloš dalej vpirati ne môre. S solznimi očmí gre Rankotu nasproti, privzdigne ga z jedno roko od zemlje, drugo pa pomoli proti nebu, rekoč: „Ti veliki pravični Bog bodi svedok, da mu jes odpustim.» Potem ga je serčno na svoje serce pritisnil i vpričo vsih v znamnje večne sprave poljubil. Veselo ukanje zadoní po celej skupščini. Na koncu še Miloš s kratkimi, pa vgodnimi besedami družtvo ogovori, obljubo ponovi, da se hoče zanaprej

terdno i zvesto tega deržati, kar je popred vpričo vsih izustil. Na to se podá cela množica, sodniki i pomirjene stranke na čelu, na Rankotov dom. — Tam so že čakali s vinom, žganjem i sterdjo napolnjeni sodi, i mize so se všibovale pod bremenom vsakoverstnih jedil i pijač. Do belega dne je obedovanje i napivljanje terpelo.

Predenj se ločijo, je bila prinešena denarna kazen, i Milošu slovezno izročena. Potem donesejo razsodbo u dvojnem prepisku. Obá sta visela na svilenej motvozi, i konca te motvozi sta bila vtisnjena v mali srebernik. Višji sodnik prereže motvoz tako, da je pri vsakem spisku pol motvozi ostalo, i podeli vsakej stranki njen prepis, kterega si je vsaka skerbno shranila kot drago rodbinsko blagó. — S tim je bila dokončana pražna sprava, i radostipolni se vernejo gosti šele drugi dan zjutra vsaki na svoj dom. —

Med tem je Jagoda domá skoz celih osem dni nepopisljive muke i težave terpela. Med strahom i nado je omahovala. Njeno scer bistro oko je bilo ves dragi čas s solzami zalito. Zastónj si je majka prizadevala, drago svojo hčer potolažiti i s novim upanjem navdati; nevarnosti, v kterih se je Ranko znajdel, noč i dan niso jej 'z misli zginile. V strašnej negotovosti ni mogla več dalej preterpeti. Strašen naklep si vmisli. Sama je namreč hotla razžaljenega Miloša k spravi nagnuti; zakaj menila je, da imá nje ljubezen dosti moči i serčnosti k vsakemu, tudi naj težjemu djanju. Sklenila je še tisti večer v tamošnjo selo oditi, predragega Rankota oteti i okove nevsmiljene osode zdrobiti. Ni se bala ne dalje, ne tamne noči, ne grozne samote.

Sonce že zahaja za visocimi gorami, milo se še ozirajo prijazni griči, od poslednjih sončnih žarkov poljubljeni, po tamnivšej se dolini. Tudi bleda luna že nastopi svojo nočno pót. — Pridno je še Jagoda opravila svoje večerne posle. Bila je oskerbljena mala čreda, nasitjena jagneta i prosta večerja vkusno prigotovljena na mizi stoji. —

Skorej je bilo vse sladko pospalo i Jagoda odide v sosedno selo. Kakor da bi jej pregreha za peto postopala, beží po potih, lune žarkov jasno razsvetljenih. Že je bilo pol pota za njo, kar pride v samoten kraj, kjer se je ozek pot po tamnem zapuščenem gojzdu dalej vil. Bezvoljno Jagodo strah obleti na samotnem popotovanju. Dregetec se ji po vsih žilah izlije. — Na enkrat zasliši po germovju šumeti i derskati, i predenj se zavé, jej strašni: „stoj!" v uho zagromí. Nemila roka jo zagrabi za njeno. Strahú i groze prepadena se ozre, i gorje! zagleda morilno orožje turškega roparja. —

Kri se ji ustavi, jezik se zavaluje; ona ostermí i se negane. Plašno vpre svoj pogled u strašen tolovajev obraz.

„Da, Allah! bogme redka sreča!“ počne po nekaj hipih tolovaj.

„Devojka, kot angeli, sama o polnoči, — u tim kraju, kjer se medvedi i volkovi vlačijo — istina srečen primerlej je to!“ —

„Pri velicem Bogu, kojega oba moliva, te zarotim!“ povzame Jagoda, „ne mudi, ne vstavljaj me dalej. Strašna berznost me sili — vedi, da človeško življenje od tega trenutka zavisi.“

„Aj norica! je mi li kaj mar življenja človeškega? Mnogoterega sim že iz tega sveta spravil, i svet se vendar še po starem suče. Si mi več, kot desetero ljudi življenje. Taka sreča je redka. Tvoje krasno cveteče lice če mi prazno mošnjo s svitlimi rumenjaki napolniti. Odločena si za pašeta Skadarskega.“

To izrekši jo siloj za sebój potegne. Poterpljivo gre Jagoda, kot jagnje v mesnico. Po zaraščenem gojzdu i germovju bez tira i pota jo zavijeta. Prideta na rob groznih pečin. Brezkončen prepad jima naproti reži. Strašno je bilo v njega pogledati. Med ledenimi stebri se vali divji potok s strašnim šumom i hrupom, kar je polnočno temoto še veliko strašnejšo delalo. Čez strašen prepad je ležalo okroglo deblo s raztrešenimi vejami, i to je bil jedini mostić čez brezkončen brezden. Kot šiba na vodi se trese devojka. Skerbno jo vzame ropar na roke i stopi plašen na nevarnosti poln mostić. Že je v sredi grozovitne steze; Jagoda pogleda v strašno globočino i pogleda zopet proti nebu. — Zdaj poskusi zadnjo moč — noga roparja omahuje — ino gorje! — šumeči valovi potoka pokoplejo njega i nedolžno, nesrečno Jagodo.

Drugi dan donesejo ribči Jagodino truplo na očetov dom.

Kmalo potem dojde Volk, vesel srečnega izhoda svojih opravil, i najde, o siromak! mater mertvo poleg Jagode; neskončna tuga je materno serce prebila.

Neizmerne žalosti preliva zdaj Volk solze na grobu svojih dragih, i se podá, naveličan tako grenkega življenja, v samostan, kjer je neizrečeno tugo mirno v svoje serce zapahnil.

Ranko se podá k Gerkom, ki so prostovoljce nabirali, i zapusti na vek svojo domovino. Čez leta dni so se mu serčne želje izpolnile; vbili so ga v morivnem boju pri Samosu.

Posl. Kraljevački.

Moja domovina.

Pač vidil nemško sim deželo,
  Obhodil krajev več od njé,
Prijetno res marsktero selo
  Mi vpokojilo je željé;
  Al mesta, sela te lepé,
Dežela krasna in velika
Me ko Slovenska pač ne mika.

Mogočno prot' nebú kipijo
  Orjaške gore sivih glav,
In reke, ki v morjé bobnijo,
  So kinč slověč nemških deržav;
  Pa vender bolj od tih liěpav
Me Drava, Mangert, verh Snežnika,
Me Sava, me Triglav naš mika.

Cvetlice razne se smehljajo,
  Po gričkih, travnikih rasó,
Prijetno viri tam šumljajo,
  Kobilce, murni vmes čverčó;
  Al ljubši kakor vse letó
Mi cvétka je per nas čmerika,
Bolj travnik, vir domač me mika.

Dobrave gostosenčne, hladne,
  Prijazni, kratkočasni log',
Drevesa košatljate sadne
  V deželi se versté okrog;
  Al vse dobrave té in lóg'
Ne mičejo tako ko mika
Mogočne Slave me mladíka.

Tud ptičice lepó pojejo,
  Po vejcah semtertje ferčé,
Veselo sladek glas ženejo
  Sprelépe, nagle in drobné;
  Al ljubše vse, ko ptice té,
Mi glavco ptičica premika,
Bolj petje nje doma me mika.

Prav zala je zarés Nemškuta,
  Ljubézen strelajo oči,
Postava nje poznana, sluta
  Marskterim serca omeči;
  Ali milši, ljubši se mi zdi,
Bolj me pobožnost šibkih mika
Devíc slovenskega jezíka.

Mladeneč krepek in ognjeni,
  Za domovino svojo vžgan,
Je Nemec res, junak jekleni,
  Iz mnogih bitev že poznan;
  Al bolj ko ta me zvest kristjan
Junak, učenc sveta rešnika,
Možàk, mladénč slovenski mika.

Zatorej nemško domovino
  Scer hvalim, nisim Nemcem hud;
Slovensko vendar rodovino,
  Nje zvésti za njo vžgani ud
  Ne hvalim le, jo ljubim tud:
Me Slave krepke hči, mladika
Pred vsimi druz'mi naj bolj mika.

Juri Varl.

Posip Dobrača.

Na jugozapadnej strani Bělaka na Koroškem se vzdviguje velikanska gora Dobráč imenovana. Kedar na verh ove gore prideš, vidiš pod seboj cělo koroško deželo s visokimi gorami opasano. Dvě cerkvici slovenska i němška stojite na golem verhu. Strah i groza spreletita člověka, če na rob stopi, na kterem je němška cerkvica sozidana, in pet tisuč črevlov globoki skoraj navpičen brezen zagleda, ki ga je velik potres naredil.

Vsi tedajšni gorotanski letopisci nam od tega strašnega potresa pripovědujejo, ki je posebno na Krajnskem in Koroškem veliko škode napravil. Florimund, apat v Podkloštru blizo Dobrača, ki je bil priča tega posipa, nam sledeče pripověduje:

Bilo je lěta 1348. Nenavadne naravne prikazni so neko posebno prigodbo naznanovale. Zjutraj 25. januarja stoji apat Florimund pri oknu i gleda na temni oblak nad Dobračem. Kar se na enkrat zemlja strese i gora razpoči, i njeni južni děl s velikim pokanjem in hruščem se v zilsko dolino prekucne. Zila naglo nastopi, ker je njen rov s pečovjem in peskom zasut, i kar skale niso poderle, so njeni valovi poplaknuli. V zilskej dolini je bilo sedemnajst gradov pri tem potresu posutih in 10 vesi poplaknjenih. Tudi v Rožju in dravskej dolini se je tedaj mnogo gradov in pohištev posulo. V Bělace je le maloktera hiša nepoškodovana ostala. Městna cerkev, v kterej je bilo na tisti den, kakor na praznik svetega apostelna Pavla vse polno ljudi pri službi božjej sbranih, se je tako naglo posula, da nobeden člověk ni mogel smerti vjiti. Tisuč i tisuč ljudí je moralo te dni naglo smert storiti.

Spomín te strašne prigodbe, kterej v koroškej zgodovini ni jednake, še dan današnji živi med prostim ljudstvom, ktero še sedaj s strahom pripoveduje, kako se je cela Gorotanija i tudi bližnja Krajnska v svojem drobu stresla i se še mnogo gradov i hribov v bližnih deželah posulo. Ravno tako se tudi še dalej pripoveda, da se je na te strašni den več kot polovica města Bělaka, ki je poprej še dvakrat veče bilo, poplahnilo in zasulo, kar toliko gotoviše biva, ker se še današnje dni semtertje okol Belaka kar bodi iz prejšnih dob od časa do časa izkoplje.

Omika in izobraženje Slovencev.

V.

Vsim Avstrijancem je treba omike in izobraženja, da se bojo vsi pravic in svobod ustavnih deržavljanov poslužiti, pa tudi dolžnosti in naloge ustavnih deržavlanov spolnovati zamogli. Treba je toraj več in boljših šol, treba je dobrih šolskih knjig.

Pa vse to je še premalo; treba je še: boljših učitelјev» — dobri učitelji — dobre šole.»

Prevdarimo dones: „Kako bomo za naše slovenske šole dobre učitelje dobili?»

Se s lastnimi očmi prepričati in spoznati, kako so sloveče šole po Nemškem in Švajcarskem uravnane, kako se tam učitelji izobražujejo, in kako se oni pri nauku u šolah obnašajo: so se tri slavni gospodi iz Tersta, med njimi slavnoznani Slovenec in šolski vodja gosp. Šiman Rudmaš, u tiste dežele podali. Neki gospod, ki je bil mnogo let predsednik šolskega svetovavstva je u Šent-Galu k njim rekel: „Avstrija naj prej za živež (dostojno plačo) in za izobraženje učiteljev skerbi, in potem še le se bo smelo in moglo od šol boljši sadje pričakovati.» U tih besedah je vse zapopadeno, kar ima Avstrija storiti, da dobi boljše šole, omikane in izobražene deržavljane. Avstrijanska vlada naj poskerbi:

1. da se reven in žalosten stan učiteljev zboljša.

Res je, da ima sedaj učitelj za živeti premalo, in za umreti preveč: „učitelj — mučitelj». Lepo in resnično od te reči piše Jadranski Slavjan št. 132: „Sedajno skopo plačilo, ki je skoraj vsim učiteljam po deželi, in tudi dosti mestnim v oziru nestanovitnih prislužkov primerjeno, in domenjeno, ni zadostno, de bi od njega živeti mogli; pa tudi za stare dni se jim ničesar nadjati ni. To v priliki pokazati, sledi, kar se je K.... primerilo. K.... je bil učitelj v B.... in ko so neki učenci perve tri rede poglavitne šole dobro izognali, so njih starši ga za svet vprašat prišli, v ktero šolo bi jih zanaprej dali, de bi se tako izučili, de bi pošteno živeti mogli: in za kteri stan bi jih po njih dušnih močeh pripravljati mogli.

Neki učenc je naravnost rekel, de bi rad učitelj bil; učenc namreč, ki se je zavolj svoje pridnosti in dobre glave tako dobro ponašal, de je učitelju slabe učence učiti pomagal.

K.... je tedaj svèt dal: Dajte ga v 4. red; naj ga dobro izdela, če je treba tudi troje let; zraven pa naj se orglati in peti uči, pa naj gre v detovodski tečaj. Pa veste, kaj so mu odgovorili? Česa bi mu se pa neki pri šolah nadjati bilo? Če bi tudi tu ali tam na deželi 200 f. do 300 f. dobil; kaj bi pa v starosti imel? — Če pa, so nasproti rekli, izdela samo gimnazium, bo šel, če bo treba v te ali uni grad pisat dokler se izuri; res de ne bo nekaj časa nobeniga plačila imel; pa bo vsaj kaj obrajtan, in sčasama mu 400, 500 do 600 f. ne bo manjkalo in bo dobro živel. — Če se bo pa naprej učil, zna biti duhoven, ali če bomo zamogli, ga bomo dali, de se bo postav učil, in tako zna biti pisar, sodnik, komisar in morde svetovavec; če pa tudi ne, mu 700 — 800 f. nikoli manjkalo ne bo; in toliko je že dosti, da se lahko živi. In tako ni svet siromaka K.... nikol nič veljal. Še čevljar, kterega sin je K.... prosil, de naj bi njegovega očeta nagangal, de bi mu, izuriti se za učitelja in organista, orglati se učiti dal, mu je odvernil: Če bo moj sin priden čevljar, bo ložej živel, kakor de bi učitelj bil. Koliko se tedaj učiteljski stan obrajta!

Ni človeka, ki bi potrebnega živeža si pridobiti ali zlajšati ne iskal; zatorej si tudi med učitelji neki, de ravno jih ni dosti, s pisarenjem, s nespodobnimi kupčijami in še clo s oderlijami pomagati iščejo, in šolo v nemar puščajo, brez de bi pomislili, kaj bo iz tega za se in za šolo zraslo! Izrasejo pa nesložnosti, pritke, prepiri in tožbe med učitelji in duhovni, med soseskami in oblastmi; to učiteljam in šolam slabo ime prinese; pristojno čast zmanjša in jih večkrat clo ob njo pripravi. Če se temu do dna gre, se najde, de vsega tega je krivo, ker si je učitelj kaj malega pridobiti prizadeval.

Veliko učiteljev na deželi bi si radi pošteno kaj pridobili; pa nimajo priložnosti; nekteri bi radi detovodske knige ali bukve, se bolj izuriti, brali, pa jih nimajo, in si jih kupiti ne morejo; nekteri si kolikor le more krajcarjev prihrani, de si kakšne detovodske bukvice kupi, pa koliko mu to pomaga, ker se skoraj vsake take male bukvice na veči naslanjajo, ki si jih pa zavolj draginje kupiti ne more.

Učitelji v mestih si kaj pridobé, ko po šoli s nekoliko učencami nauk ponavljajo. Ce takih učencov veliko imajo, si precej dobro za živež pridobó. Ni li pa žalostna, ko mora učitelj, ki v šoli od dne do dne po 6 ur uči, po posamesnih hišah učiti in se moriti, de si živež pridobi? Še tukaj ni skoraj nobeniga učitelja v nižjih redih, de bi zavolj velike draginje živeža in zavolj zmiram večje draginje staniš se tako mo-

riti ne moral. Lani so govorili, de se stanišča podražele zastran papirnih dnarjev, letas pa se zgovarjajo, de je hišna dača po $3\frac{1}{2}$ od sto poskočila in terjajo po 10 — 25 f. od sto več od stanišč; tako de stanišča, ki so se pred 8 let za 180 f. dobile, zdaj že okolj 275 f. do 300 f. s. d. stojijo. Kdor tedaj zavolj stanišča noč in dan učiti mora, kdaj se hoče kaj izuriti?

Še slabši se godi učiteljam po deželi: Njih živež obstoji sploh v temu, kar jim kmet od svojih pridelkov da in v učbarini. Pa koliko grenkih mora učitelj večkrat slišati in požreti, ko pride v hišo, ki je bila po okrajni oblasti prisilena mu učbarino pretečenega leta plačati, in ki jo je posiliti moral, ker ni od česa živeti imel.

Iz tega se tedaj očitno vidi, de — dobre učitelje šolam pridobiti, je treba napraviti, de bodo od česar živeti imeli, in de, ko bodo pridno učili, se jim ne bo bati, kaj bo ž njimi, kadar ne bodo več učiti mogli.»

Minister notrajnih oprav, gosp. Dr. Bach, je u svojem občno pohvalenem pismu na vse deželne poglavarje rekel: „Zadobljene zasluge in vterjena skušenost se vselej čislajo in svoje plačilo dobijo; vselej se bom jaz tudi za to potegoval, da bi zvesti in zasluženi uradniki zastran stanovitne službe in zastran dostojnega pensiona postavno oskerbleni bili, in da bojo moži, ki deržavi s udanostjo in zvesto služijo, brez skerbi zastran svoje prihodnosti.» Ove ministrove besede se pri vsih verstah deržavnih služabnikov lepo in veselo spolnujejo: le samo na borne učitelje se celo pozabi, le samo učitelji ostanejo stare sirote; vse se veseli in raduje novih časov in ustavnih naprav, kaj bi le imeli sami učitelji žalovati? Latinci pravijo: Plenus venter non studet libenter, poln trebuh se nikar rad ne uči; — jaz pa pravim: prazen trebuh se čisto nič ne uči; gladoven trebuh nema ušes, ne sliši; gladoven trebuh se ne da s lepimi besedami spokojiti. Kdor hoče svoje dožnosti spolnovati, mora se prej najesti; kdor hoče rad in iskreno delati, mora se do sitosti najesti: pod praznim trebuhom opadajo noge, in glava nad njim kima. Dajte toraj učiteljem dostojno plačo, tako morete tirjati dostojno delo; dajte učiteljem dostojni živež, in pobožni, modri in pridni mladenči bojo učiteljski stan nastopili.

Da se žalosten in reven stan učiteljev zboljša, je pa treba:

a) da se njih letna plača poviša; ne bo gotovo preveč, ako bojo učitelji po deželi 300 — 400, u tergih 500—600, po mestih 700—1000 rajn. sr. na leto dobivali.

b) da učitelji svojo plačo iz kake denarnice potegnejo; gerdo in nedostojno je, ako mora učitelj u sobotah od svojih učencev groše pobirati, s mavho od hiše do hiše beračiti, po plesiščih goditi itd.

c) da se, kar so skoraj vsi učiteljski sbori prosili in tirjali, mežnarija od šole odloči, alj pa saj učiteljem toljko doda, da bojo u stanu, kakega hlapca deržati, ki bo zvonil, obhajat hodil, cerkev čedil, uro navijal, sveče prižagal itd. Ako se učiteljem mežnarija odvzeme, ne bojo preveč zgubili, ker jim pevska služba (Chor- und Organisten-Dienst) še ostane.

Marsikteri bravec bo pri tomu mislil: Vse prav in lepo, ali odkod denarje? Jaz pa odgovorim: Kar je drugod mogoče; zakaj bi ne imelo pri nas mogoče biti? Kar smo zgoraj za učitelje prosili in nasvetovali, to učitelji u drugih deželah že imajo. Avstrija mogočna in krasna, Avstrija bogata in od Boga s vsimi darmi blagoslovljena bi svojih naj potrebniših služabnikov dostojno in pravično plačati in rediti ne mogla! To naj veruje in zapopade, kdor hoče in more, — jaz ne.

Kako pa se mora zato naša deržava vladati, kako naše denarstvo uravnati, kje potrebni pripomočki pojiskati: to naj tisti prevdarijo, kteri so za to poklicani, in kteri oblast u rokah imajo. —

Avstrijanska vlada, će hoče boljši učitelje zadobiti, naj dalej skerbi:

2. da se učitelji za svoj visoki in imenitni stan dovoljno pripravijo in izobražijo.

Da je kdo učitelj na deželi postal, ni blo treba veliko znati; kdor je 3 alj 4 klase nemških šol, in potem trimesečni detovodski poduk (Präparandenkurs) objiskal, je mogel šolsko službo dobiti. Zato je pa tudi učiteljev na deželi, ki komaj brati, pisati, alj računiti znajo, ki ne vedó kaki listič pravilno sostaviti.

Tako žalostno je blo za šole na nemških krajih; kaj se boš čudil, da po slovenskih pokrajinah mnogo učiteljev naletiš, ki ne vedó, kako se „Buchstab“, „Selbstlaut“, „Mitlaut“ itd. itd. po slovensko pravi, ki slovensko brati in pisati ne znajo, ja takih boš mnogo našel, ki slovenskih pismen ne poznajo; in ti bi imeli slovensko mladino učiti: kar nemaš, nemoreš dati! Zato slišiš u takih slovenskih šolah od „buhštabov“, „selbstlavtarjov“, od „silbov“ in „grundwortov“, od „beiwortov“ in „zeitwortov“ — od „einheitov“ in „cehnarjov“, od „adirenja“ in „abciehenja“, od „postnov“ in „sum“ itd. itd. Človek ne veš, alj bi se smejal alj jokal! To se pravi zlati čas mladó-

sti moriti, in bistroumno mladino pačiti in kvariti. — Kakšen bode enkrat odgovor? — Kdor je pa hotel u kako mestno šolo za učitelja priti, je moral šestmesični detovodski poduk poslušati; pa večidel tudi te ni bil piškovega oreha vreden.

Po pravici se sme reči, da so učitelji se večidel za svoj stan le slabo pripravljali.

Zato hvala in slava visokemu ministerstvu, da je tej velikej in škodljivej napaki v okom prišlo. Ukaz vis: ministerstva javnoga uka od 17. sept. 1848 š. 6111 zapove, da morajo šolski pripravniki cele dve leti detovodski poduk obiskovati, in u mnogo predmetih — blizo 20 — se učiti in uriti, in zlasti tudi u svojem materskem jeziku; ravno te ukaz tudi učitelje opominja, pri detovodskemu poduku se iskreno udeležiti, in zraven tudi sredstva za zobraženje učiteljev nasvetovati. Vsaki prijatel šol in omike mora to napravo ministerstva pohvaliti, in sme sčasoma boljših šol pričakovati; pa vender se mi resnično zdi in k' sercu gre, kar Jadranski Slavjan st. 133 piše:

Po novi napravi se detovodstvo sedaj po dve leti in veliko ur vsak tjedan uči; pa le se ne sme nadjati, de se bodo prihodni učitelji tako izurili, kakor bi treba bilo, de bi se v blagor ljudstev izurili: Pervič se jih malo detovodstva učiti loti, drugič nimajo prave priložnosti, izuriti se v vsih rečeh, ki so potrebne, de bi ljudstvo zdramiti, v živi veri in dobrim zaderžanju podučiti, in vse njegove opravila prav vravnati mogli. Do leta 1848 so tudi latinskošolci, in marskteri, ki je želel učitelj biti, se detovodstva, ki se je pol leta in le po uro na dan učilo, lahko učili. To je scer učencam, ki so se posamesne učiti postavili, zatorej svoj uk tje več, tje manj v nemar puščali, večkrat pa clo šole popustili, veliko škodilo; šole so pa le več takih za učitelje dobile; večim so sedajni učitelji taki.

Zanaprej ni več šoli se ne po ti poti učiteljev nadjati. Učenci latinskih šol pa sedaj v posamesnih hišah več ko kedaj učivarijo. Razloček je ta. Poprej je bilo jim treba s detovodsko spričbo se skazati, zdaj pa, ko se svobodnost poduka prav ne razumi, zdaj se že učenci nižih latinskih redov učivariti prederznejo.

Noben pameten človek ne bo rekel, de ni ljudstva omikati treba; vsak si želi omikan biti; — treba je tedaj skerbeti, de se ves narod, vse ljudstvo omika. Narod omikati pa se ne pravi, posamesne verste ljudi čez druge povzdigovati; ampak vsakega človeka po svojih opravilih v stan postaviti, de moči in dari, ki mu jih je Bog dal, spodobno obračati in vpotrebovati razume in zamore. Zatorej so nekdajne ljustva, ki so

se prave omike razveseljevale, kmetovavstvo visoko in več ko vsak kteri si koli bodi stan, obrajtale in cenile. Le trinogi in bojevavne in latinske ljudstva so kmetovanje v nemar puščale. Ljudstva dobro omikane, Egipčani, Izraelci in Rimljani so spoznali, de poljodelstvo je pripravno glavo razsvetliti in serce požlahtniti. In res, kjer koli ljudje zemljo razumno, radovoljno in serčno obdelujejo, so dobri, zdravi in čversti na duši in na telesu. Ljubezen do poljodelstva je tedaj treba probuditi! Kjer je ljubezen do dela doma, ni postopanja, izvira vsih nespodob. Poljodelstvo podpira dalje mnogoverstno dobro zaderžanje. Kdor zemljo umno obdeluje ne more biti brez vere. Kdor pametno po svetu hodi, Boga povsod pred očmi najde; čudeži vsigamogočnosti, modrosti, in dobrote božje mu vedno serce k nebèsam povzdigujejo, in veselje, hvaležnost in čast, ki jo v sercu proti Bogu čuti, pobožne pesmi peti naganja.

Sedajni napravi, prihodne učitelje izuriti, pa ne bo dano, tega lepega namena doseči; zakaj pervič nimajo prihodni učitelji priložnosti se kmetovavstva tako naučiti de bi ljudstvo, ka kor bi treba v njem podučiti mogli; drugič nima sama, kakor nimajo šole, potrebnih pripomočkov, kmetovavstva se primiti, ne ga učiti.

Koliko more pomagati, če se tudi kmetovavstvo vsak tjedan neke ure uči, posebno v mestih, kjer ni kmetije blizo šol; kjer je deleč iti treba, prej ko se va-njo pride, kakor tukaj pri nas; kjer se kmetovavstva skoraj v djanje obračati učiti ni moči; zraven po se sem ter tje hodé toliko časa zapravi.

Tudi poduk v petju ne bo sadú, ki se čaka, pernesel, če se bo le 1 ali 2 uri na tjedan učilo, kako se ima peti, ali pa, če se bodo le nektere pesmi peti učile.

Orglati se navaditi ni en sam glasovir več prihodnim učiteljam dovolj, zakaj kdor se orglati navaditi hoče, mora se veliko vaditi. Koliko je pa brez orgel se navaditi moči, naj sodi, kdor tega razume; orglati znati pa je učitelju, ki hoče ljudi v cerkvi pobožno ganiti, prav potrebno.

Kar pa druge predmete uka tiče, se jih prihodni učitelji, posebno tí, ki od doma nobene pomoči nimajo, zavolj tega ne bodo dobro navaditi mogli, ker si veliko prizadevati in druge učiti morajo, de si potrebni živež pridobé, posebno ker se jim vstanovnice (stipendji) če jih tudi imajo, še le med letam podarijo. Obložijo se tedaj preveč s zasebnim učenjem; ž njim nar lepši čas, ko bi se uriti mogli zapravljajo, po starim učé, in se tako vodstvu, ki se ga učé, vkljub, krivih vodb privadijo. Tako ne bo tedaj moči starega kopita odpraviti.

Če se Avstrijanske naprave, prihodne učitelje izuriti, kakor smo jih tukej razložili, ptujim perinarijo, se vidi, de so ptuje veliko bolj pripravne, ker imajo vse priprave, ki so potrebne, prihodne učitelje v uku in v djanju prav izuriti.

Med ptujimi napravami za prihodne učitelje je pa prosto semenišče v vasi Krajclingi *), po svojim sadu ga soditi, naj pripravniši, ker je navadnih pomankanj prosto in ker, kar je učiteljam, ljudem in deželi želeti, prav po naravi, s nar manjšimi stroški, in nar gotoviši doseže. S čem pa doseže? Omikaje glavo, serce in roke.

Kar je nekaj časa sem, se je že več glasov po cesarstvu slišati dalo, de naj bi se semenišča, prihodne učitelje podučiti, napravile; več njih pa, de naj se za prihodne učitelje vstanovnice napravijo, se jim v pomoč dajo, in de naj pri posamesnih stanujejo. Ti, ki so to svetovali, so si tako mislili: Prihodni učitelji bodo prihodni omikavci družin, bodo sami družinski očetje, bolje je tedaj, de s družinami v posamesnih hišah stanujejo. Ta ni clo prazna, in ko se nar bolj na stroške gleda, lahko premaga.

Ali vsakdanja skušnja uči, de 16—20letni mladenči v družinah še prav živeti ne znajo in tudi primere, ki jo s šolo imajo, ne razumé, ter razumeti sploh nemorejo, dokler se detovodskih pravil prav dobro ne naučé; zraven pa preveč lepega časa se izuriti, zapravé; zatorej stanovati v posamesnih hišah prihodnim učiteljam dobrega, ki se pričakuje, ne prinese, temveč jim veliko škodi. Prihodne učitelje bolje izuriti, je tedaj v resnici semenišča napraviti potreba. V semeniščih pa je treba, de prihodnim učiteljam ves poduk in vse da in prisvoji, kar jim je treba, de bodo v sercu čutili, kaj če reči, narodni učitelji biti, in de bodo ljudstvo, kakor je treba, primerno in ročno omikati razumeli; zraven pa se ne sme nič kaj takega terpeti, kar bi navadne neprilićnosti semenišč, prazno vseznanost, hinavstvo, razklanost itd. sebój prinesti moglo. Semenišče v Krajclingi pri vodanskim jezeru naj bo zgled, ono naj se posnema. Res, bolj ko se duh, ki v njemu vlada, premišljuje, bolj ko se pregleduje, kolikošna je njegova dobrotljivost za šolo in hišo; bolj se v sercu želja vnema, de bi tudi v naši deržavi takšne semenišča, učilstvo popraviti in povzdigniti, se napravile in vstanovile.

Takšnemu semenišču za prihodne učitelje je pa najpred velike kmetije treba, de bodo priložnost imeli, v djanju se naučiti, česar jim bo treba, kmete podučiti, de Bog je namreč

---

*) Mi ga bomo u drugokrat popisali.

vsakateremu kraju sveta moč dal, vse priroditi, kar je za živež potrebnega, če ga človek po njegovi legi, nizkosti ali visokosti obdelovati razume, in tedaj tako seme va-nj seje in tak sad sadi, ki ga navadno podnebje ne tare in zatira, Šola je treba, de ljudi uči zemljo spoznati in obrajtati kakor rudno žile blagostanja, in se stare navade in predsoda iznebiti: Ta kraj ne rodi ko to ali uno; ne prinese in ne more prinesti več ko toliko! Šola je treba, de ljudi na duši in na telesu zdrami, jih misliti, delati in pridni biti naganja; jih uči moči, ki jim jih je Bog dal, prav obračati in vpotrebovati, jih ljudje v resnici biti, in visoke vrednosti, ki jo kakor podoba božja imajo, se zavediti uči in vadi.

V semenišču je dalje treba, de se prihodni učitelji peti, goditi in orglati po pravilih in v djanju tako dobro navadijo, de bodo kakor hitro jim bo učiti početi, serce mladih in starih pri občni službi božji milo in pobožno ganiti zamogli.

Nima se pa v semenišču terpeti, de bi se kaj posvetnega in nespodobnega goditi učilo; de bi šole po deželi, kakor se je že kje zgodilo, sčasama ne bile šole godb in kratkočasnic, in de bi učitelji pri svatbah in pri občnih veselicah goditi ne mikalo.

Kar druge predmete poduka tiče, je treba jih početno in ne učeno učiti. Vsako reč je treba natanko in čisto razložiti; vsako reč je treba, de prihodni učitelji sploh in posebej v vsih delih, prav dobro skoz in skoz razume; od vsake reči je treba, de vejo, kako se da v telesni in dušni prid oberniti; vsake reči je treba, de se tako dobro naučé, de jo bodo lahko in ročno v djanje postaviti mogli. Varovati se je pa treba vsakega lepotičja, ki bi razumnosti škodilo.

Poslednič je treba, de se semeniščani v djanskim letu vsak predmet uka po primerni vodbi narprej posamesne učence, po tem pa celo šolo v pričo semeniščnega učitelja učiti vadijo.

Nar veči skerb v semenišču pa ima biti, v sercu semeniščanov pravi strah božji rediti; vse reči in vsi predmeti poduka naj strah božji navdihujejo in množé.

Vodja naj bo zgled modrega hišnega očeta, in naj s semeniščani kakor s svojimi sinovi ljubeznivo in resno ravna. S mladenči se posebno v sobivališču tako ravnati da; in prihodni učitelji se bodo v svojih opravilih tako ravnati navadili; in ko bodo s družino lepo ravnali, se bo cela občina po njih izgledu toliko več vergla, ko bo vidila, de so dobro učeni in odgojeni; zgled ji bojo v vsih rečeh. Takšne semenišča bi šolam dobrih, v pravim duhu izgojenih, prostih, pohlevnih učiteljev in rediteljev dale, in zanemarano ljudstvo bi se v malo letih omikano in izobraženo vidilo.

Takšne semenišča bi pa deržava napraviti morala
Stroškov bi tudi toliko ne bilo. Tla na deželi niso toliko drage. Morde bi se kje še tla in pohišje v blagor cerkve ali šole zapuščene našle. Za živež v semenišču bi pa vsak semeniščan nekoliko plačati moral; ko bi se učiteljski stan povzdignil, bi tudi sine bogatih starišev va-nj stopiti mikalo, ne bi več pribežališče takim bilo, ki si drugači živeža prislužiti nemorejo. Zadosti bi pa tudi v vsaki kronovini eno semenišče bilo, več njih bi prihodnih učiteljev lahko enako ne izurilo.»

Tudi jaz sem te misli: šolski pripravniki se nimajo preveč reči učiti, alj to, kar se učé, dobro in temeljito; dalej oni se imajo učiti najprej to, kar je potrebno, potem še le, kar je koristno in lepo; oni se imajo tako izuriti, da bojo kmetom in učencem pri vsih rečih, naj zadenejo kmetovanje, alj lepo zaderžanje u cerkvi, u vsakdanjem živlenju, proti vladi itd. — za lep izgled služili. Bog nas obvari pred vseznanci, pred bahači, in pred razujzdneži! Ti bi bli toča za naše šole. Omikati se toraj morajo u lepej razmeri: Glava, serce in roke.

Slednič mora Avstrijanska vlada skerbeti:

3. da bojo učitelji v omiki vedno napredovali

Slavni učitelj gosp.: M. Stojanović govori svojim bratom učiteljem takole: „Važno je, bratjo mila! in krasno město, koje mi u deržavi zauzimamo, važno posebno u sadašnoj dobi. Nam je izročeno upravlenje, izobraženje in prosvetjenje mladěži našega zanemaranoga, potlačenoga, in u luži tudjinstva potonutoga naroda jugoslavenskoga; u naših je rokah ona mila mladež, na kteroj velja osnovati boljo budućnost naroda našega; u naših je rokah sreča prihodnoga naraščaja, in nada dobroga in srečnoga potemstva, ua kterom stoji naša domovina, na kterom stoji čast in slava naroda.» Res! zlatavredne besede iskrenoga vlastenca! Stan učiteljski je ravno tako imeniten, kakor težaven: starišem izrediti pokorne otroke, gospodarjem zveste posle, deržavi pridne in zveste deržavljane, cerkvi brumne in prave kristjane, — to vse storiti in oskerbeti, biti vsim vse, je ravno tako imenitno, kakor težavno. Zato se pravi učitelj nikolj ne izuči, on u omiki vedno napreduje, on raste kakor na starosti, tako na vednosti in modrosti. Ako pa hočejo učitelji u omiki napredovati, je treba:

a) da učitelske shore (skupščine) deržijo.

Visoko ministerstvo je 2. sept. 1848 št. 5692 zaukazalo, da naj učitelji pogostoma skupščine deržé, da se posvetujejo glede vsega, kar bi za povzdigo in poboljšanje učilnic koristno biti moglo, in da zapisnike tih skupščin očitno na znanje dajo. Prav uravnane skupščine učiteljev kakega okraja so neizrečeno

koristno. Ravno učitelji naj bolj znajo, kje u šolah največ menka, kaj bi blo storiti, da bi se šole prav uravnale; tam sliši kaki mladi učitelj, kaki se kaki star in skušen učitelj pri nauku obnaša; tam oznani kakij gospod, kar je u kakej knjigi alj u kakem časopisu zastran šolskih zadev bral: tako se prijazno pogovarja in izobražuje. Zato vis: ministerstvo take skupščine rado vidi, in ni dolgo, kar je nektere učitelje na Štajerskem zavolj toga javno pohvalilo. Škoda je, velika škoda je, da se ta koristna in imenitna reč u tako veliko krajih zanemara! Pa ne bo več dolgo taka: ministersko podučenje za deželne šolske oblastnije govori takole: „Šolski svetovavec ima tudi poznati učiteljske skupščine, in predloge storiti, kako bi se one imele uravnati. Za sedaj se bo osebno prizadeval, da se pri njih bolj izobraženi duhovniki in učitelji vdeležijo. Tim skupščinam bo on večbart prašanja poslal, ki bi vtegnile, take učitelje podupirati, ki še niso godni prave reči za pretresovanje izvoliti, zraven pa tudi njemu marsikako potrebno reč razjasniti.» Ako Bog hoče, te lepe besede ne bojo samo na papirju ostale, in tudi zastran učiteljskih skupščin se smemo nadjati veselišjh časov!

Dalej je treba:

b) da učitelji dobre detovodske knjige in časopise berejo.

Novi časi — nove potrebe; nove potrebe tudi pri šolah in šolskem nauku; svet vedno napreduje, kdor knjig in časopisov ne čita, zaostaja in, tako reči, splesnije in ostari, naj bi bil nekdaj še tako izversten učitelj; „brati in učiti se» naj bo geslo vsakoga vestnoga učitelja. Nemci imajo takih knjig in časopisov — in to izverstnih — zadosti, katerih se tudi slovenski učitelji s velikim pridom poslužili bojo.

Pa vender še veliko boljši in koristnejši je, da slovenski učitelji slovenske knjige in časopise prebirajo; in — bodi Bog zahvalen! število takih slovenskih, prav izverstnih knjig očevidno raste. „Drobtince», „Blaže in Nežica», „Majerjova slovnica», njegov „spisovnik» njegovi „predpisi», so za vsakega učitelja zlate bukve, ker navkoslovje (metodiko) učijo, kako se ima vsaki predmet otrokom razlagati. Tudi naša „slovenska bčela» bi lehko za gg: učitelje prav imeniten in podučen list postati zamogla, ako bi slavenski detovodci in učitelji u njo dopisovati blagovolili. Zato naj vsi gospodi, kterim napredek naših učiteljev, naših šol, in našega ljudstva na sercu leži, pridno šolske reči zadevajoče sostavke pošilajo, alj saj opomnejo, od čega bi blo dobro in koristno pisati: vredništvo bode rado in hitro postreglo: „s jedinjeno močjo» že pojde. Še jedno

reč moram čestivrednim bravcem priporočiti; od novoga leta 1851 bo visoko ministerstvo neki časopis za šolske zadeve na svitlo dajalo; gotovo bo te časopis prav dober kup in zlo imeniten.

Pa sopet slišim kakega gospodina kričati: le pisari, le pisari, da bodeš sit, — alj dnarjov, dnarjov menka. To vse vem in poterdim; alj jeden krajcar vsaki den na stran djati, to pa še vender vsaki zamore, in za tako lepo in imenitno stvar tudi ni preveč; in glej! imaš vsako leto 6 raju: 5 kr, sr.: za svoje dušne potrebe; in boljši je, da včasu lačen u postel ležeš, kakor da bi svojo napredovanje clo zanemaral. Ako pa resen še tega ne moreš pogrešati, pojdi, jišči, terkaj in prosi; gotovo bodeš našel takih gospodov, ki ti bojo knjige in časopise na nektere tedne radi posodili. Veliko bi blo pomagano, če bi se u vsakej tehantiji knjižnice in bravna družtva napravile! Ko bi blo u vsakem okraju 20 — 30 družbenikov, in ako bi premožnejši vsako leto po 2, bornejši po 1 rajnišu dajali, kako hitro in veselo bi knjižnice rasle, in kak vesel sad bi prinesle! —

Na koncu svojega sostavka še enkrat ponovim, kar je gospod u Šent - Galu rekel: „Avstrija naj prej za živež in za obraženje učiteljev skerbi, in potem še le se bo smelo in moglo od šol boljše sadje pričakovati.»

Uvod k splošnemu zemljopisu.

(Konec.)

§. 6. Splohni pregled vodá na zemlji.

Krog polnočne pike leži polnočno ledeno morje, in krog poldnevne poldnevno ledeno morje, kteri se tako imenujete od ledu, ki ju pokriva. Krog pik je morje z večnim ledam pokrito, ki se ne gane, ne ztaja, torej človek, ki bi semkaj prišel, bi ne vedel, alj na zemlji, alj na morji stoji. Kakih 20 stopenj proti vravnovarju se pa led toliko otaja, da se v velikih plošah po morji vlači, se hribam enako kopiči, in barko, ki se med lete hribe zabaše, kakor bučo zmele.

Drugo imenitno morje je zahodno alj atlantiško morje. Leži pa na zahodni strani Evrope in Afrike; zatorej se mu zahodno morje pravi. Leto morje seže proti zahodu noter do

Amerike: — Znan kos zahodniga morja je sredozemno morje, ki med Evropo, Azijo in Afriko leži. Leto morje objame laško deželo na zahodni in izhodni strani, kar vidiš na izhodni polovici zemlje, in seže na izhodni strani do Tersta, na zahodni do Genove. Iz sredozemskiga morja se na polnočnoizhodni strani memo Carigrada pride v černo morje, ktero leži med Evropo in Azijo.

Tretje imenitno morje je izhodno alj tiho morje, ktero na izhodni strani stare zemlje leži, ino do zahodne strane Amerike seže.

Četerto imenitno morje je poldnevno alj indisko, ktero pod Indijo proti poldnevu leži. Južnozahodni kos tega morja se arabsko imenuje, ker pod Arabijo leži.

Razun morja najdemo na zemlji veliko jezer, rek in potokov.

§. 7. P e r d e l k i.

Vse, kar človek od zemlje perdobi, imenujemo perdelke. Razločimo pa rudne, zelšne in živalske perdelke. Nar obilneji perdelke da zemlja v vročim pasu krog vravnovarja. Tukej najdemo zlato, srebro, žlahne kamne; tukej rastejo poper, muškatne hrušice, klinci, kava, kafra, pomoranče, pavčki (dátelni), mandelni, palme, sladke vina, prožilka, pavola, svila, tukej živijo sloni, kamele, levi, tigri, opice, štruci, papige, velike kače, krokodíli i. t. d.

V hladnim pasu imamo zeliša in živali sredne postave in dobrote, kakor žafran, limbar, pavolo, vinsko terto, kostanj, sadje, večsortno žito, korun, duhan, konoplo, lan, les, — govedje, ovce, konje, prešiče, mačke, mnogosortne ptiče, in zverine.

V merzlim pasu zemlje najdemo le razpurko (pokvečen les), korenine, mahove, pse, severne jelene.

Neke zeliša po vsi zemlji najdeš, kakor mah, resje, jagode; tudi neke živali, kakor psa, govedje, ovce, konje, prešiče, mačke, lesice, medveda, zajca, orla, gos, kuretno.

Morje človeku hrani morske somne, ki u polnočnim atlanskim morji živijo. Po 60 čevlev so dolgi, po 2 jezera stontov tehtajo, in dajo ribjih kit in dokaj masti. Slanik je v polnočnim morji doma, se poleti na englesko permorje perplete, in nasolen k nam pride. Čok tudi v polnočnim atlanskim morji živi. Pozimi pride iz globočine na verh vode, kjer ga Holandčani, Anglani, Francozje vjamejo, posuše in na prodaj dado.

Vsakosortne ribe in želve v Terstu na tergu vidiš. Veliko ljudi na zemlji od samih rib živi. Tudi korale in bisere iz morja dobimo. Korale rastejo kakor drevesa na skalah alj dnu morja, biseri se pa v ostrigah najdejo.

§. 8. Človek.

Človeka je Bog gospodarja zemlje postavil, ino mu je vkazal se vsih stvarjenih reči zmerno poslužiti. Tudi zelišа in živali, ki so človeku posebno potrebne, je Bog po vsi zemlji razkropil; druge naj si pa človek v trudu perdobiva. Ježer in jezer ljudi na zemlji prebiva, in sicer v Evropi 250, v Azii 509, v Afriki 120, v Ameriki 50 miljonov, v Avstralii $2^1/_2$ miljona. Po različnosti života, posebno obraza razločimo tri poglavitne narode:

1. Kavkaski narod z belim obrazam, ki prebiva v Evropi in zahodni Azii. Tega naroda je kakih 500 miljonov.
2. Mongolski narod z rujavim širokim obrazam, černimi lasmi. Leta prebiva v izhodni Azii, Ameriki in polnočni Evropi. Tega naroda je kakih 300 miljonov.
3, Zamorski alj etiopski narod z černim obrazam, z černimi, kodrastimi lasmi. Leta narod prebiva v Afriki, po poldnevnih otokih Azije ino v Avstralii. Tega jih je kakih 200 miljonov.

Vsi ljudi kakih 860 različnih jezikov, in kakih 5000 narečij govorijo. Veliko ljudi živi od ribarije, lovitve in živinoreje in nima prave domačije. Ne prebivajo v mestih alj vaseh, še clo terdnih hiš nimajo. Nekteri so vedno pod milim Bogam; nekteri se pozimi v jame pod zemljo alj v sneg zarijejo, poleti pa hodijo z trebuham za kruham.

Poprašaj ktere vere je kak narod, in vedil boš, koliko je umeten in prebrisan. Veliko ljudi še ne pozna Boga in Jezusa, našiga odrešenika; veliko ljudi dremlje v krivoveri. Častitljivi misjonarji naše vere se vedno trudijo, perdobiti več zgubljenih ovc večnimu pastirju, in Bog njih trud očitno podpira.

Nekaj od belih žen,

s posebnim obziram na Koroško.

Běle žene se v raznih krajih Slovenije različno imenujejo; na Koroškem njih navadno imenujejo „sibile prerokile“, na Zili

„bêle" ali „častljive žene" v Rožju „želik - žene", na Krajnskim „rojenice" in v nekterih krajih Štajerskega „morske deklice." Tudi Nemci v Labudski dolini jih poznajo in njim pravijo „heidnische Weiberl", drugi ponemčani Korošci njim pa velijo „Wile - weiss", ali "weiße Frauen." Te ženske so stanovale skoro v vsaki fari na stanovitnih mestih: v' pečinah, pri virih, potokih in rekah. Tukej so one živele proste in slobodne brez zakona, ločene od možkih. Tako so prebivale na Koroškim, p: v spodnji Rožki dolini blizo Kaple „proti jugu v gori Ostrovci; tukaj se še dandanašni vidi ognišče; v žalik-jami ne daleć od Bilčevesi (Ludmannsdorf); V gornim Rožju so bile v Vertinovej peči" pod Krajem; pri orlovi peći" v Podgorjanski fari (Maria Elend); blizo „Šent-Ila" v tako imenovani „babji cirkvici." Pod verhom Golice planine (Koralpe) v Labudski dolini je neka peć, „Spitzelsofen" imenovana in ne daleć od ondod na humu „Reinfogel" na kterih so Vile stanovale (kakor Nemci teh krajev terdijo). Na Zilskim (Gailthal) so prebivale v Taboru blizo „Pečnice" in blizo Podenskega grada (Bodenhoff). Želik - žene niso rimske Parke, pa tudi ne gèrčke Nymphe ampak prave slovenske bitja iz predkristjanske dobe, prerokinje staroslavjanske, in duhovnice vêre naših prednikov. One so prerokovale prihodnje vréme, sanje izlagale, narod polje obdelovati, rudo kopati, ter železo in druge rude variti učile. Doznale so zdravilno moč vsakega zeliša, zato so tudi zdravila pripravlale. Iz sonca, mesca in zvezd so letino prerokovale, so dokazovale kdaj in kako gré sjati, in na visokih humih stoječe so svetke (praznike) napovedavale. Rade so prišle v vasí k ljudem jim dobrote déliti; radoval se je vsaki kmet, ki je želikženo na svojim polju zagledal, misleč da mora zdaj njiva obilno roditi. Kar so bêle žene vkazale, vse je bilo prav, in živa rêsnica. Srečen je bil zato vsaki gospodar, ki je storil, kar mu je bêla žena zapovédala. Zato so jih naši predniki toliko častili.

Od kadar so se pa koroški Slovenci h kristjanski veri spreobernili, je tudi slava želik-žen zginila. Narod pripovéduje, da se je to tedaj zgodilo, ko so ljudí začeli po noći žvižgati (kar se dan današnji za grêh dèrži), in vukati, zavolj tega (pravijo) so béle žene v skrite kraje pobegnile, tako da njih danas nihče več viditi nemore.

Narodove pesni.

Tri děvice.

(Štajerska iz města Sloven-Bistrice, zapisal g. Drobnič. Vsakej redki se pristavi: Sam Bog nam pomagaj no Marija, — samo poslědnjim četirim ne.)

Tri device po polji rajžajo
(Sam Bog nam pomagaj no Maria!)
Perva je tergala marijon, —
Druga je tergala fajlnov cvet, —
Tretja je tergala rožmarin, —
Perva je pila s kangelce, —
Druga je pila s majolkice, —
Tretja je pila s keliha, —
Perva je rodila Jožefa, —
Druga je rodila Janeza, —
Tretja je rodila Jezusa,
Izveličarja celga sveta.
Tretja je tergala rožmarin,
V spomin, da je Jezus Marijin sin.

Pěsniško premišljevanje Kristusovega terplenja imenovano od naroda:

Zlati Očenaš.

(Od besěde do besěde vendar s občnimi slovuiškimi formami.)

Vsmileni Jezus je v nedelo jutro zgoda vstal, u frišnej vodici se je umil, u bělim facenetelnu se je vbrisal, u pest je vzel palco romarsko, zlat paternošter, šel je po širokej cesti, sredli so ga hudi hajdi s velikim vpitjem, s velikim hrupom, on je pa serčno vprašal je: Koga vi iščete? Oni so djali Jezusa Nacarenskega. On je rěkel: Jaz sem tisti, ki ga iščete. Zakaj me iščete? Sem pri vas u tempelnu bil, sem vas lěpo učil, niste persta na me položili, mi niste sile strili. Oni so se zlo vstrašili, so zad na černo zemlo padli, luči so jim vgasnile, laterne se zasule, roke okamnele, oči oslepnele, usta se jim perperle, da mu niso mogli nič rěči hudega bil (al) striti žalega. Jezus je pa rěkel jim: Do devete ure nema se nobeden zgeniti, nobenemu človeku sile striti. K njomu pa stopi Marija, roža devica.

Kako je barala Jezusa Marija roža devica. Jezus děte moje, kako se ti bo godilo na samo cvětno nedelo?

Ljuba moja mati, kako se mi bo godilo na samo cvětno nedelo: V roke bom vzel svojo palco romarsko, vzel zlat paternošter, pojdem v město Jeruzalem v tempel in tam bom judovski kralj. Bogati se bojo pred menoj perklanjali, bojo štacune odpirali, unkej bojo jemali černe sukna, černo žamat, po poti je bojo prestirali; vbogi bojo na drevjice lezli, cvětje sekali in lomili, od kodar jaz Jezus pojezdim. Jaz se bom pa sukna izognil in po cvětju pojezdim, nazaj se bom obernil in jim bom cvětje žegnal, da bo vsim ljudem k troštu in k pomoči priprostej živini.

Kako je barala Jezusa Marija, roža devica: Jezus děte moje kako se ti bo godilo na sam veliki pondelek?

Ljuba moja mati! kako se mi bo godilo na sam veliki pondelek: V roke bom vzel svojo palco romarsko, svoj zlat paternošter, pojdem na silno visoko goro, bom pokleknil na zlo rezeć kamen, bom zvěsto Boga prosil, da bi prešla ta ura in čas. Pa bo prišla ta ura in čas in bo prešla.

Kako je barala Jezusa Marija, roža děvica: Jezus děte moje! kako se ti bo godilo na sam veliki vtorek?

Ljuba moja mati! kako se mi bo godilo na sam veliki vtorek: V roke bom vzel svojo palco romarsko, zlat paternošter, pa pojdem v město Jeruzalem u tempel, bom pridigal in molil, hude grěšnike preobračal, katolško věro napravil, kdor bo meni vbogal, svoje pravde ne bode zgubil.

Kako je barala Jezusa Marija, roža děvica: Jezus děte moje, kako se ti bo godilo na samo veliko srědo?

Ljuba moja mati, kako se mi bo godilo na samo veliko srědo: Hudi Judi, hude Judinje bojo za menoj postopali s koli, s hlodami, baklami, s štriki žimnatimi, bojo meni tako strah dělali, bojo měnili, da bi tamo na tla padel in tamo vmerl. Jaz pa tamo ne bom na tla padel, ne bom vmerl, še nazaj potečem. Zraven pota bo stala běla hišica, od zvunaj hišice bo sedel majhen pubić, ne bo znal marnovati bil govoriti, še bo za menoj s perstom kazal.

Kako je barala Jezusa Marija roža děvica: Jezus děte moje, kako se ti bo godilo na sam veliki četvertek?

Ljuba moja mati! kako se mi bo godilo na sam veliki četvertek: Jaz bom za mizo s svojimi dvanajsti jogri sědel in bomo velikonočno jagnje večerjali. V roke bom vzel rumeni kelih in merzlo vodo, da bom lepo jogram noge vmival, lěpo od njih slovo jemal; bo še jeden med njimi, da me bo predal, da me bo za trideset srebernikov izdal, hudim grěšnikom me bó v roke dal. — — Tam so ga popadli, tam so ga zvezali, so ga peljali pred Kajfeža, tam so pervokrat s železno rokavico ga vdarili; so ga spet nazaj peljali od Kajfeža pred Pilatuža, pred deželskega oblastnika. Tam so ga zasramovali, dva in sedemred žlafernic (72 zaušnic) mu dali, k smerti Jezusa obsodili. Na glavo so mu ternjasto krono natiskovali. Krona je imela dva in sedemred ternov, da ga je bodla v nja svete lice, v nja svete možgani. Jezusove svete ušeta, in Jezusove svete oči in svete ustice so vse zaplovali, pred nja na kolena poklekovali, nja zasramovali. Jezus je pa terpel za vse keršanstvo, za ves-olen svět, za vse věrne duše v vicah.

Kako je barala Jezusa Marija roža děvica: Jezus děte moje, kako se ti bo godilo na sam veliki petek?

Ljuba moja mati! kako se mi bo godilo na sam veliki petek: Hudi Judi me iz město Betlehema poženo. V vodi Jordanu je en hlod namočen ves prevertan in s svincam nalit in je tamo perpravlen, da ga bom moral jaz Jezus vleči na goro Kalvarijo. Hudi Judi pojdejo po mehkim, jaz pojdem po tverdim. — Kervavi pěsek je plaval po nja lestnjah stopinj, še prej ko je Jezus pervlekel hlod na goro Kalvarijo. Jezus pervleče hlod na goro Kalvarijo, veržejo ga na skalo, da se strese skala in hlod nad njim. Kaj so še hudi Judi govorili, križ so mu naredili, k njemu so ga perměrili, je bil za križ premajhen. K njemu so pa perstopili, na tla ga potegnili, so Jezusu vse žilice pretergali, vse ude razklenili. Vunkaj je pa tekla nedolžna rěšnja kri, je pertekla skoz pet kervavih ran Jezusovih.

Kaj so še hudi Judi govorili:
Ger in doli těkali,
Žele in jesih zlijali,
Neresnovo gobo napojo,
Jo na terst nateknejo;
Dajo piti na križ Jezusu.
Jezus pokusi majheno,
Stresel se je rameno,
Stresla se je zemlja in nebó,
Človeku duša in tělo.
Sonce in luna je vmerknila,
Zvězdice z neba padajo,
Tekoće vode ne tečo,
Ribice v vodi ne plavajo,
Tičice v lufti ne lětajo,
Silne skale pokajo,
Nebeški troni skleplejo,
Keršćeni zvoni ne zvonó.

To je bilo od šeste ure do devete ure. Naš Jezus Kristus tako martro terpi. Jezus je pa terpel za vse keršanstvo, za ves-olen svět, za vse věrne duše v vicah.

Kako je barala Jezusa Marija, roža děvica: Jezus děte moje, kako se ti bo godilo na samo veliko suboto?

Ljuba moja mati! kako se mi bo godilo na samo veliko saboto: Tadaj me bojo že iz križa sneli, me bojo pokopali devet komolcov globoko, devet komolcov široko. Vunkaj iz mojega groba bo pa raslo jedno pšenično zerno, spreljuba rumena pšeničica. Oblate bojo ž nje dělali, měšniki je bojo vživlali, ž nje se bo spreměnilo spreljubo sveto rěšnje tělo, da bo vsem ljudem k trošti in k pomoči vsem věrnim dušam v vicah.

Kako je barala Jezusa Marija roža děvica: Jezus děte moje, kako se ti bo godilo na samo veliko nedelo?

Ljuba moja mati! kako se mi bo godilo na samo veliko neděla: Jez Jezus bom že veselo od smerti vstal, pojdem pred čern pekel Od začetka že duše pred peklam klečó, so moje martre veseló, na mojo martro težko čakajo, da bi peršel, da bi jih rěšil. Z pred černa pekla jih popeljem k očetu nebeškomu.

Jezus děte moje, kaj boš temu človeku dal, ki bo to molitvo požebral, Jezusovo terplenje premišljeval?

Jaz ćem mu dati rěšiš duše tri:
Očino, materno in sam svojo,
Tri dni pred smertjo zboleti,
Tri angelce k njemu poslati
In sam k njemu pojdem,
Zlato krono mu pernesem,
Seboj ga popelem v sveti raj. Amen.

Pesniško opisanje vněbovzetja děvice Marije imenovano od naroda:

Zlata češćena si Marija.

Tam stoji 'no lěpo ravno polje,
Lěpo ravno polje žegnano,
Na polji lěpa běla cerkov
S rumeno svěčo opasena,

S bělo kafro pobělena,
S žegnanim kadilom pokajena,
S žegnanim kropilom pokropljena.
Notre so oltarji trije,
Jeden zlat, jeden sreberin,
Treći je pozlačen.
Per prednjim oltarji
Sveti Janez sveto mešo bere,
Sveti Peter mu pa streže,
Sveta mati božja za njim kleče,
Sveti roženkranc moló,
V svete nebese ga ofrujejo.
Vslišali so jo sam vsmileni Jezus.
Vsmileni Jezus pošlejo angela Gabriela:
Pojdi na černo zemljo v bělo cerkov,
Poneseš mojej materi lěpe pošte,
Kada bi hteli moja mati v nebo jiti.
Kaj pa je rěkel angel Gabriel?
Jaz na černo zemljo dol ne grém,
So masa hudi ljudi, hudi nevěrniki,
Bi mi pisane perjiče posterli.
Kaj pa je rěkel vsmilen Jezus?
Al na černo zemljo dol ne greš,
Tadaj božjo gnado pa zgubiš.
Kaj pa je rekel angel Gabriel:
Rajši k' božjo gnado pa zgubim,
Rajši na černo zemljo dol zletim.
Razdjal je svoje perute pisane,
Letel je dol na černo zemljo.
Marija so nazaj pogledali,
Angela za seboj zagledali.
Marija so rěkli: oj angel Gabriel!
Kaj si zano pošto mi pernesel?
Kaj je rěkel angel Gabriel?
Pernesel sem vam take pošte:
Kada bi hteli Marija v nebo jiti,
Al v jutro bil o poldne, bil o polnoči?
Kaj so rěkli Marija roža devica:
Kader je božja volja, je tudi moja.
Pa to ga pustim barati in prositi,
Da bi mi tri dni odloga dal,
Da bi si tenko srajčico strila,
Da bi mi ne bla prekratka bil predolga,
Da bi mi bla ravno prav.
Še več ga neham barati in prositi,
Da bi mi poslal kadilo pa krepilo,
Da bi se mogla pokaditi, pokropiti,
Prav k smerti se perpraviti.
Še več ga neham barati in prositi,
Da bi na poslědnjo uro
Hudega satana ne nal mi videti.

Angel Gabriel je šel v svete nebese.
Kaj je rěkel vsmileni Jezus?
Oj Angel Gabriel, kaj si pernesel zane pošte
Od moje ljube matere?
Jaz sem vam pernesel take pošte
Da nehajo vas barati in prositi,
Da bi jim tri dni odloga dali
Da bi si kratko srajščico strili,
Da bi jim ne bla prekratka bil predolga,
Da bi jim bla ravno prav.
Še več nehajo vas barati in prositi,
Da bi jim poslali kadilo pa kropilo,
Da bi se mogli pokaditi, pokropiti,
Prav k smerti s perpraviti.
Še več nehajo vas barati in prositi,
Da bi na poslědnjo uro
Hudega satana ne nali jim viditi.
Kaj je rěkel vsmileni Jesus:
Vsaki človek ga mora videti,
Kteri na černej zemlji vmerje,
Pa tudi oni ga bojo videli,
Pa le v podobi meniha bělega.
Vsmileni Jezus je pa vzel
Lěpo trobento sreberno,
Pa lěpo je zatrobental ž njo
Na samo veliko gospojnico.
Slišalo se je po vsem nebeškim raji.
Prišlo je devet korov angelov.
Vsmileni Jezus je rěkel jim:
Vzemite jedni zlate, jedni sreberne,
Jedni medene trobente,
Jedni vžagajte rumene svěče,
Pojdemo na černo zemljo
Po mojo ljubo mater.
Prišli so vsi nebeški angeli,
So vzeli Marijo s dušo in s telesam,
So poklukali na čern pekel (vice)
So znajšli se v srěde pekla,
Tam so videli satana hudega,
Pa le v podobi meniha bělega.
Kaj so rěkli Marija roža děvica:
Gori, gori vse věrne duše,
Pojdite s menoj v svete nebese,
Primite se moje nove srajščice,
Kar se mene ne more prijeti,
Primite se jedna druge,
Pa pojdemo v svete nebese.
Vse duše so gori vshajale,
Samo tri so notre ostajale,
Še tiste so močno zdihvale in jokale.
Kaj je tistim trem dušam blo?

Jedna je boter s botro grěšila,
Jedna je družje vmorila,
Jedna je na blagu obupala.
Kaj ja rěkel vsmileni Jezus:
Tote duše se še majo troštati,
Le tota, ki je na blagu obupala,
Tota ne bo več Boga vidila.
V pervi angelski kor so postavili
Marijo rožo děvico.
Le še više, le še više mojo mater,
Oni so še veći časti in hvale vrědni.
V drugi angelski kor so postavili
Marijo rožo děvico.
Le še više, le še više mojo mater,
Oni so še veći časti in hvale vrědni.
V treći angelski kor so postavili
Marijo rožo děvico.
Le še više mojo mater,
Oni so še veći časti in hvale vrědni.
V četerti angelski kor so postavili
Marijo rožo děvico.
Le še više, le še više mojo mater,
Oni so še veći časti in hvale vrědni.
V peti angelski kor so postavili
Marijo rožo děvico.
Le še više, le še više mojo mater,
Oni so še veći časti in hvale vrědni.
V šesti angelski kor so postavili
Marijo rožo děvico.
Le še više, le še više mojo mater,
Oni so še veći časti in hvale vrědni.
V sedmi angelski kor so postavili
Marijo rožo děvico.
Le še više, le še više mojo mater,
Oni so še veći časti in hvale vrědni.
V osmi angelski kor so postavili
Marijo rožo děvico.
Le še više, le še više mojo mater,
Oni so še veći časti in hvale vrědni.
V deveti angelski kor so postavili
Marijo rožo děvico.
Tukaj bote prebivali moja mati,
Posadil vas bom v naj viši angelski kor
K svetej, visokej, bogatej trojici,
Ne bote pili, ne bote jedli,
Bote vendar vsolej dobro meli,
Večnega Boga gledali.
Moj sin kaj mi boš lona dal,
Ki sem tolko duš iz vic perpelala,
Sem tvoje svete nebese napolnila?
Jaz vam bom dal vsih tistih duše,

Ki so po gorah pobili,
V vodah potopleni,
Oj moj sin, kaj boš temu človeku dal,
Ki bode toto molitvico molil
Vsako srědo, vsako suboto,
Vsako nedelo jutro?
Jaz ćem mu dati rěšit duše tri,
Očino, materno, sam svojo,
Tri dni pred smertjo zboleti,
Tri angelce k njemu poslati
In sam k njemu pojdem,
Zlato krono mu pernesem,
Seboj ga popelem v sveti raj. Amen.

Z m e s.

V e s e l i c e.

Zadnji ukaz ministerstva pravice, da se imajo pri sodnijah na Kranjskem i Koroškem zapisniki s Slovenci tudi le samo u němškem jeziku voditi, je gotovo vse Slovènce s veliko žalostjo napolnil. Da žalostna serca naših Slovencev malo potolažimo i razveselimo, tukaj některe vesele novice iz Koroškega podamo:

Tote dní je bil šolski světovavec i gimnazialni inšpektar iz Gradca, g. Dr. Klemann pri nas u Celovcu, da se prepriča, kako se na tukajšnem gimnaziju po novih postavah uči. Čudom se je čudil slišati, da slovenski jezik za rodjene Slovence ni obligatni prědmet; na městu je rekel, da to mora biti.

Od dne do dne se bolj razširja med našimi bogoslovci i dijaci pravi domorodní duh. Slovenske so pervi spet letos njih družtvo začeli. S krepkimi besedami je g. Ferčnik zbrane ude nagovoril, ter jim potrebo popolnega znanja materinskega jezika razložil. Čez 50 bogoslovcev je k družtvu pristopilo. Njihova knjižnica šteje že čez 500 knjig. Slava jim!

Pa tudi naši latinski dijaci niso v domoljubju zaostali. Pridno se vadijo v govoru i pisanju v šoli i domá. Tudi ti si napravljajo svojo knjižnico. Imajo že čez 80 knjig vsih slavenskih narečij nakupljenih. Kar je pa posebne hvale i posnemanja vredno je to, da imajo že drugo leto svoj lasten list „Slavijo" imenóvanega, v kterega prav marljivo dopisujejo. Naj marljiviši so: Fric, Hobel, Bal. Janežič, Majciger i Štefan. Podamo tu od poslednjega jedno pesmico za pokus.

N e i š č i p o k o j a!

Sad je vrěme, sad je ora,
Braćo draga, braćo mila!
Svak za svoga ginut mora
Tako pěva slavska Vila.

Sundečić.

Sladki pokoj! jaz te iščem v samoti,
Sladki pokoj! jaz te iščem povsót;
Vendar ne najdem te v temnej pustoti,
Kaži, moj ljubček! kje k tebí je pot?

Sladki pokoj! jaz te iščem ponoči,
Kader temná okolica že spi;
Vendar tud' tukaj mi nisi nazoči; —
Kaži mi, kteri pot k tebi derží?

Sladki pokoj! jaz te iščem pod lipo; Lipa prostira zdaj krilica svoja,
Vendar sužnosti slavenske spomin Reči sledeče na znanje mi dá:
Hudi nemir mi u serce usipa; — „Hrabri Slavjan! zdaj ne išči pokoja:
Kaži, kje najde slavjanski te sin? Mir in pokòj beží slavska sercá.“
„Vedi, Slavjan! zdaj ni čas za počivat',
Zdaj mora bditi slavjansko sercé,
Braniti Slave, za njo se borivat',
To mu osoda prisodila je!“ — J. Štefan.

Uradniki se bodo tudi slovenske slovnice poprijeli. 12 se je jih že oglasilo, ki bi se radi slovensko učili. Bodemo g. Dr. Burgerja, vodja latinskih šol, naprosili, da nam za te navk kako sobo u gimnaziju odloči. Ko so na večer vse prazne, ni dvomiti, da bode to dovoljeno. Kaže se, da bode prišlo veliko poslušavcov. Da bi le Navratilova slovnica skoraj na svitlo prišla!

G. fajmošter pod Ljubelam, znani domorodec Andrej Milar, je novo slovensko šolo na noge spravil i jo ravno začel. Slava i hvala mu za tako imenitno delo, hvala tudi tamošnjemu fužinarju, g. Albertu Špies-u, ki je k tomu tudi mnogo pripomagal; slava i čest celej fari, ki tako lěpo pokaže, da svoje predpostavlene posluša, ino spozna kaj k njenej sreči služi.

Kar še v Celovcu nikolj nismo viděli, smo doživěli: na novem tergu se dones blisketa — s l o v e n s k i n a d p i s! Tukajšni knjigokupec Janez L e o n ima vse sorte slovenskih bukev na prodaj, posebno tudi c. k. bukve za slovenske šole. Za to je nad durmi svoje prodajnice s zlatimi pismeni tole dal zapisati: „P r o d a j n i c a c. k. š o l s k i h b u k e v.“ Slovence mora to v serce razveseliti, da tudi njih jezik kej začne veljati, i k' česti pride; nekterim je pa te slovenski nadpis hud tern v peti. Slovenci učite se od Němcov svoj jezik spoštovati!

Vsi slovenski pripravniki (Präparanden), kterih je sedem, i tudi šest rojenih Němcev se tukaj vsak teden dve uri u slovenskem jeziku uči; i sliši se, da so prav pridni i prav lepo napredujejo. Tako je prav; saj bo to enbart njih sreča!

Občno hvaljene Teržaške šolske knjige se tako kupujejo, da skoraj zmenjkujejo. Vsaki učitelj, ki je začel slovenske otroke slovensko učiti, se ne more dosti začuditi, kako hitro i lehko se otroci sedaj učijo. Gospodi učeniki! spoznajte svojo i svojih učencev slavo i srečo!

S početkom tega mesca se začnejo tiskati: „Z v e z d i c e“ od Radoslava Razlaga, posvečene mladeži jugoslavenskej. Obsegle bojo kakih 6 pol. Namera spisatelja je: probuditi v sercih slavenske mladine čut domorodno i jo uzplamtiti, da se razširi po prostranej našej domovini uzajemnost, da se počne ozirati na slavne svoje bratre v Českej, da se bolje zaznade s vsimi granami našega kolena. — Ravno od tega spisatelja imamo tudi pričakovati: S l o v e n s k o - n e m š k e r a z g o v o r e s kratkim pregledom slovnice i s malim pismarjem. Slava mu i blagor narodu, kteri imá takove mladenče!

S m e š n i c e.

Učitelj je nekega učenca u šoli prav dobro omahal. Učenec črez to doma toži. Oče učencu dajo jeden rajniš rekoč: to daj učitelju za to,

ker te ojstro kaznuje, kedar zaslužiš. »Preljubi oče! pravi učenec, če bo temu taka, bodem jaz hrom, vi pa berač.

Neki pijanec se prav dobro nalije tako, da po noči na cesti obleži. Na' vesi začne ravno goreti, ter plat zvonu biti. Pijanec še napol zmeden sliši plat zvona biti, ter misleč, da ura bije, začne šteti. Šteje i šteje; našteje dvanajst, petnajst, dvajsti: „Nazapomajte! zakliče, kaj bo, kaj? tako pozdi še nikolj ni blo!«

„Koliko jezikov govori ..a ljuba žena«, vpraša nekdo svojega prijatelja? Ves oplašen ti odgovori: „Bog prenesi, da bi moja žena več jezikov govorila; jaz imam na jednem več ko dosti.«

Povabilo na naročbo.

S današnjim listom je dokončala „slovenska bčela« pervi tečaj svojega obstanka. Serčno se še enkrat zahvali vsim svojim podpornikom!

Prihodnje leto bode »bčela« dvakrat v mescu, 1. in 15., izhajala in vselej saj celo polo donašala. Če se pa toliko naročnikov oglasi, da se bojo vsaki mesec tri pole tiskati mogle, jo bomo trikrat v mescu izdajali.

Slovenska bčela velja:

za celo leto	. .	2 gld. 24 kr. sr.
za pol leta	. .	1 gld. 12 kr. sr.

in po pošti prejemana:

za celo leto	. .	3 gld. — kr. sr.
za pol leta	. .	1 gld. 30 kr. sr.

Četvertletna naročila se bojo le tedaj prejemale, če več gospodov vkupej naročnino pošle. Opomniti je vendar treba, da c. k. pošte po sedajnih postavah liste s naročivnim denarjem ne bojo več plačila proste razpošiljale; zatorej poprosimo vse častite gospode naročnike, tega ne pozabiti in vsaki list, kader ga na pošto dajo, **frankirati. Ne frankiranih** naročil ne bomo mogli prejemati.— Zvunajna oblika bčele bode tudi vprihodnje jednaka ostala; le samo veče pismena (čerke) bomo s manjimi, očesu priličnejšimi premenili. Kar pa znotrajni zapopadek bčele vtiče, si bomo prizadjali, da bode prihodnje leto več lepoznanskih (belletrističnih) kakor tako rekoč znanstvenih sostavkov donašala, s čemur posebno našemu krasnemu spolu in sploh našej mladini vstreči mislimo.

Sicer pa naj bode bčela združiven list za vse slovenske pisatelje, ktere še enkrat serčno povabimo in poprosimo, nas v našem domorodnem pod vzetju po mogočosti podpirati. Iz serca radi bomo Vam bčelo, če majhnega darú ne zaveržete, brez vsega plačila pošiljali.

Na koncu pa g. naročnike še poprosimo, se s svojimi naročili pospešiti in nam tudi svoje misli in vošila zastran bčele na znanje dati.

Vred. in Založn.

Pridjan je glavni list, pregled zaderžaja in imenik! naših rodoljubnih podpornikov in prejemnikov slov. bčele. Naj se zve, kje da so pravi rodoljubi!

Odgovorni izdatelj in tiskar: Ferd. žl. Kleinmajr.